

UNIVERZITA KARLOVA

PŘÍRODOVĚDECKÁ FAKULTA

Katedra sociální geografie a regionálního rozvoje

Studijní program: Geografie (navazující magisterské studium)

Studijní obor: Regionální a politická geografie

Bc. Dominik Charvát

**Prostorová analýza volební podpory ODS, ČSSD
a ANO 2011 ve sněmovních volbách 2013 a 2017**

**Spatial analysis of election support for ODS, ČSSD
and ANO 2011 in the 2013 and 2017 Czech general
elections**

Diplomová práce

Vedoucí diplomové práce: Mgr. Martin Lepič

Praha 2021

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že jsem závěrečnou práci zpracoval samostatně a že jsem uvedl všechny použité informační zdroje a literaturu. Tato práce ani žádná její část nebyla předložena k získání jiného nebo stejného akademického titulu.

V Praze dne 21. 4. 2021

.....

podpis autora

Poděkování

Rád bych poděkoval Mgr. Martinu Lepičovi za vzorné vedení této diplomové práce, poskytnutí cenných rad, hodiny online konzultací a za pevné nervy a trpělivost, které jsou při práci s mou osobou potřeba. Dále bych rád poděkoval Mgr. Jonáši Suchánkovi za konzultace a poskytnuté rady, Mgr. Janu Jirsovi za softwarovou podporu a Mgr. Radku Pilečkovi za poskytnutí dat jednoho z indikátorů. Zvláštní poděkování patří také kolektivu REGPOL za inspirativní rady v rámci formálních i neformálních debat. V neposlední řadě děkuji své rodině, přítelkyni a přátelům, bez kterých bych toto poděkování neměl možnost ani psát.

Abstrakt

Teorie nahrazování politických stran je relevantním výzkumným tématem, ze kterého vychází i tato práce. Předložená práce je zaměřena na prostorovou analýzu volební podpory ODS, ČSSD a ANO ve volbách do Poslanecké sněmovny 2013 a 2017. Hlavním cílem práce je výzkum nahrazení tradičních politických stran ODS, ČSSD nově vzniklým ANO. Při volbách do Poslanecké sněmovny v roce 2013 je zkoumáno nahrazení ODS – ANO, a to vzhledem ke značnému volebnímu propadu ODS v tomto roce a volebnímu úspěchu ANO. V roce 2017 je poté zkoumáno nahrazení ČSSD – ANO, jelikož v tomto roce zaznamenala volební propad ČSSD a ANO ještě posílilo. Hlavním důvodem výzkumu těchto tří politických stran je značný propad volební podpory tradičních politických stran ODS a ČSSD, a naopak volební úspěch nově vzniklého ANO v čele s Andrejem Babišem. V práci byla použita data z Českého statistického úřadu a vše bylo zkoumáno na úrovni municipalit. Prostorová diferenciací volební podpory byla znázorněna pomocí prostorové autokorelace a prostorové změny volební podpory jednotlivých stran v rámci odlišných voleb byly znázorněny pomocí časoprostorové autokorelace. V rámci vybraných stran byl pomocí vícenásobné regresní analýzy a geograficky vážené regrese zkoumán vliv patnácti indikátorů na jejich volební podporu. Tento vliv byl interpretován v rámci popsaných štěpných linií. Nahrazení tradičních politických stran ODS a ČSSD novým ANO se v obou letech prokázalo pouze v určitých regionech. V případě nahrazení ODS se jedná především o Středočeský kraj, v případě nahrazení ČSSD o Moravskoslezský kraj. Zásadním zjištěním je také změna polarity vztahů některých indikátorů mezi roky 2013 a 2017 s volební podporou ANO. Jedná se o indikátory volební účasti, průměrného věku a zastoupení podnikatelů.

Klíčová slova: ANO, ČSSD, nahrazování politických stran, ODS, prostorové analýzy, štěpné linie, volby do Poslanecké sněmovny

Abstract

The party replacement theory is a relevant research topic that this thesis is based on. This diploma thesis focuses on a spatial analysis of election support for ODS, ČSSD, and ANO 2011 in the 2013 and 2017 Czech general elections. The main aim of this thesis is to investigate the replacement of traditional political parties – ODS and ČSSD – by the newly established ANO. The 2013 Czech general election suggest the replacement of ODS by ANO, owing to the considerable decline in election support for ODS between 2010–2013 and the success of ANO in this election. In 2017, the replacement of ČSSD by ANO is examined because the election decrease of ČSSD was noticed in that year, and ANO reinforced its support base even more. The main *raison d'être* for this research is the considerable decrease of election support for the traditional political parties ODS and ČSSD and, contrarily, the success in these elections of newly established ANO led by Andrej Babiš. Data from the Czech statistical office was used in this thesis. The data were delimited at a municipal level. Spatial differentiation of election support was measured using the method of spatial autocorrelation. Change of the election support for individual parties across municipalities and over several elections was described using spatiotemporal autocorrelation method. For the respective parties, the effects of fifteen indicators were measured on parties' electoral support using multiple regression analysis and geographically weighted regression. These effects were interpreted using the Rokkanian theory of cleavages. The replacement of traditional political parties, ODS and ČSSD, by the newly established political party ANO was proved for both 2013 and 2017, but only for several specific regions. In the case of the replacement of ODS, it is mainly the Central Bohemian Region, whereas in the case of the replacement of ČSSD, it is the Moravian-Silesian Region. The main finding evidenced by this thesis is the change in effects of certain indicators to the election support for ANO between 2013 and 2017. These indicators concerned are the turnout, the average age, and the representation of entrepreneurs.

Keywords: ANO, cleavages, Czech general election, ČSSD, ODS, party replacement, spatial analysis

Obsah

Seznam tabulek	8
Seznam obrázků	9
Seznam použitých zkratk	12
Úvod.....	13
1 Teorie nahrazování politických stran.....	17
2 Teorie štěpných linií	20
2.1 Koncept štěpných linií v západní politické vědě.....	20
2.2 Vývoj konceptu štěpných linií v západní politické vědě	22
2.3 Uplatnění konceptu štěpných linií v „postkomunistickém“ prostoru	25
2.4 Štěpné linie v prostředí české politiky	30
3 Data a metodika	34
3.1 Metody zpracování dat.....	38
4 Nahrazení tradiční politické strany ODS nově vzniklým ANO v roce 2013.....	49
4.1 ODS ve volbách do Poslanecké sněmovny v roce 2010	49
4.2 ODS ve volbách do Poslanecké sněmovny v roce 2013	63
4.3 ANO ve volbách do Poslanecké sněmovny v roce 2013	78
4.4 Nahrazení ODS – ANO v roce 2013.....	85
4.4.1 Vyhodnocení nahrazení ODS – ANO v roce 2013.....	100
5 Nahrazení tradiční politické strany ČSSD nově vzniklým ANO v roce 2017.....	102
5.1 ČSSD ve volbách do Poslanecké sněmovny v roce 2013	102
5.2 ČSSD ve volbách do Poslanecké sněmovny v roce 2017	118
5.3 ANO ve volbách do Poslanecké sněmovny v roce 2017	133
5.4 Nahrazení ČSSD – ANO v roce 2017.....	143
5.4.1 Vyhodnocení nahrazení ČSSD – ANO v roce 2017.....	158

Závěr	160
Seznam zdrojů.....	166
Zdroje dat.....	170

Seznam tabulek

Tab. č. 1 – Indikátory vstupující do analýzy	37
Tab. č. 2: Regresní modely volebních výsledků ODS 2010 – výstižnost celého modelu	51
Tab. č. 3: Regresní modely volebních výsledků ODS 2010 – efekty jednotlivých indikátorů	53
Tab. č. 4: Regresní modely volebních výsledků ODS 2013 – výstižnost celého modelu	67
Tab. č. 5: Regresní modely volebních výsledků ODS 2013 – efekty jednotlivých indikátorů	68
Tab. č. 6: Regresní modely volebních výsledků ANO 2013 – výstižnost celého modelu	80
Tab. č. 7: Regresní modely volebních výsledků ANO 2013 – efekty jednotlivých indikátorů.....	81
Tab. č. 8: Standardizované koeficienty Beta nejvíce vysvětlujících indikátorů ODS 2010 a 2013 a ANO 2013	91
Tab. č. 9: Regresní modely volebních výsledků ČSSD 2013 – výstižnost celého modelu.....	104
Tab. č. 10: Regresní modely volebních výsledků ČSSD 2013 – efekty jednotlivých indikátorů	106
Tab. č. 11: Regresní modely volebních výsledků ČSSD 2017 – výstižnost celého modelu	121
Tab. č. 12: Regresní modely volebních výsledků ČSSD 2017 – efekty jednotlivých indikátorů	122
Tab. č. 13: Regresní modely volebních výsledků ANO 2017 – výstižnost celého modelu	137
Tab. č. 14: Regresní modely volebních výsledků ANO 2017 – efekty jednotlivých indikátorů.....	138
Tab. č. 15: Standardizované koeficienty Beta nejvíce vysvětlujících indikátorů ČSSD a ANO 2013 a 2017	149

Seznam obrázků

Obr. č. 1: Moranův diagram.....	40
Obr. č. 2: Shluky volebních výsledků ODS v roce 2010	50
Obr. č. 3: Shluky standardizovaných reziduí z lineárního regresního modelu volební podpory ODS v roce 2010	56
Obr. č. 4: Odhady koeficientů determinace celého modelu pro ODS v roce 2010	57
Obr. č. 5: Odhady lokálních regresních koeficientů zastoupení podnikatelů pro ODS v roce 2010.....	58
Obr. č. 6: Odhady lokálních regresních koeficientů zastoupení nezaměstnaných pro ODS v roce 2010 ..	59
Obr. č. 7: Odhady lokálních regresních koeficientů zastoupení vysokoškoláků pro ODS v roce 2010.....	60
Obr. č. 8: Odhady lokálních regresních koeficientů zastoupení římských katolíků pro ODS v roce 2010	61
Obr. č. 9: Odhady lokálních regresních koeficientů počtu obyvatel pro ODS v roce 2010	62
Obr. č. 10: Shluky volebních výsledků ODS v roce 2013	64
Obr. č. 11: Shluky komparace volební podpory ODS v letech 2010 a 2013	66
Obr. č. 12: Shluky standardizovaných reziduí z lineárního regresního modelu volební podpory ODS v roce 2013	71
Obr. č. 13: Odhady koeficientů determinace celého modelu pro ODS v roce 2013	72
Obr. č. 14: Odhady lokálních regresních koeficientů zastoupení podnikatelů pro ODS v roce 2013	73
Obr. č. 15: Odhady lokálních regresních koeficientů zastoupení nezaměstnaných pro ODS v roce 2013	74
Obr. č. 16: Odhady lokálních regresních koeficientů zastoupení vysokoškoláků pro ODS v roce 2013...	75
Obr. č. 17: Odhady lokálních regresních koeficientů zastoupení římských katolíků pro ODS v roce 2013	76
Obr. č. 18: Odhady lokálních regresních koeficientů počtu obyvatel pro ODS v roce 2013	77
Obr. č. 19: Shluky volebních výsledků ANO v roce 2013.....	79
Obr. č. 20: Shluky standardizovaných reziduí z lineárního regresního modelu volební podpory ANO v roce 2013	84
Obr. č. 21: Shluky komparace volebních výsledků ODS 2010 a ANO 2013	86
Obr. č. 22: Shluky komparace volebních výsledků ODS 2013 a ANO 2013	88
Obr. č. 23: Volební podpora ODS v roce 2013 ve srovnání s rokem 2010 (rozdíl v procentních bodech)	89
Obr. č. 24: Volební podpora ANO v roce 2013 (v %)	90
Obr. č. 25: Odhady koeficientů determinace celého modelu pro ANO v roce 2013.....	94

Obr. č. 26: Odhady lokálních regresních koeficientů zastoupení podnikatelů pro ANO v roce 2013	95
Obr. č. 27: Odhady lokálních regresních koeficientů zastoupení nezaměstnaných pro ANO v roce 2013	96
Obr. č. 28: Odhady lokálních regresních koeficientů zastoupení vysokoškoláků pro ANO v roce 2013 ..	97
Obr. č. 29: Odhady lokálních regresních koeficientů zastoupení římských katolíků pro ANO v roce 2013	98
Obr. č. 30: Odhady lokálních regresních koeficientů počtu obyvatel pro ANO v roce 2013	99
Obr. č. 31: Shluky volebních výsledků ČSSD v roce 2013	103
Obr. č. 32: Shluky standardizovaných reziduí z lineárního regresního modelu volební podpory ČSSD v roce 2013	110
Obr. č. 33: Odhady koeficientů determinace celého modelu pro ČSSD v roce 2013	111
Obr. č. 34: Odhady lokálních regresních koeficientů zastoupení podnikatelů pro ČSSD v roce 2013	112
Obr. č. 35: Odhady lokálních regresních koeficientů zastoupení nezaměstnaných pro ČSSD v roce 2013	113
Obr. č. 36: Odhady lokálních regresních koeficientů zastoupení vysokoškoláků pro ČSSD v roce 2013	114
Obr. č. 37: Odhady lokálních regresních koeficientů průměrného věku pro ČSSD v roce 2013	116
Obr. č. 38: Odhady lokálních regresních koeficientů volební účasti pro ČSSD v roce 2013	117
Obr. č. 39: Shluky volebních výsledků ČSSD v roce 2017	119
Obr. č. 40: Shluky komparace volební podpory ČSSD v letech 2013 a 2017	120
Obr. č. 41: Shluky standardizovaných reziduí z lineárního regresního modelu volební podpory ČSSD v roce 2017	125
Obr. č. 42: Odhady koeficientů determinace celého modelu pro ČSSD v roce 2017	126
Obr. č. 43: Odhady lokálních regresních koeficientů zastoupení podnikatelů pro ČSSD v roce 2017	127
Obr. č. 44: Odhady lokálních koeficientů zastoupení nezaměstnaných pro ČSSD v roce 2017	129
Obr. č. 45: Odhady lokálních regresních koeficientů zastoupení vysokoškoláků pro ČSSD v roce 2017	130
Obr. č. 46: Odhady lokálních regresních koeficientů průměrného věku pro ČSSD v roce 2017	131
Obr. č. 47: Odhady lokálních regresních koeficientů volební účasti pro ČSSD v roce 2017	132
Obr. č. 48: Shluky volebních výsledků ANO v roce 2017	134
Obr. č. 49: Shluky komparace volební podpory ANO v letech 2013 a 2017	136
Obr. č. 50: Shluky standardizovaných reziduí z lineárního regresního modelu volební podpory ANO v roce 2017	142
Obr. č. 51: Shluky komparace volebních výsledků ČSSD 2013 a ANO 2017	144

Obr. č. 52: Shluky komparace volebních výsledků ČSSD 2017 a ANO 2017	146
Obr. č. 53: Volební podpora ČSSD v roce 2017 ve srovnání s rokem 2013 (rozdíl v procentních bodech)	147
Obr. č. 54: Volební podpora ANO v roce 2017 ve srovnání s rokem 2013 (rozdíl v procentních bodech)	148
Obr. č. 55: Odhady koeficientů determinace celého modelu pro ANO v roce 2017.....	152
Obr. č. 56: Odhady lokálních regresních koeficientů zastoupení podnikatelů pro ANO v roce 2017	153
Obr. č. 57: Odhady lokálních regresních koeficientů zastoupení nezaměstnaných pro ANO v roce 2017	154
Obr. č. 58: Odhady lokálních regresních koeficientů zastoupení vysokoškoláků pro ANO v roce 2017	155
Obr. č. 59: Odhady lokálních regresních koeficientů průměrného věku pro ANO v roce 2017.....	156
Obr. č. 60: Odhady lokálních regresních koeficientů volební účasti pro ANO v roce 2017.....	157

Seznam použitých zkratk

AIC _C	Akaike Information Criterion – zjednodušeně odhad chybovosti modelu
ANO	Politické hnutí navazující na občanské sdružení Akce nespokojených občanů
ČSSD	Česká strana sociálně demokratická
ČSÚ	Český statistický úřad
ČTK	Česká tisková kancelář
DC	Demokratická křesťanská strana
EET	Elektronická evidence služeb
GWR	Geograficky vážená regrese / stejnojmenný software
KDU-ČSL	Křesťanská a demokratická unie – Československá strana lidová
KSČM	Komunistická strana Čech a Moravy
LN	Liga Severu / Lega Nord
ODS	Občanská demokratická strana
OF	Občanské fórum
PCI	Italská komunistická strana
PDS	Demokratická strana levice
Piráti	Česká pirátská strana
PS	Poslanecká sněmovna
R ²	Koeficient determinace
RC	Refundovaní komunisté
SLDB	Sčítání lidu, domů a bytů
SPD	Svoboda a přímá demokracie – Tomio Okamura
SPSS	Software pro vytváření statistických analýz
STAN	Starostové a nezávislí
SZ	Strana zelených
SZV	Spojenectví zemědělců a venkova
TOP 09	Politická strana, jejíž název vychází ze slov Tradice, Odpovědnost, Prosperita

Úvod

Tato diplomová práce se zabývá prostorovou analýzou volební podpory ODS, ČSSD a ANO 2011(dále pouze jako ANO) ve sněmovních volbách 2013 a 2017. Diplomová práce vychází z analýzy volebních výsledků ANO¹, přičemž v rámci sněmovních voleb 2013 bude výzkum zaměřen na srovnání ANO s ODS. Tato komparace vychází z hlavní hypotézy práce a bude doplněna o analýzu volebních výsledků ODS ze sněmovních voleb v roce 2010. Analýza výsledků sněmovních voleb v roce 2017 bude zaměřena na srovnání ANO s ČSSD, přičemž tato komparace byla opět určena na základě hlavní hypotézy práce. Vedle analýzy prostorových změn volební podpory vybraných politických stran budou v práci analyzovány i její determinanty. Toto téma je nejen v českém prostředí relevantním výzkumným tématem, jelikož se vývoj podpory jednotlivých politických stran na politické scéně počínaje rokem 2013 výrazně proměnil. Tradiční strany, reprezentovány ČSSD a ODS, začaly být nahrazovány novými, zejména pak právě ANO. Téma nástupu populistických stran typu ANO diskutují ve svých pracích např. Havlík a Voda (2014, 2018), kteří rozebírají úpadek tradičních stran na úkor nově vznikajících populistických stran, které nejvýrazněji zastupuje právě ANO. Fenomémem ANO se dále zabývají i Hloušek s Kopečkem (2019), kteří se zaměřují i na samotnou osobu lídra ANO Andreje Babiše. Podobné procesy výměny tradičních politických stran za nové zkoumají Shin a Agnew (2002, 2017), kteří se zaměřují na italské politické prostředí, včetně zájmu o zdroje podpory pro populistické strany. Tato práce bude vycházet zejména z výzkumů Agnewa a Shina (2002, 2017), nicméně nástup populistických stran je celosvětový fenomén a netýká se pouze Česka či Itálie. Populismus zkoumal v Belgii např. Pauwels (2011) a na Slovensku Učeň (2004), který se mu zároveň věnoval i na úrovni východoevropských zemí (2007). Podobných změn jako zaznamenalo v posledních letech Česko tedy proběhlo ve světě již mnoho. Výběr a relevance tématu dále vychází z předpokladu, že ANO se před volbami 2013 prezentovalo jako pravicová politická strana, cílilo tedy zejména na odpadnuvší voliče ODS, ale mezi volbami 2013 a 2017 se značně přeorientovalo na levicové voliče a témata ČSSD. Hlavním důvodem zvolení politických stran ODS, ČSSD a ANO je tedy střet mezi tradičními politickými stranami a nově nastupujícími. Dalším důvodem je relevantní ideologická ustálenost ODS a ČSSD,

¹ ANO je oficiálně vedeno jako politické hnutí, ovšem v této práci bude označováno za politickou stranu, jelikož splňuje kritéria pro toto označení. Označení hnutí je spíše marketingovým nástrojem.

a naopak zjevná ideologická proměnlivost ANO ve sledovaném období, přičemž ODS je představitelem tradiční české pravicové politiky a ČSSD naopak té levicové. ANO vystupovalo v roce 2013 v čele s miliardářem Andrejem Babišem jako strana, která bude podporovat podnikatele, ovšem působením ve vládě s levicovou ČSSD po volbách v roce 2013 a prosazením zákona o elektronické evidenci tržeb (EET), se podnikatelům značně odcizila.

Analýza na úrovni municipalit, využívající volební data ČSÚ a ostatní socioekonomické, kulturní, geografické a politické indikátory volební podpory, bude mít za cíl objasnit část intenzivních proměn, kterými česká politická scéna prošla v souvislosti s relativním úpadkem tradičních politických stran (ODS, ČSSD) a vznikem nových uskupení (ANO). Pro tyto účely práce využívá, kromě klasických metod výzkumu, i metody prostorové statistiky, především prostorovou autokorelaci (Spurná 2008a), vícenásobnou regresní analýzu a geograficky váženou regresi (Spurná 2008b). V teoretické rovině práce staví na předpokladech teorie nahrazování politických stran (Shin, Agnew, 2002), přičemž základním předpokladem, který je formulován v první hypotéze, je nahrazení ODS – ANO ve volbách do Poslanecké sněmovny v roce 2013 a nahrazení ČSSD – ANO ve volbách do Poslanecké sněmovny v roce 2017. Tento předpoklad je opřen o značný propad volební podpory tradičních stran ODS a ČSSD v uvedených letech a o sousledné ideologické zaměření a jeho proměnu u ANO. K přesnějšímu pochopení těchto procesů by měly přispět právě jednotlivé indikátory, přičemž sledován bude jejich vliv na volbu zkoumaných stran. Druhým východiskem práce je teorie štěpných linií (Lipset, Rokkan, 1967), které se v Česku věnuje zejména Hloušek (2002a). Dalšími autory, kteří se v Česku rovněž věnovali vlivu štěpných linií na volební afilace, jsou Kopeček, Bernard a Šimon (2014). Stěžejním zahraničním autorem pro tuto práci je Kitschelt (1995), který se věnoval teorii štěpných linií, ale také sociálně demokratickým stranám. V teoretické rovině je práce částečně postavena také na rozboru populismu, který je s nově nastupujícími politickými stranami spojován, přičemž české politické prostředí je v tomto ohledu srovnáváno s italským politickým prostředím, kde se podobnému rozboru věnovali Shin a Agnew (2002, 2017), nicméně fenomén nástupu populistických stran je sledován po celém světě. S italským prostředím bude práce srovnávána především z důvodu značné podobnosti mezi osobou Andreje Babiše a Silvia Berlusconiho.

Hlavním cílem této diplomové práce je určit prostorovou diferenciaci volební podpory ANO ve volbách do Poslanecké sněmovny v letech 2013 a 2017 se zaměřením na srovnání s prostorovou diferenciací volební podpory ODS a ČSSD, a tím určit, do jaké míry ANO tyto politické strany v uvedených letech nahradilo. Na tento cíl navazují a specifikují ho následující výzkumné otázky:

Výzkumná otázka 1: Jaké prostorové rozložení volební podpory lze u zkoumaných politických stran vysledovat v uvedených letech? Jak se tato prostorová distribuce změnila mezi jednotlivými volbami do Poslanecké sněmovny?

Výzkumná otázka 2: Jakými socioekonomickými, kulturními, geografickými a politickými faktory jsou tyto vzorce podmíněny?

Výzkumná otázka 3: V jakých regionech nahradilo ANO v letech 2013 a 2017 tradiční politické strany ODS a ČSSD?

Hlavní hypotéza, jejíž platnost bude práce ověřovat, vyplývá ze změny názorového a ideologického programu ANO mezi roky 2013 a 2017, přičemž v roce 2013 bylo zaměřeno více pravicově, ale v roce 2017 již cílilo zejména na levicové voliče (Horák 2017). Předpokladem je, že ANO mělo v roce 2013 vysokou (nadprůměrnou) podporu v regionech podpory ODS z roku 2010 a v roce 2017 mělo ANO vysokou (nadprůměrnou) podporu v regionech podpory ČSSD z roku 2013.

Hypotéza 1: Prostorové rozložení volební podpory se mezi ODS 2010 a ANO 2013 výrazně neliší. Hypotéza je odvozena z již zmíněného předpokladu, že se ODS 2010 a ANO 2013 ideologicky poměrně shodovaly. Zároveň mělo ANO po vstupu do politiky s miliardářem Andrejem Babišem v čele spíše pravicový předpoklad. (Volební program ODS 2010, Volební program ANO 2013, Horák 2017).

Hypotéza 2: Prostorové rozložení volební podpory se mezi ČSSD 2013 a ANO 2017 prostorově příliš neliší, stejně tak vliv jednotlivých indikátorů na volbu těchto stran. Hypotéza je opět odrazem volebních programů stran a značné ideologické transformace ANO mezi volebními roky směrem k levicovým voličům (Volební program ČSSD 2013, Volební program ANO 2017, Horák 2017).

Následující čtyři hypotézy postulují vliv vybraných tradičních faktorů volební podpory pro ODS a ČSSD a jejich protnutí s vysvětlením podpory pro ANO:

Hypotéza 3: ČSSD měla v roce 2013 nadprůměrnou volební podporu v obcích s vysokým podílem nezaměstnaných osob (nad průměrem), stejně tak ANO v roce 2017. Hypotéza opět vychází z předpokladu ideologické transformace ANO a konzistentnosti levicové politiky ČSSD, která si na sociálním zajištění všech občanů dlouhodobě zakládá (Volební program ČSSD 2013, Volební program ANO 2017).

Hypotéza 4: ODS má ze zkoumaných stran nejvyšší podporu v obcích s vysokým podílem podnikatelů (nad průměrem). ANO mělo podporu podnikatelů pouze v roce 2013. Hypotéza je odvozena z ideologického ukotvení ODS, kterou lze označit za typicky pravicovou politickou stranu, která si klade za cíl podporu živnostníků (Volební programy ODS).

Hypotéza 5: ČSSD má ze zkoumaných stran nejvyšší podporu v obcích s vysokým podílem obyvatel v exekuci (nad průměrem). ANO mělo podporu v obcích s vysokým podílem obyvatel v exekuci zejména v roce 2017. Hypotéza je odvozena ze sociální politiky strany, která se snaží o podporu obyvatel ve finanční nouzi (Volební programy ČSSD).

Hypotéza 6: Vliv jednotlivých indikátorů na volbu politických stran ODS a ČSSD mezi jednotlivými lety bude stabilní, přičemž vliv jednotlivých indikátorů na volbu ANO se v jednotlivých letech bude naopak lišit. Hypotéza je odvozena z již zmíněného předpokladu hodnotového ukotvení tradičních politických stran ODS a ČSSD a hodnotové změny ANO mezi sněmovními volbami 2013 a 2017 (Horák 2017).

První teoretickou kapitolou bude teorie nahrazování politických stran. Ve druhé kapitole bude následovat popis teorie štěpných linií a jejich transformace do prostředí české politiky. Třetí kapitolou bude popis sběru dat, jejich uspořádání a následná metodika jejich zpracování. Čtvrtá kapitola bude již praktická a bude popisovat nahrazení ODS – ANO ve volbách do Poslanecké sněmovny v roce 2013. Poslední pátá kapitola bude popisovat nahrazení ČSSD – ANO ve volbách do Poslanecké sněmovny v roce 2017.

1 Teorie nahrazování politických stran

Teorii nahrazování politických stran se věnují zejména Shin a Agnew (2002), kteří zkoumají tuto problematiku na italském stranickém systému v 80. a 90. letech 20. století. V těchto letech probíhala značná transformace italského stranického systému, přičemž tuto transformaci lze částečně přirovnat k transformaci českého stranického systému v posledních deseti letech. Právě z tohoto důvodu byla teorie nahrazování politických stran zvolena za jeden ze dvou teoretických podkladů pro tuto práci. V druhé polovině 20. století projevoval italský stranický systém silnou regionální strukturu, jelikož zde hrála značnou roli ekonomická heterogenita jednotlivých regionů a také místa vzniku politických stran (Shin, Agnew 2002). Shin a Agnew svůj výzkum z roku 2002 zaměřili na italské regiony Toskánsko a Benátsko. Toskánsko se vždy jevilo jako levicový region v rámci Itálie a proběhlo zde nahrazení Italské komunistické strany (PCI) Demokratickou stranou levice (PDS) a v menší míře Refundovanými komunisty (RC). Benátsko se naopak vždy klonilo spíše k pravicovým stranám a Shin a Agnew (2002) zde zkoumali nahrazení Demokratické křesťanské strany (DC) Ligou Severu (LN). Komunisté v Toskánsku a křesťanští demokraté v Benátsku byli do konce 80. let zcela dominantní politickou silou, ale posléze byli nahrazeni novými stranami.

Shin a Agnew (2002) udávají, že existuje několik způsobů, jak politická strana může nahradit stranu předchozí. Prvním způsobem je tzv. střídání, kdy nová strana převezme všechny nebo velkou část voličů předchozí strany, přičemž důvodem může být i její zánik. Dalším způsobem může být rozpad původní strany mezi více stran, které předchozí stranu nahradí. Třetí způsob je tzv. kolonizace regionů, ve kterých původní strana příliš nedominovala, ale nová zde naopak získává značnou podporu, čímž získává dominanci nad stranou původní. Shin a Agnew (2002) zdůrazňují, že nahrazování politických stran se nikdy neděje bezdůvodně. Staré strany bez pádného důvodu nezanikají a stejně tak nevznikají nové. Nahrazování politických stran tedy může podmiňovat odcizení staré strany od svých voličů, čehož využije strana nová. Důležitým faktorem jsou také nová politická témata, jako například migrace, na která neumějí původní politické strany reagovat a ty nové si na tom naopak stavějí svou kampaň. V posledních letech mohou sehrát značnou roli také technologie a jejich využití, což dokládá například úspěch italského Hnutí pěti hvězd (Shin, Agnew 2017). Změny ve stranických systémech celosvětově indikoval i Inglehart (2008), který předpokládal na základě změny

hodnotových žebříčků ve společnosti proměnu vztahu mezi sociálními třídami a politickými stranami. Na základě těchto změn předpokládá změnu obvyklých stranických preferencí. Tento předpoklad se v Česku mohl projevit zejména po překonání ekonomické krize a značném zlepšení ekonomické situace v posledních deseti letech, kdy na základě změny hodnotových preferencí ztrácí na své důležitosti socioekonomická štěpná linie transformace a linie pravice vs. levice, což se v Česku mohlo projevit na volebních výsledcích stran ODS a ČSSD, které tyto štěpné linie reprezentovaly. Je ovšem nutné dodat, že po překonání ekonomické krize se v Česku vyskytují ekonomicky frustrovaní voliči, kteří se ovšem většinou přiklánějí k volbě extremističtějších stran, jako např. SPD. Pokles volebních preferencí těchto dvou stran přispěl k růstu volebních preferencí ANO, ale také například Pirátů a SPD, kteří uspěli zejména ve volbách do Poslanecké sněmovny v roce 2017. Obecně se s tímto posunem hovoří o nástupu tzv. nové levice a pravice. Důležitost změny hodnotových žebříčků ve společnosti a následného odrazu v podobě změn stranického systému dle Ingleharta (2008) umocňuje fakt, že nejrychleji se na nové, především postmateriální hodnoty, adaptovala střední třída, která je tou nejpočetněji zastoupenou ve většině společností.

Shin a Agnew (2002) uvádějí, že nahrazování politických stran lze prostorově zkoumat na základě dvou geografických efektů – prostorové závislosti a prostorové heterogenity. Jedná se tedy o zkoumání určité podobnosti mezi původními a novými stranami, u nichž se mohou prostorově překrývat regiony silné podpory daných stran nebo lze najít podobnosti pomocí socioekonomických ukazatelů mezi voliči. O obě tyto přirovnání se tato diplomová práce pokusí mezi stranami ODS, ČSSD a ANO. Shin a Agnew vyzkoumali, že volební podpora Ligy Severu měla v Benátsku již v roce 1992 vysoké Moranovo I^2 , které značí vysokou míru shlukování, a které se následně během 90. let stále zvyšovalo, což značí vysokou regionální koncentrovanost volební podpory této strany v regionu. Výzkum dále ukázal, že v Toskánsku zdědila po Italské komunistické straně více regionů Demokratická strana levice než Refundovaní komunisté, z čehož lze usoudit, že Demokratická strana levice přímo nahradila původní Italskou komunistickou stranu. Tyto výsledky dokazují prostorové analýzy (Shin, Agnew 2002). V Benátsku toto ovšem o nahrazení Demokratické křesťanské strany Ligou Severu prohlásit nelze. Výsledky Moranova I sice ukazují podobnou míru shlukování volební podpory u obou stran, lokální analýza ovšem značí, že regiony vysoké podpory stran nejsou zcela stejné. Proto nelze

² Moranovo I bude podrobněji vysvětleno v metodice diplomové práce.

jednoznačně konstatovat, že Liga Severu v Benátkách přímo nahradila Demokratickou křesťanskou stranu (Shin a Agnew 2002). Rozdíl autoři uvádějí zejména v rámci štěpné linie město vs. venkov, jelikož Demokratická křesťanská strana čerpala volební podporu zejména z venkovských oblastí, ale Liga Severu naopak dominovala ve městech. Shin a Agnew (2002) dodávají, že výzkum teorie nahrazování politických stran je poměrně složitý, přičemž je nutné provádět analýzu velmi podrobně. Požadavky podrobné analýzy se tato diplomová práce pokusí naplnit, jelikož výzkum bude proveden na municipální úrovni.

Kromě výše zmíněných stran se během zániku tradičních italských politických stran v 90. letech objevila i další nová politická strana Forza Italia, založená v roce 1994 a vedená charismatickým vůdcem Silviem Berlusconiem. Stranu Forza Italia lze zařadit mezi středopravicové „podnikatelské“ populistické strany, a to právě zejména kvůli osobě Berlusconiho, který sám sebe prezentoval jako charismatického vůdce, používal vhodný jazyk, aby vypadal jako člověk, který reprezentuje „obyčejné“ lidi, a hlásal, že je úspěšným byznysmenem, takže politika není jeho prací, ale posláním (Shin, Agnew 2017). Jak již bylo uvedeno v předchozí kapitole, pomocí všech těchto uvedených faktorů lze Silvia Berlusconiho srovnat s Andrejem Babišem, který po založení ANO využíval podobnou strategii a rétoriku. Oba navíc byli a jsou významnými vlastníky médií. Nelze tvrdit, že Andrej Babiš v Česku využil zániku tradičních politických stran, nicméně vhodně zvolenou rétorikou na tyto tradiční politické strany začal útočit, využil jejich částečné společenské delegitimace a postupně je začal i nahrazovat. K jeho podpoře přispěla i politická krize v roce 2013 po policejním zásahu na Úřadu vlády České republiky a následném odstoupení premiéra Petra Nečase z ODS. Předpoklad, který se tato diplomová práce pokusí vyzkoumat, je, zda ANO Andreje Babiše ve volbách do Poslanecké sněmovny v roce 2013 nahradilo právě ODS a ve volbách v roce 2017 i ČSSD, přičemž ztratilo jen část původního elektorátu, který přišel od ODS. Nahrazení tradičních politických stran novým populistickým hnutím a značná podoba osobností Andreje Babiše a Silvia Berlusconiho naznačuje, že současný český stranický systém prodělává podobnou transformaci jako italských stranický systém v 90. letech a na počátku 21. století.

2 Teorie štěpných linií

2.1 Koncept štěpných linií v západní politické vědě

Koncept štěpných linií (anglicky *cleavages*) je v západní politické vědě jeden z privilegovaných teoretických konceptů pro zachycení a vysvětlení podoby stranických systémů, na což navazuje i jejich strukturace a utváření dlouhodobých vazeb mezi stranami a jejich voliči (Hloušek 2002b). Tato teorie popisuje rozdělení společnosti na části, které se dělí dle sporných otázek, přičemž tyto části sociálního systému se následně profilují jako příznivci konkrétních politických stran, jak popisuje a rozvádí i Hloušek (2002a, s. 398) „Konfliktní linie³ tak rozděluje členy nějakého sociálního systému na části, přičemž jako kritéria dělení mohou sloužit zásadní politicky sporné otázky, ideologie, rozdíly v politickém chování atd. Existence konfliktní linie se pak projevuje v rozdělení členů a příznivců mezi různé politické strany.“ Jako přelomová práce v problematice teorie štěpných linií pro západní politickou vědu je uváděna studie Lipseta a Rokkana (1967). Jako základ struktury štěpných linií autoři Lipset a Rokkan uvádí národní a průmyslovou revoluci, které transformovaly společnost a započaly procesy sociální mobilizace, přičemž tyto struktury štěpných linií ve společnosti byly následně transformovány do struktury politických stran. Počátek štěpení stranického systému v zemích západní Evropy je uváděn na přelomu 19. a 20. století (Hloušek 2002a).

V rámci národní revoluce se vyvíjela centra států, vůči kterým se začaly vymezovat zbylé perifernější regiony a započaly zde snahy státu reglementovat nezávislou církev. Průmyslová revoluce podmiňovala růst městských center a konflikt mezi vlastníky a pracujícími. Tyto dvě uvedené revoluce Lipset s Rokkan (1967) použili jako konceptuální rámec historického vývoje, který vytvořil základ pro definování teorie čtyř základních štěpných linií v západních společnostech: centrum vs. periferie, církev vs. stát, město vs. venkov a vlastníci vs. pracující, a jejich následnou transformaci do struktury politických stran. Teorie dle Lipseta a Rokkana (1967) vysvětluje zejména fungování a voličské vztahy s regionalistickými formacemi, agrárními stranami, křesťanskými stranami, stranami zastupující zájmy dělníků a liberálními stranami (Hloušek 2002a). Hloušek (2002a) doplňuje, že jako nejdůležitější štěpnou linii označil Rokkan (1967) linii vlastníci vs. pracující, jelikož byla tato štěpná linie typická

³ Konfliktní linie jsou synonymem štěpných linií. V práci je jednotně používán pojem štěpné linie s výjimkou doslovných citací, ve kterých se objevuje pojem konfliktní linie.

pro podobu stranických systémů po rozšíření volebního práva do univerzální podoby (poslední fáze demokratizace), kdy se ve stranických systémech začala projevat důležitost dělnických stran. Na této štěpné linii se následně profilovala moderní evropská pravice a levice. V historické perspektivě vymezili Lipset a Rokkan (1967) kromě národní a průmyslové revoluce ještě další dva tzv. kritické zlomy, které ovlivnily vznik a etablování štěpných linií v západních společnostech. Prvním klíčovým zlomem, který je chronologicky usazen před národní i průmyslovou revolucí, je reformace a třicetiletá válka, která nábožensky rozdělila a definovala Evropu, z čeho je patrné, že postavila základ pro štěpnou linii stát vs. církev, ale částečně i pro štěpnou linii centrum vs. periferie. Po výše zmíněné národní a průmyslové revoluci následoval poslední kritický zlom, který přibližuje Hloušek (2002a, str. 400) „Konečně čtvrtým kritickým zlomem byla tzv. mezinárodní revoluce iniciovaná bolševickou revolucí v Rusku 1917, kdy vzniklo napětí uvnitř dělnické komunity dané rozporem mezi národní a mezinárodní (revoluční) identitou.“ Tím je myšleno oddělení komunistických stran od dělnických sociálně demokratických.

Značnou roli ve výzkumu štěpných linií představují tzv. křížící se konfliktní linie (*cross-cutting cleavages*) (Hloušek 2002a), jelikož křížení štěpných linií může jejich účinek posilovat, ale za určitých podmínek se mohou štěpné linie vzájemně i oslabovat (Lijphart 1969). Daalder (1984) upozornil na to, že jednotlivé štěpné linie rozdělují společenské systémy různou silou. Jako typicky dualistické Daalder (1984) uvádí etnické a náboženské štěpné linie, nicméně tento předpoklad duality je dnes již částečně překonaný. Dle Hlouška (2002b) poté existují dva základní přístupy ve výzkumu štěpných linií a popisuje je následovně (Hloušek 2002b, str. 2) „Jeden z nich je primárně *sociální* (či sociologický), druhý pak spíše *politický* (ve smyslu politologický). Sociální přístup vnímá konfliktní linie v zásadě jako sociální postoje a chování, které plynou z tradiční sociální stratifikace. Politický pohled potom vnímá konfliktní linie jako striktně politické postoje a chování.“, přičemž dodává, že Rokkanův přístup je spíše přístupem sociálním a v této práci bude také zkoumán právě tento. Zjednodušením tohoto rozdělení by mohlo být tvrzení, že sociální přístup zkoumá danou problematiku „zdola“, a politický naopak „shora“ (Hloušek 2002b).

2.2 Vývoj konceptu štěpných linií v západní politické vědě

Dle Hlouška (2002a, str. 401) „Rokkanova a Lipsetova práce z roku 1967 vyústila v proslulou hypotézu o zamrznutí stranických systémů (*freezing hypothesis*), podle níž západoevropské stranické systémy vydržely až do konce 60. let v takové podobě, v jaké se konstituovaly na počátku 20. let. Uvědomovali si však jasně, že se postupně v průběhu 60. let proměňovaly politické postoje nejmladších skupin voličů a že docházelo k procesům narušujícím tradiční sociální struktury.“ Tyto proměny tradiční sociální struktury byly ovlivněny materiálním zajištěním obyvatel od 60. a 70. let 20. století, jelikož v této době dospívali lidé narození až po druhé světové válce a zároveň v této době dosáhly západní společnosti dostatečně vysoké ekonomické úrovně. Od této doby lze přežívání v západním světě považovat za samozřejmost, a proto se hodnoty společnosti mohly posouvat od materialismu k postmateriálním hodnotám, kdy značnou roli v tomto hodnotovém posunu sehrála také úroveň vzdělání (Inglehart 2008). Postmateriální hodnoty lze charakterizovat jako hodnoty, které již neřeší materiální stránku života, ale zaměřují se na osobní sebevyjádření a individuální kvalitu života (Hloušek 2002a). Zjednodušeně lze tuto změnu popsat jako přechod od hodnot přežití k hodnotám sebevyjádření.

Dle Kriesiho (1998) v této transformaci sehrálo roli vytvoření nové střední třídy, která byla na konci 20. století v západním světě nejpočetněji zastoupenou sociální vrstvou, ale která byla zároveň značně heterogenní a značně rozdělená, což rozvádí i Hloušek (2002a, str. 403), který zároveň popisuje myšlenky Ingleharta „Inglehart indikoval, že změna hodnotových žebříčků má dlouhodobé důsledky na proměnu vztahu mezi sociálními třídami a politickými stranami. Konkrétně se mu jednalo o to, že střední třídy, které se adaptovaly na postmateriální hodnoty nejrychleji, budou v důsledku toho měnit své obvyklé stranické preference.“ Hloušek (2002a, str. 403) tuto změnu rozvádí i dále „Namísto dřívější afiliace s relativně konzervativními stranami se tak pro střední třídy otevřela perspektiva podpory radikálních společenských změn a (levicových) stran, které takové změny prosazují. Naopak dělnická třída bude otevřena možnosti začít volit i konzervativněji orientované strany, pokud budou prosazovat materiální hodnoty.“ Kriesi (1998) uvádí, že odborné sociokulturní prostředí všeobecně očekává, že značná část nové střední vrstvy bude inklinovat k levicově liberálním politickým stranám skrze postmateriální hodnoty a dodává, že je tím vytvářen prostor pro nové strany a hnutí.

Zároveň upozorňuje, že samotná nová střední vrstva působí velmi heterogenně, což dokazuje skrze pozici manažerů, které považuje za typické zaměstnání této třídy, přičemž právě manažeři se profilují jako více pravicoví a konzervativní voliči ve srovnání se zbytkem nové střední třídy (Kriesi 1998), což může přispívat k samotnému novému štěpení v rámci konkrétních sociálních vrstev.

Kriesi (1998) uvádí, že kategoriemi, které nejpodstatněji ovlivňují hodnotové orientace od poválečného období, jsou zmíněná sociální třída a generace. Vliv generace na hodnotovou orientaci zkoumá zejména Inglehart (2008), který pomocí výzkumu z šesti západoevropských zemí (Spolková republika Německo, Spojené království Velké Británie a Severního Irska, Francie, Itálie, Belgie, Nizozemsko) v roce 1970 dokazuje, že v tomto roce byly značné hodnotové rozdíly mezi generacemi, přičemž ve věkové skupině nad 65 převažovali materialisté nad postmaterialisty dvanáctinásobně a s klesajícím věkem se poměr materialistů zmenšoval, což dokazuje, že generace narozené před druhou světovou válkou výrazně preferují materiální hodnoty a generace narozené po druhé světové válce se ve vzrůstající míře přiklání k postmateriálním hodnotám (Inglehart 2008). Inglehart (2008) dále zkoumal, jak se hodnotová orientace mění v průběhu života. Výzkum z roku 2006 ukázal, že všechny poválečné kohorty (skupiny lidí, kteří se narodili po druhé světové válce) byly hodnotově velmi podobně zaměřeny, což značí minimální rozdíl mezi mladší a starší generací. Je zde předpoklad, že starší generace více tíhnou k materiálním hodnotám než generace mladší (Kriesi 1998), na druhou stranu Inglehart (2008) tvrdí, že tento zdánlivý nepoměr vyrovnává fakt, že současné mladé generace mohou mít problém s nezaměstnaností, což znamená, že určitá část mladých lidí také inklinuje k materiálním hodnotám, a nelze tedy tvrdit, že jsou všechny věkové kohorty homogenní. Mezigenerační rozdíly se poté ukazují například v otázce homosexuality, kterou dle výzkumu Ingleharta (2008) odmítají staří v 75 % a mladí pouze ve 34 %. Je nutné podotknout, že hodnotovou orientaci ovlivňuje mnoho faktorů, kdy například během ekonomických krizí a pocitu nebezpečí společnost vyhledává autoritáře a postmateriální hodnoty ustupují těm materiálním, což je nutné vnímat v kontextu doby Inglehartova výzkumu z roku 2008, po kterém eskalovala celosvětová finanční a ekonomická krize. Tento jev lze částečně sledovat i při vzniku středových populistických stran typu ANO, které jsou také vedeny silným „autoritářským“ lídrem, kterému značná část společnosti naslouchá. Nejpodstatnějším faktem je tedy hodnotová transformace poválečných věkových kohort směrem

k postmaterialismu (Inglehart 2008, Kriesi 1998), které přispěly k vytvoření nové štěpné linie ve společnosti, což dále přibližuje Hloušek (2002a, str. 403 – 404) „Jednak se otevřel prostor pro vznik nových politických stran, které se definovaly právě na základě této hodnotové konfliktní linie, jednak byly nastartovány procesy, které potenciálně vedly k transformaci vazeb mezi stávajícími stranami a jejich sociální základnou. Na přelomu 60. a 70. let spatřoval Inglehart organizace, které do podoby stranické politiky převádějí novou postmaterialistickou hodnotovou orientaci především ve stranách nové levice.“ S pojmem nová levice Hloušek (2002a) uvádí i pojem „nová politika“, jejíž reprezentanty jsou právě postmateriálně orientované politické strany, které se v průběhu druhé poloviny 20. století etablovaly v západních stranických systémech a typickým příkladem mohou být nejrůznější formace Zelených. Postmateriální hodnoty však v průběhu času přebíraly i tradiční liberální formace. Z postupné transformace hodnotových orientací i politických stran vyplývá, že na konci 20. století již nelze v plném rozsahu aplikovat hypotézu o „zamrznutí“ západoevropských stranických systému dle představy Lipseta a Rokkana (1967). Sám Rokkan tento fakt v pozdějších výzkumech připouští (Rokkan, Urwin 1983). Vzhledem k růstu hrubé volatility hlasů dle Lana a Erssona (1997) začaly vznikat nové štěpné linie, a naopak postupně zanikaly štěpné linie tradiční, přičemž růst se týkal posmateriálních štěpných linií a úpadek štěpné linie třídní (socioekonomické). Toto tvrzení ovšem neplatí všeobecně a může docházet k opětovnému nárůstu relevance třídní štěpné linie. Hloušek (2002a, str. 407) problém uzavírá „To neznamená, že by se koncept konfliktních linií vyčerpal, ale znamená to, že potřebuje nové bádání, které by vyšlo z respektování faktu konce platnosti hypotézy o zamrznutí a snažilo se analyzovat paralelně ruku v ruce jdoucí procesy společenské restrukturalizace a proměny stranických spekter západních zemí.“

Na konci 20. století se autoři snažili o transformaci samotné teorie štěpných linií. Dle Hlouška (2002a, s. 405) „Docházelo k výzkumům konfliktních linií uvnitř politických stran (Cordier 1996), koncepty konfliktních linií byly použity při analýze vztahu podoby elit komunální politiky a vnitřní sociální strukturace městských aglomerací (Veer 1994), objevily se pokusy propojit koncept konfliktních linií s teorií veřejné volby s cílem vysvětlit rozdílné volební chování zaměstnanců státního a soukromého sektoru (Blais, Bake, Dion 1990), pojem konfliktních linií pronikl dokonce i do politické ekonomie, když se Ronald Rogowski pokusil vysvětlit vztah mezi vnějším změnami rizik a nákladů zahraničního obchodu některých zemí a posilováním ostroti

politických konfliktních linií v těchto státech (Rogowski 1987).“ Z geografického hlediska je zásadní pokus o převedení konceptu štěpných linií i do teritoria mimo západní Evropu, pro kterou byl původně vytvořen (Hloušek 2002a). Zásadní pro využití konceptu štěpných linií je podmínka fáze demokratické tranzice v jednotlivých státech. Od 70. let bylo tedy možné teorii štěpných linií částečně aplikovat na státy jižní Evropy. Pro potřeby této diplomové práce je klíčová aplikace a transformace štěpných linií v „postkomunistických“ zemích střední a východní Evropy, čemuž se věnuje např. Kitschelt (1995) či Hloušek (2002b).

2.3 Uplatnění konceptu štěpných linií v „postkomunistickém“ prostoru

Po zhroucení totalitních režimů na přelomu 80. a 90. let 20. století a při nastalé fázi demokratizace zemí střední a východní Evropy začaly pokusy o uplatnění teorie štěpných linií i v těchto regionech. Teorie štěpných linií má v těchto regionech značná omezení, která popisuje Hloušek (2002b, str. 3) „Stein Rokkan a Seymour Martin Lipset svůj koncept konfliktních linií utvářeli s ohledem na jejich historickou genezi, na stabilizaci systémů těchto linií a dlouhodobých opozic v evropských politických obcích a po těchto analýzách následovala otázka vztahů mezi občany a stranami v éře masové politiky. V „postkomunistických“ stranických systémech a elektorátech je však potřeba postupovat jakoby odzadu. Vzhledem k tomu, že éra komunistického panství rozvrátila tradiční sociální vazby, stratifikace a společenské segmenty a podstatným způsobem homogenizovala populace v těchto zemích, vytratila se přirozená strukturace společnosti a společenská štěpení, která hrála roli Rokkanovských konfliktních linií v procesu tvorby masové politiky v těchto zemích, byla překryta.“ Byly tak zcela přetrhány vazby mezi politický stranami a společností, které se musely budovat od začátku. Historické demokratické strany, jako je v Česku například ČSSD, tak nemohly spoléhat na navázání historické tradice (Hloušek 2002b). Značnou roli v následné podobě demokratické transformace dle Kitschelta (1995) mohla sehrát podoba komunistického režimu, způsob demokratizace či demokratická zkušenost z „předkomunistické“ éry, přičemž Kitschelt (1995) uvádí, že v Československu se jednalo o tzv. byrokraticko-autoritářskou podobu komunistického režimu.

Odborná politologická obec se v pohledu na uplatnění klasických štěpných linií v postkomunistickém prostoru neshoduje, což dokazuje i Hloušek s Kopečkem

(Hloušek, Kopeček 2005, str. 1-2), kteří na jednotlivé politology odkazují: „Tváří v tvář těmto obtížím řada politologů (Roskin 1994; Stefan, Scalat 2000) konstatovala, že v neustálených podmínkách zemí po pádu komunistického panství není možné koncept konfliktních linií v duchu představy Steina Rokkana (Lipset, Rokkan 1967) aplikovat. Jiní politologové se naopak bez velké přesvědčivosti pokusili aplikovat nezměněný model konfliktních linií z prostředí západní Evropy (Beyme 1994; Beyme 1997; Ewans, Whitefield 1995). Většina autorů však zvolila kompromisní přístup, který počítá s existencí specifických konfliktních linií a uznává potřebu zvláštních nástrojů a postupů k jejich zkoumání.“ Byly tak vyčleněny specifické štěpné linie, které Hloušek s Kopečkem (2005) nazývají jako štěpné linie transformace. Bezprostředně po pádu totalitního režimu se v postkomunistických stranických systémech objevila první štěpná linie, kterou lze definovat jako spor o podobu režimu. Zjednodušeně lze tuto štěpnou linii popsat jako štěpnou linii komunismus vs. antikomunismus, jelikož se jedná o spor mezi pozůstatkem komunistického režimu a antirežimní opozicí (Hloušek, Kopeček 2005). Po prvních demokratických volbách tato štěpná linie většinově ztratila význam a stala se marginální, jelikož se antirežimní opozici podařilo jednoznačně zvítězit, jako tomu bylo například v Československu v podobě Občanského fóra. Marginalizace této štěpné linie neznamenal její zánik, na což upozorňují Hloušek s Kopečkem (2005, str. 3.) „U sporu o podobu režimu rovněž není vyloučeno, že se později obnoví. Ovšem v nové modifikované podobě. Může se tak stát v případě, že nějaký významný aktér či aktéři v daném politickém systému začnou znovu zpochybňovat přechodem k demokracii vytvořená „pravidla hry“. Pracovně bychom tuto konfliktní linii mohli označit za revitalizovaný spor o podobu režimu.“ Tento jev se začal objevovat v posledních několika letech i v Česku, přičemž zpochybňování „pravidel hry“ se netýká pouze KSČM, ale také populistických pravicových stran jako např. SPD. V průběhu demokratizace postkomunistických zemí došlo k utváření dalších štěpných linií, přičemž jako dvě nejdůležitější Hloušek s Kopečkem (2005) zmiňují socioekonomickou štěpnou linii transformace a nacionalistickou štěpnou linii transformace.

Socioekonomickou štěpnou linii transformace lze přirovnat ke klasické Rokkanovské štěpné linii vlastníci vs. pracující. Toto přirovnání ovšem není zcela přesné a zejména v 90. letech, kdy v postkomunistických zemích nebyly ujasněné vlastnické vztahy a společnost nebyla třídně rozdělena tak, jako byla v západních zemích, nelze tyto dvě štěpné linie ztotožňovat. Demokratická konsolidace a úspěšná transformace centrálně

plánované ekonomiky nicméně přibližuje tyto dvě štěpné linie navzájem, přičemž např. v Česku, po vytvoření dominance stran ODS a ČSSD, lze socioekonomickou štěpnou linii transformace s klasickou štěpnou linií vlastníci vs. pracující od začátku 21. století takřka ztotožnit (Hloušek, Kopeček 2005). ODS a ČSSD lze v Česku definovat jako hlavní představitele socioekonomické štěpné linie transformace, jelikož je tato štěpná linie posilována zejména rozsahem a rychlostí privatizace státního majetku, liberalizací ekonomiky a rozsahem sociální sítě státu (Hloušek, Kopeček 2005). Jedna strana této štěpné linie je tedy reprezentována politickými stranami podporujícími rychlou ekonomickou transformaci směrem k tržní ekonomice a druhou stranu štěpné linie reprezentují především sociálnědemokratické strany zohledňující sociální dopady transformace (Hloušek, Kopeček 2005). Podle uvedených skutečností lze vyhodnotit, že na základě socioekonomické štěpné linie transformace se v postkomunistických zemích formovala i další štěpná linie pravice vs. levice. Druhou významnou štěpnou linií, která se vytvořila ve většině postkomunistických zemích během demokratické konsolidace je nacionalistická štěpná linie transformace. Nacionalistickou štěpnou linií transformace lze podobně jako socioekonomickou štěpnou linií transformace připodobnit k jedné z klasických štěpných linií tak, jak to popisují Hloušek s Kopečkem (2005, str. 5) „Podobně jako je v socioekonomické konfliktní linii transformace v určité podobě obsažena konfliktní linie vlastníci-pracující, lze tvrdit, že v rámci nacionalistické konfliktní linie transformace je obsažena klasická Rokkanova konfliktní linie centrum-periferie.“ Nacionalistická štěpná linie ovšem nebyla a není plnohodnotnou štěpnou linií ve všech postkomunistických zemích, jelikož je pro její vytvoření nutných několik specifických faktorů. V Česku není přítomna ve své čisté podobě, nicméně v regionech s vhodnými podmínkami může působit velmi silně. Hloušek s Kopečkem (2005) vyčlenili tři zásadní příčiny pro vytvoření nacionalistické štěpné linie transformace v postkomunistickém prostoru. „Nacionalistická konfliktní linie transformace může vzniknout v zásadě ze tří příčin, které se mohou překrývat či doplňovat (srov. Hloušek 2000: 379): 1) existence minoritního etnika či specifického regionu v rámci určitého státu, které se snaží zajistit si specifické postavení či respekt k menšinovým právům (například kosovští Albánci, estonští a lotyšští Rusové, slovenští Maďaři), což vyvolává odpor majoritní populace, 2) existence sousedního státu či národa, který je politickou mytologií tradičně vnímán jako “národní nepřítel” a potenciální hrozba

(viz obraz Německa pro část Čechů, Maďarska pro mnohé Slováky nebo obraz Srbska pro Slovincy či Chorvaty atd.), 3) existence fundamentálního sporu o žádoucí podobu státu mezi nacionalisty a příznivci spíše občanské konstrukce státu (například v Srbsku, Chorvatsku, na Slovensku či v pobaltských republikách)“ (Hloušek, Kopeček 2005, str. 5). Na této štěpné linii se tedy formovaly a formují zejména různé regionální formace, strany národnostních menšin a celonárodní nacionalistické formace, z čeho vyplývá, že největšího významu štěpná linie nabývá zejména v prostoru bývalé Jugoslávie.

Dle Kitschelta (1995) v postkomunistických zemích vznikly tři typy politických stran: programové, charismatické a klientelistické. Programové strany lze charakterizovat pomocí dlouhodobých vizí a cílů, na kterých staví svou pozici v politickém spektru. S touto charakteristikou jsou zároveň spojeny vyšší organizační náklady na fungování strany i přilákání voličů. Vzhledem k ustáleným a čitelným volebním programům lze do této skupiny politických stran zařadit ODS i ČSSD, přičemž hlavní dlouhodobou prioritou ODS je podpora podnikatelů a důraz na práva jedince a program ČSSD se dlouhodobě zaměřuje na sociální politiku a sociální jistoty obyvatel. Zároveň se tyto dvě zmíněné strany profilují na socioekonomické štěpné linii transformace a později i na tradiční štěpné linii vlastníci-pracující či na štěpné linii pravice-levice. Charismatické strany si zakládají na silné roli svého charismatického lídra, přičemž jsou považovány za nestabilní, jelikož jejich role roste a padá s pozicí jedné konkrétní osoby. Vzhledem k dominantní pozici Andreje Babiš v ANO, lze tuto stranu zařadit právě mezi charismatické politické strany. Posledním typem politických stran v postkomunistickém regionu jsou dle Kitschelta (1995) klientelistické strany, pro které je primární zajištění stálého toku peněz. Zjednodušeně lze říct, že členové kandidují s vidinou svého vlastního prospěchu. Další charakteristikou těchto stran může být zajištění toku peněz pro sponzory dané strany. Charismatické a klientelistické politické strany nelze obecně profilovat ani na jedné z tradičních štěpných linií, a to zejména vzhledem k neustálenému volebnímu programu a chybějící konkrétní vizi. Zejména v rámci charismatických a klientelistických stran se v průběhu 21. století začaly formovat i strany populistické. Populistické strany Rooduijn (2019) rozděluje na dvě dimenze: lidový centrismus a anti-elitářství. ANO lze tedy profilovat jako charismatickou a populistickou stranu, která zaujala v roce 2013 pozici anti-elitářství, kdy se v kampani vymezovala proti politickým elitám. V kampani před volbami 2017 se na první pohled ANO jeví jako strana zastávající lidový centrismus, nicméně je nutné dodat, že populismus se velmi těžko definuje, měří a zkoumá,

takže nelze bez hlubší analýzy jednoznačně politické strany populisticky definovat, jelikož lze populismus jednoduše zaměnit např. za euroskepticismus či nativismus (Rooduijn 2019). Uchopení populismu se ve své diplomové práci věnoval Bendl (2020), který vychází mimo jiné z prací Muddeho (2004, 2016) či Muddeho a Kaltwassera (2017). Je také nutné podotknout, že ve 21. století se začaly populistické strany prosazovat po celém světě a nejedná se o specifický znak postkomunistického prostoru. Programové strany lze naopak považovat za důležité pro ukotvení demokracie v postkomunistických zemích. Kitschelt (1995) už ovšem na konci 20. století předpokládal, že v postkomunistických zemích budou dominovat spíše charismatické a klientelistické strany, jelikož jsou tyto země stále ovlivněny komunistickou minulostí a musí se principy demokracie teprve naučit.

Vývoj a uplatnění jednotlivých štěpných linií byl v poměrně heterogenním prostředí postkomunistických zemí odlišný. Společným znakem všech postkomunistických zemí se bezprostředně po pádu totalitního režimu jeví spor o podobu režimu (Hloušek a Kopeček 2005) a důležitost socioekonomické štěpné linie transformace, jelikož přechod k liberální ekonomice znamenal rozdělení společnosti na dvě části tzv. *winner*s a *loser*s, přičemž jednu z částí liberalizace ekonomicky posílila, ale druhá část společnosti se naopak cítila jako poražena touto transformací (Kitschelt 1995). Hloušek (2002b, str. 3) se domnívá, „že adekvátní analýza konfliktních linií v kontextu transformujících se zemí střední a jihovýchodní Evropy musí obsahovat dvě základní fáze. Prvkem číslo jedna je identifikace hlavních konfliktních témat, která dlouhodobě ovlivňují politickou diskusi v těchto státech, vůči kterým se vymezují politické strany a které tedy mohou tvořit potenciál pro „politicky“ pojaté konfliktní linie. Druhým krokem je pak vysledovat vazby mezi těmito tzv. konfliktními liniemi transformace a voličskou obcí.“ Kitschelt (1995) očekává tři hlavní politická štěpení v postkomunistických zemích: občanské štěpení, ekonomické štěpení a štěpení o podobu a strukturu politické správy a zároveň očekává s přibývajícím časem růst volebních preferencí pro populistické strany. Uplatnění původních štěpných linií v postkomunistickém prostoru se tedy jeví z mnoha důvodů jako velmi složité. K plnému uplatnění původního konceptu nesplňuje postkomunistický prostor hned několik podmínek, které byly uvedeny. Zároveň také chybí vytvoření dlouhodobé koncepce společenského vývoje tak, jak to popisuje Hloušek (2002b, str. 5) „Přijmeme-li Rokkanovo východisko v tom, že konfliktní linie se utvářely na pozadí dlouhodobého

společenského vývoje a teprve ve fázi masové politiky některé z nich dostaly i svůj politický výraz v podobě existence politických stran, které se podél těchto konfliktních linií formovaly a vymezovaly, musíme i ve střední a jihovýchodní Evropě nalézt ony kritické zlomy (*critical junctures*), které produkovaly vytváření dlouhodobých opozic a společenských segmentací, na jejichž základě se projevovaly konfliktní linie.“

2.4 Štěpné linie v prostředí české politiky

Jak již bylo uvedeno, původní koncept štěpných linií (Lipset, Rokkan 1967) byl určen pro západní politickou vědu a společnosti. Pro Česko jako postkomunistickou zemi střední Evropy nelze koncept štěpných linií použít v původně zamýšleném kontextu a je třeba štěpné linie transformovat pro tento specifický prostor postkomunistických zemí. Československé volby v roce 1990 lze vnímat v kontextu sporu o podobu režimu, jelikož se ve volbách proti sobě postavila KSČ⁴, jako pozůstatek bývalého režimu, a antirežimní OF⁵. Tyto volby zároveň ukončily dominanci této štěpné linie, jelikož OF drtivě zvítězilo. Na štěpnou linii sporu o podobu režimu navazující reziduální štěpná linie komunismus vs. antikomunismus neměla na rozdíl od Polska nebo Maďarska v Česku během 90. let větší význam (Hloušek, Kopeček 2005). Další štěpné linie hrály při volbách v roce 1990 takřka zanedbatelnou roli, nicméně jejich působení lze vyzorovat. Může se jednat například o štěpnou linii církev vs. stát, kterou sytila zejména působnost Křesťanské a demokratické unie – Československé strany lidové (dále jako KDU-ČSL). Vliv této štěpné linie v průběhu času zůstával konstantně marginální, přičemž se odehrává zejména kolem restitucí církevního majetku. V roce 1990 se také mírně projevil vliv nacionalistické štěpné linie transformace v podobě moravistického hnutí, které se snažilo prosadit svébytnost Moravy (Hloušek, Kopeček 2005), přičemž relevance tohoto nacionalistického subjektu se během 90. let vytratila. Jako takřka marginální se v roce 1990 ukázaly také štěpné linie město vs. venkov, kterou sytilo působení strany Spojenství zemědělců a venkova (SZV), a materialismus vs. postmaterialismus, kterou naplňovala Strana zelených (SZ). Ani jedna z těchto stran ovšem nepřekročila požadovanou hranici 5 %. Jako nejdominantnější štěpná linie 90. let se poté jeví socioekonomická štěpná linie transformace, jelikož nejdominantnější společenským tématem byla ekonomická transformace, která odrážela důležitost právě této štěpné linie.

⁴ Komunistická strana Československa

⁵ Občanské fórum

Jak již bylo uvedeno, socioekonomickou štěpnou linií transformace nelze plně ztotožnit s klasickou štěpnou linií vlastníci vs. pracující, nicméně s rostoucí ekonomickou vyspělostí se tyto dvě štěpné linie začaly v Česku prolínat. Socioekonomická štěpná linie transformace se promítala zejména do politického souboje mezi ODS a ČSSD, přičemž tyto dvě politické strany zároveň formovaly štěpnou linii pravice vs. levice, o které lze tvrdit, že socioekonomickou štěpnou linií transformace takřka kopírovala, což umocnily i všechny ostatní relevantní politické strany, které se mezi lety 1996 a 1998 na štěpné linii pravice vs. levice vyzemily (Hloušek, Kopeček 2005). Dominance socioekonomické štěpné linie transformace zároveň značí, že se český stranický systém přibližoval tomu západnímu, což dokládají i Hloušek a Kopeček (2005, s. 7) „stranické systémy, v nichž jako hlavní převažuje socioekonomická konfliktní linie transformace, mají více společných charakteristik se stranickými systémy západní Evropy, než je tomu v případě systémů, v nichž dominuje nacionalistická konfliktní linie transformace. Stranické spektrum v zemích s převažující socioekonomickou konfliktní linií transformace se v podstatě koncentruje kolem osy levice-pravice.“

Bernard, Kostelecký a Šimon (2014) uvádí, že český stranický systém je značně nacionalizovaný – prostorově homogenní. Během 21. století zároveň značně přetrvává dominance socioekonomické štěpné linie transformace, která se již takřka ztotožnila s klasickou štěpnou linií vlastníci vs. pracující typickou pro západní Evropu (Hloušek, Kopeček 2005). Zároveň je evidentní, že v Česku sílí pozice nacionalistické štěpné linie, kterou začala sytit migrační krize, se kterou se Evropa v předchozích letech musela potýkat. Této nové „hrozby“ využívají různé politické strany, které se ve svém programu vymezují vůči migrantům, přičemž v Česku se může jednat například o SPD, KSČM, ale částečně i o ANO. Nacionalistická štěpná linie se také výrazně prolíná ve vztahu k Evropské unii a evropské integraci. Ze současně zastoupených politických subjektů v Poslanecké sněmovně se jako silně proevropské jeví Piráti, TOP 09, STAN a KDU-ČSL. Všechny zbylé politické subjekty zaujímají lehký euroskepticismus (např. ANO, ODS) nebo dokonce tvrdý euroskepticismus (SPD, KSČM), přičemž proevropské strany zaujímají v Poslanecké sněmovně nedostatečný počet mandátů na to, aby například nastolily diskuzi ohledně přijetí společné evropské měny Euro, což dokládá fakt, že tato diskuze v posledních letech prakticky neprobíhá. „Se vstupem Andreje Babiše a jeho ANO do politiky před volbami do Poslanecké sněmovny v roce 2013 a během jeho působení ve vládě České republiky v letech 2013 až 2017 vznikla, pro české

prostředí zcela nová, štěpná linie týkající se personalizace politiky. Tato štěpná linie byla evidentní na Slovensku a jednalo se o její podobu mečiarismus vs. antimečiarismus, a je spojena s pozicí silného populistického lídra (Hloušek, Kopeček 2005). Na české politické prostředí lze tuto štěpnou linii transformovat do podoby babišismus vs. antibabišismus a ukázala se jako klíčová i při vyjednávání o vzniku vlády v roce 2018, kdy se jako hlavní bariéra pro vstup ČSSD do vlády s ANO jevila právě osoba Andreje Babiše, o čemž mluvil i předseda ČSSD Jan Hamáček v rozhovoru pro Český rozhlas (iRozhlas 2018)“ (Charvát 2018, str. 15). ANO lze na základě Kitschelta (1995) definovat jako charismatickou stranu, která si zakládá na osobnosti svého lídra, přičemž osobnost Andreje Babiše ovlivňuje vládní spolupráci, ale taky formování opozice, která do voleb do Poslanecké sněmovny 2021 zřejmě postaví dvě koalice zastupující více stran, přičemž koaliční dohodu pod názvem SPOLU již podepsaly strany ODS, TOP 09 a KDU-ČSL a druhou koalici poté tvoří Piráti a STAN (iRozhlas 2020).

Druhé desetiletí 21. století je v rozvinutém demokratickém světě spojeno se značným ekonomickým rozvojem a zvýšenou průměrnou kvalitou života. Toto materiální zajištění podstatné většiny obyvatel se v Česku odrazilo úpadkem důležitosti socioekonomické štěpné linie transformace, která tak poprvé od pádu totalitního režimu ztrácí na svém významu. S poklesem důležitosti socioekonomické štěpné linie transformace zároveň upadá i klasická linie pravice vs. levice, přičemž tento úpadek lze sledovat na poklesu volebních výsledků tradičních politických stran ODS a ČSSD, které tyto dvě štěpné linie reprezentovaly ve volbách do Poslanecké sněmovny v letech 2013 a 2017, přičemž ODS neuspěla zejména ve volbách v roce 2013, kdy oproti volbám v roce 2010 ztratila 12 procentních bodů, a ČSSD v roce 2017, která oproti volbám v roce 2013 ztratila více než 13 procentních bodů. Tento úpadek tradičních českých štěpných linií a stran vytvořil prostor pro nová populistická hnutí, které nejsou programově příliš ukotvena, ale přesto disponují značnou voličskou základnou. Dle Shina a Agnewa (2017) je základem pro úspěch populistického hnutí mobilizování nespokojených voličů tradičních stran a vytvoření role alternativního vůdce. Tato definice naplňuje roli ANO a Andreje Babiše v českém stranickém systému od roku 2013. Nahrazení tradičních politických stran ODS a ČSSD je zároveň základním předpokladem pro tuto diplomovou práci. Dokázání tohoto nahrazení je poté cílem této diplomové práce. Andrej Babiš má mnoho podobných znaků zejména s italským politikem Silviem Berlusconiem, který byl podobně jako Andrej Babiš

úspěšným byznysmenem, disponoval dobrým mediálním obrazem za pomoci známých celebrit a používal vhodný jazyk, aby vypadal jako člověk z lidu (Shin, Agnew 2017). Shin a Agnew (2017) dodávají, že moderní populisté zpochybňují roli tradičních politických stran, rozdělují společnost, ve které zastupují „obyčejný“ lid proti „zkorumpovaným“ elitám a ke své propagaci využívají sociální sítě. Všechny tyto definice Andrej Babiš s ANO naplňují, což dokazuje i značná aktivita Andreje Babiše na sociálních sítích⁶ a jeho silný PR tým v čele s Markem Prchalem. Je nutné podotknout, že v současné době jsou populistická hnutí celosvětově úspěšná a nejedná se tedy pouze o problém Česka. K celosvětovému nástupu populismu přispěla zejména ekonomická krize z roku 2008, ke které se následně přidala i krize migrační (Shin, Agnew 2017), přičemž v Česku se k těmto problémům přidala i krize politická v roce 2013. Lze tedy tvrdit, že v posledních letech prochází štěpné linie v českém politickém prostředí transformací, která se jeví jako největší od roku 1989, přičemž podobnou transformací prošla Itálie v letech 1992 až 1996.

⁶ Facebookový profil Andreje Babiše sleduje 230 tisíc uživatelů. Twitterový účet Andreje Babiše sleduje 453 tisíc uživatelů. Informace jsou platné k 18. 4. 2021.

3 Data a metodika

Diplomová práce je zaměřena na volební podporu ODS ve letech 2010 a 2013 a ČSSD a ANO v letech 2013 a 2017 a její determinanty. Hlavním cílem diplomové práce je výzkum nahrazení tradičních politických stran ODS a ČSSD novým ANO, přičemž existuje předpoklad, který bude tato diplomová práce ověřovat, že ve volbách do Poslanecké sněmovny v roce 2013 ANO nahradilo ODS a ve volbách v roce 2017 ANO nahradilo ČSSD. Proto bylo nutné zkoumat volební podporu ODS již z roku 2010, aby bylo následně možné ověřit, zda ANO v roce 2013 získalo voliče a regiony, ve kterých ODS oproti roku 2010 naopak ztratila. Výzkum ČSSD z roku 2010 nebyl nutný, jelikož u ČSSD se zkoumalo nahrazení mezi roky 2013 a 2017. Výzkum byl veden na úrovni municipalit, tudíž byla vyhledána všechna potřebná data (viz tab. č. 1) ke každé obci v Česku, přičemž v roce 2010 se jednalo o 6252 obcí či vojenských újezdů, v roce 2013 se jednalo o 6253 obcí či vojenských újezdů a v roce 2017 se jednalo o 6254 obcí. Pro analýzu nahrazování politických stran byl počet obcí upraven tak, aby se v různých letech jednalo vždy o totožný počet obcí. V práci byla použita výhradně sekundární data z Českého statistického úřadu. Pro získání jednotlivých volebních dat z let 2010, 2013 a 2017 byl využit speciální volební web Českého statistického úřadu volby.cz, ze kterého byla použita data ohledně volebních výsledků stran a volební účasti v jednotlivých obcích (ČSÚ 2010, 2013, 2017). Volební data jednotlivých obcí lze vyhledat v sekci „otevřená data“, kde lze dle jednotlivých kódů okresů vyhledat volební výsledky všech kandidujících stran v každé obci daného okresu. Značným omezením a komplikací získávání těchto dat je absence dat výsledků politických stran, které v dané obci nezískaly ani jeden volební hlas, přičemž v rámci výzkumu této diplomové práce se jednalo zejména o problém ODS v roce 2013. Všechna data ohledně nulových volebních výsledků v dané obci bylo potřeba doplnit individuálně.

Socioekonomická, kulturní a geografická data k výzkumu indikátorů byla také získána z Českého statistického úřadu. Počty obyvatel v jednotlivých obcích pro roky 2010, 2013 a 2017 byly vyhledány na webových stránkách Českého statistického úřadu a jedná se o data vždy k 1.1. daného roku (Katalog produktů ČSÚ 2010, 2013, 2017). Ve stejné tabulce se nacházela data ohledně počtu mužů a žen v obcích, z čehož byl následně vypočten jejich poměr a průměrný věk obyvatel všech obcí Česka. S daty ohledně podílu nezaměstnaných osob v obcích se u roku 2013 vyskytl v rámci výzkumu problém, jelikož

k tomuto roku chybějí data. Z tohoto důvodu byla použita data k datu 31. 12. 2014 a byla stažena z veřejné databáze Českého statistického úřadu sekce statistiky (Veřejná databáze ČSÚ 2014). Tento problém by mohl potenciálně způsobit zkreslení výsledků výzkumu, jelikož se podíl nezaměstnaných osob během roku může částečně změnit. Předpokladem však je, že z důvodu velkého množství analyzovaných jednotek (6252, 6253 a 6254) bude vliv tohoto metodického problému na výsledky zanedbatelný. U podílu nezaměstnaných osob v letech 2010 a 2017 byla data k dispozici k datu 31. 12. daného roku opět ve veřejné databázi Českého statistického úřadu (Veřejná databáze ČSÚ 2017), přičemž ve veřejné databázi byla vyhledána rovněž data ohledně mechanické měny obyvatelstva, která byla k dispozici za všechny sledované roky 2010, 2013 a 2017 (Veřejná databáze ČSÚ 2010, 2013, 2017).

Specifickým indikátorem, který byl v diplomové práci použit, je soubor dat ohledně podílu obyvatel v exekuci v jednotlivých obcích Česka. Tato data nejsou běžně volně dostupná. Pro účely diplomové práce byly autorovi poskytnuty od soukromé osoby (Hábl, Mapa exekucí 2017). Uvedená data ohledně podílu exekucí jsou z roku 2017, takže při výzkumu volebního roku 2017 by nemělo docházet k žádnému zkreslení, které naopak do jisté míry hrozí při výzkumu volebních let 2010 a 2013, jelikož je zde předpoklad, že počet exekucí se mohl dynamicky změnit (Hábl, Mapa exekucí 2017).

Při výpočtu hustoty obyvatel, tedy počtu obyvatel na jeden km², byla použita data o rozloze jednotlivých obcí v hektarech z roku 2016 stažená z územně analytických podkladů Českého statistického úřadu a data o počtu obyvatel obcí v letech 2010, 2013 a 2017. Tento výpočet mohl být proveden pro roky 2010, 2013 a 2017 s rozlohou obcí z roku 2016, jelikož rozlohy obcí se mění pouze minimálně a výsledek výzkumu to tedy nemohlo ovlivnit⁷.

Výpočet procentuálního zastoupení římských katolíků v obcích byl proveden na základě dat ze SLDB⁸ 2011, jelikož jsou v něm uvedena jediná dostupná data ohledně tohoto indikátoru na municipální úrovni. Byl tedy proveden výpočet podílu obyvatel hlásících se k římskokatolické církvi na celkovém počtu obyvatel v každé obci. Z dat Českého statistického úřadu byla dále získána data ohledně podnikatelů (zaměstnavatelé + osoby

⁷ Mezi roky 2013 a 2017 se změnila například rozloha katastrálního území Valašského Meziříčí v důsledku vzniku dvou nových obcí, ale pro oba roky je počítáno pouze s rozlohou Valašského Meziříčí již po odtržení daných obcí. Dále se od roku 2016 zvětšily rozlohy 27 obcí v důsledku zániku vojenského újezdu Brdy. Pro oba roky je počítáno s již zvětšenou rozlohou daných obcí.

⁸ Sčítání lidu, domů a bytů

pracující na vlastní účet) a podíl věkových skupin (0 až 14 let a 65 a více let) a podíl cizinců (obyvatelé s cizí státní příslušností), přičemž data ohledně uvedených indikátorů jsou také dostupná pouze z roku 2011, kdy proběhlo poslední SLDB (SLDB 2011). Fakt, že se jedná o poměrně zastaralá data, může výsledek výzkumu lehce zkreslit zejména v roce 2017. Přesto by případné zkreslení u některých indikátorů mělo být minimální, jelikož je předpokládáno, že se poměr římských katolíků, podíl podnikatelů či věková struktura v obcích příliš dynamicky nemění. Další zkreslení výsledku zastoupení římských katolíků mohlo nastat v důsledku nepřesných dat, jelikož mnoho obyvatel odmítlo uvést svou náboženskou orientaci⁹. Z dat SLDB byl také vypočten podíl zastoupení vysokoškolsky vzdělaných obyvatel na počet obyvatel dosahujících minimálně 15 let. U tohoto indikátoru lze také očekávat zkreslení výsledků výzkumu vzhledem k neaktuálnosti dat, ale stejně jako u předchozích indikátorů by se mělo jednat o zkreslení, které výrazným způsobem neovlivní výpovědní hodnotu výzkumu. I Lepič (2017) používá ve svém článku pro analýzu jednoho indikátoru starší data a jedná se tedy o běžný postup při absenci aktuálních dat.

Dalším metodickým problémem, který může lehce zkreslit výsledky statistických analýz, je absence některých dat u obcí, které vznikly až po roce 2011, kdy bylo provedeno SLDB. Při výše uvedeném množství sledovaných jednotek se ovšem nejedná o metodologickou chybu jako spíše o objektivně existující problém. V roce 2013 i v roce 2017 nejsou data ze SLDB k dispozici u obcí Krhová a Poličná, které vznikly 1. 1. 2013 odtržením od města Valašské Meziříčí v okrese Vsetín. V roce 2017 dále chybějí data u obcí Polná na Šumavě (okres Český Krumlov), Bražec (okres Karlovy Vary), Doupovské Hradiště (okres Karlovy Vary), Kozlov (okres Olomouc), Město Libavá (okres Olomouc) a Luboměř pod Strážnou (okres Přerov). Tyto obce vznikly 1. 1. 2016 na základě odtržení od vojenských újezdů. Značné množství dat bylo autorem využito již v bakalářské práci, takže metoda získání a utřídění dat se od této práce neliší (Charvát 2018). Všechna data byla utříděna v programu Microsoft Excel a následně zpracována ve statistických programech, které budou představeny v následující části (SPSS, GWR).

⁹ Ve většině obcí se jednalo minimálně o třetinu obyvatel, kteří svou náboženskou orientaci odmítli zaznamenat.

Tab. č. 1 – Indikátory vstupující do analýzy¹⁰

Sledovaný indikátor	Rok, ze kterého byla data získána	Zdroj dat	Poznámka
Volební výsledky	2010, 2013, 2017	volby.cz	
Volební účast	2010, 2013, 2017	volby.cz	
Počet obyvatel	2010, 2013, 2017	ČSÚ – katalog produktů	
Poměr mužů a žen	2010, 2013, 2017	ČSÚ – katalog produktů	
Průměrný věk obyvatel	2010, 2013, 2017	ČSÚ – katalog produktů	
Podíl nezaměstnaných osob	2010, 2014, 2017	ČSÚ – veřejná databáze	Za rok 2013 autor data nedohledal – data nebyla dostupná
Mechanická měna obyvatelstva	2010, 2013, 2017	ČSÚ – veřejná databáze	
Podíl obyvatel v exekuci	2017	Hábl – mapa exekucí	
Rozloha obcí	2016	ČSÚ – územně analytické podklady	
Hustota obyvatel			Výpočet z počtu obyvatel a rozlohy obcí
Podíl římských katolíků	2011	SLDB	
Podíl podnikatelů	2011	SLDB	
Podíl cizinců	2011	SLDB	
Podíl věkových skupin	2011	SLDB	Analyzovány byly věkové skupiny 0 až 14 let a 65 let a více
Podíl vysokoškolsky vzdělaných obyvatel	2011	SLDB	

Zdroj: Vlastní zpracování dle dat ČSÚ

¹⁰ K jednotlivým indikátorům nejsou automaticky řazeny žádné štěpné linie, a to z důvodu chybějícího kontextu případného zařazení. Jednotlivé indikátory tak budou zasazovány do konkrétních štěpných linií až v textu při zkoumání vztahu s volební podporou jednotlivých stran.

3.1 Metody zpracování dat

Praktický výzkum diplomové práce byl založen na využití prostorové autokorelace, vícenásobné regresní analýzy a geograficky vážené regrese. Prostorová autokorelace byla v práci využita pro prostorovou vizualizaci volební podpory jednotlivých stran, hledání shluků volební podpory a k výzkumu prostorového nahrazení stran ODS a ČSSD stranou ANO, přičemž k poslednímu bodu byla v práci využita tzv. časoprostorová autokorelace. Dle Spurné (2008a) prostorová autokorelace odpovídá na otázku, zda přítomnost určitého jevu v jedné územní jednotce zvyšuje, či naopak snižuje pravděpodobnost přítomnosti tohoto jevu v blízkých územních jednotkách. Zjednodušeně řečeno prostorová autokorelace zkoumá prostorovou závislost daného jevu a přispívá tak k porozumění procesů, které na daném území probíhají (Spurná 2008a). Výsledek prostorové autokorelace může vyjít pozitivní, negativní, ale také nulový, což blíže popisuje Spurná (2008a, str. 771) „Pokud vysoké hodnoty proměnné tíhnou k tomu se shlukovat dohromady v některých částech studované oblasti a nízké hodnoty v jiných částech, řekneme, že studovaný jev vykazuje pozitivní prostorovou autokorelaci. Pokud analyzovaná data vykazují pozitivní prostorovou autokorelaci, vytváří zároveň shluky jednotek s podobnými hodnotami sledovaného jevu. Naopak, pokud vysoké hodnoty tíhnou k tomu se nacházet v těsné blízkosti nízkým hodnotám a naopak, jedná se o negativní prostorovou autokorelaci. Pokud jsou data lokalizována tak, že neexistuje žádný vztah mezi blízkými hodnotami, hovoříme o nulové prostorové autokorelaci.“ Princip prostorové autokorelace lze zjednodušeně chápat jako existenci určitého funkčního vztahu mezi pravděpodobnostmi výskytu určitého jevu v prostorové jednotce i a pravděpodobnostmi výskytu tohoto jevu v jednotkách j , které jsou jí prostorově blízké (Anselin 1988). Tento princip lze definovat tímto vzorcem:

$$p_i(y) = f(\sum_j \omega_{ij} p_j(y))$$

kde: $p_i(y)$ je pravděpodobnost výskytu jevu y v jednotce i , ω_{ij} pro $i \neq j$ je zvolené vážící schéma (Spurná 2008a).

Nejpoužívanějším ukazatelem pro výpočet prostorové autokorelace je Moranovo I kritérium, které nabývá hodnot v intervalu $\langle -1; 1 \rangle$. Proměnná značí pozitivní prostorovou autokorelaci, pokud je hodnota Moranova I kritéria kladná, a negativní prostorovou autokorelaci, pokud je hodnota Moranova I kritéria záporná. Hodnoty Moranova I

kritéria, které jsou velmi blízké nule, značí nulovou prostorovou autokorelaci (Spurná 2008a).

Vzorec Moranova I kritéria:

$$I = \frac{\sum_i \sum_j \omega_{ij} c_{ij}}{s^2 \sum_i \sum_j \omega_{ij}}$$

kde: $c_{ij} = (z_i - \hat{z})(z_j - \hat{z})$ a $s^2 = \frac{\sum_i (z_i - \hat{z})^2}{n}$

kde: I ... Moranův index

n ... počet analyzovaných jednotek

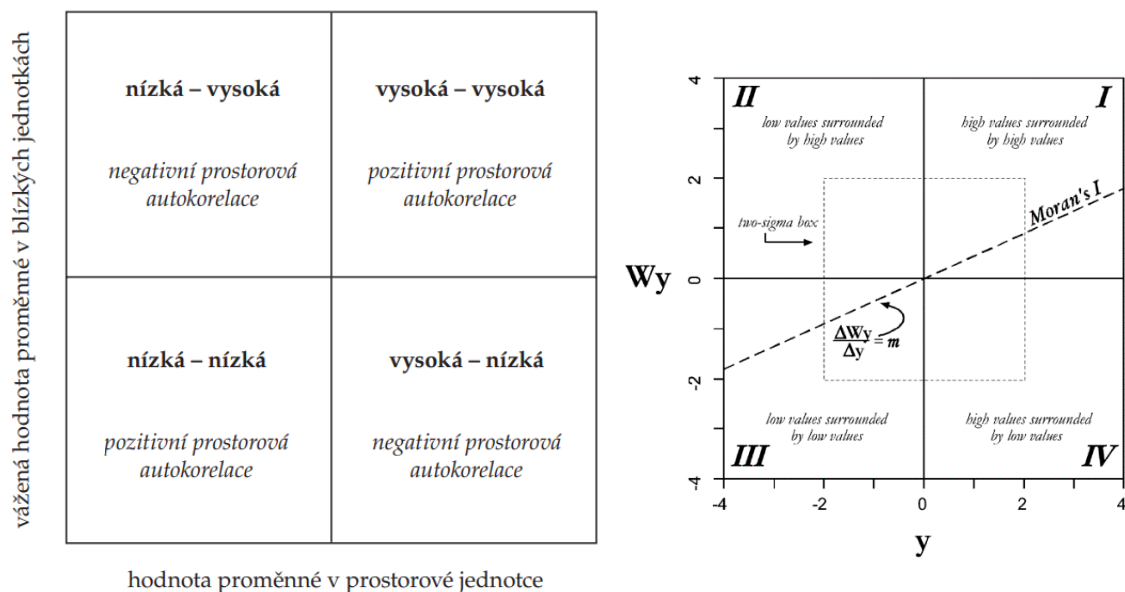
i, j ... indexy charakterizující dvě jednotky

z_i ... hodnota proměnné v jednotce i

\hat{z} ... aritmetický průměr sledované proměnné

Výše popsané měření prostorové autokorelace pomocí Moranova I lze považovat za statisticky řečeno „globální“ analýzu, jelikož jedna výsledná hodnota udává míru prostorové autokorelace dané proměnné v celém zkoumaném území. Globální analýza tedy neodhalí jednotlivé územní a regionální rozdíly. Pro odhalení těchto územních rozdílů je nutné aplikovat lokální analýzu, kterou představuje Spurná (2008a, str. 777) „V současné době jsou nejvíce používány lokální indikátory prostorové asociace (*local indicators of spatial association – LISA*) vyvinuté Anselinem (Anselin 1995), které se staly standardním nástrojem pro lokální analýzu prostorové autokorelace. LISA je v podstatě lokálním ekvivalentem Moranova I kritéria, neboť součet všech indikátorů je úměrný globální hodnotě Moranovy statistiky.“ Po provedení analýzy LISA lze sledované jednotky rozdělit do čtyř skupin (kvadrantů), což detailně popisuje opět Spurná (2008a, str. 778) „v určité jednotce souhlasně s jejím okolím se v grafu nalézají v pravém horním (*hot spots*, hodnota vysoká-vysoká) a levém dolním (*cold spots*, hodnota nízká-nízká) kvadrantu. Potenciální prostorové odchylky (*spatial outliers*) charakteristické nadprůměrnou/podprůměrnou hodnotou proměnné v určité jednotce a podprůměrnými/nadprůměrnými hodnotami v jejím okolí v pravém dolním (hodnota vysoká-nízká)/levém horním (hodnota nízká-vysoká) kvadrantu.“

Obr. č. 1: Moranův diagram

Zdroj: Spurná 2008a, Shin, Agnew 2002

Tyto výsledky lze graficky znázornit v mapové podobě v programech GeoDa¹¹ nebo ArcGIS, přičemž je možné graficky znázornit i statistickou významnost výsledků analýzy. Grafické znázornění lokální analýzy prostorové autokorelace je značná přidaná hodnota výzkumu, která umožňuje identifikaci územních jednotek, které se určitým způsobem odlišují od zbytku sledovaného území a Spurná (2008a) lokální analýzu považuje za nezbytný doplněk analýzy globální. Důležitou součástí při analýze prostorové autokorelace je určení jednotek, které jsou považovány za blízké či „sousední“. K tomuto určení slouží tzv. prostorové vážící schéma, u kterého lze definovat dva druhy přístupu. První přístup je typologický a řadí se do něj například „případ věž“, u kterého se za blízké jednotky považují ty, které mají společné hranice, nebo „případ královna“, u kterého považujeme za blízké jednotky ty, které mají společný alespoň jeden bod. Druhý přístup je vzdáleností, který je systematicky jednodušší, jelikož zde stačí určit mezní vzdálenost mezi jednotkami, která značí, do jaké vzdálenosti jsou si dané jednotky ještě blízké. Zvolený typ prostorově vážícího schématu částečně ovlivňuje výsledky celé prostorové autokorelace, konkrétně výslednou sílu závislosti mezi jednotkami. Spurná (2008a) ve své práci zvolila vážící schéma s mezní

¹¹ GeoDa je volně stažitelný software pro prostorové explorační analýzy, včetně analýz prostorové autokorelace.

vzdáleností 10 km, které dle její zkušenosti nejlépe odpovídá charakteru české regionální struktury, a proto stejné vážící schéma bylo využito i v této diplomové práci.

Prostorová autokorelace v této diplomové práci byla vypracována v programu GeoDa z dat volebních výsledků do Poslanecké sněmovny ODS v letech 2010, 2013 a 2017 a z volebních výsledků ČSSD a ANO v letech 2013 a 2017. Po výpočtu standardizovaných reziduí výše zmíněných volebních výsledků ve statistickém programu SPSS byla provedená prostorová autokorelace i těchto standardizovaných reziduí. K těmto úkonům bylo zapotřebí získat mapový podklad ve formě shapefile¹² jednotlivých obcí z portálu ArcČR 500, což je digitální vektorová geografická databáze. Dalším krokem bylo propojení dat volebních výsledků z databáze v programu Microsoft Excel s jednotlivými shapefile obcí v programu GeoDa, a to pomocí kódů obcí (KOD_OBEC). Po připojení volebních dat jednotlivých obcí do programu GeoDa bylo zvoleno prostorové vážící schéma s mezní vzdáleností 10 km. Samotná prostorová autokorelace byla poté provedena pomocí funkcí *Space/Univariate Local Moran's I*, přičemž výsledkem je grafické zpracování lokální analýzy LISA prostorové autokorelace, globální analýza prostorové autokorelace v podobě Moranova I a grafické zpracování signifikance této analýzy.

V rámci výzkumu nahrazování ODS a ČSSD stranou ANO byla v programu GeoDa provedena tzv. časoprostorová autokorelace, která byla zpracována funkcí *Space/Bivariate Local Moran's I*, přičemž bylo zvoleno stejné vážící schéma s mezní vzdáleností 10 km. Jedná se o využití metody LISTA (Local Indicators of Spatial-Temporal Association). V rámci této metody vstupují do procesu autokorelace dvě proměnné. V práci byla tato analýza využita pro určení prostorové závislosti volební podpory jednotlivých stran v odlišných volebních letech, přičemž hlavním cílem využití této metody bylo určit prostorovou závislost volební podpory mezi ODS v roce 2010 a ANO 2013 a dále mezi ČSSD 2013 a ANO 2017. Výsledkem této analýzy tedy bylo dokázání či vyvrácení prostorového nahrazení tradičních politických stran ODS a ČSSD nově vzniklým populistickým ANO. Výsledkem časoprostorové autokorelace je, stejně jako u klasické prostorové autokorelace, globální a lokální analýza. Rozdíl představují již zmíněné dvě vstupující proměnné. Pro interpretaci globální analýzy časoprostorové

¹² Shapefile je datový formát pro ukládání vektorových prostorových dat pro geografické informační systémy.

autokorelace bylo v práci zvoleno opět Moranovo I, které nabývá hodnot ve stejném intervalu a má stejné vlastnosti jako u klasické, výše popsané, prostorové autokorelace. Výsledkem samotné analýzy LISTA je opět rozdělení jednotek do čtyř skupin (kvadrantů), což popisuje Netrval (2019, s. 19). Jednotky, které se zobrazily v horním pravém kvadrantu, signalizují vysokou míru podpory pro A v roce x a zároveň vysokou podporu v sousedních jednotkách strany B v roce y. V dolním levém kvadrantu leží naopak jednotky s nízkou mírou podpory pro stranu A v čase x, které jsou zároveň v sousedství jednotek s nízkou mírou podpory pro stranu B v čase y. V levém horním kvadrantu leží jednotky s nízkou mírou podpory pro stranu A v čase x, které jsou v sousedství s jednotkami s vysokou mírou podpory pro stranu B v čase y. V pravém dolním kvadrantu se poté nacházejí jednotky s vysokou mírou podpory pro stranu A v čase x, které jsou v sousedství s jednotkami s nízkou podporou pro stranu B v čase y. Celý princip je tedy takřka podobný principu klasické prostorové autokorelace s již uvedenou odlišností dvou vstupujících proměnných v určitém čase.

Ke každé obci byly staženy či vypočteny výše zmíněné indikátory (tj. potenciální faktory). Všechna tato data byla utříděna v programu Microsoft Excel. Výzkum případného vztahu mezi jednotlivými indikátory a volební podporou zkoumaných stran byl proveden na základě dvou statistických analýz. Jako první analýza byla zvolena vícenásobná regresní analýza, která byla provedena v programu SPSS¹³. Regresní analýza se řadí mezi tzv. analýzy závislosti. Výsledný regresní model představuje vztah závislosti náhodné veličiny na jiné veličině, a dává tak možnost určité předpovědi. Regresní analýzu lze rozdělit na jednoduchou a vícenásobnou. Do jednoduché (lineární) regresní analýzy vstupuje jedna závisle (vysvětlovaná) proměnná a jedna nezávisle (vysvětlující) proměnná, přičemž je předpokládána lineární závislost mezi těmito dvěma veličinami.

¹³ IBM SPSS Statistics 25

Rovnice regresní přímky:

$$y = a + bx$$

kde: b ... regresní koeficient

$$b = \frac{n\sum x_i y_i - \sum x_i \sum y_i}{n\sum x_i^2 - (\sum x_i)^2}$$

a ... komponenta

$$a = y - bx$$

Regresní koeficient b značí sklon dané přímky a udává, o kolik se změní y při změně x o jednotku. Komponenta a poté udává, kde přímka protíná osu y , přičemž v případě, že je nezávisle proměnná rovna nule, jedná se o hodnotu závisle proměnné. Z jednoduché lineární regresní analýzy vychází tzv. vícenásobná regresní analýza, která byla v této práci zvolena jako jedna ze dvou statistických metod pro sledování závislosti jednotlivých indikátorů a volební podpory stran. Vícenásobná regresní analýza se od té jednoduché liší v počtu vstupujících nezávisle (vysvětlujících) proměnných, kterých je více než jedna. Závisle (vysvětlovaná) proměnná poté zůstává pouze jedna. Vysvětlující proměnné v této práci zastupují jednotlivé indikátory a vysvětlovaná proměnná je vždy volební podpora jedné ze sledovaných politických stran. Vícenásobná regresní analýza tedy sleduje souhrnný vliv několika nezávisle proměnných na hodnotu jedné závisle proměnné.

Lineární tvar rovnice vícenásobné regrese:

$$y = b_0 + b_1 x_1 + b_2 x_2 + \dots + b_k x_k + e$$

kde: b_0 ... konstanta

b_i ... dílčí regresní (parciální) koeficienty

e ... náhodná konstanta

Výsledný vliv těchto proměnných značně ovlivňuje zvolená metoda jejich vkládání do procesu výpočtu regrese v programu SPSS. V této práci byla zvolena pro vkládání proměnných do výpočtu regrese metoda Enter, při které vstupují všechny proměnné do analýzy najednou. Je zde předpoklad, že při použití této metody nastane minimální zkreslení výsledků analýzy. Další případné metody vkládání proměnných jsou metody Stepwise a Blocks. Při použití metody Stepwise program začne počítat s nulovým modelem a střídají se kroky Forward – Backward – Forward ..., přičemž krok Forward

začíná právě s nulovým modelem a postupně přidává prediktory a krok Backward naopak začíná s plným modelem a prediktory postupně odebírá. Při metodě Blocks poté pořadí vkládání proměnných řídí výzkumník na základě teoreticky definovaného kauzálního modelu, který je testován. Kromě výsledné konstanty b_0 a dílčích regresních koeficientů b_i jsou pro interpretaci výsledků vlivu vstupujících proměnných stěžejní i další výstupy analýzy. Jedním z nich je koeficient vícenásobné korelace R , který udává těsnost celkové závislosti proměnné y na uvažovaných nezávisle proměnných x_i a nabývá hodnot $\langle -1; 1 \rangle$. Dalším podstatným výstupem je koeficient vícenásobné regrese R^2 , který po vynásobení stem značí procentuální výstižnost celého modelu (0 % až 100 %). V rámci vlivu jednotlivých proměnných jsou sledovány výstupy tzv. standardizovaných koeficientů *Beta*, přičemž standardizované koeficienty *Beta* jednotlivých indikátorů značí, jakou měrou jednotlivé indikátory přispívají k vysvětlení celého modelu a jeho hodnoty nabývají hodnot $\langle -1; 1 \rangle$. Lze tak posoudit, který indikátor přispívá k vysvětlení celého modelu nejvíce, a které indikátory naopak přispívají minimálně či nepřispívají vůbec. Statistickou významnost efektu jednotlivých indikátorů lze vyčíst z výsledku signifikance. Pro interpretaci výsledků vlivu nezávisle proměnných na závisle proměnou je klíčová tzv. hladina významnosti, přičemž pro tuto práci byl zvolen interval spolehlivosti 95 % a z toho vyplývající hladina významnosti 5 %, která je všeobecně považována za nejčastěji používanou. U vícenásobné regrese je dále potřeba dbát na vzájemnou nezávislost jednotlivých proměnných a je tedy nutné vyloučit tzv. multikolinearitu, k čemuž slouží v programu SPSS test multikolinearity. Prvním ukazatelem, který poukazuje na případné problémy s multikolinearitou, je *variable inflation factor* (VIF), který značí problém, pokud je jeho hodnota větší než 2. Druhým ukazatelem je *tolerance*. Tento ukazatel udává podíl variance v určité proměnné, který nemůže být vysvětlen jinými proměnnými. Hodnota *tolerance* nižší než 0,2 značí problémy s multikolinearitou, jelikož značná část variance dané proměnné připadá i na jiné proměnné. Pokud určitá proměnná nesplňuje uvedené požadavky, je vhodné ji z analýzy vyloučit. Další důležitý předpoklad pro provedení vícenásobné regresní analýzy, kterým je normální rozložení jednotlivých proměnných, není nutné v této práci ověřovat, a to vzhledem k velikosti souboru a množství sledovaných jednotek, které jsou v této práci zkoumány. Odlehlé hodnoty jednotlivých sledovaných proměnných tedy nemohou výrazně ovlivnit výsledky analýzy.

Jak již bylo uvedeno, vícenásobná regresní analýza byla provedena v programu SPSS. Jako závisle proměnná byla v analýze vždy vedena volební podpora jedné ze zkoumaných stran v daném roce. Nezávisle proměnné poté byly všechny zkoumané indikátory. Vzhledem ke značnému rozptylu a velkému množství odlehlých hodnot byla data ohledně počtu obyvatel v jednotlivých obcích před vstupem do analýzy zlogaritmována logaritmickou funkcí o základu 10, a to v programu SPSS pomocí funkce *Transform/Compute Variable*. Všechny ostatní indikátory vstupovaly do analýzy v původní relativizované podobě.

Další statistická metoda, která byla v práci využita, vychází z již představené mnohonásobné lineární regresní analýzy, a jedná se o statistickou metodu geograficky vážené regrese (*Geographically Weighted Regression*) dále v metodické části jen jako GWR. Klasická lineární regrese neadekvátně reflektuje vztahy mezi proměnnými, které se proměňují v prostoru. Metoda GWR poté přináší ve srovnání s klasickou lineární regresí mnoho výhod, jelikož bere v potaz právě prostorovou povahu dat. Metoda GWR byla v práci použita zejména z důvodu hledání prostorových odchylek a prostorové diferenciace síly vztahu mezi indikátory a volební podporou. Řadí se mezi tzv. metody lokální analýzy, přičemž Spurná (2008b) vysvětluje, že hlavním cílem těchto metod je spíše identifikace rozdílů v prostoru nežli hledání generalizovaných podobností, a metoda tak umožňuje analyzovat prostorové vztahy na lokální úrovni. Jelikož se jedná o analýzu prostorových dat, je potřeba vnímat problémy, které prostorové analýzy provázejí, přičemž metoda GWR se snaží o překonání těchto problémů. Problémem, který může být touto metodou eliminován, je tzv. prostorová nestacionarita (prostorová heterogenita). Prostorová nestacionarita značí nestabilitu zkoumaných jevů a vztahů v prostoru a může mít v zásadě tři hlavní příčiny – statistickou, kontextuální a pozitivistickou, přičemž Spurná (2008b) zdůrazňuje, že v geografickém výzkumu je vhodné uvažovat všechny tři možné příčiny. Dalším problémem, který může znehodnocovat jednotlivé statistické i prostorové výzkumy, je tzv. Simpsonův paradox, který značí obrácení závislosti na lokální úrovni ve srovnání s úrovní globální a může se tedy stát, že nalezený závěr bude pravým opakem reálných vztahů, které platí na lokální úrovni (Spurná 2008b). I tento problém Simpsonova paradoxu se snaží metoda GWR překonat. Metoda GWR dle Spurné (2008b) patří k exploračním technikám prostorové analýzy dat, která se snaží alespoň částečně přispět k vyřešení prostorové nestacionarity. Dle stejné autorky (Spurná 2008b) lze dále GWR označit jako metodu

prostorově se měnících vztahů, která má schopnost analyzovat lokální povahu těchto vztahů ve vícerozměrných datových souborech a vykazuje tak jednoznačný způsob zahrnutí lokálních prostorových vztahů do regresního rámce, přičemž rozšiřuje tradiční regresní rámec o pohyblivé regresní parametry, jelikož umožňuje odhadovat jejich lokální podobu.

Obecný regresní model:

$$y_i = \beta_0 + \sum_k \beta_k x_{ik} + \varepsilon_i$$

Model GWR:

$$y_i = \beta_0(u_i, v_i) + \sum_k \beta_k(u_i, v_i) x_{ik} + \varepsilon_i$$

kde: u_i, v_i ... souřadnice i-tého bodu v prostoru

$\beta_k(u_i, v_i)$... regresní koeficient vyjadřující hodnotu spojitě funkce $\beta_k(u, v)$ v bodě i

Dle Spurné (2008b, s. 25) „metoda GWR tedy předpokládá možnost existence prostorových odlišností ve vztazích dvou a více proměnných a poskytuje způsob, jak tyto odchylky měřit. V rámci GWR je regresní analýza provedena pro každý regresní bod zvlášť, čímž jsou získány lokální regresní parametry.“ Výsledky analýzy GWR ovlivňuje několik faktorů. Spurná (2008b s. 25) tyto faktory rozvádí „k výpočtu modelu GWR pro určitý regresní bod se používá spojitě vážící schéma neboli prostorové jádro, které zajišťuje vhodné vážení datových bodů.“ Charakter tohoto prostorového jádra daný zvolením typu vážící funkce společně s určením šířky pásma ovlivňuje výsledky analýzy GWR. Nejčastěji používaným typem prostorového jádra je tzv. kvadratický typ, přičemž při kalibraci modelu GWR lze využít dva typy prostorových jader – fixní a adaptivní. U fixního typu zůstává šířka pásma neměnná a u adaptivního typu se šířka pásma mění podle hustoty datových bodů. Výsledkem této kalibrace modelu GWR je soubor odhadů lokálních regresních koeficientů pro každý regresní bod, přičemž znázorněním těchto odhadů v mapové podobě získáme přehled o jednotlivých prostorových odchylkách (Spurná 2008b).

Metoda GWR byla v rámci této práce zpracována ve stejnojmenném programu GWR4. Jako závisle proměnná byla v analýze vedena volební podpora jedné ze stran a jako nezávisle proměnné pak jednotlivé indikátory, které byly již představeny. Ke kalibraci modelů byl vybrán standardní Gaussův regresní model a adaptivní prostorové

jádro kvadratického typu. Celý proces se v programu GWR4 skládá z pěti postupných kroků, přičemž v prvním kroku se nahrávají analyzovaná data, ve druhém kroku se určuje regresní model, volí se závislé a nezávislé proměnné a vkládají se x a y souřadnice analyzovaných jednotek, ve třetím kroku se volí prostorové jádro, ve čtvrtém kroku se určuje místo, kam budou výsledky procesu uloženy, a při poslední pátém kroku se spouští proces analýzy GWR. Výsledků metody GWR lze sledovat hned několik. Koeficient determinace r^2 udává, jaký podíl variability modelu se podařilo vysvětlit. Koeficient determinace GWR je vhodné porovnat s koeficientem determinace vícenásobné lineární regresní analýzy, přičemž nárůst hodnoty koeficientu u GWR oproti lineární regresi dokazuje vhodnost použití GWR. Dalším sledovaným výstupem jsou hodnoty odhadu regresního koeficientu u každého indikátoru pro každou sledovanou prostorovou jednotku, přičemž je vhodné sledovat minimální (b_{min}), maximální (b_{max}) a mediánovou ($b_{medián}$) hodnotu za sledované území. Následné grafické znázornění hodnot odhadu regresního koeficientu daného indikátoru všech analyzovaných jednotek odhalí jednotlivé prostorové odchylky a výjimky ve zkoumaném vztahu. Graficky znázorněné budou v této práci pouze jednotky, v nichž se budou vyskytovat významné hodnoty odhadu regresního koeficientu. Jednotky, v nichž se hodnoty t-values každého konkrétního indikátoru budou pohybovat mezi -1,96 a 1,96, budou brány jako nesignifikantní (Mansley, Demšar 2015). Je také důležité poznamenat, že jednotlivé regresní koeficienty jsou nestandardizované. Vhodnost použití metody geograficky vážené regrese lze posoudit podle nárůstu koeficientu determinace celého modelu ve srovnání s klasickou regresní analýzou. Druhý ukazatel, který udává vhodnost použití modelu, je hodnota AIC_C ¹⁴, která by měla naopak v porovnání s klasickou lineární regresí poklesnout. Jak již bylo uvedeno, GWR vychází ze samotné lineární regrese a je vhodné výsledky těchto dvou metod ve výzkumech porovnat. Lineární regresní analýzu lze označit za tzv. globální analýzu, jelikož zkoumá pouze vztah za celé sledované území. GWR lze naopak označit jako tzv. lokální analýzu, jelikož zkoumá procesy v podrobnějším měřítku. Metodu GWR je tedy vhodné při prostorových výzkumech použít jako nezbytný doplněk klasické regresní analýzy, jelikož GWR odhalí již několikrát zmíněné prostorové odchylky, které mohou značně změnit interpretaci celkových výsledků.

¹⁴ AIC_C – Akaike Information Criterion – zjednodušeně se jedná o odhad chybovosti modelu

Prostorové analýzy přináší i značné metodologické problémy. Problém prostorové nestacionarity byl již vysvětlen v předchozí části. Dalším problémem je tzv. ekologická chyba, která upozorňuje na to, že v rámci ekologických studií není jednotkou analýzy jedinec, ale skupina jedinců, a proto nelze na základě zjištěných vztahů dělat závěry vztahující se k jednotlivcům. Důležitým faktorem je tedy výzkum v rámci malých prostorových jednotek, o což se tato diplomová práce snaží, jelikož je výzkum provádět na úrovni municipalit, nicméně i na této úrovni panuje značný velikostní rozdíl. S tímto je spojen i problém tzv. MAUP, tedy vliv nestejně velikosti a tvaru prostorových jednotek či obecněji rozdílného vymezení prostorových jednotek na výsledky statistických analýz. I zde platí, že tento problém lze eliminovat zejména tím, že výzkum bude provádět v rámci nejmenší dostupných jednotek.

4 Nahrazení tradiční politické strany ODS nově vzniklým ANO v roce 2013

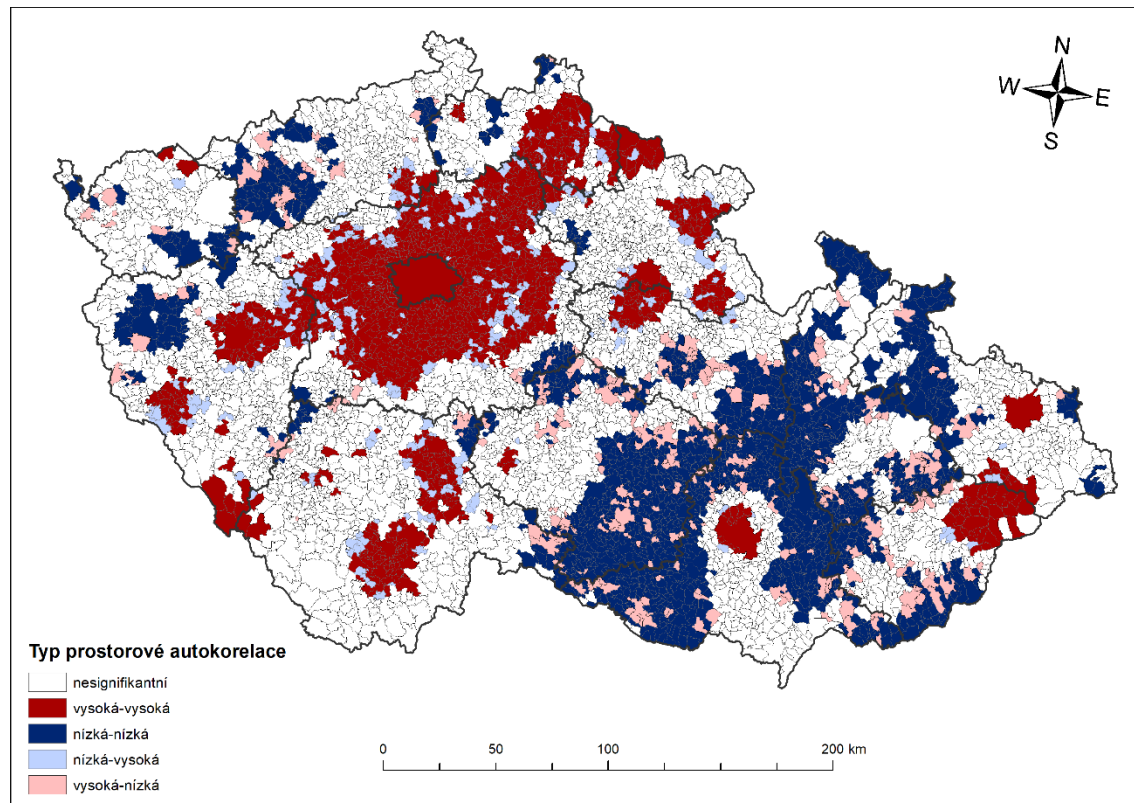
Jedním z hlavních předpokladů, který tato práce ověřuje, je nahrazení tradičních politických stran ODS a ČSSD nově vzniklým populistickým ANO. Tato kapitola se věnuje nahrazení ODS při volbách do Poslanecké sněmovny v roce 2013, kdy se volební výsledek ODS propadl o více než 12 procentních bodů ve srovnání s volbami do Poslanecké sněmovny v roce 2010 na celorepublikové úrovni, přičemž se konkrétně jednalo o propad na 7,72 % z původních 20,22 % (ČSÚ 2010, 2013). V roce 2013 poprvé kandidovalo ANO v čele s Andrejem Babišem, které se v těchto volbách umístilo na druhém místě za vítěznou ČSSD, a to se ziskem 18,65 % (ČSÚ 2013). Jednalo se tedy o značný volební úspěch nově vzniklé politické strany, která se s miliardářem ve svém čele profilovala spíše jako pravicová a byla tak možným přímým konkurentem ODS, která zaznamenala předchozí de-legitimizaci a následně nepřekvapivý volební propad. Jednou z hlavních příčin značného poklesu volebního výsledku ODS v roce 2013 byly okolnosti pádu vládního kabinetu premiéra Petra Nečase za ODS, který podal dne 17. června 2013 demisi v souvislosti s policejním zásahem na Úřadu vlády dne 13. června 2013. Je nutné podotknout, že i před touto kauzou měla vláda nízkou podporu veřejnosti, a to ve spojitosti s případy korupce či ekonomickou krizí.

4.1 ODS ve volbách do Poslanecké sněmovny v roce 2010

Aby bylo možné zkoumat nahrazení strany ODS stranou ANO v roce 2013, je nutné analyzovat volební výsledek ODS z předchozí voleb v roce 2010. ODS získala ve volbách do Poslanecké sněmovny v roce 2010 celorepublikově již zmíněných 20,22 %, což znamenalo celkové druhé místo za vítěznou ČSSD s 22,09 % (ČSÚ 2010). Na krajské úrovni ODS získala nejvíce volebních hlasů ze všech kandidujících stran celkem ve čtyřech regionech, přičemž se jednalo o Středočeský kraj (23,87 %), Jihočeský kraj (21,36 %), Liberecký kraj (20,74 %) a Královéhradecký kraj (20,12 %) (ČSÚ 2010). Vysokého volebního výsledku dosáhla ODS také v Praze, kde získala 24,79 % hlasů, nicméně tento volební výsledek znamenal v hlavním městě druhé místo za vítěznou stranou TOP 09 27,27 %. Volební výsledek 20,22 % znamenal pro ODS celkově 53 mandátů v Poslanecké sněmovně. Volebním lídrem strany byl Petr Nečas, který se vzhledem k povolebnímu rozložení sil v Poslanecké sněmovně stal premiérem,

když ODS vytvořila vládní koalici s TOP 09 (16,71 %, 41 mandátů v PS) a Věci veřejnými (10,88 %, 24 mandátů v PS) (ČSÚ 2010).

Obr. č. 2: Shluky volebních výsledků ODS v roce 2010

Zdroj: Vlastní zpracování dle dat ČSÚ v software GeoDa a ArcGIS

Výsledky prostorové autokorelace volební podpory ODS z roku 2010 na obrázku č. 2 vykazují značný prostorový shluk vysoké volební podpory (tmavě červená barva) ODS ve Středočeském kraji a v Praze, což potvrzuje výše zmíněné vítězství strany v kraji. Tento prostorový shluk pokračuje severním směrem do Libereckého kraje, kde strana také slavila krajské volební vítězství. Další prostorové shluky vysoké volební podpory ODS lze vysledovat zejména v okolí velkých měst – Plzně, Českých Budějovic, Hradce Králové, Pardubic, Brna či Ostravy. Zajímavým faktorem, který se v rámci shluků vysoké volební podpory ODS vyskytuje, je vliv horských rekreačních středisek, a to zejména v Krkonoších a na Šumavě. Lze se domnívat, že v těchto regionech volí pomocí voličských průkazů obyvatelé velkých měst, kteří sem přijíždějí za účelem víkendové rekreace. Shluky podprůměrné volební podpory (tmavě modrá barva) ODS se vyskytují zejména v západní a východní části Česka, přičemž prostorově největší shluk zasahuje takřka do všech moravských krajů. Na Moravě lze předpokládat, že nižší volební

podpora ODS byla dána faktorem politické strany KDU-ČSL, která sice v roce 2010 nedosáhla 5% hranice pro vstup do Poslanecké sněmovny, nicméně zejména ve Zlínském a Jihomoravském kraji se podpora strany blížila 10 %. Lze tak pozorovat značnou prostorovou diferenciaci volební podpory mezi centrální částí Česka a východními a západními regiony, kterou lze v rámci klasických štěpných linií zařadit do kategorie centrum vs. periferie (Lipset, Rokkan 1967), nicméně nelze tvrdit, že v moravských regionech ODS v roce 2010 propadla, jelikož ve všech krajích dosáhla na vyšší než 15% podporu. Výjimku nadprůměrné vysoké podpory na Moravě, kromě již zmíněných velkých měst, tvoří shluk ve Zlínském kraji, který lze zřejmě vysvětlit kontextuálními faktory, přičemž jako nejpravděpodobnější se jeví efekt lídra ODS v kraji, kterým byl zároveň i celorepublikový lídr strany Petr Nečas. Další shluky nízké volební podpory ODS se vyskytují v západní části Česka, a to zejména v jižní části Ústeckého kraje, na Tachovsku a v částech Karlovarského kraje. V rámci prostorových shluků volební podpory ODS v roce 2010 lze tedy pozorovat jeden velký shluk vysoké podpory a jeden velký shluk nízké podpory strany, přičemž tyto dva hlavní shluky jsou poté doplněny o další menší shluky, které byly již také popsány. Zjednodušeně lze říct, že se jedná o rozdělení shluků na Čechy a Moravu. Tyto výsledky lokální analýzy LISA doplňuje i výsledek globální analýzy, jelikož Moranovo I dosahuje hodnoty 0,311, což značí pozitivní autokorelaci, která potvrzuje určitou prostorovou závislost a shlukování se podobných volebních výsledků strany v prostoru.

Tab. č. 2: Regresní modely volebních výsledků ODS 2010 – výstižnost celého modelu

Ukazatel	Vícenásobná regresní analýza	Geograficky vážená regrese
Adjusted R2	0,349	0,419
AIC _C	39075	38566

Zdroj: Vlastní zpracování dle dat ČSÚ v software SPSS a GWR

Kromě prostorového rozložení volebních výsledků je v práci zkoumán také vliv celkem 15 indikátorů na volbu jednotlivých zkoumaných stran. Tyto vlivy jsou zkoumány pomocí vícenásobné regresní analýzy a geograficky vážené regrese a jejich výsledky znázorněny v tabulce č. 2. Vícenásobný koeficient determinace očištěný o od variability

nadsazované velikostí modelu¹⁵ (Adjusted R2) uvádí, že variabilita volebních výsledků ODS v roce 2010 v závislosti na jednotlivých indikátorech je dle vícenásobné regresní analýzy vysvětlena z 35 %. U geograficky vážené regrese se celková výstižnost modelu zvyšuje, přičemž 42 % celkové variability může být vysvětleno právě tímto modelem. Zvýšení hodnoty koeficientu determinace u geograficky vážené regrese ve srovnání s vícenásobnou regresní analýzou dokazuje, že provedení analýzy geograficky vážené regrese bylo vhodné a přispělo k vyššímu vysvětlení celkového modelu, přičemž toto tvrzení podtrhuje i snížení hodnoty AIC_C.

¹⁵ Dále už jen koeficient determinace

Tab. č. 3: Regresní modely volebních výsledků ODS 2010 – efekty jednotlivých indikátorů

Analyzovaná proměnná	Vícenásobná regresní analýza		Geograficky vážená regrese		
	Beta	sig.	b _{min}	b _{median}	b _{max}
Volební účast	0,099	0,000	-0,111	0,060	0,398
Počet obyvatel ¹⁶	0,115	0,000	-0,558	1,696	5,483
Podíl obyvatel do 14 let	-0,003	0,826	-0,367	0,007	0,233
Podíl obyvatel 65 let a více	-0,062	0,000	-0,389	-0,073	0,142
Průměrný věk	0,046	0,023	-0,537	0,062	0,473
Poměr mužů a žen	-0,032	0,003	-7,649	-1,649	5,695
Nezaměstnaní	-0,177	0,000	-0,579	-0,186	0,038
Podnikatelé	0,269	0,000	0,047	0,299	0,496
Věřící (římští katolíci)	-0,254	0,000	-0,206	-0,078	0,396
Vysokoškoláci	0,190	0,000	0,065	0,314	0,674
Exekuce	0,000	0,974	-0,543	-0,011	0,218
Cizinci	0,024	0,036	-0,414	0,030	0,343
Mechanická měna ob.	0,005	0,619	-0,015	0,002	0,029
Rozloha obce	-0,044	0,001	-0,105	-0,029	0,067
Hustota obyvatel	-0,010	0,478	-0,007	0,000	0,015

Zdroj: Vlastní zpracování dle dat ČSÚ v software SPSS a GWR

¹⁶ Modře označené jsou indikátory, které nejvíce přispívají k vysvětlení modelu – ODS 2010

Vliv jednotlivých indikátorů na volbu ODS v roce 2010 je znázorněn v tabulce č. 3, přičemž z výsledků vícenásobné regresní analýzy lze na první pohled identifikovat indikátory, které nejvíce přispívají k vysvětlení modelu a vytváří předpoklad, že nejvíce ovlivnily volební výsledky ODS v roce 2010. Nejvyšší standardizovaný koeficient Beta vykazuje ve vztahu k volbě strany zastoupení podnikatelů v obcích (0,269), přičemž lze tvrdit, že s rostoucím podílem podnikatelů v obci rostl v roce 2010 zároveň i volební výsledek ODS. Tento jev lze zařadit v rámci klasické štěpné linie vlastníci vs. pracující (Lipset, Rokkan 1967), kterou lze zároveň transformovat do podoby pravice-levice či do socioekonomické štěpné linie (Hloušek, Kopeček 2005), což odpovídá předpokladu ODS jako pravicové strany, která má své programy založené na podpoře podnikatelů.

Tento předpoklad dokládá i výsledek koeficientu Beta u indikátoru podílu nezaměstnaných (-0,177), který lze také zařadit do výše zmíněných štěpných linií. U podílu nezaměstnanosti lze usuzovat, že s klesající nezaměstnaností v obcích rostla volební podpora ODS, či naopak s rostoucí nezaměstnaností volební podpora strany klesala. Také indikátor nezaměstnanosti lze sledovat v rámci zmíněných štěpných linií, přičemž výsledky odpovídají předpokladu, že ODS jako pravicová strana nebude mít silnou volební podporu od nezaměstnaných, na které naopak cílí spíše levicové strany.

Jako významná vysvětlující se pro volbu ODS v roce 2010 jeví i zastoupení vysokoškoláků v obcích. Nejvyšší zastoupení mají vysokoškoláci v centrálních oblastech jednotlivých regionů, tedy ve velkých městech a jejich okolí¹⁷. Toto tvrzení lze podložit daným vztahem mezi zastoupením vysokoškoláků v obcích a volební podporou strany, který ukazuje, že zvyšující podíl vysokoškoláků v obci zvyšuje volební podporu ODS, a mapou prostorové autokorelace volebních výsledků ODS v roce 2010 (viz obr. č. 2), která vykazuje nevyšší hodnoty volební podpory strany právě ve velkých městech a jejich okolí. Indikátor vysokoškoláků tedy lze aplikovat v rámci štěpné linie centrum vs. periferie (Lipset, Rokkan 1967) a ODS lze označit za stranu s nadprůměrnou podporou v centrálních oblastech. Tento předpoklad bude dále ověřen v další části práci, a to pomocí znázornění odhadů regresních koeficientů podílů vysokoškoláků za každou obec. Indikátor zastoupení vysokoškoláků lze nicméně pozorovat i v rámci socioekonomické štěpné linie.

¹⁷ Jednotlivé indikátory byly z důvodu interpretace znázorněny v programu GeoDa. Tyto výstupy ovšem nebyly do práce zařazeny, a to vzhledem k jejich množství. Autor nicméně při interpretaci mapy zastoupení jednotlivých indikátorů sledoval.

Jako další významný prediktor se jeví zastoupení římských katolíků, kde se dle standardizovaného koeficientu Beta $-0,254$ vyskytuje stejný vztah s volební podporou ODS jako u nezaměstnaných, což znamená, že čím nižší je zastoupení římských katolíků v obci, tím vyšší je předpokládaná podpora ODS, přičemž tento vztah opět funguje i naopak. Na první pohled tento výsledek dává smysl, jelikož dle obrázku č. 2 je evidentní, že ODS měla v roce 2010 nejnížší podporu v moravských regionech, kde se vyskytuje vysoké procento zastoupení věřících obyvatel.

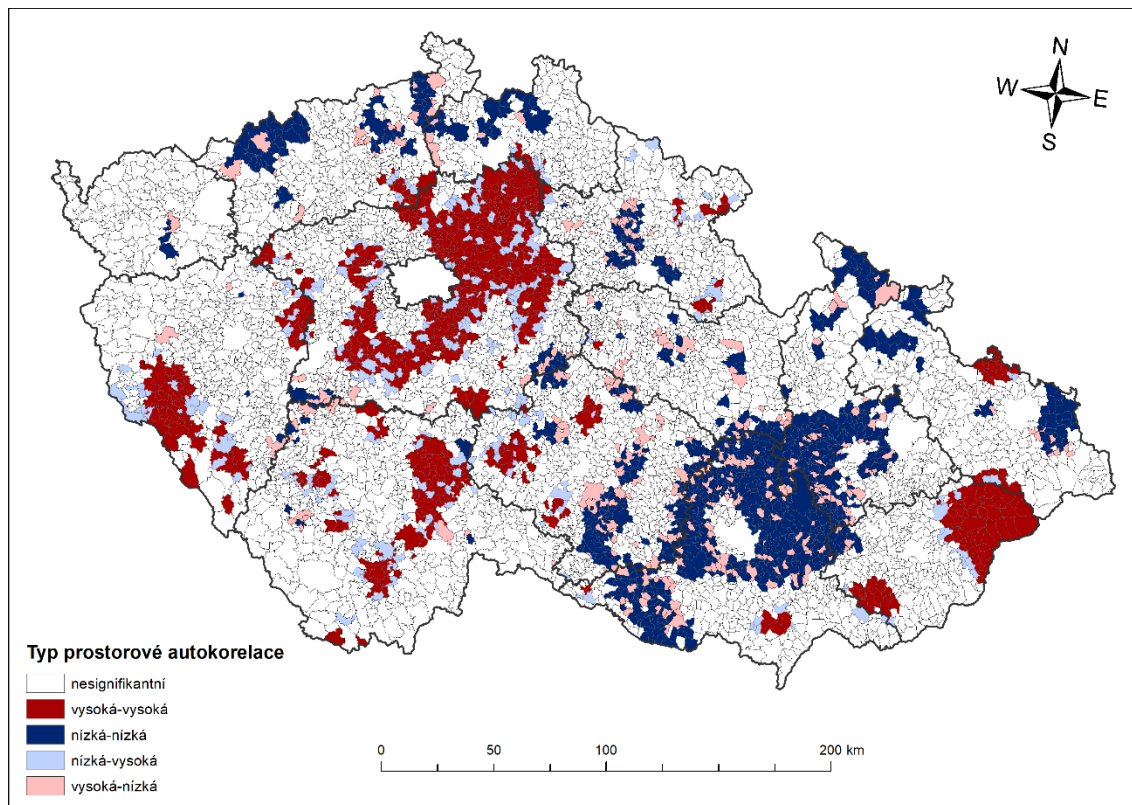
Vzhledem k již zmíněnému prostorovému shlukování vysoké volební podpory ODS ve velkých městech není překvapivý výsledek koeficientu Beta u počtu obyvatel (0,115), který udává, že se zvyšujícím se počtem obyvatel v obci roste předpokládaná volební podpora strany (viz tab. č. 3).

Těchto pět představených a blíže popsanych indikátorů bylo vzhledem k jejich poměrně silnému vztahu s volební podporou ODS v roce 2010 vybráno pro detailnější analýzu odhadů regresních koeficientů pro každou obec a zároveň na nich bude sledováno nahrazení ODS – ANO ve volbách v roce 2013, což je jeden z hlavních výzkumných cílů této práce. Další sledované indikátory nepřispívají k vysvětlení celého modelu takovou měrou jako pět výše zmíněných, přičemž některé se jeví jako zcela nesignifikantní. Indikátory se slabším efektem jsou následující: volební účast, podíl obyvatel nad 65 let, průměrný věk, poměr mužů a žen, zastoupení cizinců a rozloha obce. Zcela nesignifikantní jsou poté indikátory podíl obyvatel do 14 let, podíl obyvatel v exekuci, mechanická měna obyvatelstva či hustota obyvatel.

V tabulce č. 3 lze také pozorovat minimální, maximální a mediánové hodnoty odhadů regresních koeficientů za jednotlivé obce v celém sledovaném území. Tyto hodnoty byly vypočteny metodou geograficky vážené regrese. Jedná se tedy o analýzu na lokální úrovni, která na rozdíl od vícenásobné regresní analýzy může odhalit určité lokální odchylky, a to zejména při grafickém znázornění odhadů za celé sledované území, které bude zpracováno v dalších částech diplomové práce. Při pohledu na pět blíže sledovaných proměnných v tabulce č. 3 lze u indikátorů nezaměstnaných a podnikatelů sledovat, že mediánové hodnoty odhadů regresních koeficientů nejsou příliš odlišné od regresních koeficientů z globálního modelu. Naopak hodnoty výsledků geograficky vážené regrese u indikátorů počtu obyvatel, zastoupení římských katolíků a zastoupení vysokoškoláků značí, že se v prostoru budou vyskytovat regiony, které budou volbu ODS

v roce 2010 v rámci těchto indikátorů ovlivňovat silněji, což lze usuzovat z odlišnosti mediánové hodnoty odhadů regresních koeficientů nebo z jejich značného rozptylu.

Obr. č. 3: Shluky standardizovaných reziduí z lineárního regresního modelu volební podpory ODS v roce 2010

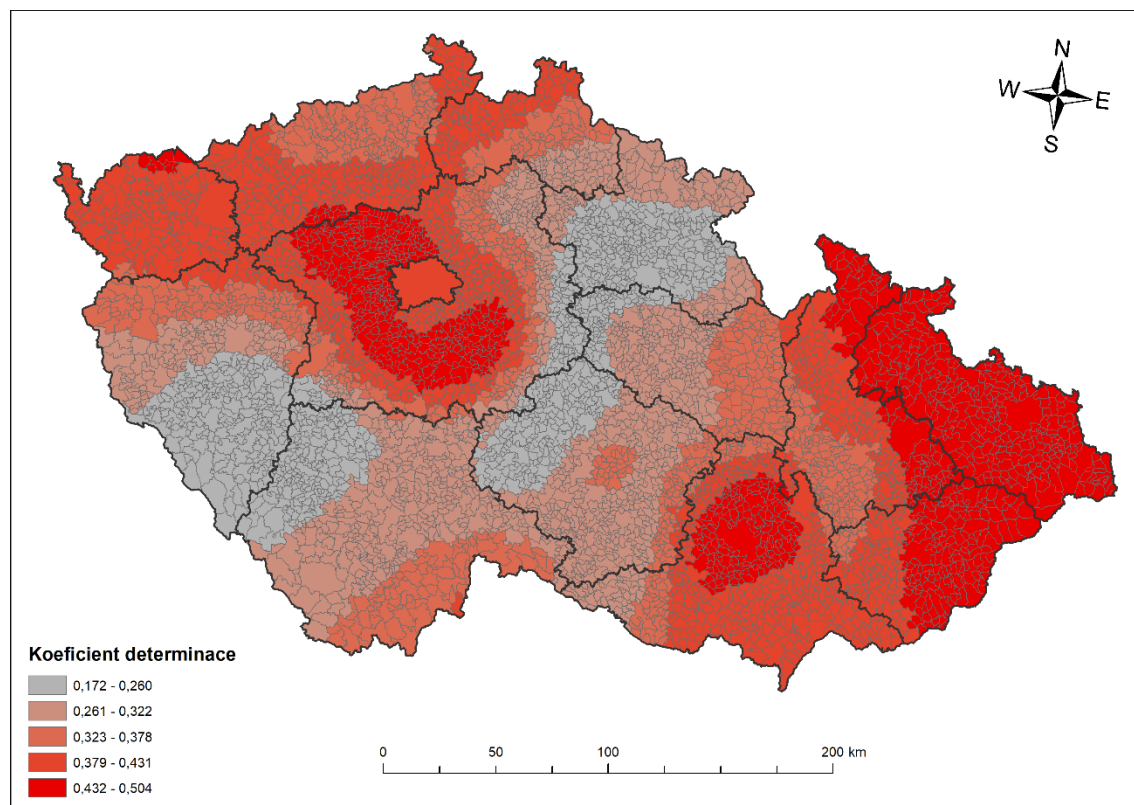

Zdroj: Vlastní zpracování dle dat ČSÚ v software SPSS, GeoDa a ArcGIS

Na obrázku č. 3 lze pozorovat, v jakých regionech byla volební podpora ODS v roce 2010 vyšší či nižší, než předpokládá model vícenásobné regresní analýzy, do které bylo zahrnuto všech 15 indikátorů. Na první pohled jsou evidentní dva velké shluky, které se příliš neliší od shluků samotné volební podpory strany (viz obr. č. 2). Shluk v okolí Prahy značí, že zde měla ODS v roce 2010 ve skutečnosti vyšší volební podporu, než by model předpokládal (tmavě červená barva). Naopak shluk v širokém okolí Brna značí, že zde volební výsledky strany nedosáhly modelem očekávaných hodnot (tmavě modrá barva). Z komparace obrázků č. 2 a 3 lze tedy určit region hlavní podpory ODS v roce 2010, kterým byl Středočeský kraj. Dalším výrazným shlukem, který značí nadočekávanou volební podporu je ten v okolí Vsetína ve Zlínském kraji. Jedná se v tomto případě o výraznou odchylku v rámci Moravy, která by zasloužila bližší prozkoumání kontextuálních faktorů, nicméně jako pravděpodobný se jeví efekt

kandidáta Petra Nečase. V rámci vizualizace standardizovaných reziduí se jako nesignifikantní jeví všechna velká města, což znamená, že ve velkých městech byla v roce 2010 pro ODS přibližně taková volební podpora, jakou model předpokládá.

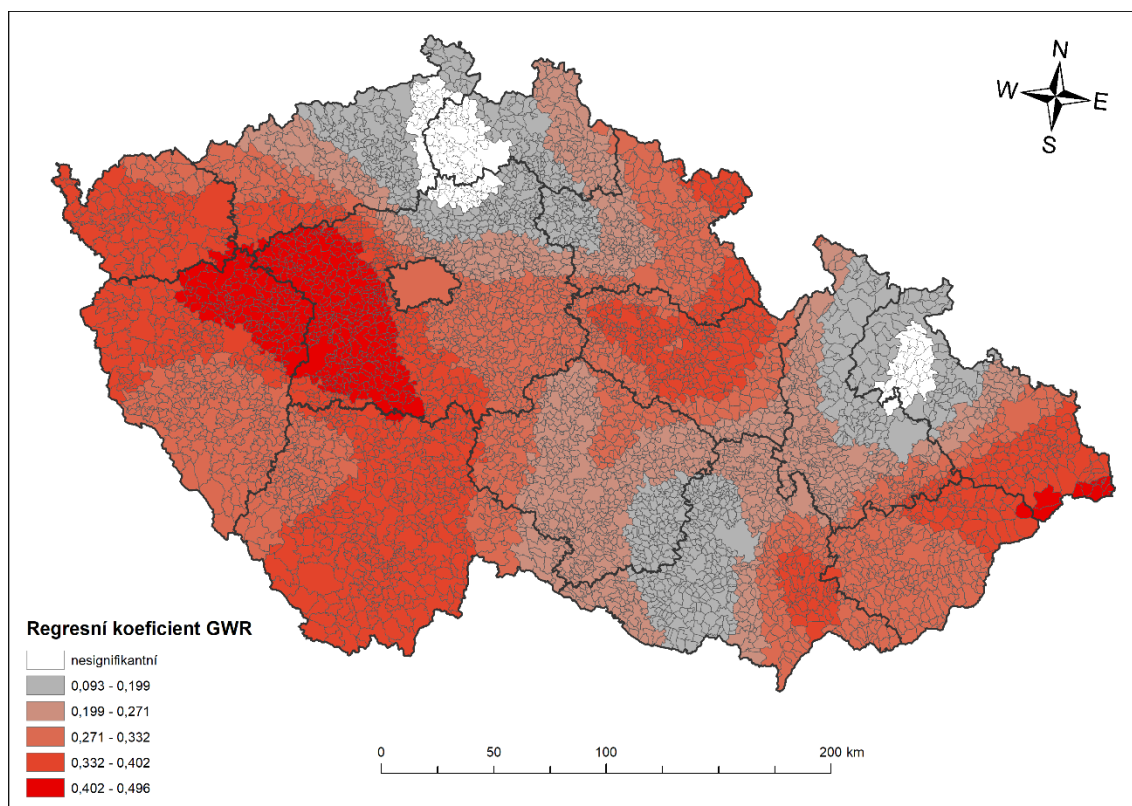
Obr. č. 4: Odhady koeficientů determinace celého modelu pro ODS v roce 2010

Zdroj: Vlastní zpracování dle dat ČSÚ v software GWR, GeoDa a ArcGIS

Výsledky lokálních koeficientů determinace celého modelu na obrázku č. 4 znázorňují, v jakých regionech celkový model nejvíce podmiňoval volbu ODS v roce 2010. Z mapy vyplývá určitá prostorová heterogenita, přičemž lze určit největší shluk nejvyšších hodnot koeficientu determinace v Moravskoslezském a Zlínském kraji. Druhý prostorově rozlehlý shluk lze určit v severozápadní části Česka s přesahem do Středočeského kraje. Hodnoty v této části země nicméně nedosahovaly tak vysokých čísel jako v předchozím uvedeném případě. Tyto dva základní shluky vysokých hodnot koeficientu determinace rozděluje pásmo nižších hodnot, které vede z Královéhradeckého až do Plzeňského kraje. Ve srovnání s volební podporou strany tak lze zjednodušeně tvrdit, že hodnoty se nacházejí v regionech, kde byla nadprůměrně vysoká, nebo naopak nízká volební podpora ODS v roce 2010.

Obr. č. 5: Odhady lokálních regresních koeficientů zastoupení podnikatelů pro ODS v roce 2010

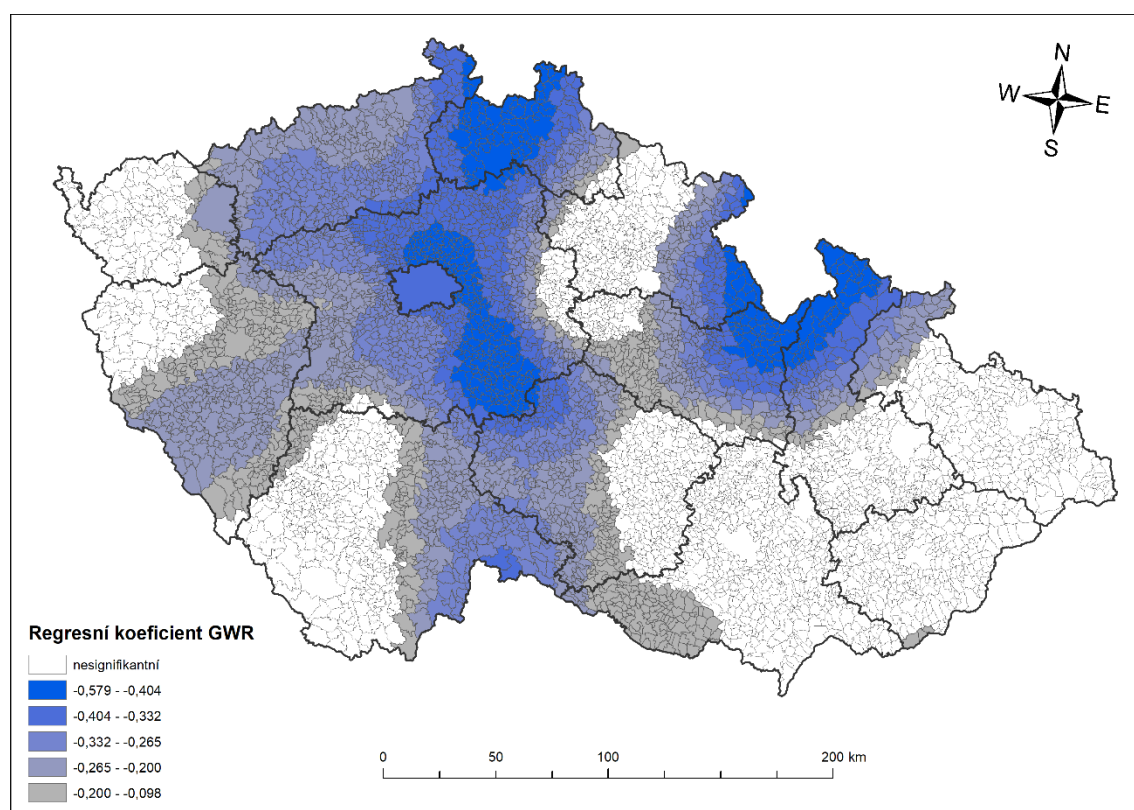

Zdroj: Vlastní zpracování dle dat ČSÚ v software GWR, GeoDa a ArcGIS

Z obrázku č. 5 je patrné, že regresní koeficienty zastoupení podnikatelů jsou poměrně homogenní po celém území Česka. K podobnému jevu vlivu zastoupení podnikatelů na volbu ODS došla ve své práci i Spurná (2008b) v rámci voleb v roce 2002. Prostorové rozložení vlivu tohoto indikátoru tedy nevykazuje žádné značné prostorové odchylky a hodnoty regresního koeficientu jsou pouze pozitivní. Je tedy evidentní, že pozitivní vliv podnikatelů na volbu ODS je patrný po celém Česku. Nesignifikantních jednotek je zároveň minimální množství, což jen potvrzuje fakt, že ODS má v podnikatelích silnou voličskou základnu. Výsledky vícenásobné regresní analýzy ohledně vlivu zastoupení podnikatelů by tedy šlo brát jako relevantní. V rámci štěpné linie vlastníci vs. pracující a navazujících štěpných linií pravice-levice a socioekonomické štěpné linie lze na základě těchto výsledků ODS označit za pravicovou stranu se značnou podporou podnikatelů. Jako ten vůbec nejsilnější region, ve kterém zastoupení podnikatelů podmiňovalo volbu ODS v roce 2010, lze označit západní část Středočeského kraje s přesahem do kraje Plzeňského, přičemž se zároveň jedná o území s celkovou vysokou volební podporou strany v tomto roce. Naopak regiony, kde zastoupení podnikatelů nehrálo při volbě ODS

značnou roli, nebo se zde vyskytují dokonce nesignifikantní jednotky, lze lokalizovat v severních částech Čech i Moravy. Jedná se zároveň o oblasti poměrně nízké volební podpory ODS.

Obr. č. 6: Odhady lokálních regresních koeficientů zastoupení nezaměstnaných pro ODS v roce 2010

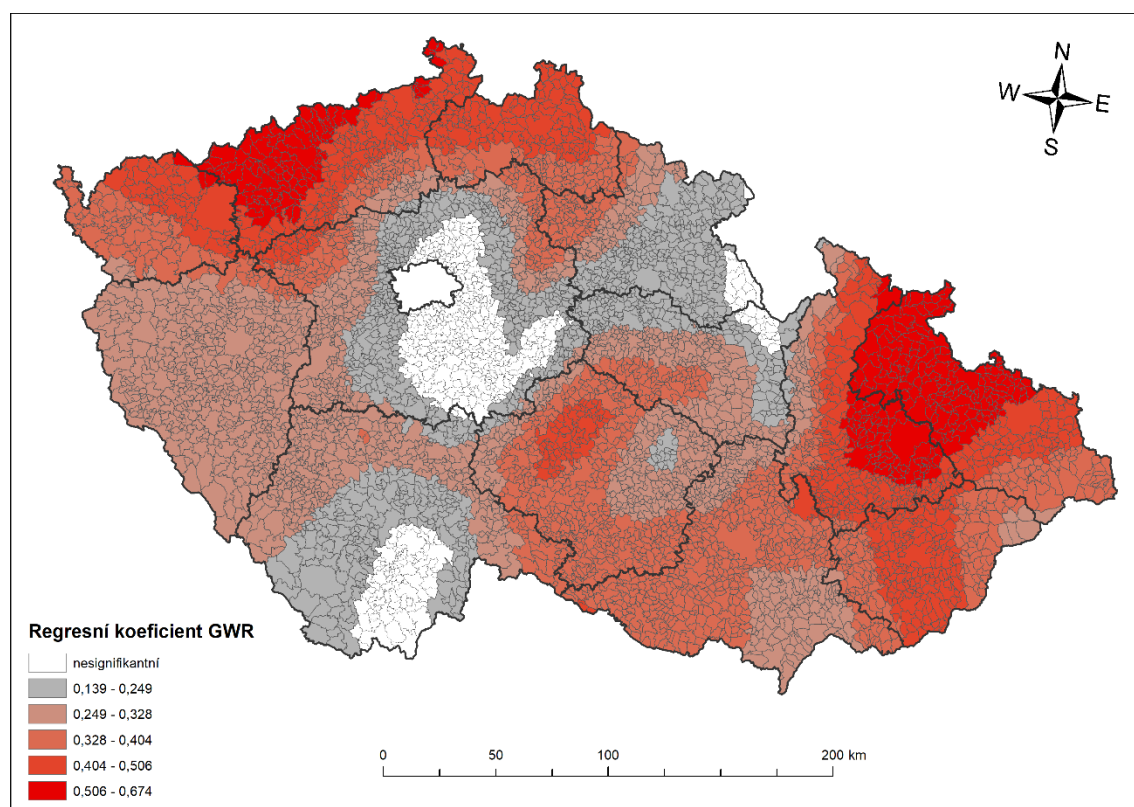

Zdroj: Vlastní zpracování dle dat ČSÚ v software GWR, GeoDa a ArcGIS

Do socioekonomické štěpné linie lze zařadit i indikátor zastoupení nezaměstnaných obyvatel. Z obrázku č. 6 je patrné, že všechny signifikantní hodnoty regresních koeficientů v jednotlivých obcích vykazují pouze záporné hodnoty, z čehož vyplývá, že čím vyšší je v obcích zastoupení nezaměstnaných osob, tím nižší byl volební výsledek ODS v roce 2010, přičemž tento vztah platí i naopak. Nadprůměrně vysoké hodnoty regresního koeficientu jsou patrné ve Středočeském kraji, kde měla ODS zároveň vysokou volební podporu v tomto sledovaném roce, z čehož je patrné, že v tomto kraji nízká nezaměstnanost zvyšuje volební podporu ODS. Opačný vztah je poté možné předpokládat ve shluku vysoce záporných koeficientů mezi Královéhradeckým, Pardubickým a Olomouckým krajem, čímž je myšleno, že v těchto regionech je předpoklad, že rostoucí nezaměstnanost značně snižuje volební podporu ODS.

Zajímavým výsledným jevem je také statistická nevýznamnost prakticky celého zbytku Moravy. Ve srovnání s indikátorem podnikatelů se vliv indikátoru nezaměstnaných již nejeví příliš prostorově homogenní, ale stále lze tvrdit, že se jedná o značně vysvětlující proměnnou minimálně na území Čech, u které lze považovat samotné výsledky regresní analýzy za poměrně dostačující a vysvětlující.

Obr. č. 7: Odhady lokálních regresních koeficientů zastoupení vysokoškoláků pro ODS v roce 2010

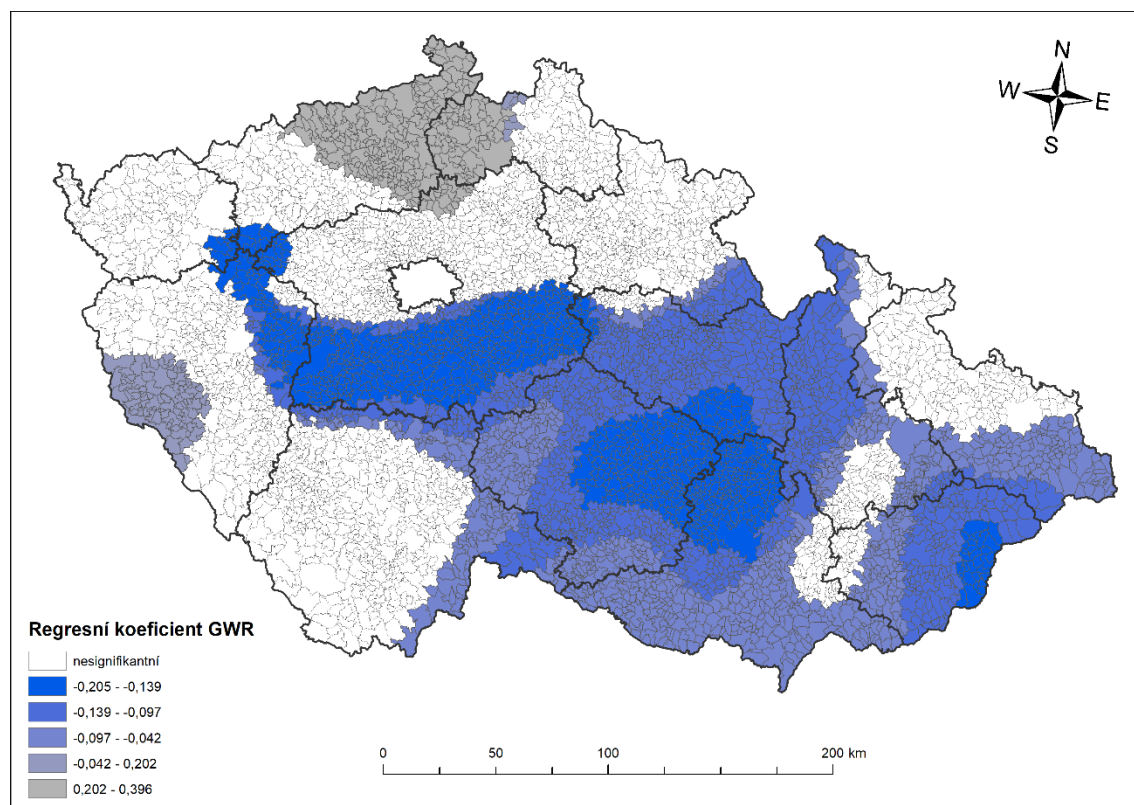

Zdroj: Vlastní zpracování dle dat ČSÚ v software GWR, GeoDa a ArcGIS

Z výsledků globální regresní analýzy bylo patrné, že zastoupení vysokoškoláků pozitivně ovlivnilo volební podporu ODS v roce 2010. Výsledky lokálních odhadů regresních koeficientů jednotlivých obcí na obrázku č. 7 ovšem poukazují na zajímavý jev. V oblastech, kde ODS dosáhla nejvyšších volebních výsledků, tedy zejména ve Středočeském kraji a v Praze, determinuje zastoupení vysokoškoláků volbu strany pouze slabě, nebo se zde dokonce vyskytují nesignifikantní jednotky. Je tedy patrné, že v těchto oblastech sytily podporu strany zejména jiné indikátory (např. zastoupení podnikatelů). Naopak v regionech nízké podpory strany, zejména v Ústeckém kraji, zastoupení vysokoškoláků značně volbu strany ovlivňuje. Tento jev může mít mnoho

vysvětlení. Jako pravděpodobné vysvětlení se jeví možnost, že pokud by se dal najít indikátor, který přeci jen zvyšoval volební podporu ODS v oblastech nízké podpory, tak to bylo právě zastoupení vysokoškoláků. Druhým vysvětlením může být, vzhledem k přihlídnutí k podprůměrnému zastoupení vysokoškoláků a podprůměrné volební podpoře ODS v těchto regionech, že toto nízké zastoupení vysokoškoláků výrazně snižuje volební podporu strany. U indikátoru zastoupení vysokoškoláků se tedy prozkoumání lokální úrovně jeví jako vhodné a pouze z výsledků globální regresní analýzy nelze vyvozovat závěry, přičemž ani lokální analýza nepřináší jednoznačnou interpretaci, nicméně pozitivní vztah je zcela evidentní jak na globální, tak lokální úrovni.

Obr. č. 8: Odhady lokálních regresních koeficientů zastoupení římských katolíků pro ODS v roce 2010

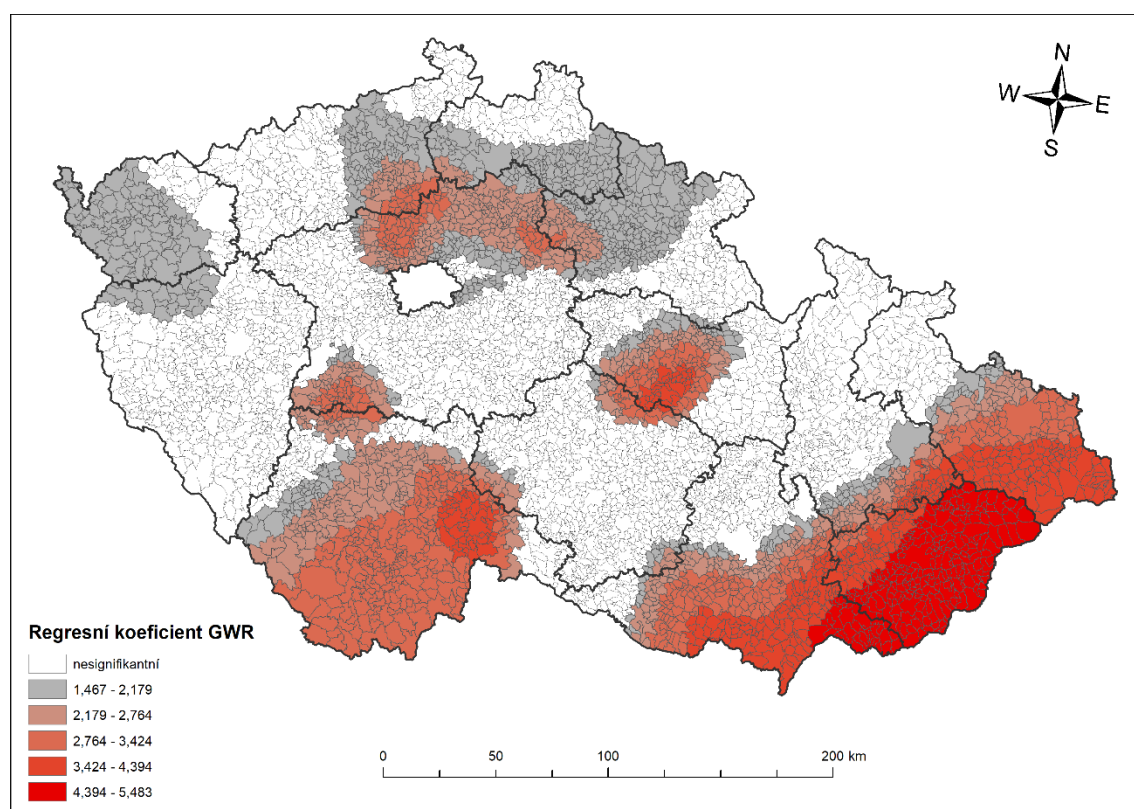

Zdroj: Vlastní zpracování dle dat ČSÚ v software GWR, GeoDa a ArcGIS

Značně negativní vliv na volební podporu ODS mělo v roce 2010 na poměrně velké části Česka zastoupení římských katolíků v obcích. U tohoto indikátorů je vhodné zaměřit se zejména na Moravu, jelikož je zde zastoupení věřících největší. Z obrázku č. 8 je patrné, že zejména právě na Moravě, kde měla ODS v roce 2010 na většině území podprůměrné volební výsledky, zastoupení věřících negativně ovlivnilo volební podporu

strany. Lze předpokládat, že tento jev je na Moravě dán částečně i již zmíněným působením politické strany KDU-ČSL, která vzhledem ke svým křesťanským hodnotám tradičně získává nadprůměrné volební výsledky právě na Moravě, ale také třeba na Pardubicku vzhledem k efektu Josefa Luxe. Přestože na většině území vycházely spíše negativní regresní koeficienty, tak se objevil i region, kde mělo zastoupení římských katolíků opačný efekt, přičemž se jednalo o část Ústeckého a Libereckého kraje. V těchto regionech má KDU-ČSL podprůměrnou volební podporu, což může být jeden z důvodů, že se zde věřící více přiklání k volbě ODS. Zároveň je nutné brát v potaz, že se jedné o regiony s podprůměrným zastoupením věřících.

Obr. č. 9: Odhady lokálních regresních koeficientů počtu obyvatel pro ODS v roce 2010

Zdroj: Vlastní zpracování dle dat ČSÚ v software GWR, GeoDa a ArcGIS

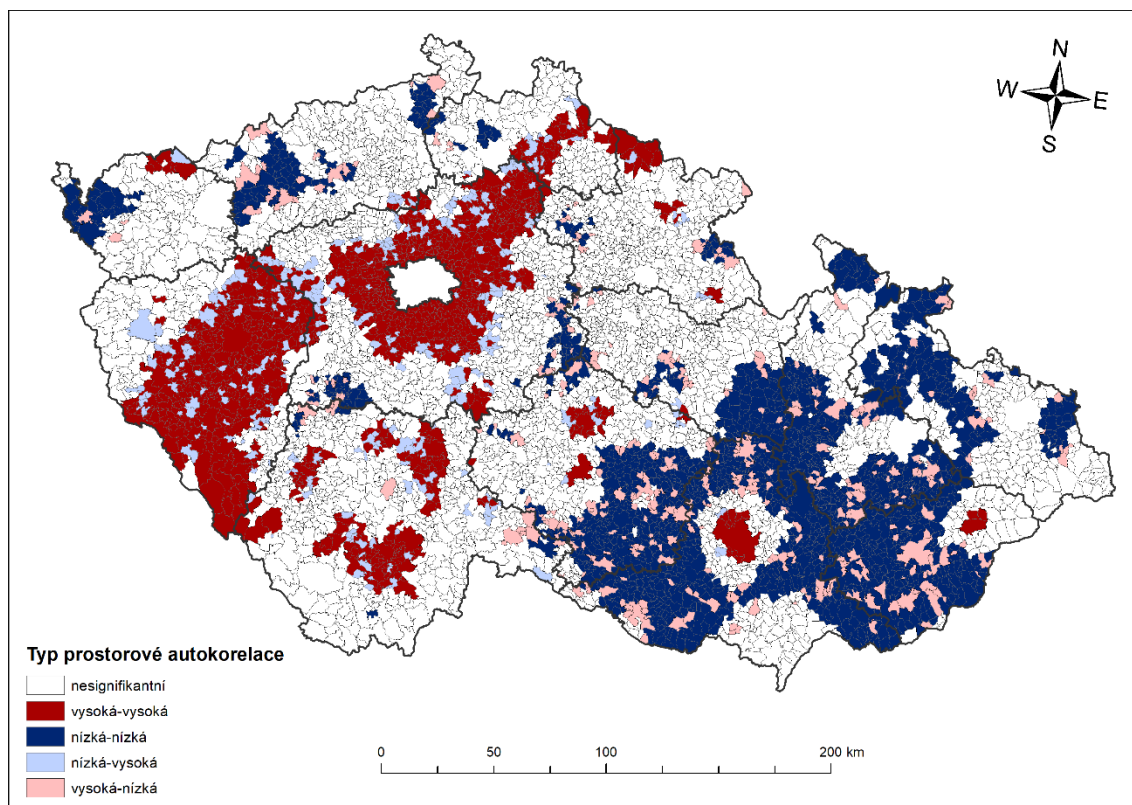
Jako velmi těžce definovatelný se jeví vliv indikátoru počtu obyvatel na volbu ODS v roce 2010. Globální regresní analýza udává, že vztah mezi rostoucím počtem obyvatel v obci a volební podporou strany je pozitivní, což částečně potvrzuje i vizualizace lokálních odhadů regresních koeficientů na obrázku č. 9, kde se ovšem značná část území Česka jeví jako zcela nesignifikantní. Shluk, ve kterém počet obyvatel ovlivňuje volbu strany, je patrný zejména v nejuvýchodnější části Česka. Jedná se především o Zlínský kraj

s přesahem do Jihomoravského a Moravskoslezského kraje. Jak již bylo několikrát uvedeno, Zlínský kraj by zasloužil detailnější prozkoumání kontextuálních faktorů, jelikož je byl pro volbu ODS v roce 2010 specifický z více důvodů. V komparaci všech použitých analýz lze ODS ve sledovaném roce zasadit do klasické štěpné linie město vs. venkov, přičemž je patrné, že ODS slavila volební úspěch ve velkých městech, ale také v jejich okolí, a s přihlédnutím na výši odhadů regresních koeficientů je patrné, že počet obyvatel volbu ODS ovlivňoval lokálně velmi silně. Shluky vysokých hodnot se v okolí velkých měst nevyskytují zřejmě z důvodu toho, že i v malých obcích okolo velkých měst měla ODS vysokou podporu, a právě tyto menší obce srážejí hodnoty regresního koeficientů.

4.2 ODS ve volbách do Poslanecké sněmovny v roce 2013

Ve volbách do Poslanecké sněmovny 2013 získala ODS celorepublikový volební výsledek 7,72 % (ČSÚ 2013), což byl značný propad ve srovnání s rokem 2010 (20,22 %). Celkově se ODS umístila na pátém místě v pořadí všech stran a získala 16 poslaneckých mandátů. Volby do Poslanecké sněmovny v roce 2013 byly tzv. předčasné, jelikož se předchozí vládní kabinet Petra Nečase rozpadl po již zmíněném policejním zásahu na Úřadu vlády v červnu 2013. Tato kauza evidentně značně podmínila volební propad ODS, kterou vedla jako celorepubliková lídryně Miroslava Němcová. Nejvyššího volebního výsledku dosáhla ODS v Praze, kde získala 11,99 % hlasů a nadprůměrně úspěšná byla také v Plzeňském kraji, kde získala 10,64 % (ČSÚ 2013). Tradičně podprůměrné výsledky poté ODS zaznamenala na Moravě a ve Slezsku, přičemž v Moravskoslezském kraji dosáhla pouze na 5,45 % a na ve Zlínském 5,66 %. Zejména ve Zlínském kraji se jednalo o značný propad, jelikož v kraji neměla strana tak silného lídra jako ve volbách předchozích. Po volbách skončila ODS v opozici, jelikož vládní kabinet byl složen z vítězné ČSSD (20,45 %, 50 mandátů v PS), druhého ANO (18,65 %, 47 mandátů v PS) a KDU-ČSL (6,78 %, 14 mandátů v PS) (ČSÚ 2013).

Obr. č. 10: Shluky volebních výsledků ODS v roce 2013

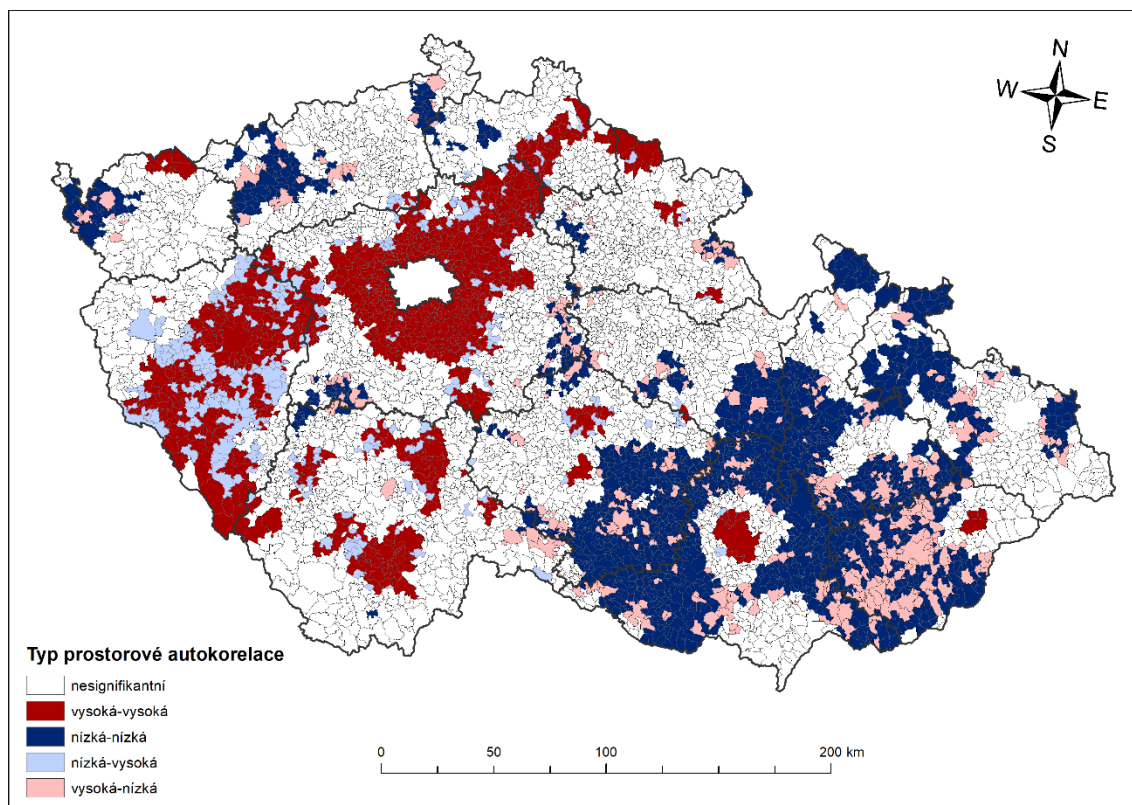

Zdroj: Vlastní zpracování dle dat ČSÚ v software GeoDa a ArcGIS

Výsledky prostorové diferenciací volební podpory ODS v roce 2013 je nutné brát v kontextu značného volebního propadu strany a vysoké či nízké hodnoty v tomto roce se nerovnjají vysokým či nízkým hodnotám z roku 2010. Znázornění prostorové autokorelace volební podpory ODS z roku 2013 na obrázku č. 10 vykazuje dva shluky vysoké volební podpory. Prvním z nich je shluk ve Středočeském kraji, a to konkrétně v nejbližším okolí Prahy. Zajímavé ovšem je, že z tohoto shluku je vynechána samotná Praha, která je vedena jako nesignifikantní, a to i přes to, že zde ODS také dosáhla nadprůměrného volebního výsledku. Je tedy evidentní, že v obcích blízkých Praze byla volební podpora strany ještě vyšší a pohybovala se kolem 20 % (ČSÚ 2013). Další shluk vysoké volební podpory ODS není od toho prvního prostorově příliš vzdálený a nachází se takřka po celém Plzeňském kraji s výjimkou Tachovska. Důvody takto nadprůměrné volební podpory ODS v Plzeňském kraji zaslouží bližší prozkoumání, nicméně jedním z faktorů by mohl být relativně silný krajský volební lídr Jiří Pospíšil. Neměnná poté zůstala nadprůměrná volební podpora ODS v Krkonoších a na Šumavě, kde je předpoklad volby turistů pomocí voličského průkazu. Z velkých měst je patrná vysoká volební podpora pouze v Brně a jeho nejbližším okolí a poté také v okolí Českých Budějovic.

Ostatní velká města, která se vyznačovala vysokou volební podporou ODS v roce 2010, vykazují v roce 2013 nesignifikantní hodnoty. Nelze tedy již tak jednoznačně definovat volební podporu ODS na ose štěpné linie město vs. venkov (Lipset, Rokkan 1967). Hlavní shluk nízké volební podpory ODS v roce 2013 se prostorově příliš neliší ve srovnání s rokem 2010, přičemž lze tvrdit, že se tento shluk rozšířil i do Zlínského kraje. Jedná se tedy o oblast nízké volební podpory ODS na značném území Moravy. Výjimku tvoří pouze nejbližší okolí Brna a Vsetína, kde jsou patrné malé shluky vysoké volební podpory. Dále je možné na Moravě pozorovat několik obcí světle červenou barvou, která značí vysokou volební podporu ODS v dané obci, která je ale v blízkém sousedství s obcemi s nízkou podporou strany. Další, ale již o poznání menší, shluky nízké volební podpory ODS lze sledovat v Ústecké a Karlovarském kraji. Zjednodušeně lze tvrdit, že volební základna ODS zůstala zejména na území Čech a na Moravě se poté ODS příliš neprosadila. Výsledek Moranova I dosahuje hodnoty 0,246, což znamená pozitivní autokorelaci a prostorovou závislost, která ale ve srovnání s rokem 2010 oslabila.

Obr. č. 11: Shluky komparace volební podpory ODS v letech 2010 a 2013

Zdroj: Vlastní zpracování dle dat ČSÚ v software GeoDa a ArcGIS

Obrázek č. 11 přibližuje a zobrazuje prostorovou diferenciaci volební podpory ODS mezi roky 2010 a 2013. Analýza časoprostorové autokorelace LISTA tedy přibližuje, v jakých regionech byla vysoká volební podpora v obou sledovaných letech (tmavě červená barva), nízká v obou sledovaných letech (tmavě modrá barva), nízká v roce 2010 a vysoká v roce 2013 (světle modrá barva) a vysoká v roce 2010 a nízká v roce 2013 (světle červená barva). Je nutné brát v potaz, že mezi sledovanými roky se volební podpora ODS značně proměnila a v roce 2010 se propadla průměrně o více než 10 procentních bodů. Vysoké a nízké hodnoty je tedy nutné chápat v kontextu jednotlivých let. Shluky vysoké a nízké volební podpory v obou letech nejsou překvapivé a jejich oblasti byly očekávatelné již z představení volební podpory z jednotlivých let. Stabilně nadprůměrná podpora ODS se tedy vyskytuje zejména v blízkém okolí Prahy, Plzně a poté také na Šumavě a v Krkonoších. Stabilně podprůměrná volební podpora ODS je poté patrná od Pardubického kraje a Vysočiny dále na východ. Pozoruhodný, ale předpokládaný jev lze sledovat na ve Zlínském kraji. Jak již bylo zmíněno, v roce 2010 zde měla ODS poměrně vysokou volební podporu, ale v roce 2013 již nikoli, což je patrné i z obrázku č. 11, přičemž se na území tohoto kraje vyskytuje shluk, který

značí vysokou volební podporu v roce 2010 a nízkou v roce 2013. Opačný jev, tedy nízkou volební podporu v roce 2010 a vysokou v roce 2013 lze vypočítat na značném území Plzeňského kraje. Globální analýza, jejíž výstupem je hodnota Moranova I, dosahuje v časoprostorové autokorelaci volebních výsledků ODS 2010 a 2013, hodnoty 0,277, což znamená pozitivní prostorovou závislost. I globální analýza tedy dokazuje, že nadprůměrné i podprůměrné hodnoty volební podpory ODS z roku 2013 se v podobných regionech vyskytovaly již v roce 2010. Výjimku tvoří výše popsané případy.

Tab. č. 4: Regresní modely volebních výsledků ODS 2013 – výstižnost celého modelu

Ukazatel	Vícenásobná regresní analýza	Geograficky vážená regrese
Adjusted R ²	0,188	0,310
AIC _C	33589	32800

Zdroj: Vlastní zpracování dle dat ČSÚ v software SPSS a GWR

Koeficient determinace vícenásobné regresní analýzy značí, že model vysvětluje necelých 19 % variability závisle proměnné. Variabilita volebních výsledků ODS v roce 2013 je tedy jednotlivými indikátory vysvětlena zhruba o polovinu méně, než tomu bylo v roce 2010. Z tabulky č. 4 lze dále vypočítat, že použití metody geograficky vážené regrese bylo opět vhodné, jelikož ve srovnání s lineární regresí vzrostl koeficient determinace na 31 % vysvětlené variability tímto modelem. Vhodné použití metody dokazuje i značný pokles hodnoty AIC_C. Důležitost použití metody geograficky vážené regrese se tak u ODS v roce 2013 jevila zřetelnější než v roce 2010.

Tab. č. 5: Regresní modely volebních výsledků ODS 2013 – efekty jednotlivých indikátorů

Analyzovaná proměnná	Vícenásobná regresní analýza		Geograficky vážená regrese		
	Beta	sig.	b _{min}	b _{median}	b _{max}
Volební účast	0,015	0,342	-0,077	-0,007	0,118
Počet obyvatel ¹⁸	-0,033	0,113	-1,633	0,528	1,903
Podíl obyvatel do 14 let	-0,010	0,556	-0,356	-0,015	0,207
Podíl obyvatel 65 let a více	0,078	0,000	-0,271	0,026	0,455
Průměrný věk	0,006	0,790	-0,259	0,006	0,197
Poměr mužů a žen	-0,011	0,380	-6,171	-0,485	4,260
Nezaměstnaní	-0,137	0,000	-0,289	-0,051	0,151
Podnikatelé	0,187	0,000	-0,042	0,114	0,262
Věřící (římští katolíci)	-0,216	0,000	-0,259	-0,022	0,197
Vysokoškoláci	0,187	0,000	-0,001	0,197	0,442
Exekuce	0,026	0,062	-0,201	-0,006	0,151
Cizinci	0,058	0,000	-0,476	0,029	0,303
Mechanická měna ob.	0,019	0,179	-0,011	0,001	0,027
Rozloha obce	0,037	0,028	-0,045	-0,007	0,057
Hustota obyvatel	0,002	0,893	-0,004	-0,001	0,008

Zdroj: Vlastní zpracování dle dat ČSÚ v software SPSS a GWR

¹⁸ Modře označené jsou indikátory, které nejvíce přispěly k vysvětlení modelu ODS v roce 2010, nejedná se tedy automaticky o nejsilněji vysvětlující v roce 2013.

Vliv jednotlivých indikátorů na volbu ODS v roce 2013 je znázorněn v tabulce č. 5. Modře jsou zde označeny indikátory, které nejvíce přispěly k vysvětlení modelu v roce 2010, a to z důvodu toho, že jedním z hlavních cílů této práce je výzkum nahrazení ODS – ANO při volbách v roce 2013, a proto se primárně sledují významné indikátory ODS právě z roku 2010, aby bylo možné nahrazení stran potvrdit, či vyvrátit. Těchto pět indikátorů tedy bude znázorněno i v rámci lokální analýzy.

Z tabulky je snadné vyzorovat, že čtyři z pěti indikátorů, které nejvíce přispěly k vysvětlení modelu ODS v roce 2010, dosahují nejvyšších standardizovaných koeficientů i roce 2013. Konkrétně se jedná o následující indikátory: zastoupení nezaměstnaných obyvatel, zastoupení podnikatelů, zastoupení věřících a zastoupení vysokoškoláků. Pouze počet obyvatel ztratil ve srovnání s rokem 2010 význam, přičemž se stal dokonce značně nesignifikantním.

V rámci klasické štěpné linie vlastníci vs. pracující (Lipset, Rokkan 1967) či transformovaných linií, které z této klasické vycházejí, pravice-levice a socioekonomické štěpné linie (Hloušek, Kopeček 2005) jsou významné zejména dva indikátory. Jedná se o zastoupení podnikatelů a nezaměstnaných. Oba tyto indikátory byly významnými prediktory pro volbu ODS již v roce 2010 a jejich význam se potvrdil i v roce 2013. Hodnoty standardizovaných koeficientů nicméně ve srovnání s předchozím volebním rokem poklesly, přičemž v roce 2013 dosahovaly hodnoty 0,187 u podnikatelů a -0,137 u nezaměstnaných. Tyto výsledky globální analýzy tedy značí, že existuje předpoklad rostoucí volební podpory ODS se zvyšujícím se zastoupením podnikatelů v obci a předpoklad klesající volební podpory ODS se zvyšujícím se podílem nezaměstnaných osob v obci. Výsledky těchto indikátorů tedy potvrzují ODS jako stranu, která má trvalou podporu podnikatelů, ale naopak neoslovuje nezaměstnané, a proto ji lze objektivně řadit mezi strany pravicové.

Dalším indikátorem, který značně podmiňoval volbu ODS v obou sledovaných letech je zastoupení vysokoškoláků. Jak již bylo uvedeno u výzkumu ODS v roce 2010, tedy indikátor lze uvažovat jak v rámci štěpné linie centrum vs. periferie (Lipset, Rokkan 1967), tak v rámci socioekonomické štěpné linie. Hodnoty tohoto indikátoru zůstaly mezi sledovanými roky prakticky neměnné a platí tedy stejné závěry jako u roku 2010, což znamená, že se zvyšujícím se zastoupením vysokoškoláků rostl i předpoklad vyšší

volební podpory ODS. U všech čtyř zmíněných indikátorů bude tedy zajímavé sledovat, jestli se změnilo alespoň prostorové rozložení jejich významu.

Celkově nejvýznamnějším prediktorem volební podpory ODS bylo v roce 2013 zastoupení římských katolíků v obci s celkovým koeficientem Beta $-0,216$, jehož záporná hodnota značí, že s rostoucím zastoupením římských katolíků v obci se snižuje pravděpodobnost volební podpory ODS. Tento výsledek plně koresponduje i s prostorovým rozložením volební podpory strany (viz obr. č. 10), jelikož v moravských regionech, kde je zastoupení věřících nejvyšší, ODS dosáhla nejnižších volebních výsledků. Identifikace ODS v rámci klasické štěpné linie církev vs. stát (Lipset, Rokkan 1967) je nicméně poměrně složitá.

Jak již bylo zmíněno, jediným významným indikátorem z roku 2010, který se v roce 2013 jeví jako zcela nesignifikantní, je počet obyvatel a dosahuje v tomto roce hodnoty koeficientu $-0,033$, takže se změnil i charakter vztahu z pozitivního na negativní. Bylo také již zmíněno, že v roce 2013 nebyla volební podpora ODS ve velkých městech tak dominantní jako v roce 2010, což se evidentně odráží i na výsledku koeficientu Beta počtu obyvatel.

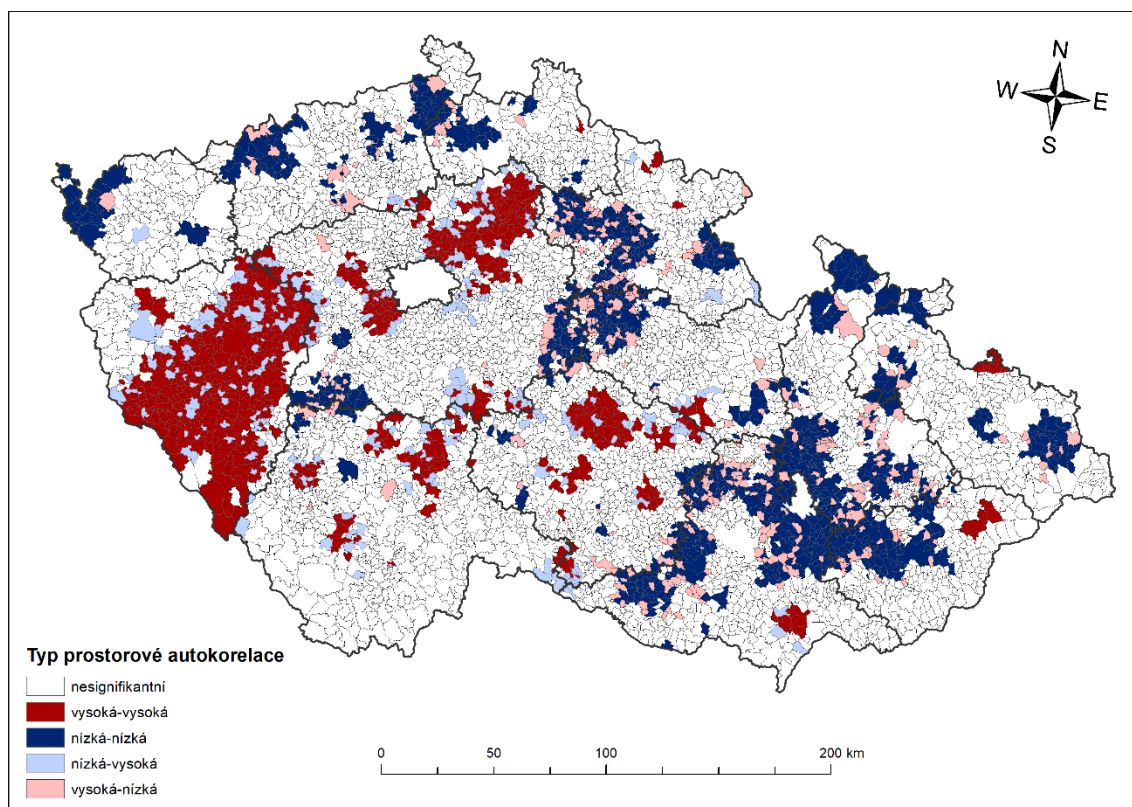
Indikátor, který naopak nabyl důležitosti v roce 2013 oproti roku 2010, je podíl obyvatel nad 65 let. V roce 2010 měl u ODS tento indikátor hodnotu koeficientu Beta $-0,062$. V roce 2013 se změnil charakter vztahu v pozitivní hodnotu koeficientu na $0,078$. Ani v jednom roce se tedy nejedná o nadprůměrně silný vztah, nicméně je zde zajímavá zejména změna charakteru daného vztahu mezi indikátorem a volební podporou ODS. Všechny ostatní indikátory měly ještě slabší vliv na volbu ODS nebo byly zcela nesignifikantní.

Velmi slabý vztah s volební podporou ODS v roce 2013 vykazují indikátory zastoupení cizinců a rozloha obcí. Zcela nesignifikantní jsou, vedle již zmíněného počtu obyvatel, tyto indikátory: volební účast, zastoupení obyvatel do 14 let, průměrný věk, poměr mužů a žen, exekuce, mechanická měna obyvatelstva a hustota obyvatelstva. Osm z patnácti indikátorů tedy bylo statisticky nevýznamných ve vztahu k volební podpoře ODS v roce 2013.

Při pohledu na minimální, maximální a mediánové hodnoty odhadů regresních koeficientů jednotlivých indikátorů v tabulce č. 5 lze bez prostorové vizualizace těžko vyvozovat závěry. Tato vizualizace bude provedena v další části této kapitoly. Důležité

je u jednotlivých indikátorů sledovat, zda má minimální a maximální hodnota koeficientu stejný charakter vztahu, nebo je charakter odlišný. Jednoduše řečeno, zda je minimální i maximální hodnota pozitivní či záporná zároveň, nebo zda je minimální hodnota záporná a maximální pozitivní. Dále je možné sledovat rozptyl mezi těmito hodnotami. Z uvedených významných prediktorů pro volbu ODS v roce 2013 je odlišný charakter vztahu minimální a maximální hodnoty koeficientu k nalezení zejména u nezaměstnaných a věřících, a lze tedy předpokládat určitou prostorovou heterogenitu sledovaného jevu. Naopak indikátor vysokoškoláků se jeví tak, že po celém sledovaném území bude vykazovat pouze kladný vztah s volbou ODS.

Obr. č. 12: Shluky standardizovaných reziduí z lineárního regresního modelu volební podpory ODS v roce 2013

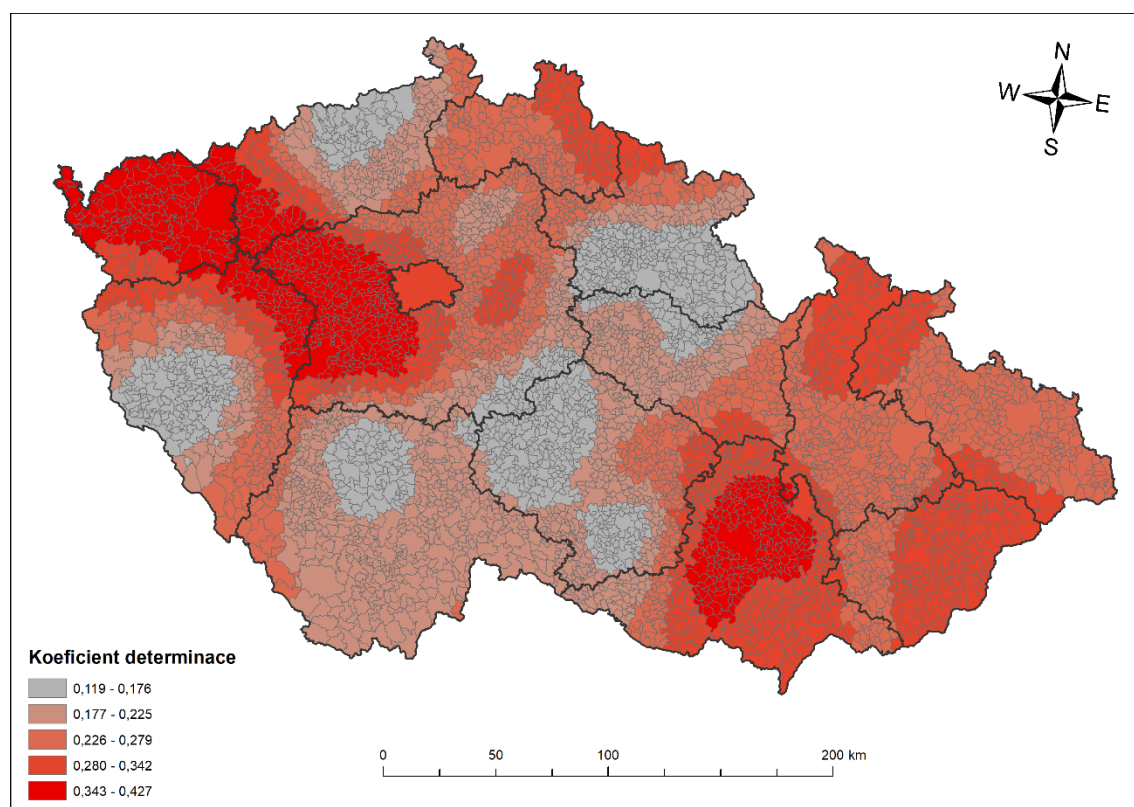

Zdroj: Vlastní zpracování dle dat ČSÚ v software SPSS, GeoDa a ArcGIS

Při pohledu na obrázek č. 12, který znázorňuje shluky standardizovaných reziduí volební podpory ODS v roce 2013, lze pozorovat oblasti, ve kterých uspěla strana více či méně, než model vícenásobné regresní analýzy předpokládal. Zřetelně viditelný a definovatelný shluk v Plzeňském kraji udává, že právě v tomto regionu získala ODS větší volební podporu, než model předpokládal. Tento jev pouze dokazuje již zmíněné nadprůměrné

volební výsledky ODS v kraji. Ve srovnání s rokem 2010 se tedy tento hlavní shluk nadočekávaných výsledků přesunul ze Středočeského kraje právě do Plzeňského. Ve Středočeském kraji pak lze stále pozorovat menší shluk na Mladoboleslavsku. Zároveň takřka zanikl shluk nadočekávané volební podpory strany na Vsetínsku. Naopak jako prostorově ustálený se jeví shluk na Moravě, který značí nižší volební podporu, než předpokládal globální model.

Obr. č. 13: Odhady koeficientů determinace celého modelu pro ODS v roce 2013

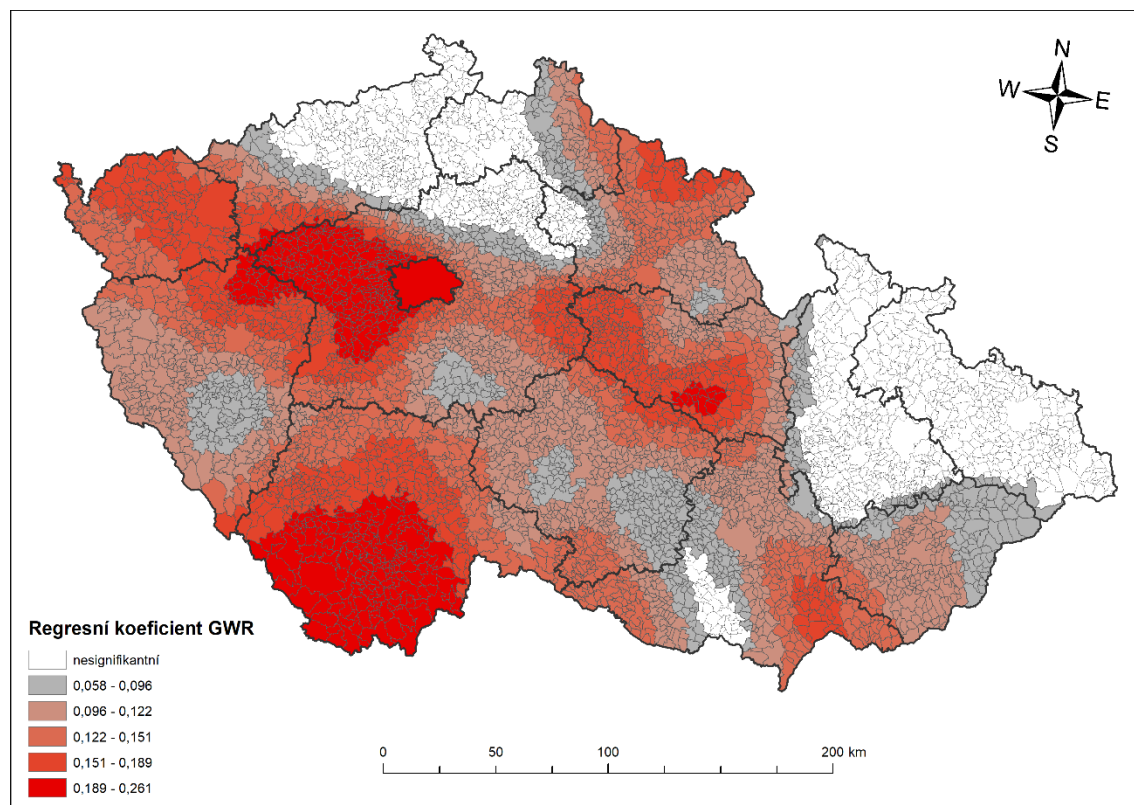

Zdroj: Vlastní zpracování dle dat ČSÚ v software GWR, GeoDa a ArcGIS

Z obrázku č. 13 je patrné, v jakých oblastech model nejvíce vysvětloval volbu ODS v roce 2013. Na první pohled lze lokalizovat dva základní shluky vysokých hodnot koeficientů determinace. Tím prostorově větší je shluk začínající západně od Prahy ve Středočeském kraji, který pokračuje směrem do Karlovarského kraje. Druhý shluk vysokých hodnot se nachází v okolí Brna a hodnoty koeficientu determinace se s přibývajícím vzdáleností od Brna snižují. V těchto uvedených oblastech tedy model vysvětluje více než třetinu variability závisle proměnné, kterou je volební podpora ODS. Z mapy lze dále určit i regiony, ve který model vysvětluje méně než 20 % variability.

Zjednodušeně lze říct, že se jedná o pět shluků nízkých hodnot regresních koeficientů náhodně rozmístěných v západní a centrální části Česka.

Obr. č. 14: Odhady lokálních regresních koeficientů zastoupení podnikatelů pro ODS v roce 2013

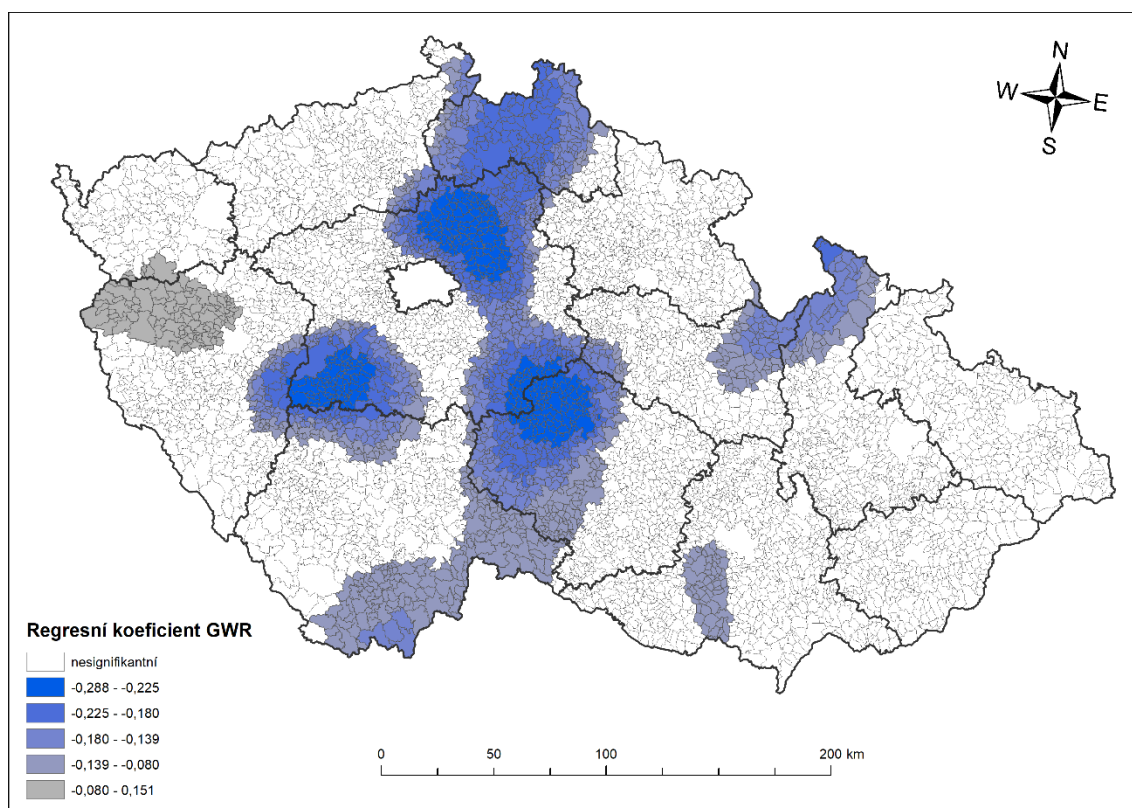

Zdroj: Vlastní zpracování dle dat ČSÚ v software GWR, GeoDa a ArcGIS

Jak již bylo několikrát uvedeno, jedním z nejvíce vysvětlujících indikátorů volby ODS se jeví zastoupení podnikatelů a výjimkou není ani rok 2013. Při pohledu na hodnoty regresních koeficientů zastoupení podnikatelů na obrázku č. 14 lze vyčíst, že jejich rozptyl není příliš velký. Z toho lze usuzovat, že kladný vztah mezi zastoupením podnikatelů a volební podporou je poměrně homogenní po celém území Česka, přičemž výjimkou jsou Moravskoslezský a Olomoucký kraj spolu se severní částí Čech, kde se zastoupení podnikatelů nejvíce jeví jako signifikantní pro volbu strany. Ve srovnání s rokem 2010 jsou hodnoty koeficientů nižší, ale žádnou zásadní prostorovou změnu vysledovat nelze. Jedná se tedy o potvrzení značného pozitivního a homogenního vlivu zastoupení podnikatelů na volbu ODS a zasazení tak strany do štěpné linie vlastníci vs. pracující či pravice-levice. Zároveň bude vliv podnikatelů jeden z nejsledovanějších a nejhodnotnějších indikátorů při sledování případného nahrazení

ODS – ANO. Při určení regionů, ve kterých zastoupení podnikatelů podmiňovalo volbu ODS nejvíce, je možné identifikovat shluk v Jihočeském kraji a v západní části kraje Středočeského.

Obr. č. 15: Odhady lokálních regresních koeficientů zastoupení nezaměstnaných pro ODS v roce 2013

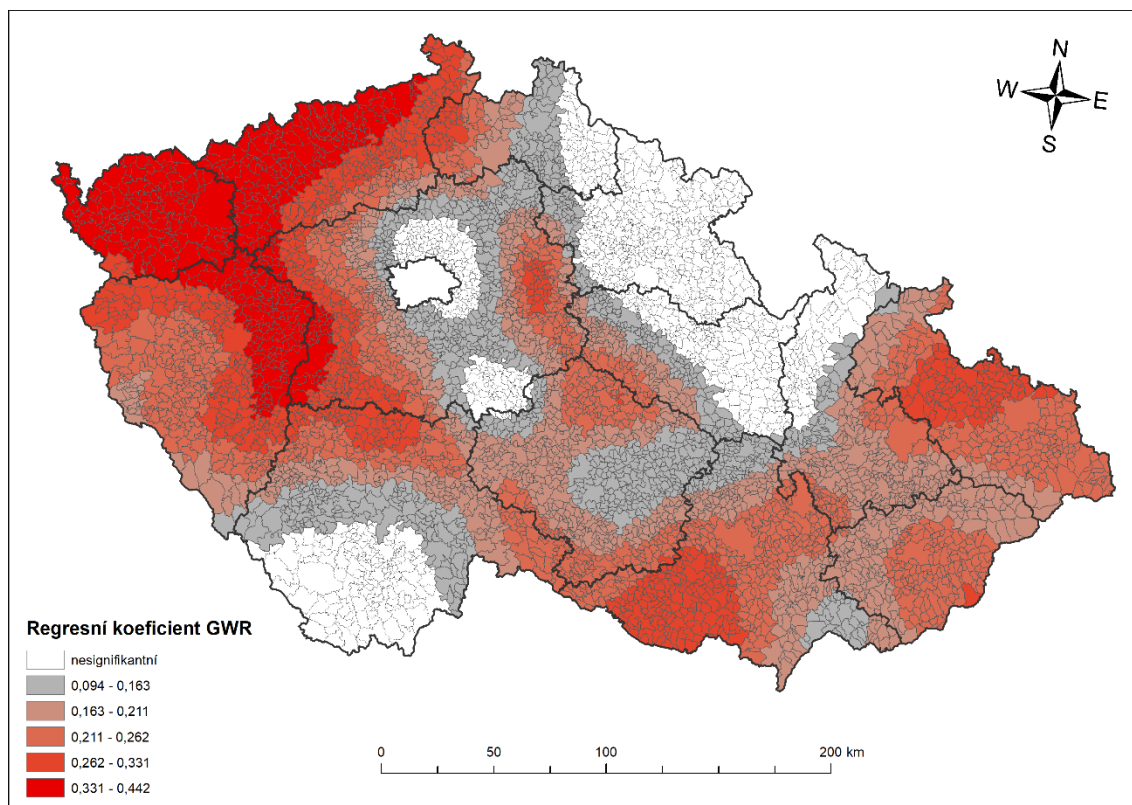

Zdroj: Vlastní zpracování dle dat ČSÚ v software GWR, GeoDa a ArcGIS

Stejně jako v roce 2010, tak i v roce 2013 mělo rostoucí zastoupení nezaměstnaných osob v obcích převážně negativní vliv na volbu ODS. A stejně jako u předchozího indikátoru se v porovnání s předchozím volebním rokem vliv zastoupení nezaměstnaných celorepublikově snížil, což dokazují i hodnoty lokálních regresních koeficientů na obrázku č. 15, na kterém lze sledovat severo-jížní osu nejvíce záporných hodnot koeficientů. Jedná se tedy o oblast, kde rostoucí podíl nezaměstnaných snižoval volební podporu ODS, přičemž tento vztah lze i otočit, a která zároveň rozděluje Česko na dvě poloviny, ve kterých byl indikátor nezaměstnaných v roce 2013 pro volbu ODS nesignifikantní. Statisticky významné oblasti vlivu tohoto indikátoru se tedy ve srovnání s rokem 2010 značně prostorově zmenšily. Tato lokální analýza potvrdila výsledky té globální, jelikož i z té byl patrný pokles významu tohoto indikátoru na volbu ODS

v roce 2013. Důležité bude porovnání vlivu tohoto indikátoru na volbu ANO v roce 2013, jelikož pokles vlivu na volbu ODS může znamenat přesun voličů právě k ANO.

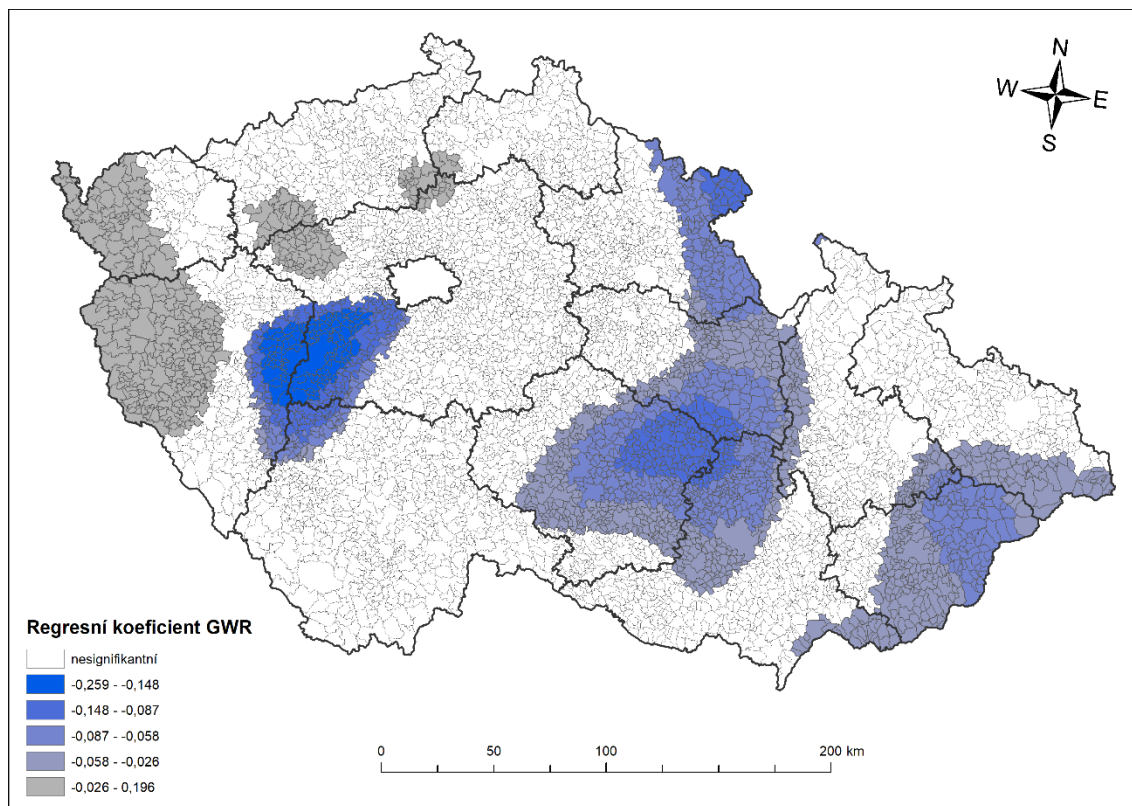
Obr. č. 16: Odhady lokálních regresních koeficientů zastoupení vysokoškoláků pro ODS v roce 2013

Zdroj: Vlastní zpracování dle dat ČSÚ v software GWR, GeoDa a ArcGIS

Vliv zastoupení vysokoškoláků na volbu ODS 2013 je prostorově značně homogenní, což dokládá i rozložení odhadů regresních koeficientů na obrázku č. 16. Veškeré signifikantní hodnoty vykazují pouze pozitivní vztah mezi tímto indikátorem a volební podporou ODS v roce 2013. Vysokých hodnot dosahují koeficienty jak v oblastech vysoké podpory strany (Plzeňský kraj), tak v regionech nízké podpory (Karlovarský a Ústecký kraj). Zejména na Karlovarsku a Ústecku je podprůměrné zastoupení vysokoškoláků a v kombinaci s nízkou volební podporou ODS v těchto krajích vzniká stejný problém s interpretací jako v roce 2010. Je tedy otázkou, zda nízký podíl vysokoškoláků zde snižuje volební podporu strany, nebo zda v obcích, kde je přeci jen zastoupení vysokoškoláku vyšší, tento indikátor tak výrazně posiluje volební podporu ODS. Je nicméně evidentní, že vysokoškoláci jsou významným prediktorem pro volbu ODS, a jedná se zároveň o prediktor prostorově homogenní a v čase neměnný.

Obr. č. 17: Odhady lokálních regresních koeficientů zastoupení římských katolíků pro ODS v roce 2013

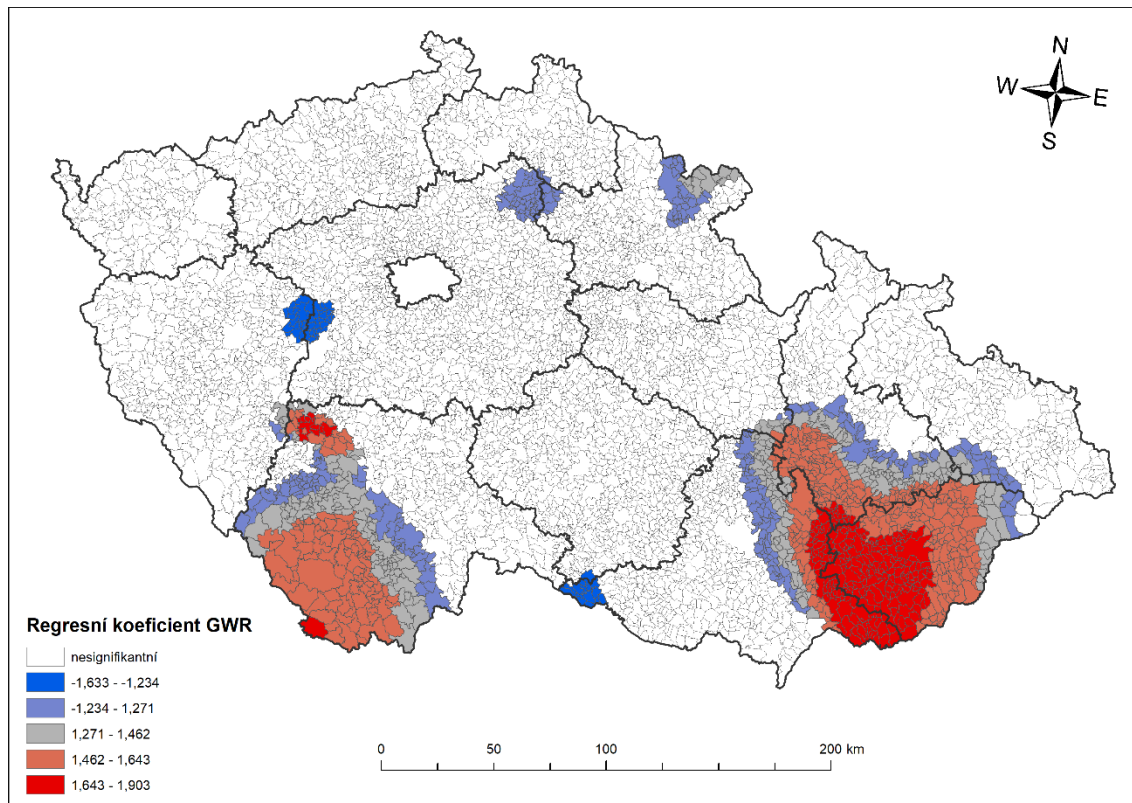

Zdroj: Vlastní zpracování dle dat ČSÚ v software GWR, GeoDa a ArcGIS

Výsledky odhadů regresních koeficientů zastoupení římských katolíků znázorněné na obrázku č. 17 lze popsat velmi podobně jako vliv indikátoru nezaměstnaných. Jedná se většinou o negativní vliv na volební podporu ODS v roce 2013, nicméně hodnoty koeficientů nejsou příliš vysoké, a navíc lze označit většinu sledovaného území jako nesignifikantní. Prostorově malý shluk s poměrně silnou závislostí lze pozorovat na hranici Středočeského, Plzeňského a Jihočeského kraje. Jedná se zároveň o oblast s nadprůměrnými volebními výsledky ODS v roce 2013, a tak lze předpokládat, že nízké zastoupení římských katolíků zde poměrně silně determinovalo vyšší volební podporu strany. Další dva shluky negativních hodnot se nacházejí především v oblastech podprůměrné volební podpory ODS a zejména na Moravě, kde je zároveň i vysoké zastoupení věřících, tento jev zřejmě značí, že rostoucí zastoupení římských katolíků mělo negativní vliv na volbu strany. V Karlovarském a Plzeňském kraji lze zároveň sledovat shluk pozitivních hodnot, který lze ale bez detailnějšího rozboru nejde podrobněji zdůvodnit. Globální model ukázal značnou závislost mezi zastoupením římských katolíků a volební podporou ODS, nicméně znázornění lokálních koeficientů

naznačuje, že tento vliv je patrný pouze pro některé regiony Česka a značná část území je poté nesignifikantní.

Obr. č. 18: Odhady lokálních regresních koeficientů počtu obyvatel pro ODS v roce 2013

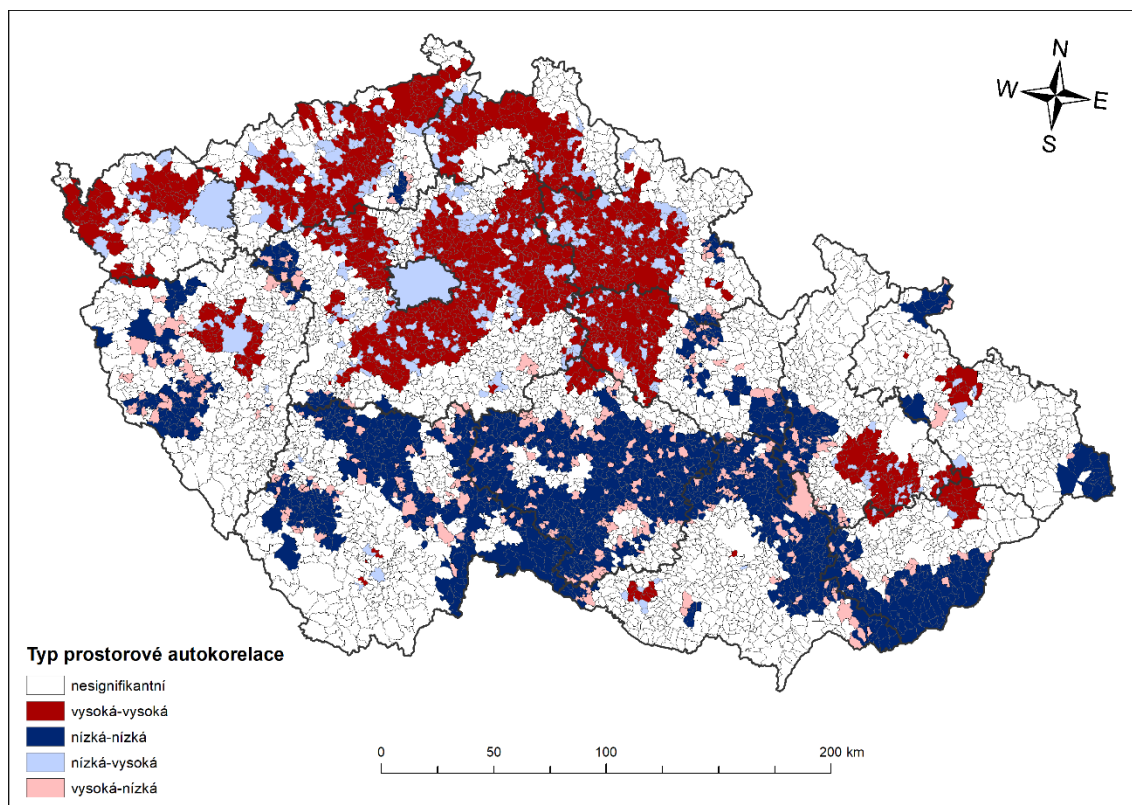
Zdroj: Vlastní zpracování dle dat ČSÚ v software GWR, GeoDa a ArcGIS

Velmi složitě interpretovatelné jsou výsledky lokální analýzy vlivu indikátoru počtu obyvatel na volbu ODS v roce 2013, což dokazuje i obrázek č. 18. Tento fakt ovšem není příliš překvapivý, jelikož dle výsledků vícenásobné regresní analýzy byl tento indikátor statisticky nevýznamný. Nicméně je sledován z důvodů silného vztahu s volbou ODS v roce 2010. Na mapě lze vyzorovat dva základní shluky v jižní části Čech i Moravy. V rámci těchto shluků se hodnoty regresních koeficientů značně proměňují z vysoce kladných do vysoce záporných. Zejména moravský shluk se nachází v místě, kde získala ODS značně podprůměrné volební výsledky. Lokální analýza tohoto indikátoru prokázala výsledky globální analýzy, z čehož vyplývá, že v roce 2013 nelze ODS ukotvit na klasické štěpné linii město vs. venkov (Lipset, Rokkan 1967).

4.3 ANO ve volbách do Poslanecké sněmovny v roce 2013

Jedním ze dvou hlavních cílů, kterému se práce věnuje, je výzkum nahrazení tradiční politické strany ODS novým ANO ve volbách v roce 2013. Volby do Poslanecké sněmovny v roce 2013 byly zároveň první volby, ve kterých ANO kandidovalo. Předsedou a lídrem ANO byl Andrej Babiš, který vedl kandidátku v Praze. Celorepublikový výsledek ANO byl 18,65 %, což znamenalo celkové druhé místo za vítěznou ČSSD (20,45 %), a strana tak získala celkem 47 mandátů v Poslanecké sněmovně (ČSÚ 2013). Zvítězit se poté podařilo ANO hned ve čtyřech krajích – Libereckém (21,59 %), Ústeckém (21,29 %), Královéhradeckém (20,28 %) a Středočeském (20,07 %), což znamená vítězství ve třech totožných krajích jako ODS v roce 2010. V Praze se ANO umístilo na druhém místě s 16,46 % za vítěznou TOP 09 s 23,03 %. Ve všech ostatních krajích získalo ANO větší než 15% volební podporu, přičemž nejhoršího volebního výsledku dosáhlo na Vysočině s 15,89 % (ČSÚ 2013), z čehož lze usuzovat, že volební podpora byla prostorově poměrně homogenní. Po volbách utvořilo ANO vládní kabinet společně s vítěznou ČSSD a KDU-ČSL, přičemž lídr ANO Andrej Babiš obsadil křeslo ministra financí a post premiéra obsadil Bohuslav Sobotka z ČSSD. Ačkoliv je pozice Andreje Babiše ve stranické struktuře nezpochybnitelná, tak za ANO kandidovalo více známých osobností z různých sfér veřejného života. Důležitým mužem byl a je bezpochyby Jaroslav Faltýnek kandidující v Olomouckém kraji a veřejně známý byl poté zejména Martin Stropnický kandidující v Jihomoravském kraji.

Obr. č. 19: Shluky volebních výsledků ANO v roce 2013

Zdroj: Vlastní zpracování dle dat ČSÚ v software GeoDa a ArcGIS

Vizualizace shluků vysoké a nízké volební podpory ANO v roce 2013 na obrázků č. 19 dokládá, co bylo již uvedeno. Shluk vysoké volební podpory se vyskytuje zejména ve Středočeském, Královehradeckém, Libereckém a Ústeckém kraji, což jsou zároveň kraje, kde ANO slavilo vítězství. Jedná se tedy o jeden prostorově poměrně rozlehlý shluk, který zasahuje také do Pardubického kraje. Menší shluk vysoké volební podpory je patrný také v Karlovarském kraji, který je částečně napojen na hlavní shluk. Z mapy je patrné, že nejvyšší volební podpora ANO se v roce 2013 koncentrovala zejména v severní polovině Čech. Poměrně znatelný je poté také shluk vysoké podpory v části Olomouckého kraje mezi Přerovem a Olomoucí. Zde lze předpokládat efekt kandidáta Jaroslava Faltýnka působícího právě v tomto regionu. Hlavní město Praha je na mapě znázorněno jako město s nízkou volební podporou v okolí obcí s vysokou volební podporou, což vzhledem k pražskému výsledku ANO 16,46 %, značí, že volební podpora v okolí Prahy musela být vysoce nadprůměrná. V jižní polovině celého Česka lze poté vysledovat od západu na východ se rozprostírající shluk podprůměrné volební podpory ANO. Tento shluk začíná v Jihočeském kraji a končí v kraji Zlínském. Zjednodušeně lze tedy rozdělit Česko na severní část nadprůměrné a jižní část podprůměrné volební

podpory ANO v roce 2013. Tyto výsledky je ovšem nutné brát v kontextu malého rozptylu výsledků v jednotlivých krajích a nelze tedy tvrdit, že by ANO v nějakém z krajů vyloženě propadlo. Na Moravě je poté nutné brát v potaz vyšší význam strany KDU-ČSL než ve zbytku Česka. Výsledné Moranovo I 0,232 značí pozitivní prostorovou autokorelaci, nicméně při pohledu na obrázek č. 19 by se dala zřejmě předpokládat vyšší hodnota. Jak již bylo zmíněno, jako prostorově značně homogenní se v rámci volební podpory ANO jeví severní i jižní část Česka, kde lze pozorovat určitou prostorovou závislost a shlukování podobných volebních výsledků. Při zaměření se na klasickou štěpnou linii město vs. venkov (Lipset, Rokkan 1967) nelze ANO jednoznačně zařadit. Velká města v rámci velkého shluku vysoké podpory, jako Pardubice, Hradec Králové či velká města v Ústeckém kraji vykazují nadprůměrné volební výsledky, na druhou stranu Praha vykazuje spíše podprůměrnou hodnotu a velká moravská města, kromě Olomouce, jsou většinou nesignifikantní.

Tab. č. 6: Regresní modely volebních výsledků ANO 2013 – výstižnost celého modelu

Ukazatel	Vícenásobná regresní analýza	Geograficky vážená regrese
Adjusted R ²	0,147	0,259
AIC _C	39426	38897

Zdroj: Vlastní zpracování dle dat ČSÚ v software SPSS a GWR

V rámci analýzy vícenásobné regresní analýzy a geograficky vážené regrese bylo i u ANO do modelu vkládáno stejných 15 proměnných jako u ODS. Koeficient determinace vycházející z vícenásobné regresní analýzy značí, že variabilita volebních výsledků ANO v roce 2013 je modelem vysvětlena asi z 15 % (viz tab. č. 6), což není ve srovnání např. s ODS v roce 2010 (35 %) příliš vysoké číslo. Poukazuje to na ne příliš znatelné hodnotové ukotvení ANO, což vzhledem k tomu, že se jednalo o jeho první volby, není příliš překvapivé. Geograficky vážená regrese celkovou výstižnost modelu zvyšuje a provedení této analýzy říká, že model dokáže vysvětlit až 26 % celkové variability, což spolu s poklesem AIC_C dokazuje vhodnost použití této metody.

Tab. č. 7: Regresní modely volebních výsledků ANO 2013 – efekty jednotlivých indikátorů

Analyzovaná proměnná	Vícenásobná regresní analýza		Geograficky vážená regrese		
	Beta	sig.	b _{min}	b _{median}	b _{max}
Volební účast	0,082	0,000	-0,149	0,066	0,300
<i>Počet obyvatel¹⁹</i>	<i>0,186</i>	<i>0,000</i>	<i>-2,812</i>	<i>1,909</i>	<i>8,102</i>
Podíl obyvatel do 14 let	-0,026	0,138	-0,581	-0,012	0,577
<i>Podíl obyvatel 65 let a více²⁰</i>	<i>-0,124</i>	<i>0,000</i>	<i>-0,523</i>	<i>-0,174</i>	<i>0,244</i>
Průměrný věk	-0,029	0,247	-0,869	-0,011	0,839
Poměr mužů a žen	-0,034	0,006	-11,406	-1,286	9,041
Nezaměstnaní	-0,004	0,749	-0,414	-0,004	0,589
<i>Podnikatelé</i>	<i>0,093</i>	<i>0,000</i>	<i>-0,136</i>	<i>0,090</i>	<i>0,425</i>
<i>Věřící (římští katolíci)</i>	<i>-0,305</i>	<i>0,000</i>	<i>-0,386</i>	<i>-0,095</i>	<i>0,471</i>
Vysokoškoláci	-0,007	0,631	-0,470	0,025	0,458
Exekuce	-0,021	0,152	-0,287	-0,030	0,281
Cizinci	-0,012	0,330	-1,119	-0,038	0,791
Mechanická měna ob.	-0,046	0,002	-0,064	0,003	0,045
<i>Rozloha obce</i>	<i>-0,152</i>	<i>0,000</i>	<i>-0,279</i>	<i>-0,052</i>	<i>0,154</i>
Hustota obyvatel	-0,050	0,005	-0,025	-0,002	0,006

Zdroj: Vlastní zpracování dle dat ČSÚ v software SPSS a GWR

¹⁹ Modře označené jsou indikátory, které nejvíce přispěly k vysvětlení modelu ODS v roce 2010.

²⁰ Kurzivou označené jsou indikátory, které nejvíce přispěly k vysvětlení modelu ANO v roce 2013.

Vzhledem k jednomu z hlavních cílů práce, tedy výzkumu nahrazení tradiční politické strany ODS nově vzniklým ANO ve volbách v roce 2013, jsou i v tabulce hodnot vlivu jednotlivých indikátorů na volbu ANO 2013 znázorněny modře indikátory, které nejvíce podmiňovaly volbu ODS právě v roce 2010. Kurzivou jsou poté označeny indikátory nejvyšší determinace volby ANO v roce 2013. Na první pohled je tak možné hledat shody a rozdíly, nicméně tomuto srovnání bude věnována následující kapitola, přičemž tato kapitola je věnována zejména samotnému ANO.

Nejvyšší koeficient Beta lze v tabulce č. 7 nalézt u indikátoru zastoupení římských katolíků, a jeho hodnota je -0,305, z čehož vyplývá, že vztah mezi vysokým zastoupením římských katolíků a volební podporou ANO je záporný. S rostoucím podílem katolíků tedy roste pravděpodobnost nízké volební podpory. Vzhledem k prostorovému rozložení volební podpory (viz obr. č. 19), kde jsou patrné podprůměrné volební výsledky ANO na Moravě, tedy v regionu s vysokou religiozitou, je tento vztah logický.

V předchozí části bylo uvedeno, že ANO nelze vzhledem k jeho výsledkům ve velkých městech ukotvit v rámci štěpné linie město vs. venkov, nicméně pohled na výsledek koeficientu Beta indikátoru počtu obyvatel (0,186) naznačuje, že se zvyšujícím se počtem obyvatel roste pravděpodobnost vyšší podpory ANO. Tento výsledek může být dán nadprůměrnou volební podporou např. v Ústeckém kraji, který se vyznačuje vysokým podílem urbanizace. Naopak podprůměrné oblasti volební podpory najdeme na Vysočině, která má podprůměrný podíl urbanizace. Dle globálního modelu velmi silně ovlivňovala volbu ANO také rozloha obcí, přičemž zde je vztah mezi indikátorem a podporou opačný, jelikož výsledek koeficientu Beta -0,152 značí, že rostoucí rozloha ovlivňuje volbu ANO negativně. Výsledky vlivu počtu obyvatel a rozlohy obcí jsou tedy poměrně v kontrastu a přihlédnutí k vlivu indikátoru hustoty obyvatel tento těžko interpretovatelný jev také nevysvětlí.

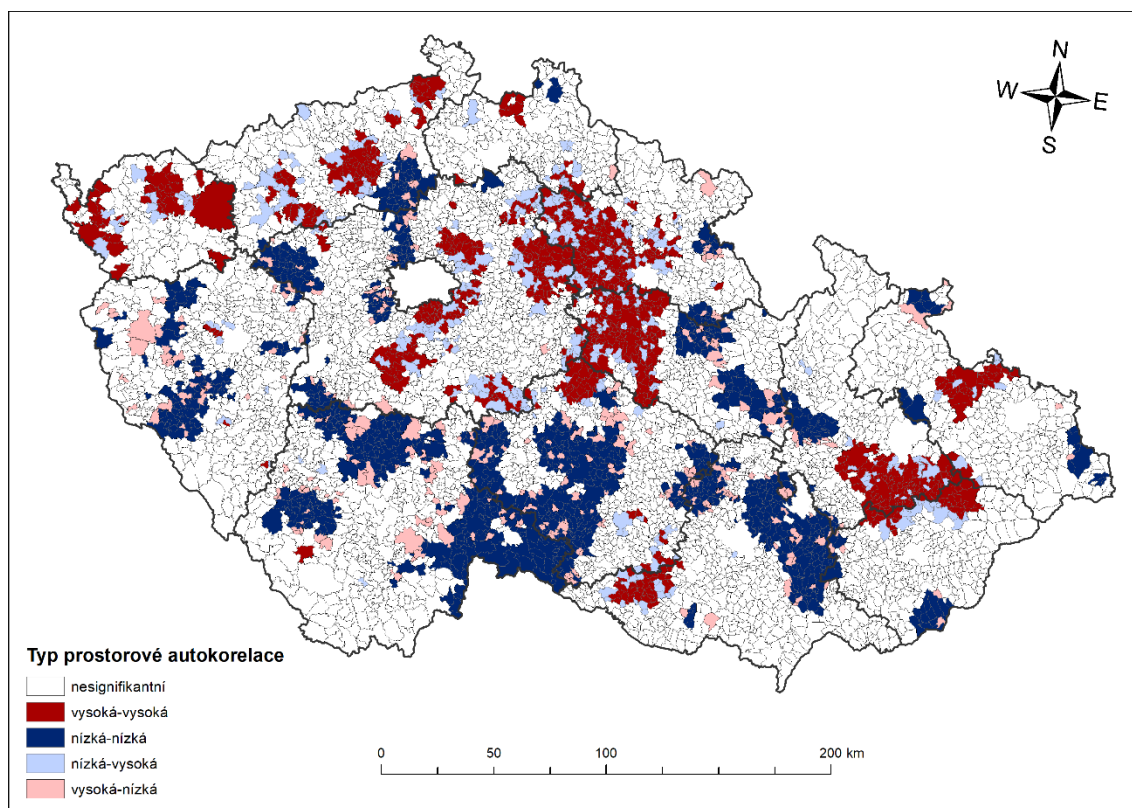
Indikátorem, který poměrně silně negativním způsobem ovlivňoval volbu ANO v roce 2013 je podíl obyvatel nad 65 let. Z výsledku koeficientu Beta -0,124 je patrné, že obce s vyšším podílem seniorů dle globálního modelu volební podporu ANO spíše snižovaly. Lze tedy předpokládat, že hlavní voličskou základnu tvořili voliči středního či mladého věku.

V rámci socioekonomické štěpné linie ovlivňovalo volbu ANO zejména zastoupení podnikatelů. Jednalo se o pátý nejvíce vysvětlující indikátor s hodnotou

koeficientu Beta 0,093. Nejedná se o příliš vysokou hodnotu, což dokazuje, že ANO nebylo v této době ukotveno na ose pravice-levice. S přihlédnutím k nesignifikantnímu indikátoru nezaměstnaných nelze ANO jednoznačně ukotvit v žádné ze tří štěpných linií vlastníci vs. pracující, pravice-levice či zmíněné socioekonomické štěpné linie. Při celkovém pohledu na tabulku č. 7 lze potvrdit hodnotovou neukotvenost ANO, jelikož indikátory vykazují nízké hodnoty vztahu s volbou strany, přičemž šest z nich je statisticky nevýznamných. Mezi těchto šest nesignifikantních indikátorů patří podíl obyvatel do 14 let, průměrný věk, zastoupení nezaměstnaných, zastoupení vysokoškoláků, obyvatelé v exekuci a zastoupení cizinců.

Dalším jevem, který může potvrdit neukotvenost ANO v roce 2013 v rámci stranického systému, jsou výsledky minimálních, maximálních a mediánových hodnot odhadů lokálních regresních koeficientů v tabulce č. 7. Zejména srovnání minimálních a maximálních hodnot vykazuje u každého indikátoru odlišný směr vztahu. To znamená, že u žádného indikátoru není shodně pozitivní či negativní výsledek u minimální i maximální hodnoty regresního koeficientů. To naznačuje buď značný regionální vliv některého z indikátorů, nebo statistickou nevýznamnost většiny prostorových jednotek.

Obr. č. 20: Shluky standardizovaných reziduí z lineárního regresního modelu volební podpory ANO v roce 2013

Zdroj: Vlastní zpracování dle dat ČSÚ v software SPSS, GeoDa a ArcGIS

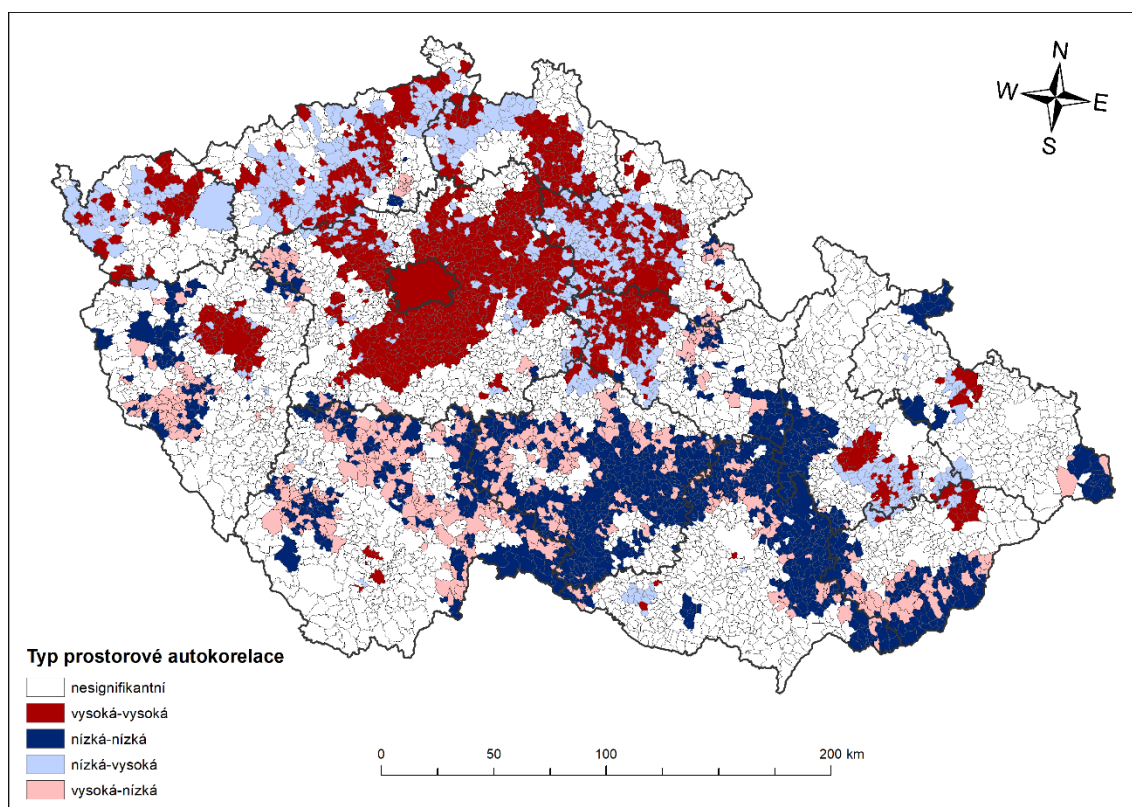
Při pohledu na mapu shluků standardizovaných reziduí volební podpory ANO v roce 2013 na obrázku č. 20 nelze najít prostorově příliš rozlehlé oblasti, kde by byla podpora ANO vyšší či nižší, než předpokládá globální model lineární regrese. Jedná se spíše o několik menších shluků rozprostřených po celém území Česka, nicméně i zde lze částečně pozorovat rozdělení na severní a jižní část sledovaného území. V severní části převažují shluky, které značí, že zde ANO dosáhlo vyšších volebních výsledků, než předpokládal model. Největším takovým shlukem jsou hraniční oblasti Královéhradeckého a Pardubického kraje s krajem Středočeským. Největším takovým moravským shlukem je ten při hranici Olomouckého a Zlínského kraje. Ve všech těchto uvedených oblastech byla zároveň nadprůměrná volební podpora ANO, což tento jev pouze potvrzuje. Naopak v jižní části Česka převažují shluky, které poukazují na oblasti, ve kterých ANO dosáhlo horších volebních výsledků, než předpokládal globální model. Největším takovým shlukem je ten v kraji Vysočina s přesahem do Jihočeského kraje, což jsou zároveň regiony podprůměrné volební podpory ANO. Na výsledcích prostorové autokorelace standardizovaných reziduí volební podpory ANO v roce 2013 tedy nelze

vypozorovat nic překvapivého a zásadního, jelikož pouze dokreslují výsledky prostorové autokorelace samotné volební podpory.

4.4 Nahrazení ODS – ANO v roce 2013

Jak již bylo několikrát uvedeno, jedním z hlavních cílů práce je výzkum nahrazení tradiční politické strany ODS nově vzniklým ANO během voleb do Poslanecké sněmovny v roce 2013. Jedním z hlavních předpokladů této teorie je značný propad volební podpory ODS z 20,22 % v roce 2010 na 7,72 % v roce 2013 a velmi vysoká volební podpora 18,65 % nově kandidujícího ANO v roce 2013 (ČSÚ 2010, 2013). Uvedený propad ODS značně ovlivnily důvody rozpadu vládního kabinetu Petra Nečase za ODS v červnu 2013, což zároveň mohlo posílit nově vzniklé ANO v čele s charismatickým vůdcem Andrejem Babišem, které se prezentovalo jako protikorupční (ČTK, 2019). Dalším důležitým předpokladem, o který se teorie nahrazení těchto stran opírá, je vnímání ANO v roce 2013 jako spíše pravicové politické strany s miliardářem ve svém čele a ukotvení ODS jako pravicové strany. Andrej Babiš a nástup jeho ANO značně připomíná italskou stranu Forza Italia Silvia Berlusconiho z 90. let (Shin, Agnew 2017). Na základě těchto předpokladů lze uvažovat, že pokud nějaká politická strana v roce 2013 oslovila voliče ODS z roku 2010, mohlo to být právě ANO. V této části práce bude prozkoumána prostorová závislost mezi volební podporou ODS z roku 2010 a ANO 2013, přičemž budou srovnány i jednotlivé indikátory, které volbu těchto stran ovlivňují.

Obr. č. 21: Shluky komparace volebních výsledků ODS 2010 a ANO 2013

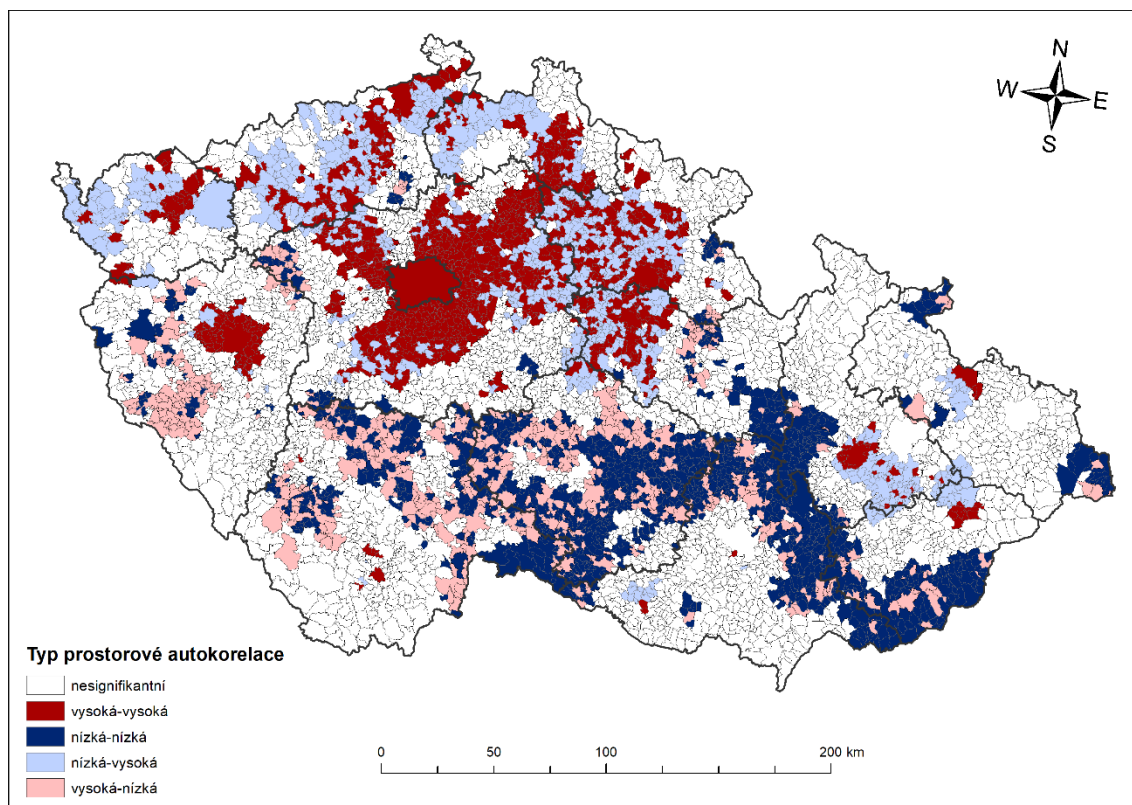

Zdroj: Vlastní zpracování dle dat ČSÚ v software GeoDa a ArcGIS

Při vizualizaci komparace volební podpory ODS 2010 a ANO 2013 pomocí časoprostorové autokorelace na obrázku č. 21 lze pozorovat čtyři možné výsledky. Tmavě červená barva značí oblasti, ve kterých byla vysoká podpora ODS 2010 a zároveň vysoká podpora ANO 2013, tmavě modrá barva znázorňuje naopak oblasti s nízkou podporou ODS 2010 i ANO 2013, světle modrá barva vyznačuje oblasti s nízkou podporou ODS 2010, ale vysokou podporou ANO 2013, a konečně světle červená barva značí opak, a to tedy vysokou podporu ODS 2010, ale nízkou ANO 2013. K relevanci tohoto srovnání nahrává i to, že celková volební podpora stran ve sledovaných letech byla srovnatelná (ODS10 20,22 %, ANO13 18,65 %). Shluk vysoké volební podpory obou politických stran v uvedených letech lze sledovat zejména v Praze a jejím blízkém okolí. Tato lokalita by se mohla jevit jako potenciální region nahrazení, nicméně pokud si někde udržela ODS alespoň částečně silnou podporu i v roce 2013, bylo to právě zde (viz obr. č. 10 a 22). Ovšem i např. právě ve Středočeském kraji byl volební propad ODS mezi sledovanými roky citelný (z 23,87 % na 8,85 %) (viz obr. č. 23), a tak lze přeci jen tento region zařadit mezi ty, ve kterých potenciálně ANO mohlo ODS nahradit. Dle Shina a Agnewa (2002) by se jednalo o tzv. „střídání“ politických stran, kdy nová strana přebere voliče straně

staré v regionech její silné podpory. Tento pohled je ovšem potřeba brát s rezervou, jelikož zde hraje roli mnoho dalších faktorů. ANO mohlo například částečně přebrat i středočeské voliče politické strany Věci veřejné z roku 2010, kdy tato strana získala v kraji 10,72 % hlasů, ale v roce 2013 již nekandidovala (ČSÚ 2010). Příklad strany Věci veřejné je jenom jeden z mnoha, který mohl sehrát roli. Velmi důležité jsou z pohledu nahrazování stran také regiony, ve kterých měla ODS v roce 2010 nízkou podporu, ale ANO v roce 2013 podporu vysokou. Tyto regiony jsou na obrázku č. 20 značeny světle modrou barvou. Tento jev lze sledovat zejména v Ústeckém a Karlovarském kraji a v menší míře poté v Královéhradeckém kraji či v okolí Přerova. „Obsazení“ regionů, ve kterých měla stará strana nízkou volební podporu, ale nová strana podporu vysokou, Shin a Agnew (2002) označují pojmem „kolonizace regionů“. Zejména severozápadní region Čech by se dal do toho pojmu zařadit. Zbývající dva jevy, tedy shluky nízkých volebních výsledků obou stran (tmavě modrá barva) a vysoké volební podpory ODS 2010 a nízké ANO 2013 (světle červená barva), nejsou z pohledu prostorového nahrazování stran příliš stěžejní. Tyto dva jevy tvoří pásový shluk z Jihočeského až do Zlínského kraje. Potenciálními regiony možné náhrady ODS – ANO se tedy jeví na první pohled především kraje Středočeský, Královéhradecký, Liberecký, Ústecký a Karlovarský. Naopak v Jihočeském či Plzeňském kraji je nahrazení těchto stran dle výsledků časoprostorové autokorelace nepravděpodobné. Výsledek Moranova I, který dosahuje hodnoty 0,140, sice značí pozitivní prostorovou závislost mezi volební podporou stran v uvedených letech, nicméně tato závislost není příliš vysoká a nepředpokládá značné shlukování obcí s podobnými hodnotami. Výsledek Moranova I snižují regiony s rozdílnými hodnotami, tedy zejména Ústecký, Karlovarský či Jihočeský kraj.

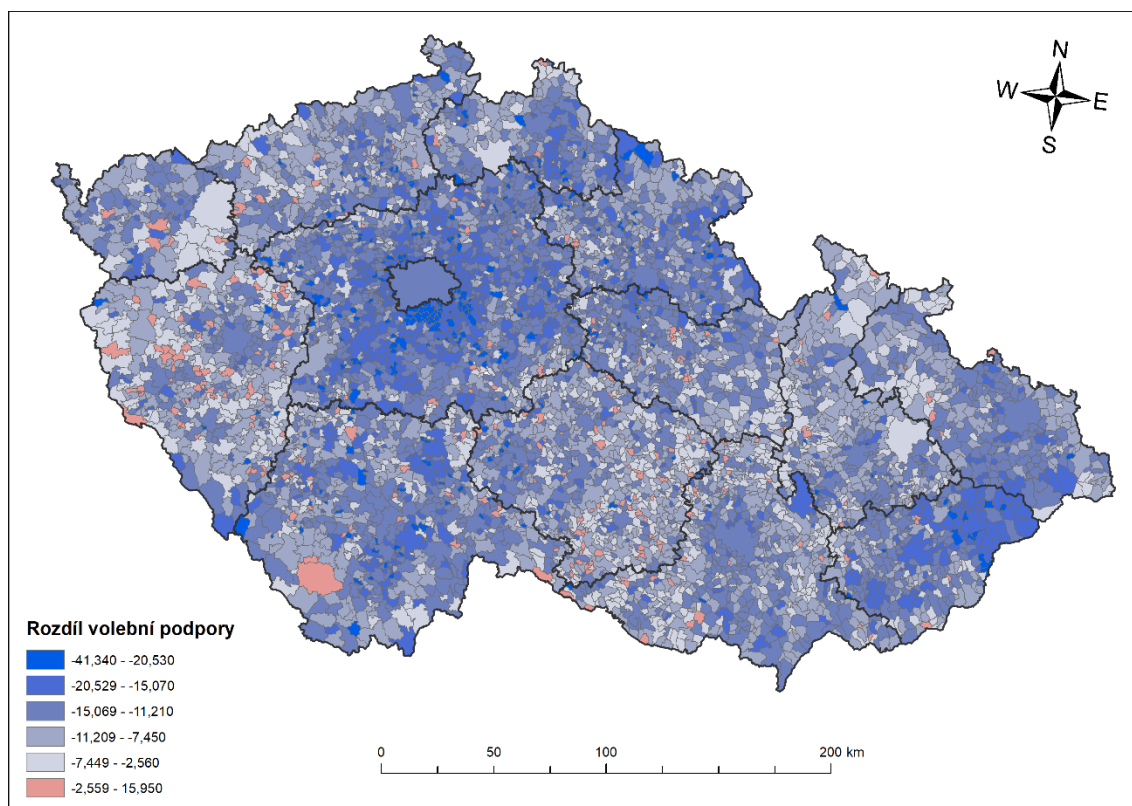
Obr. č. 22: Shluky komparace volebních výsledků ODS 2013 a ANO 2013

Zdroj: Vlastní zpracování dle dat ČSÚ v software GeoDa a ArcGIS

Shluky komparace volebních výsledků obou stran v roce 2013 na obrázku č. 22 vypadají takřka identicky s těmi na obrázku č. 21, což pouze dokresluje výše popsané regiony potenciální náhrady.

Obr. č. 23: Volební podpora ODS v roce 2013 ve srovnání s rokem 2010 (rozdíl v procentních bodech)

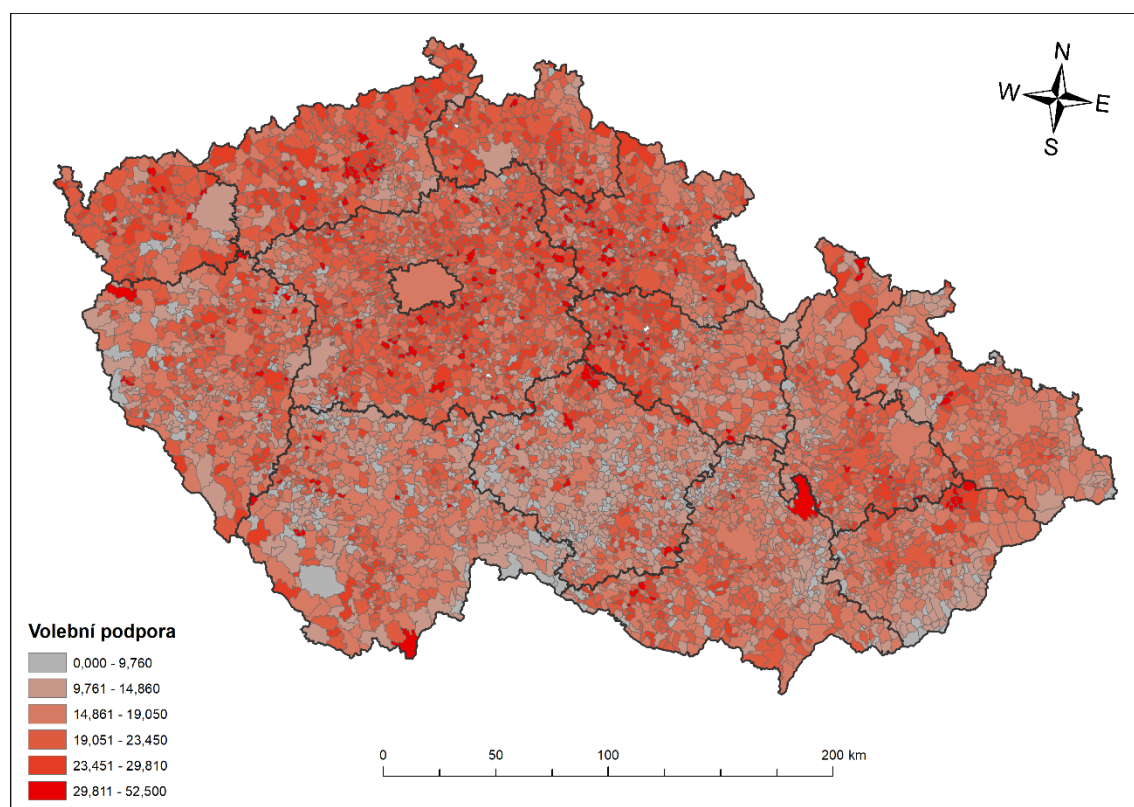
Zdroj: Vlastní zpracování dle dat ČSÚ v software GeoDa a ArcGIS

Na obrázku č. 23 lze pozorovat rozdíl volební podpory ODS v obcích mezi lety 2013 a 2010²¹. Rozdíl je uváděn v procentních bodech a na první pohled je patrné, že ODS v roce 2013 ve srovnání s rokem 2010 výrazně ztratila takřka po celém území Česka. Výjimku mohou vykazovat některé obce v Plzeňském kraji, kde byla volební podpora ODS 2013 značně nadprůměrná. Největší pokles lze sledovat v obcích v blízkosti Prahy. Přestože zde i v roce 2013 dosáhla v rámci tohoto roku ODS nadprůměrné podpory, pokles v jednotlivých obcích se pohyboval okolo 20 procentních bodů, což značí, že v roce 2010 zde byla podpora ODS skutečně vysoce nadprůměrná. Zároveň se jedná o region nadprůměrné volební podpory ANO v roce 2013 (viz obr. 19 a 24), což nahrává již zmíněné možnosti tzv. „střídání“ politických stran (Shin, Agnew 2002), kdy nová strana uspěje v regionu silné volební podpory strany staré z předchozích let. Tento jev se zdá v tomto regionu pravděpodobný, nicméně, jak již bylo zmíněno, je potřeba brát v potaz mnoho dalších faktorů. Další region značného propadu

²¹ Hodnoty byly vypočteny tímto způsobem: (volební podpora 2013 – volební podpora 2010)

až o 20 procentních bodů lze pozorovat také ve Zlínském kraji, kde v roce 2010 kandidoval za ODS celorepublikový lídr Petr Nečas. I zde se tedy nabízí možné „střídání“ stran, nicméně ANO mělo v tomto regionu v roce 2013 spíše podprůměrnou volební podporu (viz obr. 19 a 24). Ovšem vzhledem k tomu, že volební podpora ANO byla celorepublikově částečně homogenní, a ani ve Zlínském kraji se nejednalo o volební neúspěch, je pravděpodobné, že i v tomto regionu mohlo dojít k částečnému nahrazení.

Obr. č. 24: Volební podpora ANO v roce 2013 (v %)

Zdroj: Vlastní zpracování dle dat ČSÚ v software GeoDa a ArcGIS

Jelikož ANO kandidovalo do Poslanecké sněmovny v roce 2013 poprvé, není možné sledovat srovnání s předchozími volbami. Proto je na obrázku č. 24 zobrazena pouze jeho samotná volební podpora z roku 2013. Logicky na něm lze vyzpozorovat stejné jevy jako na obrázku č. 19. Kromě již zmíněného Středočeského kraje získalo ANO nadprůměrnou volební podporu v severozápadních a severních Čechách. Jedná se o regiony spíše podprůměrné volební podpory ODS, a proto je zde možné uvažovat o tzv. již zmíněné „kolonizaci“ stran (Shin, Agnew 2002), kdy nová strana dominuje v regionech slabé podpory strany staré. Mapy na obrázcích 23 a 24 tedy dokazují možné regiony nahrazení ODS – ANO.

Tab. č. 8: Standardizované koeficienty Beta nejvíce vysvětlujících indikátorů ODS 2010 a 2013 a ANO 2013

Analyzovaná proměnná	ODS 2010		ODS 2013		ANO 2013	
	Beta	sig.	Beta	sig.	Beta	sig.
Počet obyvatel	0,115	0,000	-0,033	0,113	0,186	0,000
Podíl obyvatel 65 let a více	-0,062	0,000	0,078	0,000	-0,124	0,000
Nezaměstnaní	-0,177	0,000	-0,137	0,000	-0,004	0,749
Podnikatelé	0,269	0,000	0,187	0,000	0,093	0,000
Věřící (římští katolíci)	-0,254	0,000	-0,216	0,000	-0,305	0,000
Vysokoškoláci	0,190	0,000	0,187	0,000	-0,007	0,631
Rozloha obce	-0,044	0,001	0,037	0,028	-0,152	0,000

Zdroj: Vlastní zpracování dle dat ČSÚ v software SPSS a GWR

Tabulka č. 8 znázorňuje indikátory, které nejvíce determinovaly volbu alespoň jedné ze zkoumaných stran, alespoň v jednom roce. Nejdůležitější je komparace koeficientů Beta jednotlivých indikátorů u ODS 2010 a ANO 2013, jelikož je sledováno nahrazení těchto politických stran. U ODS v roce 2010 byly nejvýznamnějšími prediktory indikátory v rámci socioekonomické štěpné linie. Především se jedná o pozitivní vztah zastoupení podnikatelů s volbou ODS. Koeficient Beta tohoto indikátoru dosahoval u ODS 2010 hodnoty 0,269 a v roce 2010 klesl na 0,187. Jedná se o poměrně značný pokles, který může být spojen s celkovým propadem volební podpory ODS v roce 2013, nicméně i v tomto roce se jedná o významný prediktor. Vztah zastoupení podnikatelů s volbou ANO v roce 2013 byl také pozitivní, nicméně koeficient Beta dosáhl nižší hodnoty 0,093. V rámci stejné štěpné linie je také důležitý indikátor zastoupení nezaměstnaných osob. U ODS lze v obou sledovaných letech nalézt záporný vztah s tímto indikátorem, což znamená, že s rostoucím podílem nezaměstnaných je předpoklad nižší volební podpory strany. Konkrétně se jednalo o výsledky koeficientu Beta -0,177 v roce 2010 a -0,137 v roce 2013. I u tohoto indikátoru tedy lze sledovat pokles vlivu na volbu ODS mezi sledovanými roky, nicméně jako u podnikatelů se stále jedná o značně

vysvětlující indikátor ve srovnání s ostatními. Naopak ve vztahu s volební podporou ANO je zastoupení nezaměstnaných v roce 2013 statisticky nevýznamné a nemá na volbu strany prakticky žádný vliv. V rámci socioekonomické štěpné linie či linie pravice-levice se tedy v tomto ohledu ukazuje konzistentnost ODS v pravé spektru stranického systému. ANO ovšem nelze v rámci těchto štěpných linií dle výsledků v roce 2013 jednoznačně definovat a nelze tedy ani tvrdit, že ANO přebralo ODS voliče v rámci těchto linií.

Takřka totožně silný pozitivní vztah lze nalézt mezi zastoupením vysokoškoláků a volbou ODS 2010 i 2013. Konkrétně se jedná o výsledky koeficientu Beta 0,190 a 0,187, což potvrzuje ukotvení strany v rámci štěpné linie centrum vs. periferie právě na stranu centra, předpokládáme-li, že se vysokoškoláci budou vyskytovat v centrech jednotlivých regionů. Mezi zastoupením vysokoškoláků a volbou ANO v roce 2013 nicméně lze vypořadovat statisticky zcela nevýznamný vztah, a k nahrazení stran v rámci této skupiny obyvatel tedy zcela jistě nedošlo, a to i vzhledem k takřka neměnnému vztahu u ODS mezi jednotlivými roky.

Indikátorem, který má na volbu obou stran poměrně silný vliv, je zastoupení římských katolíků, přičemž vztah mezi indikátorem a volbou stran je značně negativní. S rostoucím zastoupením římských katolíků se tedy předpokládá snížení volební podpory obou stran. Tento jev je evidentní už při pohledu na samotné prostorové rozložení volební podpory stran, jelikož obě dosáhly podprůměrných výsledků zejména na Moravě, kde je zastoupení věřících nejvyšší. Nejvyšší vztah s věřícími vykazuje volba ANO v roce 2013 s koeficientem Beta -0,305, což je i absolutně nejsilnější vztah. Tento výsledek by mohlo být podpořeno, kromě zmíněného vlivu Moravy, i opačným jevem, jelikož nadprůměrnou volební podporu získalo ANO v regionech podprůměrného zastoupení věřících, tedy zejména na severozápadě. Zde by se tedy mohlo jednat o situaci, kdy nízký podíl římských katolíků naopak zvyšuje pravděpodobnost vysoké podpory ANO. Nicméně na základě faktu, že tento indikátor ovlivňuje volbu stran zejména negativně, nelze o něj opřít hypotézu o nahrazení ODS – ANO. Je předpoklad, že vliv věřících na volbu politických stran ovlivňuje působení strany KDU-ČSL, což je strana s křesťanskými hodnotami. Toto tvrzení dokazují i volební výsledky této strany, jelikož získává vysoce nadprůměrnou volební podporu na Moravě a podprůměrnou v Čechách, což znamená, že zastoupení věřících významně koreluje s volbou strany. V roce 2013 například získala KDU-ČSL ve Zlínském kraji 13,22 % hlasů a v Ústeckém kraji pak pouhých 2,22 %.

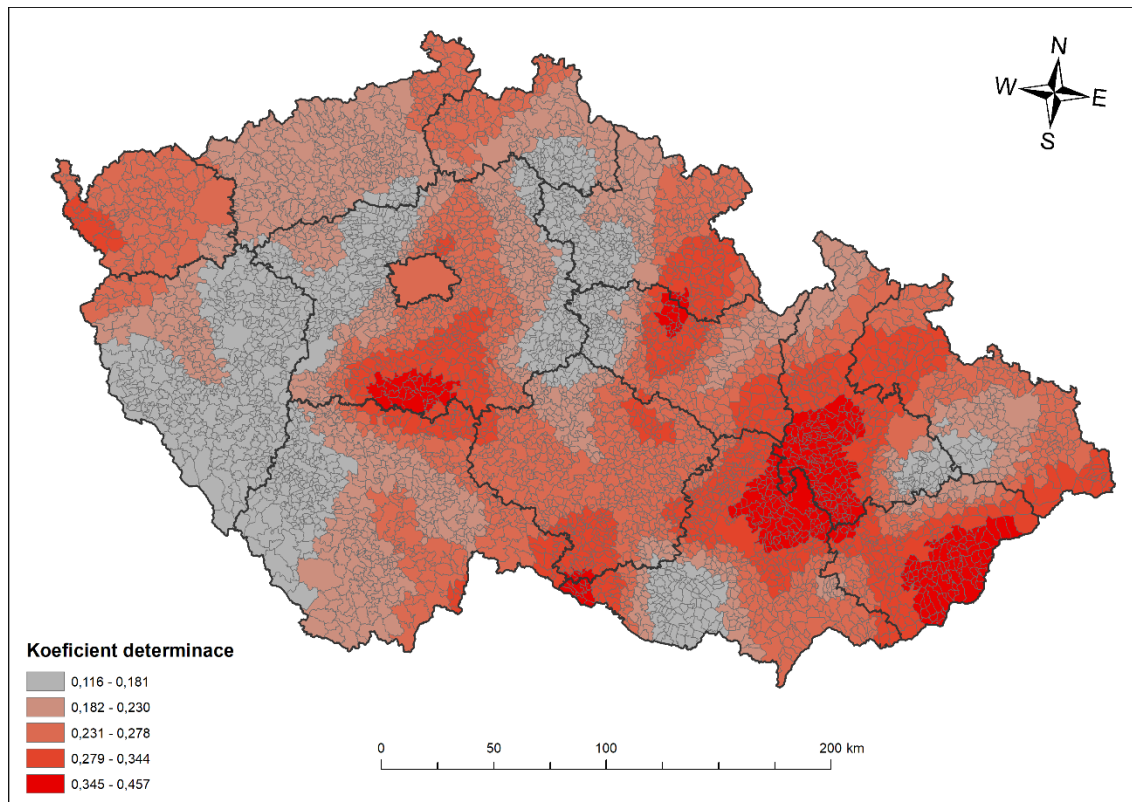
Dalším indikátorem, který měl podobný vliv na volbu ODS 2010 i volbu ANO 2013, je počet obyvatel v obcích. Přestože jsou koeficienty Beta při uvedeném srovnání podobné (0,115 u ODS 2010 a 0,186 u ANO 2013) a jedná se tedy o pozitivní vztah, prostorové znázornění volební podpory stran ukázalo, že ANO v roce 2013 mělo podporu v odlišných velkých městech než ODS v roce 2010. ODS totiž dominovala zejména v těch skutečně největších městech jako je Praha, Plzeň, Brno či Ostrava, zatímco u ANO zvyšují koeficient Beta zejména města Ústeckého kraje, který je typický vysokou urbanizací. Pouze Pardubice a Hradec Králové lze označit za velká města, kde mohlo ANO případně ODS nahradit. U ODS je nicméně zajímavá změna charakteru vztahu u počtu obyvatel mezi sledovanými roky, jelikož v roce 2013 se vliv indikátoru dostal do záporných hodnot. Na tomto jevu lze nicméně doložit značný volební propad ODS ve velkých městech v roce 2013, což bylo patrné i na prostorovém znázornění. Jedinou výjimku pak tvoří Plzeň a Brno. Je také nutné poznamenat, že hodnoty koeficientu u indikátoru počtu obyvatel značně ovlivňují i obce v nejbližším okolí velkých měst. Zejména obce v okolí Prahy, kde mají obě strany ve sledovaných letech voličskou základnu, srážejí výsledný koeficient Beta. V rámci štěpných linií město vs. venkov a centrum vs. periferie (Lipset, Rokkan 1967) je nutné brát v potaz právě vliv přilehlých obcí k velkým městům. S přihlédnutím k tomuto faktu lze ODS v roce 2010 lze zařadit jako stranu se silnou podporou ve velkých městech, ale v roce 2010 již nikoliv. Identifikace ANO je v rámci této štěpné linie ještě problematictější a nelze jí jednoznačně ukotvit. V rámci štěpné linie centrum vs. periferie lze řadit obě strany do kategorie silné podpory centra, a to minimálně na základě nadprůměrné podpory v Praze a okolí, budeme-li právě tento region považovat za centrum. Navíc v roce 2010 ODS získala značnou podporu i v centrech Moravy a Slezska, tedy v Brně a Ostravě.

Indikátorem, u kterého se charakter vztahu s volební podporou ODS mezi jednotlivými roky změnil, je podíl obyvatel nad 65 let. V roce 2010 byl vztah záporný (-0,062), ale v roce 2013 kladný (0,078). Nejedná se tedy o příliš vysoké hodnoty, nicméně změna charakteru vztahu je poměrně zajímavá, a to i s přihlédnutím ke vztahu tohoto indikátoru a volební podporou ANO v roce 2013, kde dosahoval koeficient Beta hodnoty -0,124. Jednalo se tedy o stejný charakter vztahu jako u ODS v roce 2010. Nicméně vzhledem k poměrně slabým vztahům a podstatě indikátorů, který může být značně ovlivňován i indikátory jinými, nelze z těchto výsledků vyvozovat žádné závěry. Velmi podobné je to i s indikátorem rozlohy obce, kde se vztahy s volbou stran vyvíjely takřka totožně.

Ovšem ani z výsledků tohoto indikátoru nelze potvrdit či vyvrátit nahrazení politických stran.

Z důvodu interpretace nahrazení politických stran ODS a ANO je vizualizace odhadů lokálních koeficientů determinace a lokálních regresních koeficientů pro ANO 2013 zařazena až v této části práce.

Obr. č. 25: Odhady koeficientů determinace celého modelu pro ANO v roce 2013

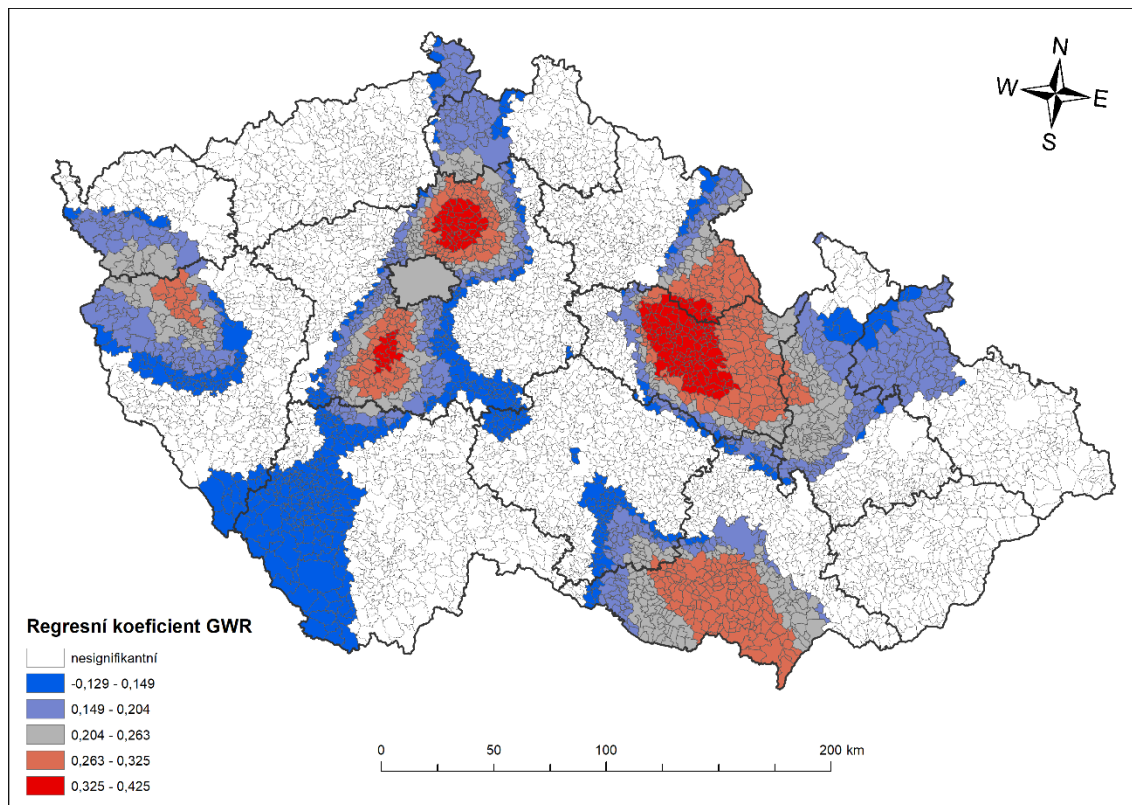

Zdroj: Vlastní zpracování dle dat ČSÚ v software GWR, GeoDa a ArcGIS

Vizualizace lokálních koeficientů determinace na obrázku č. 25 ukazuje, v jakých regionech přispěl celkový model k vysvětlení volební podpory ANO v roce 2013 nejvíce. V oblastech, kde ANO získalo největší podporu, tedy v Ústeckém, Královéhradeckém či v části Středočeského kraje, model jeho volbu příliš nevysvětluje. Naopak v oblastech nižší podpory, tedy od Vysočiny dále na východ, model přispěl poměrně výrazně k vysvětlení volební podpory. Tento jev koresponduje zejména s vysokým koeficientem Beta u vztahu se zastoupením římských katolíků, kteří mají na volbu ANO značný vliv především na Moravě. Dle prostorového rozložení koeficientů determinace jednotlivých obcí nelze vypožorovat oblasti, ve kterých mohlo ANO

nahradit ODS, jelikož nejvyšších hodnot dosahují v oblasti podprůměrné volební podpory obou stran.

Obr. č. 26: Odhady lokálních regresních koeficientů zastoupení podnikatelů pro ANO v roce 2013

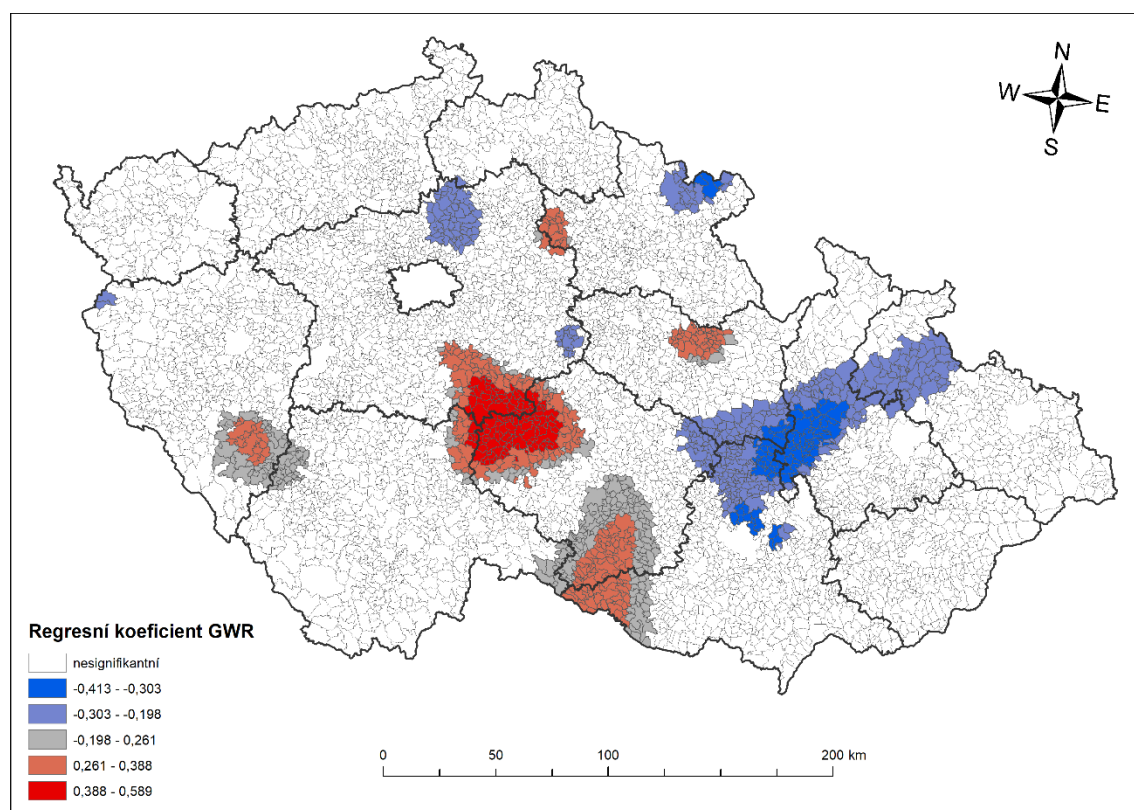

Zdroj: Vlastní zpracování dle dat ČSÚ v software GWR, GeoDa a ArcGIS

Záporný i kladný charakter vztahu lze pozorovat u vlivu zastoupení podnikatelů na volbu ANO 2013 na obrázku č. 26. Lokální regresní koeficienty totiž dosahovaly minusových i plusových hodnot. Vzhledem k tomu, že podnikatelé jsou pro ODS jeden z klíčových indikátorů, mohly by lokální výsledky u ANO naznačit možné regiony náhrady. Jedinými možnými oblastmi náhrady se jeví Mladoboleslavsko či Mělnicko a část Středočeského kraje jižně od Prahy. Jedná se o oblasti, kde mělo ANO silnou volební podporu a zároveň zde zastoupení podnikatelů působí pozitivně na jeho volbu. S přihlédnutím k tomu, že se jedná i o oblast vysoké volební podpory ODS z roku 2010, je tedy možné, že v těchto oblastech ANO nahradilo ODS v rámci volby podnikatelů. Další region silného pozitivního vztahu mezi zastoupením podnikatelů a volbou ANO se nachází na většinovém území Pardubického kraje, ovšem část Pardubického kraje při hranicích s krajem Středočeským, kde mělo ANO podporu v rámci kraje nejsilnější, se jeví jako

nesignifikantní. Je také možné zaznamenat, že pozitivní vztah přechází na většině signifikantního území do vztahu záporného. Z toho lze vyčíst, že ANO nelze ukotvit na žádné ze socioekonomických linií, a nemohlo tak v rámci podnikatelů nahradit ODS, což dokazuje ve srovnání s ODS i většinově nesignifikantní území Česka v rámci tohoto indikátoru.

Obr. č. 27: Odhady lokálních regresních koeficientů zastoupení nezaměstnaných pro ANO v roce 2013

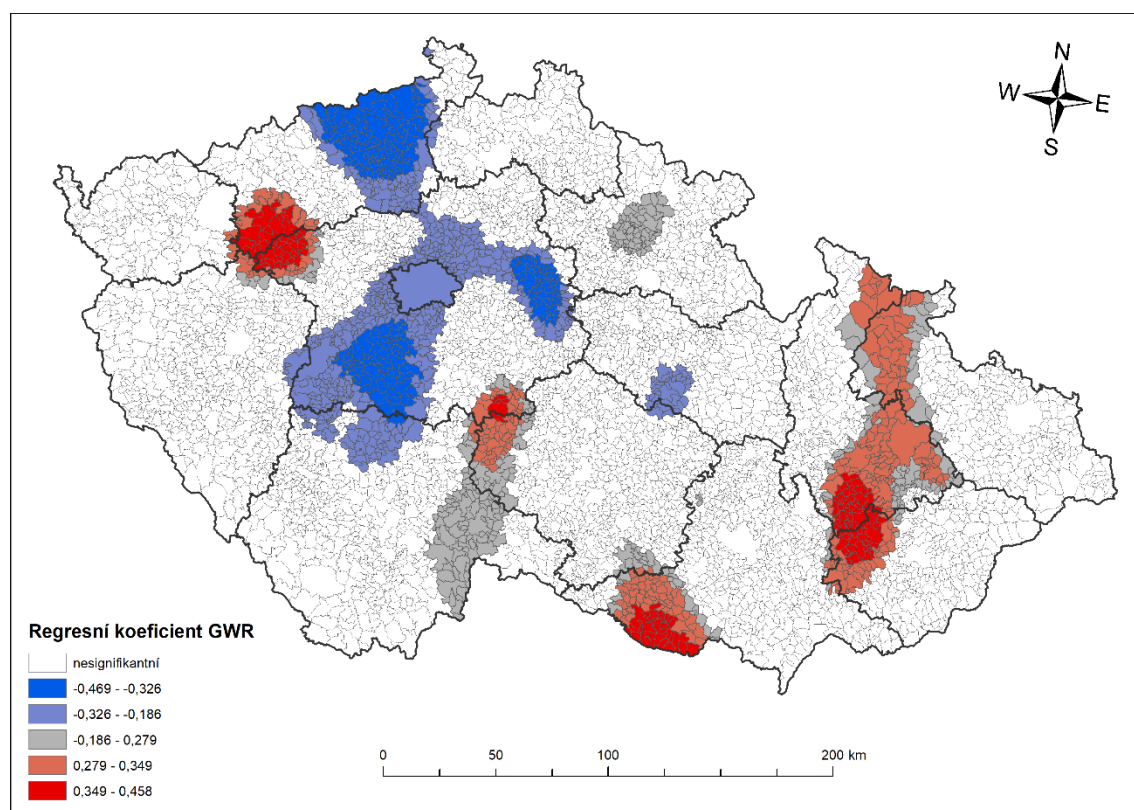

Zdroj: Vlastní zpracování dle dat ČSÚ v software GWR, GeoDa a ArcGIS

Zcela nesignifikantní na volbu ANO 2013 se z výsledků globálních analýz jevil další indikátor, který lze považovat za součást socioekonomické štěpné linie. Tím indikátorem je zastoupení nezaměstnaných. Stejně jako podnikatelé byli nezaměstnaní jedním z nejvíce vysvětlujících volby ODS 2010. Nicméně jejich takřka neexistující vliv na volbu ANO vedle globální analýzy potvrzují i hodnoty lokálních odhadů regresních koeficientů na obrázku č. 27. Při pohledu na legendu je patrné, že hodnoty koeficientů mají poměrně značný rozptyl a je zde i změna charakteru vztahu, nicméně pohled na mapu vypovídá o tom, že naprostá většina území Česka je zcela statisticky nevýznamná v rámci působení zastoupení nezaměstnaných na volbu ANO v roce 2013. Shluk kladných hodnot

nalezneme na hranici Vysočiny a Středočeského kraje a prostorový pruh záporných hodnot vedoucí z Vysočiny do Moravskoslezského kraje, nicméně takto malé shluky o ničem nevypovídají v rámci případného nahrazení. Tyto výsledky opět potvrzují neukotvenost ANO v roce 2013 v rámci socioekonomické štěpné linie či linie pravice-levice.

Obr. č. 28: Odhady lokálních regresních koeficientů zastoupení vysokoškoláků pro ANO v roce 2013

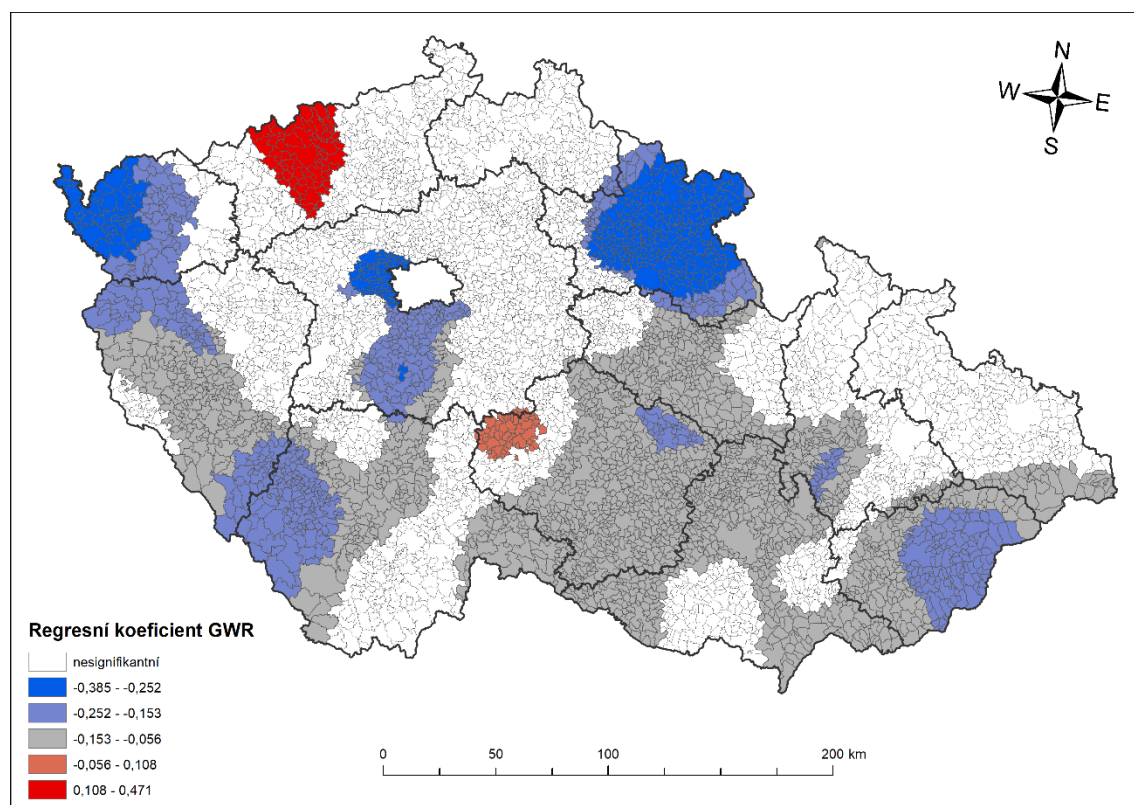

Zdroj: Vlastní zpracování dle dat ČSÚ v software GWR, GeoDa a ArcGIS

Výsledky vícenásobné regresní analýzy naznačovaly, že vliv zastoupení vysokoškoláků na volbu ANO v roce 2013 je takřka zanedbatelný. Dokazuje to i lokální analýza na obrázku č. 28, kde lze pozorovat značnou část Česka jako zcela nesignifikantní. Poměrně silnou negativní závislost lze pozorovat ve Středočeském kraji na Děčínsku a Ústecku, což jsou regiony s nadprůměrnou volební podporou ANO 2013. Vzhledem ke zcela opačnému vztahu vysokoškoláků s volební podporou ODS 2010 a vysoké podpoře ANO v uvedených regionech lze uvažovat, zda nová strana ANO tzv. „nekolonizovala“ regiony, v tomto případě část společnosti, ve které stará strana ODS neměla značnou podporu (Shin, Agnew 2002). Prostorově největší shluk kladných

hodnot regresních koeficientů lze poté sledovat na Moravě od severu k jihu. Kromě Přerovska a Olomoucka se jedná o oblast, kde mělo ANO podprůměrné volební výsledky a lze tedy předpokládat, že pokud zde měl nějaký indikátor pozitivní vliv na volbu ANO, tak to bylo právě zastoupení vysokoškoláků.

Obr. č. 29: Odhady lokálních regresních koeficientů zastoupení římských katolíků pro ANO v roce 2013

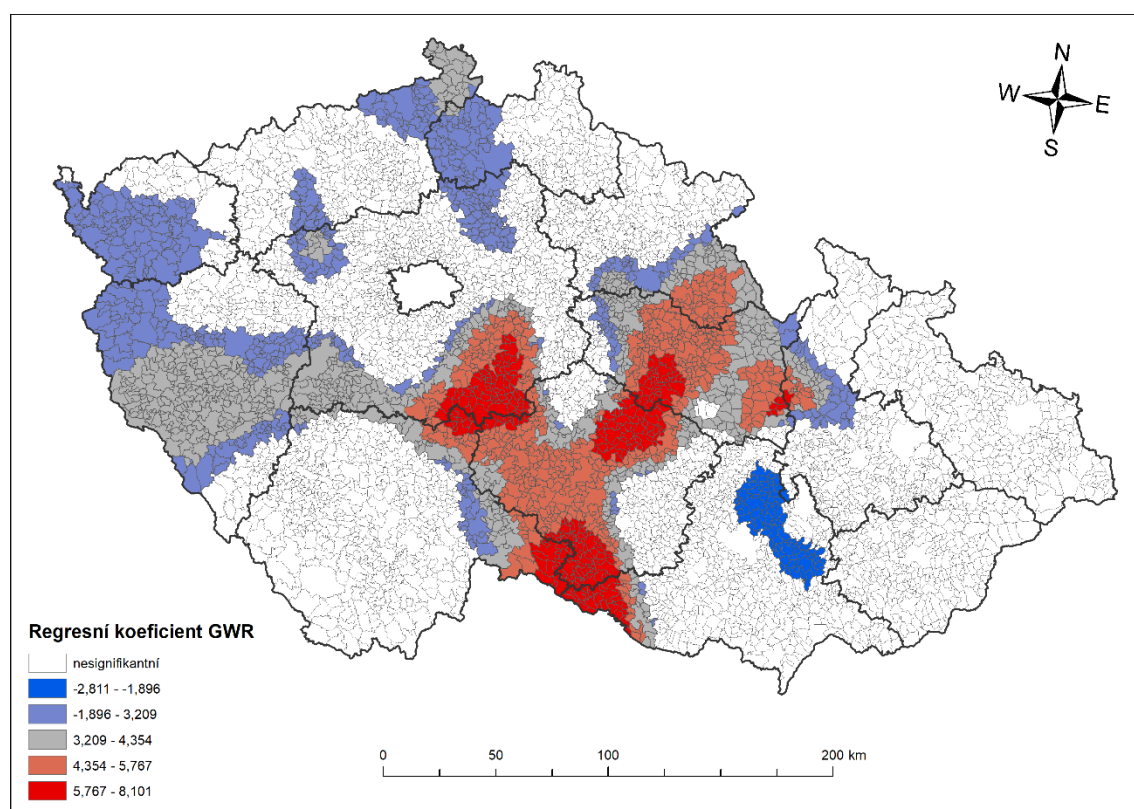

Zdroj: Vlastní zpracování dle dat ČSÚ v software GWR, GeoDa a ArcGIS

Nejvyšší koeficient Beta ve vztahu s volební podporou ANO 2013 vyšel u zastoupení římských katolíků. Hodnoty regresních koeficientů jsou také signifikantní pro značně větší část území Česka, než tomu bylo u předchozího indikátoru. Na většině území lze na obrázku č. 29 sledovat negativní vliv indikátoru zastoupení římských katolíků na volební podporu ANO. Shluk záporných hodnot najdeme na většině území, kde strana dosáhla podprůměrných volebních výsledků, tedy zejména na Vysočině a ve Zlínském kraji, kde je tedy relevantní tvrdit, že vysoké zastoupení věřících snížilo volební podporu ANO. Nejzápornější hodnoty regresních koeficientů lze ovšem vysledovat v oblastech nadprůměrné volební podpory, čímž je myšlen Královéhradecký a Karlovarský kraj. Jedná se o regiony s mnohem nižším podílem věřících než na Moravě a lze tedy

předpokládat opačný vztah, že zde tedy nízké zastoupení věřících zvyšovalo volební výsledek. Na mapě lze nalézt i prostorově malý shluk poměrně silné pozitivní závislosti na Chomutovsku a Mostecku. Jedná se o region s vůbec nejnižším podílem věřících v Česku, a tak lze předpokládat, že v obcích, kde je přeci jen zastoupení věřících vyšší, tento indikátor značně pozitivně ovlivnil volbu ANO. Nicméně i tak převažují záporné hodnoty regresních koeficientů na značné části sledovaného území a negativní vztah u tohoto indikátoru s volbou ANO 2013 tak převažuje. Je také důležité zdůraznit, že z prostorového hlediska, a to zejména na Moravě, panuje určitá shoda mezi vlivem římských katolíků na volbu ODS 2010 a ANO 2013.

Obr. č. 30: Odhady lokálních regresních koeficientů počtu obyvatel pro ANO v roce 2013

Zdroj: Vlastní zpracování dle dat ČSÚ v software GWR, GeoDa a ArcGIS

U výsledků globální analýzy, která značila pozitivní vztah mezi rostoucím počtem obyvatel v obcích a volební podporou ANO 2013, byl vznesen předpoklad, že hodnotu koeficientu Beta zvyšuje vysoce urbanizovaný Ústecký kraj, který se zároveň vyznačuje nadprůměrnou volební podporou ANO. Nicméně pohled na lokální analýzu a výsledné hodnoty odhadů regresních koeficientů za jednotlivé obce na obrázku č. 30 ukazují, že byl tento předpoklad chybný, jelikož Ústecký kraj se většinou jeví jako nesignifikantní.

V tomto regionu tedy model musely sytit jiné indikátory. Rozptýl hodnot regresních koeficientů je zároveň největší v rámci všech podrobně analyzovaných indikátorů. Silně pozitivní vztah nalezneme mezi počtem obyvatel a volební podporou ANO zejména na Vysočině s přesahem do Středočeského, Pardubického a Jihomoravského kraje. Především na Vysočině byla volební podpora strany podprůměrná, a tak lze předpokládat, že pokud zde někde ANO uspělo, bylo to spíše ve městech, přičemž v menších obcích byla podpora naopak značně podprůměrná. I v rámci indikátoru počtu obyvatel lze tedy nahrazení ODS – ANO jen těžce dokázat.

4.4.1 Vyhodnocení nahrazení ODS – ANO v roce 2013

Z celkového pohledu lze tvrdit, že se nahrazení ODS, a to i přes jeho značnou volební ztrátu, ANO v roce 2013 nepotvrdilo. V rámci prostorového nahrazení by šlo uvažovat o možném „vystřídání“ stran (Shin, Agnew 2002) v rámci Středočeského kraje, kde měla ODS vysokou podporu v roce 2010, která v roce 2013 klesla v některých obcích až o 20 procentních bodů, a ANO zde uspělo v roce 2013. Tuto možnost částečně potvrzuje i vztah zastoupení podnikatelů a volebních výsledků stran, kdy zejména na Mladoboleslavsku a Mělnicku vliv zastoupení podnikatelů na volbu ODS 2013 ztratil původní sílu a na volbu ANO 2013 byl zde vliv zastoupení podnikatelů patrný. Jedná se tedy o možný region nahrazení, kde podpora ODS klesla a ANO zde výrazně uspělo. Jedná se nicméně pouze o lokální jev, který nelze ani zdaleka aplikovat na území celého Česka.

V rámci Karlovarského, Ústeckého a části Královéhradeckého kraje lze uvažovat o tzv. „kolonizaci“ regionů (Shin, Agnew 2002), ve kterých ODS v roce 2010 ztrácela, ale ANO zde v roce 2013 disponovalo nadprůměrnou volební podporou. Tento prostorový jev nicméně příliš nepotvrdil žádný ze zkoumaných indikátorů, a proto je potřeba brát i tuto možnost nahrazení s rezervou.

Za region, kde podpora ODS mezi sledovanými roky výrazně klesla, ale ANO zde získalo spíše podprůměrnou volební podporu, lze považovat Zlínský kraj. ODS zde měla v roce 2010 silného lídra Petra Nečase a Zlínský kraj byl svou vysokou volební podporou pro ODS výjimečný v rámci Moravy, ale v roce 2013 zde ODS získala pouhých 5,66 % a žádný mandát v Poslanecké sněmovně. Nicméně ANO mělo v tomto kraji v roce 2013 spíše podprůměrnou volební podporu, a tak lze předpokládat pouze částečné nahrazení

ANO či zcela jiné důvody tohoto nahrazení, jako např. nárůst volební podpory KDU-ČSL.

Krajem, kde ODS ztratila v roce 2013, byl kraj Plzeňský. Zároveň se jedná o region, který není typický nadprůměrnou podporou ANO 2013 a je možné ho označit za tradiční oblast podpory ODS.

Všechny tyto výsledky je nutné brát v kontextu toho, že ODS ztratila velkou část své volební podpory takřka po celém území Česka. Je tedy logické, že kde měla v roce 2010 skutečně vysoce nadprůměrnou volební podporu, o to víc zde v roce 2013 ztratila. Zároveň je u všech uvedených možností náhrady nutné uvažovat i ostatní faktory, které mohly sehrát roli. Může se jednat např. o stranu Věci veřejné, s poměrně značným volebním úspěchem v roce 2010, ale již nekandidující v roce 2013, či u nárůst volební podpory KDU-ČSL v roce 2013.

V horizontu volebních let 2010 a 2013 lze ODS považovat za stranu s vysokou podporou podnikatelů a nízkou podporou nezaměstnaných, což není příliš překvapivé. V rámci několikrát zmíněných štěpných linií vlastníci vs. pracující, pravice-levice, či socioekonomické štěpné linie, lze ODS považovat za pravicovou stranu zaměřující se na voliče z řad podnikatelů, a to takřka po celém území Česka. Znatelná byla v roce 2010 u ODS i vysoká podpora ve velkých městech a jejich blízkém okolí, ale tato podpora se v roce 2013 částečně vytratila. Ukotvení v rámci štěpné linie město vs. venkov či centrum vs. periferie je tedy již značně složitější. Dle Kitschelta (1995) lze ODS považovat za programovou stranu. Na druhé straně ANO se jeví v roce 2013 jako ještě značně neukotvená strana, což potvrzuje i heterogenní a zároveň celkem malý vliv jednotlivých indikátorů. Přestože v roce 2013 ještě nebyla osoba Andreje Babiše brána jako součást samotného politického boje, lze ho s jeho ANO přirovnat k italské straně Forza Italia Silvia Berlusconiho (Shin, Agnew 2017). Dle Kitschelta (1995) lze ANO řadit mezi charismatické strany se silným lídrem, nicméně i další kandidáti ANO byli známými osobnostmi. Nemožnost zařazení mezi programové strany dokazují i výsledky jednotlivých analýz, jelikož ANO nelze ukotvit v rámci žádné zkoumané štěpné linie. Bude tedy důležité sledovat, kam se ANO posunulo hodnotově v roce 2017, kdy bude vypracováno jeho srovnání s ČSSD.

5 Nahrazení tradiční politické strany ČSSD nově vzniklým ANO v roce 2017

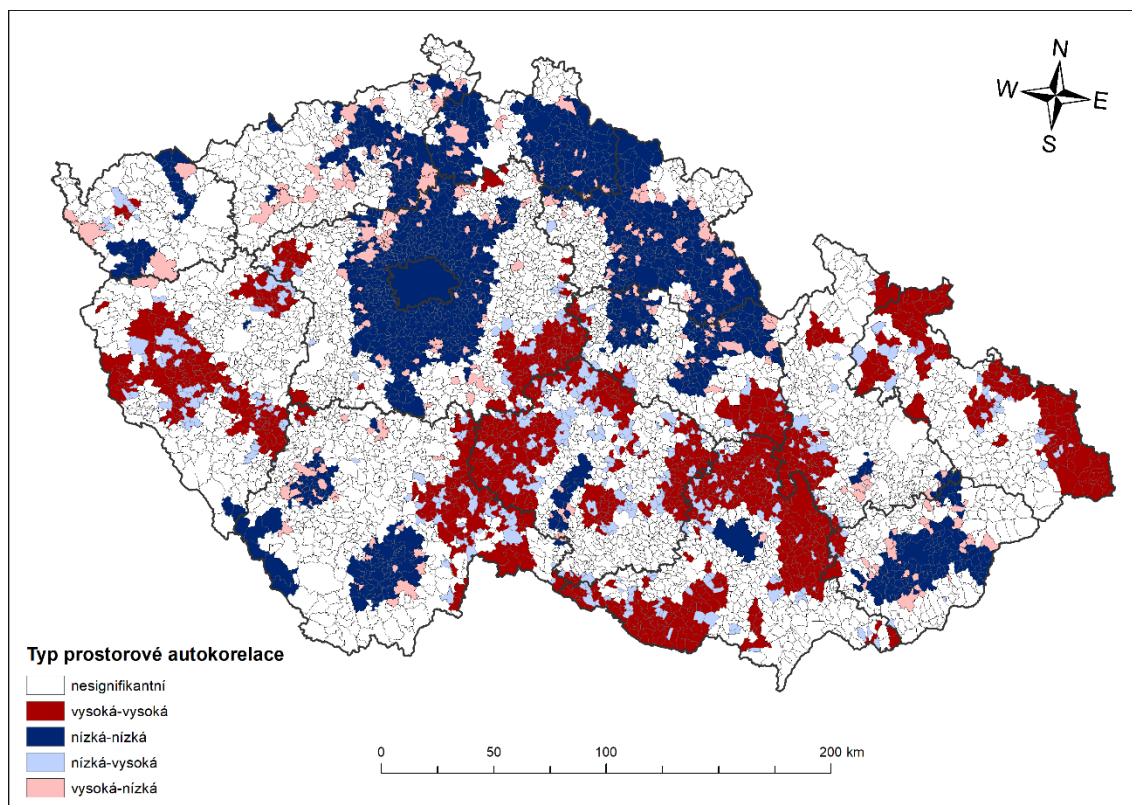
Druhým z hlavních předpokladů, který tato práce ověřuje, je nahrazení tradiční politické strany ČSSD stále poměrně novým ANO ve volbách do Poslanecké sněmovny v roce 2017. V tomto případě se tedy jedná o srovnání ANO s levicovou stranou. Jedním z důvodů, proč byl pro srovnání těchto dvou stran vybrán volební rok 2017, je značný pokles volební podpory ČSSD v roce 2017 v porovnání s volbami v roce 2013. Celorepublikový volební výsledek ČSSD se mezi těmito lety propadl zhruba o 13 procentních bodů z 20,45 % v roce 2013 na 7,27 % (ČSÚ 2013, 2017). Naopak ANO v roce 2017 oproti roku 2013 značně posílilo z 18,65 % na 29,64 % (ČSÚ 2013, 2017). Dalším faktorem, který přispívá k teorii nahrazení těchto dvou stran, je ten, že po volbách v roce 2013 spolu ČSSD a ANO²² tvořily vládní kabinet. Z toho vyplývá možnost, že ANO postupně během těchto let přebralo levicová témata ČSSD, která díky propracovanému marketingu dokázalo lépe prezentovat např. na sociálních sítích. Zatímco v roce 2013 se ANO mohlo jevit jako pravicové, mezi roky 2013 a 2017 tedy působilo již spíše levicově, a to nejen kvůli působení ve vládě s levicovou ČSSD, ale také kvůli prosazování jednotlivých zákonů, které se neslučovaly s podporou podnikatelů. Jedním takovým příkladem může být zákon o elektronické evidenci tržeb (EET).

5.1 ČSSD ve volbách do Poslanecké sněmovny v roce 2013

Ve volbách do Poslanecké sněmovny v roce 2013 slavila ČSSD celorepublikové vítězství se ziskem 20,45 % a 50 získaných mandátů (ČSÚ 2013). Vítěznou stranou byla ČSSD v celkem devíti krajích od západu až na východ Česka. Konkrétně se jednalo o Karlovarský, Plzeňský, Jihočeský, Vysočinu, Pardubický, Jihomoravský, Zlínský, Olomoucký a Moravskoslezský kraj, přičemž právě v posledně jmenovaném kraji byla podpora ČSSD vůbec nejvyšší a dosáhla 26,38 %. Nejnižší volební podpory se ČSSD dostalo v Praze (14,09 %) a Libereckém kraji (14,09 %). Volební lídrem ČSSD byl v roce 2013 Bohuslav Sobotka kandidující v Jihomoravském kraji, který se po volbách stal premiérem, když ČSSD jako vítězná strana utvořila vládní koalici s druhým ANO (18,65 % a 47 mandátů) a KDU-ČSL (6,78 % a 14 mandátů) (ČSÚ 2013).

²² Dalším členem byla strana KDU-ČSL

Obr. č. 31: Shluky volebních výsledků ČSSD v roce 2013

Zdroj: Vlastní zpracování dle dat ČSÚ v software GeoDa a ArcGIS

Prostorová diference shluků volební podpory ČSSD 2013 dokresluje výše zmíněné regionální rozdělení nadprůměrné a podprůměrné volební podpory strany. Je potřeba vnímat, že výše volební podpory ČSSD byla v tomto sledovaném roce značně prostorově homogenní, čímž je myšleno, že mezi nadprůměrnými a podprůměrnými výsledky nebyl značný rozptyl procentních bodů. Tento fakt potvrzuje i samotný pohled na obrázek č. 31, kde například není možné sledovat žádný prostorově rozlehlý shluk vysoce nadprůměrné podpory, a přesto se jedná o pohled na prostorovou diferenciaci volební podpory vítězné strany. Po celém území Česka od západu na východ lze najít několik středně rozlehlých shluků nadprůměrné volební podpory ČSSD. Ten vůbec největší a nejhomogennější shluk lze nalézt na hranicích Vysočiny, Jihomoravského, Olomouckého a Pardubického kraje. Další poměrně prostorově rozsáhlý shluk vysoké podpory se vyskytuje na hranicích Vysočiny s krajem Jihočeským. Mezi další dva kraje, ve kterých se koncentrovala nejvyšší volební podpora strany, lze bezpochyby řadit Moravskoslezský a Plzeňský. V těchto dvou krajích zároveň kandidovali poměrně známí politici, kteří se následně stali i ministry, přičemž v Moravskoslezském se jednalo o Lubomíra Zaorálka a v Plzeňském o Milana Chovance. Shluky podprůměrné volební podpory ČSSD lze u voleb v roce 2013

vysledovat zejména ve Středočeském, Pardubickém, Královéhradeckém, Libereckém a Ústeckém kraji. Nicméně i tak to stačilo ČSSD v Pardubickém kraji na vítězství se ziskem 20,53 % a ve všech ostatních uvedených krajích skončila strana druhá, nejednalo se tedy o žádný volební propadák. Toto pouze dokazuje již zmíněnou značnou prostorovou homogenitu. Další, již prostorově menší, shluky podprůměrných výsledků lze sledovat např. v Karlovarském, Jihočeském a Zlínském kraji, nicméně i v těchto krajích získala ČSSD nejvíce volebních hlasů. Podprůměrná volební podpora tedy v případě ČSSD v některých krajích znamenala volební vítězství a v tomto kontextu je potřeba se dívat i na mapu z obrázku č. 31. Při pohledu na velká města je patrné, že v nich měla strana podprůměrné či průměrné volební výsledky. Praha spolu se svým okolím patří do velkého shluku podprůměrných volebních výsledků. Pardubice a Hradec Králové jsou součástí velkého shluku nízké volební podpory na severovýchodě Čech. Další velká města Brno, České Budějovice či Ústí nad Labem tvoří se svými přilehlými obcemi menší lokální shluky podprůměrné volební podpory ČSSD. Dle prostorové vizualizace volebních výsledků lze ČSSD zařadit v rámci štěpné linie město vs. venkov (Lipset, Rokkan 1967) spíše mezi strany s nadprůměrnou podporou na venkově a v rámci štěpné linie centrum vs. periferie (Lipset, Rokkan 1967) na periferii. Toto zařazení je nicméně nutné brát pouze jako odhad na základě prostorové diferenciaci a zároveň je potřeba si uvědomovat malý rozptyl mezi volebními výsledky v rámci celého Česka. Výsledek Moranovo I 0,251 značí v rámci výzkumu střední pozitivní prostorovou autokorelaci volební podpory ČSSD z roku 2013, což znamená, že stejně vysoké hodnoty mají alespoň částečnou tendenci shluku, přičemž ty největší a nejpodstatnější shluky byly popsány.

Tab. č. 9: Regresní modely volebních výsledků ČSSD 2013 – výstižnost celého modelu

Ukazatel	Vícenásobná regresní analýza	Geograficky vážená regrese
Adjusted R2	0,152	0,313
AIC _C	40294	39267

Zdroj: Vlastní zpracování dle dat ČSÚ v software SPSS a GWR

Stejně jako u ODS a ANO bylo i v rámci výzkumu ČSSD u vícenásobné regresní analýzy a geograficky vážené regrese dosaženo 15 indikátoru jako nezávisle proměnné a volební

podpora jako závisle proměnná, přičemž výsledky těchto globálních analýz lze pozorovat v tabulce č. 9. Koeficient determinace klasické lineární regrese vykazuje, že pouze 15 % variability nezávisle proměnné je vysvětleno modelem. Model geograficky vážené regrese toto číslo zdvojnásobuje, což jednoznačně dokazuje vhodnost použití tohoto modelu. Toto tvrzení dokazuje i značný pokles hodnoty AIC_C .

Tab. č. 10: Regresní modely volebních výsledků ČSSD 2013 – efekty jednotlivých indikátorů

Analyzovaná proměnná	Vícenásobná regresní analýza		Geograficky vážená regrese		
	Beta	sig.	b _{min}	b _{median}	b _{max}
Volební účast ²³	-0,093	0,000	-0,359	-0,051	0,139
Počet obyvatel	-0,025	0,241	-6,202	-0,210	3,231
Podíl obyvatel do 14 let	0,044	0,011	-0,395	0,156	0,916
Podíl obyvatel 65 let a více	0,048	0,018	-0,360	0,057	0,590
Průměrný věk	0,206	0,000	-0,698	0,519	1,738
Poměr mužů a žen	0,008	0,543	-9,972	1,001	14,380
Nezaměstnaní	0,035	0,009	-0,547	-0,069	0,657
Podnikatelé	-0,217	0,000	-0,365	-0,209	0,141
Věřící (římští katolíci)	0,053	0,000	-0,420	-0,066	0,320
Vysokoškoláci	-0,103	0,000	-0,536	-0,193	0,256
Exekuce	-0,015	0,303	-0,327	0,025	0,359
Cizinci	-0,022	0,091	-0,485	0,032	0,937
Mechanická měna ob.	0,005	0,721	-0,125	-0,007	0,073
Rozloha obce	0,029	0,091	-0,093	0,012	0,224
Hustota obyvatel	0,031	0,080	-0,023	0,001	0,031

Zdroj: Vlastní zpracování dle dat ČSÚ v software SPSS a GWR

²³ Oranžově jsou znázorněny 4 indikátory s nejsilnějším vztahem s volební podporou ČSSD v roce 2013, jako pátý je zvýrazněný indikátor nezaměstnaných.

Výsledné vztahy mezi jednotlivými indikátory a volební podporou ČSSD 2013 jsou znázorněny v tabulce č. 10. Oranžově jsou v ní zvýrazněny čtyři indikátory s nejsilnějším vztahem k závisle proměnné. Všechny ostatní indikátory vykazují výrazně slabší vliv na volební podporu strany, a proto byl jako pátý indikátor, který bude společně se čtyřmi již uvedenými sledován v rámci nahrazení ČSSD – ANO, vybrán a oranžově zvýrazněn indikátor zastoupení nezaměstnaných, jelikož lze předpokládat, že ČSSD jako levicová strana bude přitahovat výrazně více nezaměstnaných voličů než např. ODS.

Nejvyšší koeficient Beta ve vztahu k volební podpoře ČSSD vykazuje v tomto sledovaném roce zastoupení podnikatelů. Konkrétně se jedná o hodnotu -0,217, která značí negativní vztah mezi indikátorem a volbou strany. Se zvyšujícím se podílem podnikatelů tedy lze předpokládat nižší volební podporu ČSSD v roce 2013. Nejvyšší zastoupení podnikatelů se v Česku vyskytuje v Praze a jejím nejbližším okolí, což je zároveň region podprůměrných volebních výsledků ČSSD, a proto je záporný výsledek koeficientu logický. V rámci klasické štěpné linie vlastníci vs. pracující (Lipset, Rokkan 1967) tedy lze ČSSD pravděpodobně ukotvit na opačnou stranu, než tomu bylo u ODS.

V rámci podobně zaměřené socioekonomické štěpné linie (Hloušek, Kopeček 2005), kterou zmínění autoři považovali za tu vůbec nejdůležitější, a to zejména ve volebních soubojích ODS a ČSSD, lze sledovat i indikátor nezaměstnaných. Podíl nezaměstnaných nicméně neměl na volbu ČSSD v roce 2013 dle globálního modelu značný vliv a výsledný koeficient Beta 0,035 značí pouze slabě pozitivní vztah. V rámci socioekonomické štěpné linie tedy nelze ČSSD na základě tohoto výsledku zcela jasně určit a definovat. Při komparaci výsledků vlivu podnikatelů a nezaměstnaných lze pouze předpokládat, že volební podporu měla ČSSD nejvyšší v obcích s nízkým podílem podnikatelů a lehce podprůměrnou nezaměstnaností.

Indikátor zastoupení vysokoškoláků vykazuje s volbou ČSSD v roce 2013 negativní vztah, což udává koeficient Beta s hodnotou -0,103. Rostoucí podíl vysokoškoláků tedy dle globálního modelu snižoval volební výsledky strany. Nejvyšší zastoupení mají vysokoškoláci v obcích blízkých velkým městům (Praha, Brno, Ostrava, Plzeň), kde dosahovala ČSSD spíše podprůměrných výsledků. Vzhledem k výše uvedenému faktu nejvyššího zastoupení vysokoškoláků ve velkých městech a jejich blízkém okolí, lze i tento indikátor uvažovat v rámci štěpné linie centrum vs. periferie

(Lipset, Rokkan 1967), přičemž výsledek koeficientu Beta indikátoru zastoupení vysokoškoláků by ČSSD řadil mezi strany s vyšší podporou v periferních oblastech.

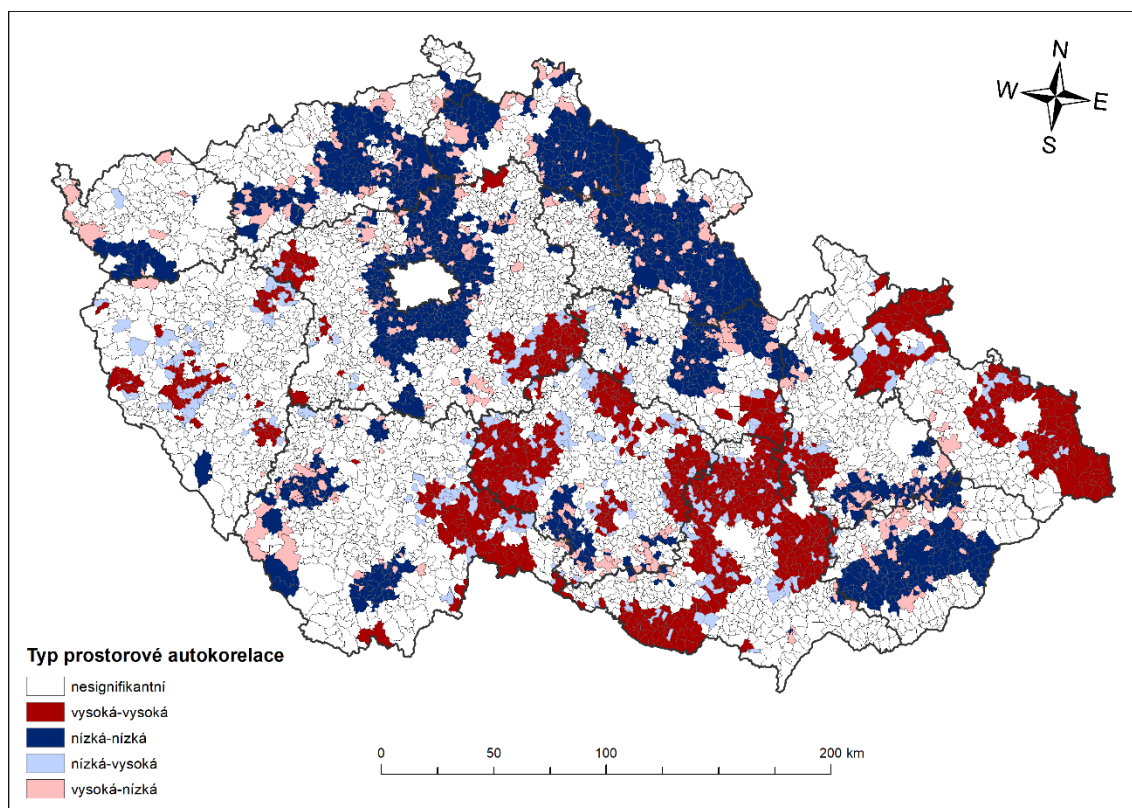
Jako značně působící na volbu ČSSD se v roce 2013 zdá být nadprůměrný průměrný věk s výsledným Beta koeficientem 0,206. S rostoucím průměrným věkem v obcích tedy rostla pravděpodobnost vyšší volební podpory strany. Oblasti s nejvyšším průměrným věkem v tomto roce najdeme zhruba na hranicích Středočeského kraje s Vysočinou a Plzeňským krajem. Zejména hranice s Vysočinou je zároveň regionem nadprůměrných volebních výsledků strany. Tento indikátor je zajímavé sledovat i v komparaci s indikátory vlivu věkových skupin 0 až 14 let a 65 let a více. I oba tyto indikátory vykazují pozitivní vztah s volbou ČSSD, přičemž u zastoupení seniorů to není vzhledem k výsledku vlivu průměrného věku překvapivé, naopak u zastoupení dětí do 15 let pozitivní vztah neočekávaný je. Indikátor průměrného věku by zřejmě šlo zařadit v rámci štěpné linie centrum vs. periferie (Lipset, Rokkan 1967), přihlédneme-li k faktu, že mladí se např. po studiích do rodných periferních regionů příliš nevracejí. ČSSD by tedy bylo možné zařadit do kategorie stran s nadprůměrnou podporou na periferii, což částečně potvrzuje i prostorové zobrazení shluků nejvyšší podpory strany (viz obr. č. 29), nicméně toto zařazení je nutné brát s rezervou, a stejně tak úvahu o vlivu průměrného věku na tuto štěpnou linii.

Volební účast vykazuje v rámci indikátorů s volební podporou ČSSD čtvrtý nejvyšší vztah s výsledným koeficientem Beta -0,093. Jedná se o ne příliš silný záporný efekt, který udává, že s rostoucí volební účastí je pravděpodobná nižší volební podpora strany. Při velmi zjednodušeném pohledu lze tvrdit, že nejvyšší volební účast lze sledovat v obcích mezi Prahou a Brnem, nižší volební účast lze poté vysledovat zejména v západní a východní části Česka. V tomto poměrně rozlehlém prostoru mezi Prahou a Brnem lze zároveň identifikovat shluky nadprůměrné (část Vysočiny, severní část Jihomoravského kraje) i podprůměrné (Středočeský kraj, nejbližší okolí Brna) volební podpory strany. Zároveň se jedná o území, ve kterém nalezneme velká města (Praha, Brno), ale také venkovské (Vysočina) regiony. Zajímavé tedy bude u tohoto indikátoru pozorovat výsledky odhadů lokálních regresních koeficientů v další části práce, aby bylo možné určit, v jakých regionech měla volební účast největší vliv na podporu ČSSD v roce 2013. Tento indikátor lze aplikovat i v rámci štěpné linie centrum vs. periferie (Lipset, Rokkan 1967), a to zejména ve vztahu k již zmíněné podprůměrné volební účasti v periferních regionech na západě i východě Čech.

Indikátory podíl obyvatel do 14 let, podíl obyvatel nad 65 let a zastoupení římských katolíků vykazovaly velmi slabý vztah s volební podporou ČSSD v roce 2013 a indikátory počet obyvatel, poměr mužů a žen, zastoupení obyvatel v exekuci, zastoupení cizinců, mechanická měna obyvatel, rozloha obce a hustota obyvatel byly dokonce zcela nesignifikantní. Statisticky nevýznamný efekt na volbu ČSSD tedy vykazuje sedm z patnácti sledovaných indikátorů, což dokazuje, že ČSSD lze poměrně těžce definovat v rámci štěpných linií.

Tuto složitou identifikaci v rámci štěpných linií potvrzují i výsledky minimálních a maximálních hodnot odhadů lokálních regresních koeficientů v tabulce č. 10. U každého z indikátorů se mezi těmito hodnotami liší charakter vztahu. U minimální hodnoty je tedy vztah s volební podporou vždy záporný a u maximální vždy kladný, což je značný rozdíl oproti např. působení vysokoškoláků či podnikatelů na volbu ODS v roce 2010. Navíc lze pozorovat i značný rozdíl mezi maximálními a minimálními hodnotami, což dokládá poměrně značnou sociální heterogenitu voličů ČSSD.

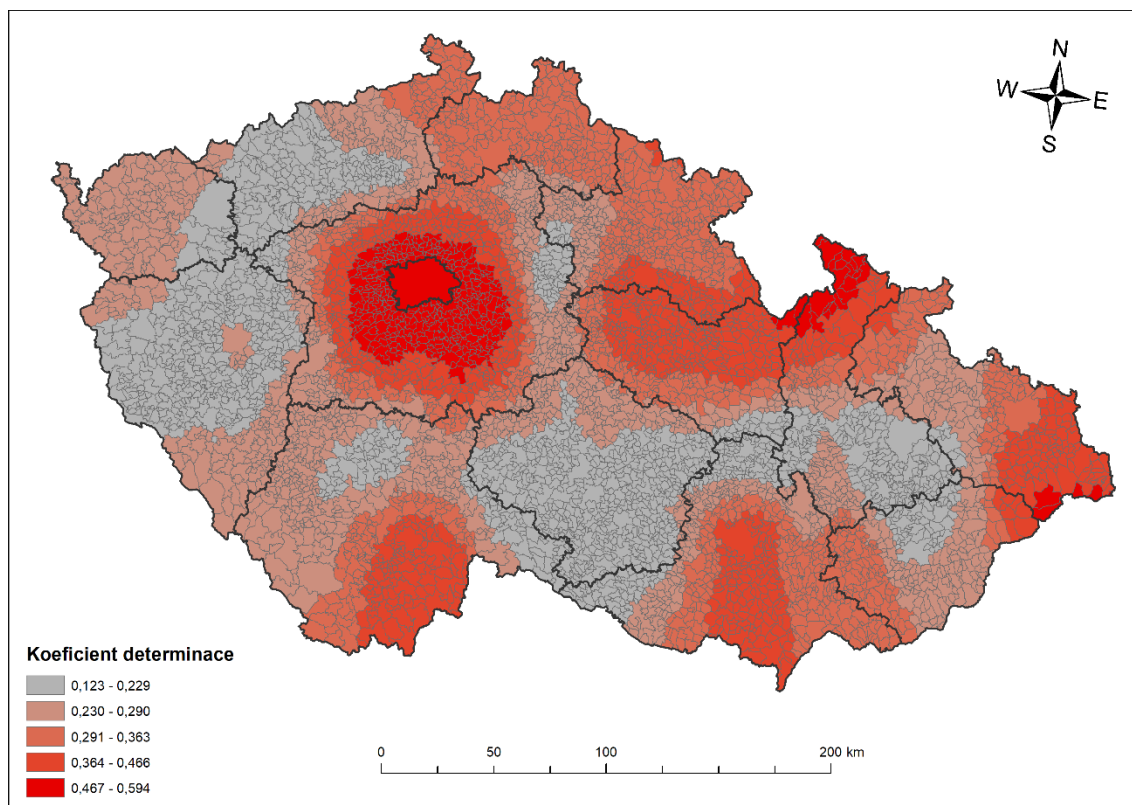
Obr. č. 32: Shluky standardizovaných reziduí z lineárního regresního modelu volební podpory ČSSD v roce 2013

Zdroj: Vlastní zpracování dle dat ČSÚ v software SPSS, GeoDa a ArcGIS

Na obrázku č. 32 lze pozorovat oblasti, ve kterých byla vyšší, či nižší volební podpora ČSSD v roce 2013, než jakou předpokládal model vícenásobné regresní analýzy. Shluky obcí s ve skutečnosti nižší volební podporou, než model předpokládal, jsou značené tmavě modrou barvou a lze je sledovat ve stejných oblastech, v jakých ČSSD skutečně dosáhla podprůměrné volební podpory (viz obr. č. 31). Jedná se o nejbližší okolí Prahy, přičemž tento shluk míří dále směrem na sever. Další a prostorově největší shluk stejného charakteru se táhne z Libereckého přes Královéhradecký až do Pardubického kraje. Prostorově třetí největší shluk lze poté pozorovat ve Zlínském kraji, který je specifický tím, že i přesto zde ČSSD slavila krajské volební vítězství. Shluky obcí, ve kterých strana získala větší volební podporu, než očekával globální model (tmavě červená barva), jsou také takřka shodné se shluky skutečně nadprůměrné volební podpory strany, přičemž shluky standardizovaných reziduí jsou prostorově o něco menší (viz obr. č. 31). Shluky nadočekávaných volebních výsledků lze tedy u ČSSD v roce 2013 sledovat zejména v Moravskoslezském a Jihomoravském kraji a na Vysočině.

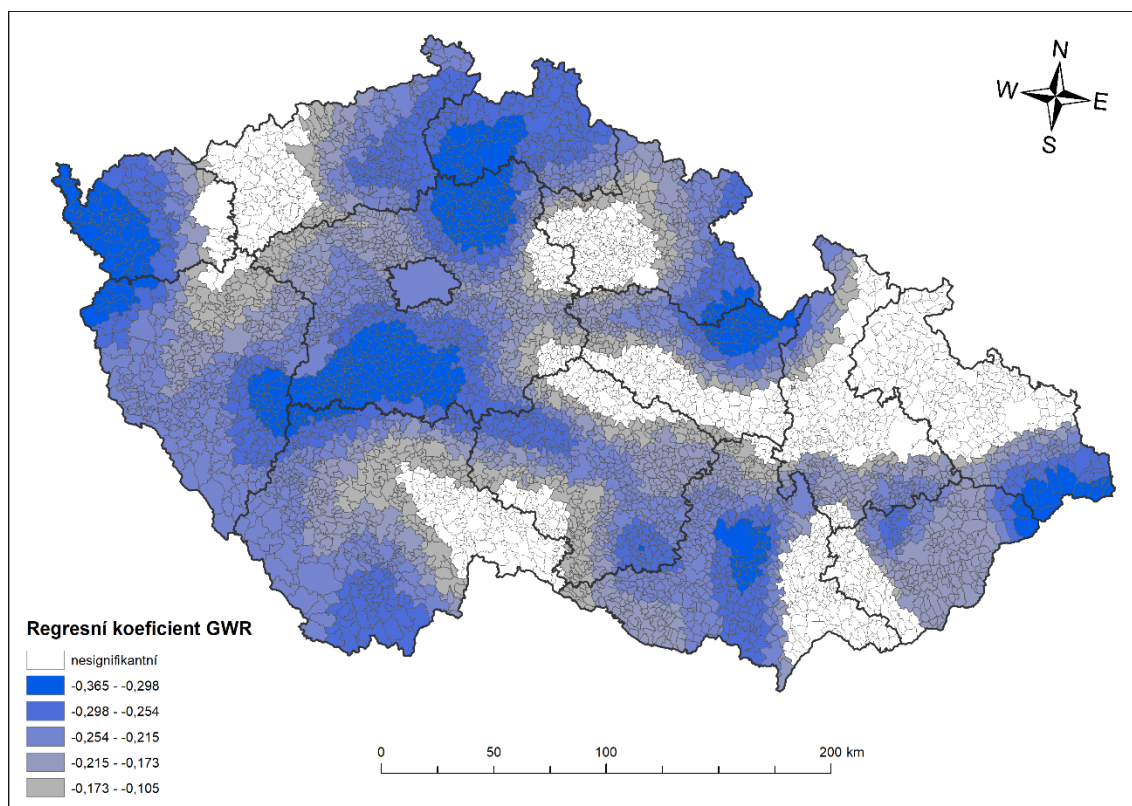
Obr. č. 33: Odhady koeficientů determinace celého modelu pro ČSSD v roce 2013

Zdroj: Vlastní zpracování dle dat ČSÚ v software GWR, GeoDa a ArcGIS

Hodnoty odhadů lokálních koeficientů determinace na obrázku č. 33 značí, jak silně v konkrétních oblastech podmiňoval celkový model volbu ČSSD v roce 2013. Nejvyšší hodnoty lze sledovat zejména ve Středočeském kraji, přičemž se zvětšující vzdáleností od Prahy zde hodnoty postupně klesají. Jedná se o region podprůměrné volební podpory ČSSD. S výjimkou západní části Čech lze sledovat vyšší hodnoty koeficientů determinace zejména v příhraničních oblastech. V komparaci s prostorovým rozložením volební podpory ČSSD je zajímavé, že v oblastech nadprůměrné volební podpory strany, tedy zejména na Vysočině či na hranicích Jihomoravského a Pardubického kraje, jsou hodnoty koeficientů nízké.

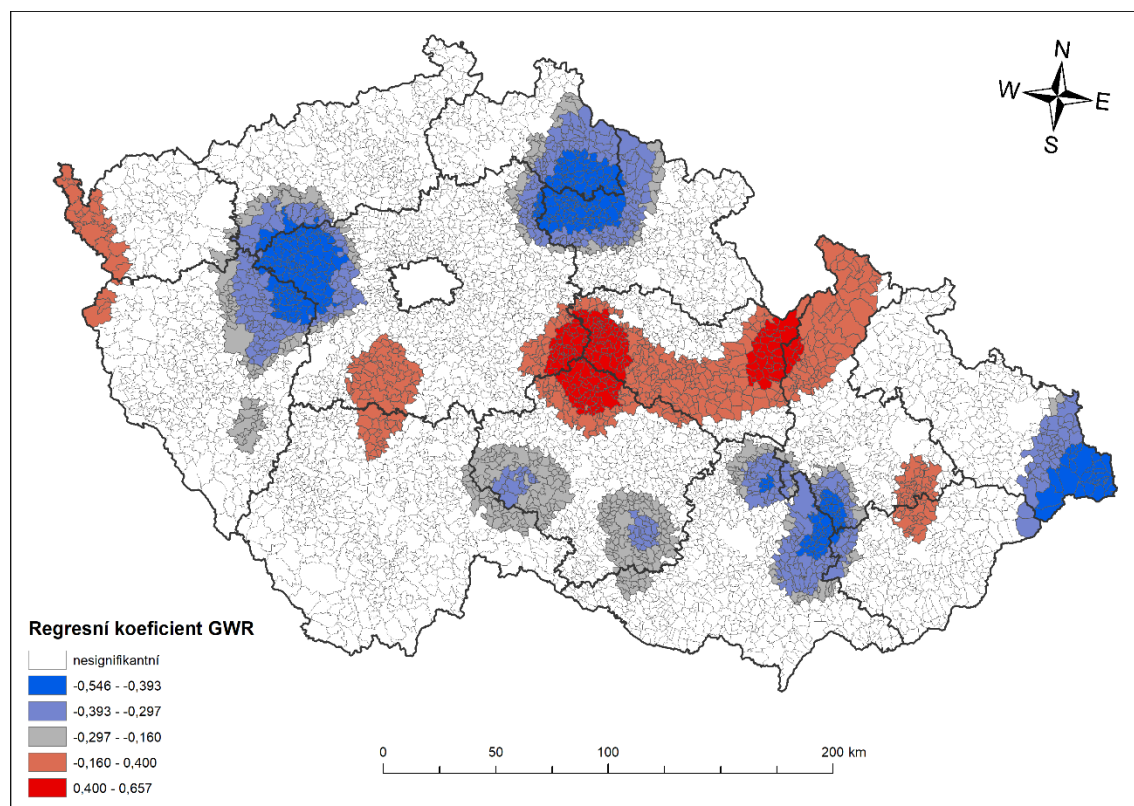
Obr. č. 34: Odhady lokálních regresních koeficientů zastoupení podnikatelů pro ČSSD v roce 2013

Zdroj: Vlastní zpracování dle dat ČSÚ v software GWR, GeoDa a ArcGIS

Zatímco u ODS byl patrný takřka na celém území Česka pozitivní vliv zastoupení podnikatelů na volbu strany, tak u ČSSD je tomu přesně naopak, což je možné sledovat na obrázku č. 34. Hodnoty regresních koeficientů sice nejsou příliš vysoké, nicméně negativní vliv zastoupení podnikatelů na volbu ČSSD je patrný na značné části sledovaného území. Výsledky vícenásobné regresní analýzy by v tomto případě šlo považovat za relevantní, jelikož vztah tohoto indikátoru s volební podporou strany je prostorově značně homogenní, což dokládá i poměrně malý rozdíl hodnot regresních koeficientů. Nesignifikantní jednotky se poté nacházejí zejména na Moravě a ve Slezsku, nicméně i zde je patrný negativní vliv vždy alespoň v části každého kraje. Zastoupení podnikatelů tedy takřka celorepublikově snižuje volební podporu ČSSD a v rámci štěpné linie vlastníci vs. pracující (Lipset, Rokkan 1967) nelze ČSSD, na rozdíl od ODS, považovat za stranu s podporou vlastníků.

Obr. č. 35: Odhady lokálních regresních koeficientů zastoupení nezaměstnaných pro ČSSD v roce 2013

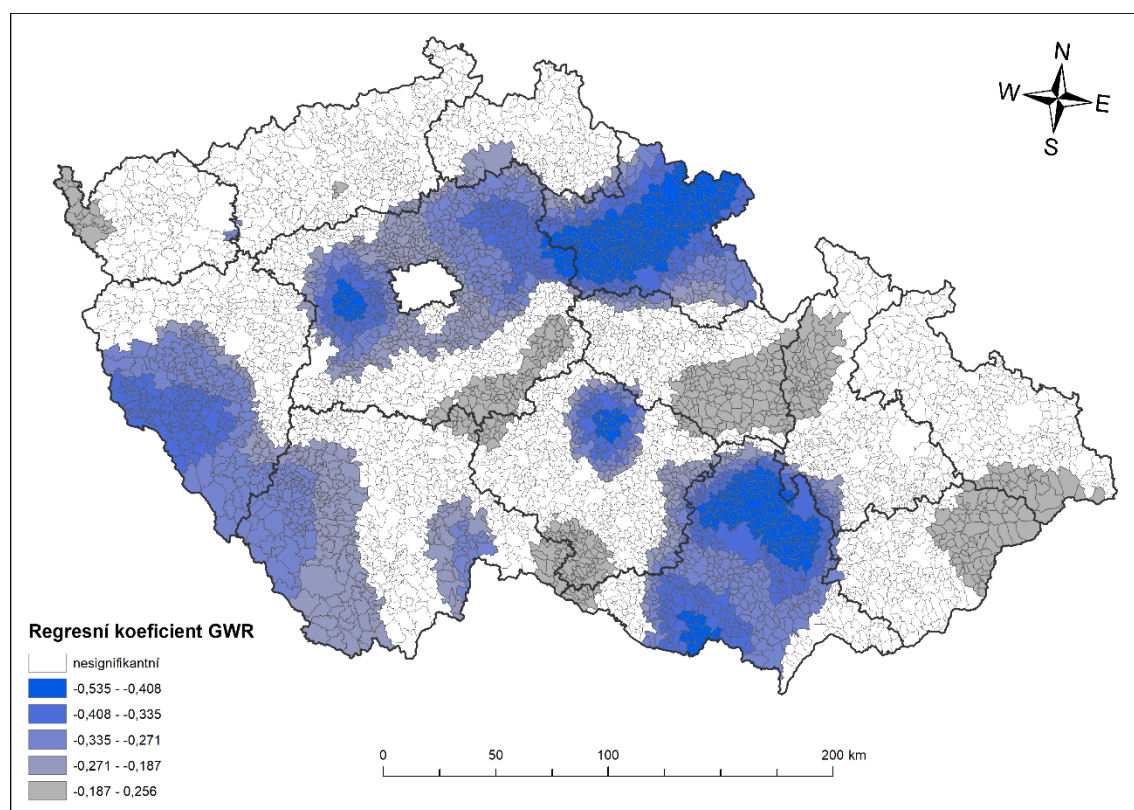

Zdroj: Vlastní zpracování dle dat ČSÚ v software GWR, GeoDa a ArcGIS

Se vztahem volební podpory ČSSD a zastoupení nezaměstnaných je to značně komplikovanější, což dokládá obrázek č. 35. Již výsledky vícenásobné regresní analýzy naznačovaly, že vztah mezi těmito proměnnými není příliš silný, nicméně pro účely interpretace socioekonomické štěpné linie (Hloušek, Kopeček 2005) a předpokládaného vlivu nezaměstnaných v rámci štěpné linie pravice-levice je blíže zkoumán i tento indikátor. Značná část území se jeví jako nesignifikantní, ovšem v rámci signifikantních jednotek je zajímavé sledovat zejména značný rozdíl v hodnotách regresních koeficientů. Shluk převážně pozitivních hodnot se rozprostírá od severu Olomouckého kraje až do nejvýchodnější části kraje Středočeského, kde na hranicích s Pardubickým krajem a Vysočinou zároveň dosahuje nejvyšších hodnot. V této uvedené oblasti měla ČSSD v roce 2013 převážně nadprůměrnou volební podporu a lze tedy předpokládat, že zde vyšší podíl nezaměstnaných zvyšoval volební podporu strany. Shluky záporných hodnot regresních koeficientů jsou prostorově velmi malé a lze jich vysledovat celkem šest, přičemž pouze dva jsou alespoň částečně prostorově rozlehlejší. První takový shluk se nachází na hranicích Libereckého a Královéhradeckého kraje, kde dosáhla ČSSD spíše

podprůměrných volebních výsledků. Druhý shluk záporných hodnot se nachází na Rakovnicku ve Středočeském kraji při hranicích s Ústeckým a Plzeňským krajem. Lze tedy sledovat v rámci Česka oblasti s rozdílným efektem zastoupení nezaměstnaných na volbu ČSSD v roce 2013, nicméně tyto oblasti jsou prostorově velmi malé a většina území je pak zcela nesignifikantní.

Obr. č. 36: Odhady lokálních regresních koeficientů zastoupení vysokoškoláků pro ČSSD v roce 2013

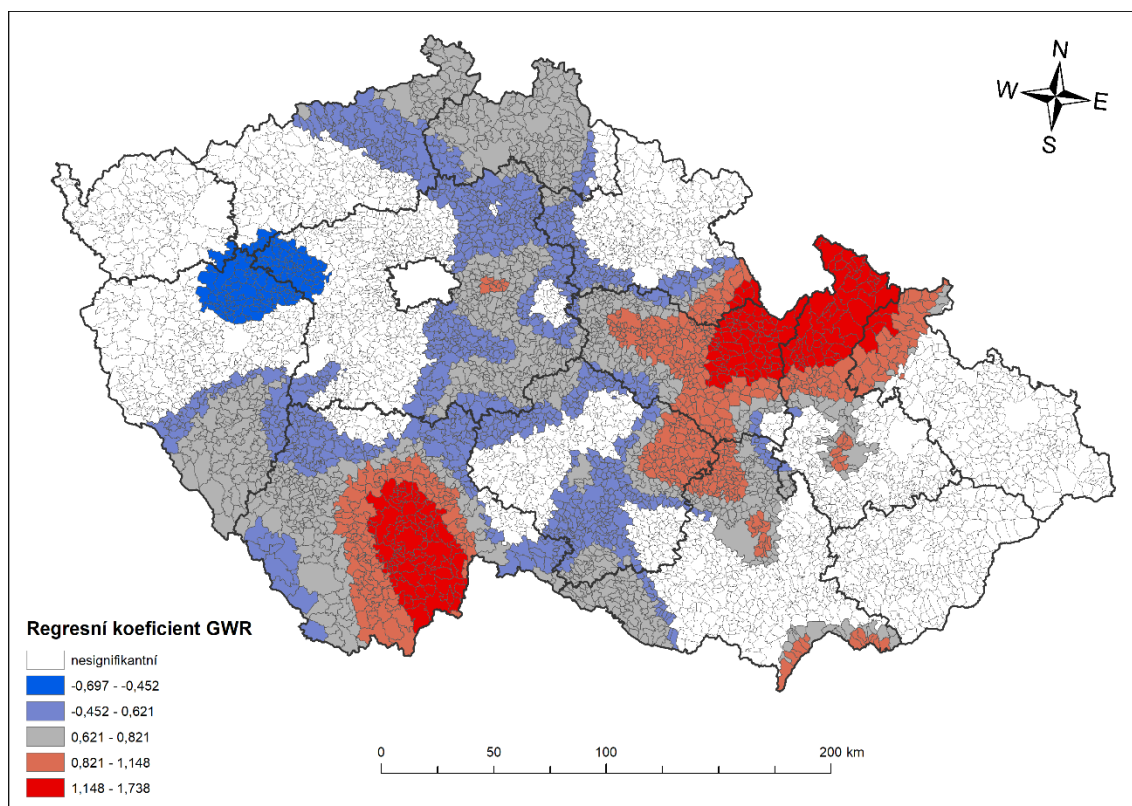

Zdroj: Vlastní zpracování dle dat ČSÚ v software GWR, GeoDa a ArcGIS

Vztah mezi zastoupením vysokoškoláků a volební podporou byl ve většině signifikantních jednotek negativní. Rostoucí zastoupení vysokoškoláků tedy snižovalo volební podporu ČSSD, přičemž tento vztah může fungovat i opačně. Jedná se o odlišný charakteru vztahu, než tomu bylo u vysokoškoláků v rámci výzkumu ODS. Obrázek č. 36 značí, že lze sledovat tři poměrně prostorově rozlehlé shluky záporných regresních koeficientů. První z nich pokrývá takřka celé území Jihomoravského kraje, kde byla podpora ČSSD nadprůměrná. Druhý shluk se táhne podél hranice Česka v Plzeňském a Jihočeském kraji. V Plzeňském kraji byla volební podpora strany spíše nadprůměrná a v Jihočeském spíše podprůměrná. Poslední velký shluk se nachází ve Středočeském

a Královéhradeckém kraji, což jsou regiony značně podprůměrné volební podpory ČSSD. Zajímavé tedy je, že značný negativní efekt zastoupení vysokoškoláků lze sledovat v oblastech nadprůměrných i podprůměrných volebních výsledků ČSSD v roce 2013. Zároveň všechny vyjmenované oblasti disponují nadprůměrným či průměrným zastoupením vysokoškolsky vzdělaných obyvatel. Lze tedy usuzovat, že v regionech podprůměrné volební podpory ČSSD bylo zastoupení vysokoškoláků jedním z hlavních indikátorů, který snižoval volební podporu. V oblastech nadprůměrné podpory lze poté předpokládat, že sehrály roli i jiné indikátory, které naopak podporu ČSSD zvyšovaly. Jak bylo uvedeno v předchozích částech, tak zastoupení vysokoškoláků lze uvažovat v rámci socioekonomické štěpné linie (Hloušek, Kopeček 2005), tak v rámci štěpné linie centrum vs. periferie (Lipset, Rokkan 1967). Vzhledem k tomu, že působení vysokoškoláků bylo nejvíce patrné jak v periferních oblastech (příhraniční oblasti), tak v centrální části Moravy, je poměrně složité vliv indikátoru na podporu ČSSD v rámci těchto štěpných linií interpretovat.

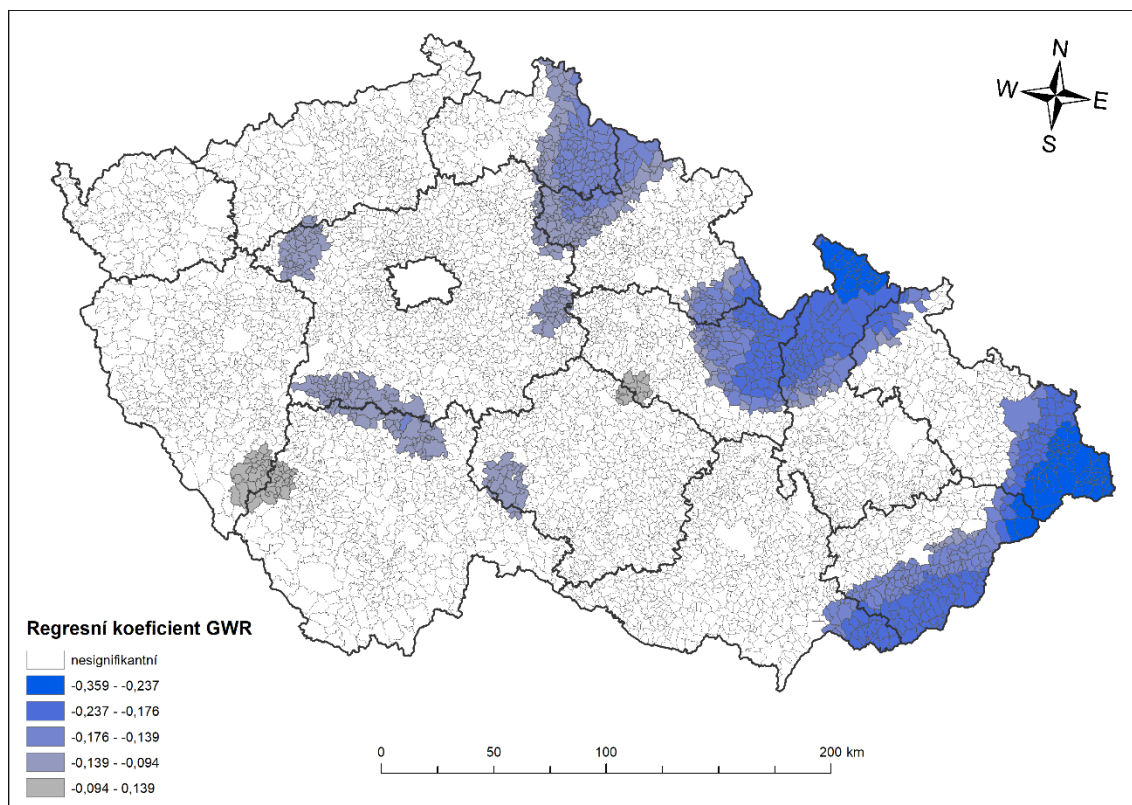
Obr. č. 37: Odhady lokálních regresních koeficientů průměrného věku pro ČSSD v roce 2013

Zdroj: Vlastní zpracování dle dat ČSÚ v software GWR, GeoDa a ArcGIS

Z legendy na obrázku č. 37 lze vysledovat, že vliv průměrného věku na volbu ČSSD v roce 2013 byl prostorově značně heterogenní, jelikož zde najdeme značně záporné i kladné hodnoty regresních koeficientů. Nejsilnější vztah průměrného věku a volební podpory strany lze nalézt na Jesenicku v Olomouckém kraji, Ústeckoorlicku v Pardubickém kraji a na značné části kraje Jihočeského. Nejedná se o oblasti typické vysokým průměrným věkem a zároveň se zde střídá nadprůměrná i podprůměrná volební podpora ČSSD, tudíž je tyto regionální odchylky poměrně složité interpretovat. Shluk záporných regresních koeficientů lze poté sledovat opět na Rakovnicku a v okrese Plzeň-sever. Tento shluk je nápadně podobný shluku záporných hodnot regresních koeficientů u zastoupení nezaměstnaných. Jako nejdůležitější se ovšem u indikátoru jeví prostorová heterogenita hodnot regresních koeficientů indikátoru průměrného věku se značnými prostorovými odchylkami. Hodnotu koeficientu Beta průměrného věku 0,206 vycházející z vícenásobné regresní analýzy tedy nelze považovat za dostačující a lokální analýza se zde ukázala jako potřebná.

Obr. č. 38: Odhady lokálních regresních koeficientů volební účasti pro ČSSD v roce 2013

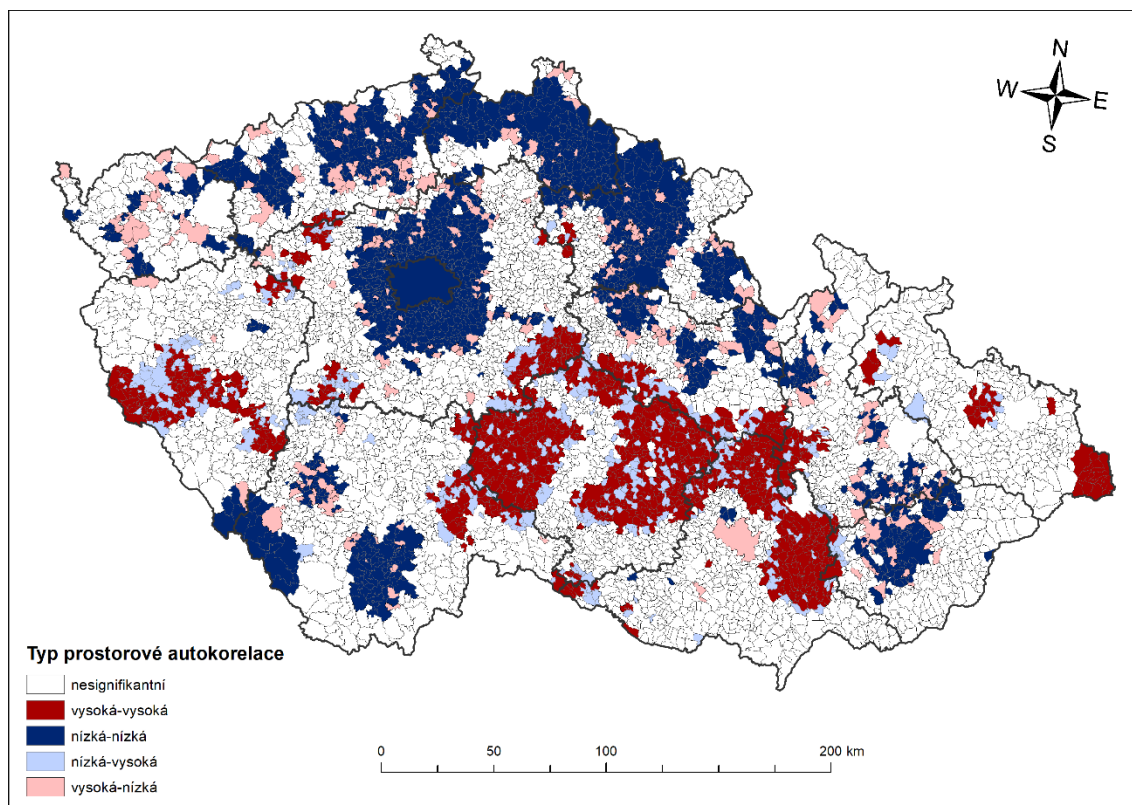
Zdroj: Vlastní zpracování dle dat ČSÚ v software GWR, GeoDa a ArcGIS

Specifické prostorové rozložení lze sledovat u regresních koeficientů volební účasti ve vztahu s volbou ČSSD v roce 2013 na obrázku č. 38. Jedná se převážně o záporné hodnoty koeficientů, nicméně naprostá většina sledovaného území zde vykazuje nesignifikantní hodnoty. Pouze příhraniční oblast se Slovenskem ve Zlínském a Moravskoslezském kraji a oblast na Jesenicku a Orlickoústecku vykazují značně záporný vztah mezi volební účastí a volbou strany. Jedná se o regiony se spíše nižší volební účastí v obcích a se střídavě nadprůměrnou i podprůměrnou volební podporou ČSSD, takže ani zde nelze vyvozovat žádné jednoznačné závěry. Pokud bychom zvažovali indikátor volební účasti v rámci štěpné linie centrum vs. periferie (Lipset, Rokkan 1967), tak lze tvrdit, volební účast měla negativní vliv na volbu ČSSD zejména v periferních regionech, nicméně to je tak vše, co lze z vizualizace vyčíst.

5.2 ČSSD ve volbách do Poslanecké sněmovny v roce 2017

Podobně jako ztratila značnou část volební podpory ODS v roce 2013, ztratila takřka identickou část i ČSSD v roce 2017. Konkrétně se jednalo o propad z celorepublikového výsledku 20,45 % v roce 2013 na výsledek 7,27 % (ČSÚ 2013, 2017). Z nejsilnější sněmovní strany se tedy v mezivolebním období stala až šestá nejsilnější strana s 15 poslaneckými mandáty. Volby značně ovlivnil předvolební boj, a to zejména s koaličním partnerem ANO. Významným předvolebním tématem se v roce 2017 stalo např. lithium. Ministr průmyslu a obchodu za ČSSD podepsal memorandum o těžbě lithia na Cínovci s australskou firmou, což předseda ANO Andrej Babiš označil za „krádež století“ či za „krádež ČSSD za bílého dne“ (lidovky.cz 2017). Zisky z těžby lithia na Cínovci jsou odhadovány na několik bilion korun a souboj o jehož těžbu se stal až překvapivým předvolebním tématem, zejména uvážíme-li, že se jednalo o „boj“ mezi koaličními partnery. Dalším důležitým tématem ve volbách v roce 2017 mohla být pozice samotného Andreje Babiše. Andrej Babiš se stal jako ministr financí po roce 2013 významným hybatelem politických poměrů v Česku. Řešil se např. jeho střet zájmů ve vztahu k jeho holdingu Agrofert a vlastnictví mediální skupiny Mafra, či kauza kolem korunových dluhopisů. Andrej Babiš byl nakonec v květnu 2017 odvolán z funkce ministra financí na návrh premiéra Bohuslava Sobotky za ČSSD. Lze uvažovat, že Andrej Babiš se stal tak výraznou politickou postavou, že v rámci jeho osoby lze sledovat štěpnou linii babišismus vs. antibabišismus po vzoru slovenské štěpné linie mečiarismus vs. antimečiarismus (Hloušek, Kopeček 2005). Ačkoliv byla ČSSD mezi lety 2013 a 2017 koaličním partnerem ANO, je evidentní, že se v rámci této štěpné linie vymezila jako antibabišovská strana. Politická neshoda v rámci koaličních partnerů ČSSD a ANO výrazně přispěla také k tomu, že ČSSD vedl do voleb 2017 jako lídr strany Lubomír Zaorálek namísto Bohuslava Sobotky. Tento sled okolností, ovlivněn mnoha dalšími faktory, znamenal jasné volební vítězství ANO v roce 2017 s 29,64 % a 78 mandáty v Poslanecké sněmovně (ČSÚ 2017). Dominanci tohoto vítězství podtrhuje fakt, že ANO zvítězilo ve všech krajích včetně Prahy. Celorepublikově druhá ODS získala 11,32 % hlasů a 25 poslaneckých mandátů (ČSÚ 2017). Nicméně i přes všechny uvedené skutečnosti a rozpor mezi ČSSD a ANO tyto dvě strany opět vytvořily vládní kabinet. Jelikož nedisponovaly většinovým počtem poslanců, jednalo se o menšinovou vládu s podporou KSČM s 15 poslanci.

Obr. č. 39: Shluky volebních výsledků ČSSD v roce 2017

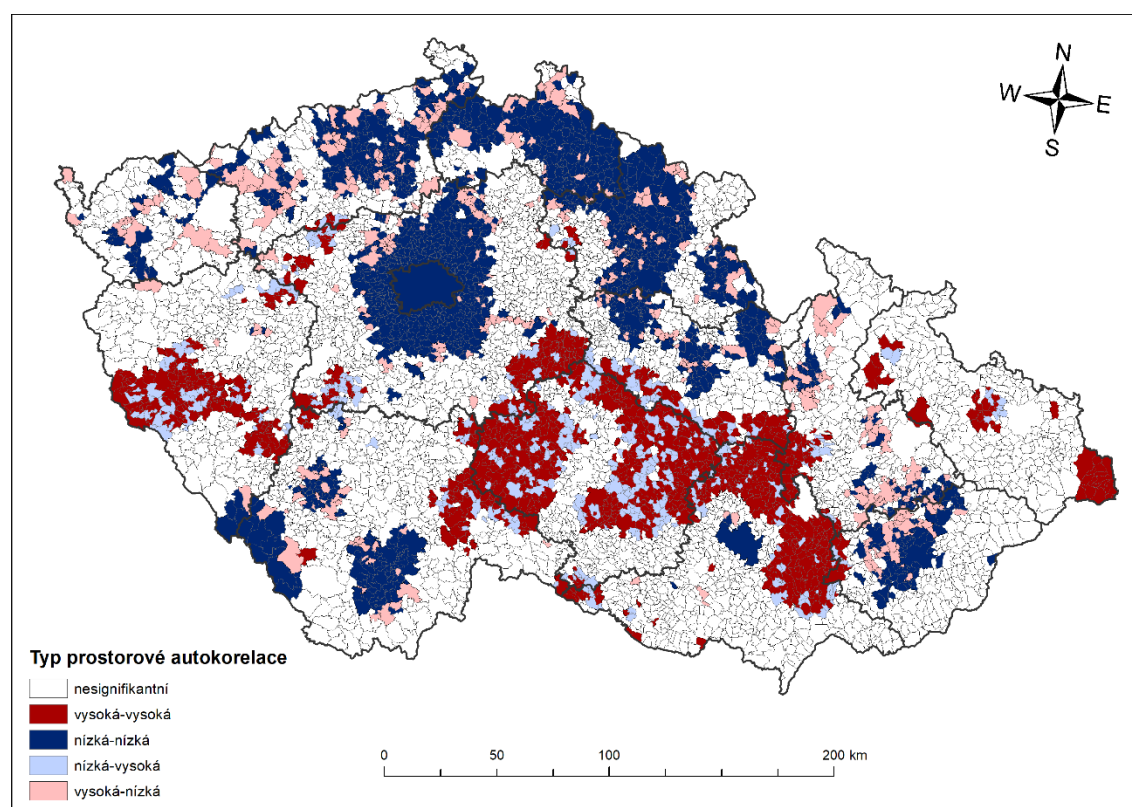

Zdroj: Vlastní zpracování dle dat ČSÚ v software GeoDa a ArcGIS

Celorepubliková volební podpora ČSSD byla v roce 2017 7,27 %. Obrázek č. 39 představující lokální analýzu prostorové autokorelace volební podpory strany z tohoto roku nabízí pohled na shluky nadprůměrné i podprůměrné podpory. Při interpretaci a případném srovnání s rokem 2013 je nutné brát v potaz značný pokles volební podpory strany, přičemž celorepublikově se jednalo o ztrátu přibližně 13 procentních bodů. Kraj, který vykazuje prostorově největší shluk nadprůměrné volební podpory (tmavě červená barva), je Vysočina, přičemž tento shluk poté pokračuje do části Jihomoravského kraje a částečně zasahuje i do krajů Pardubického či Středočeského. Jedná se o prakticky jediný prostorově větší shluk nadprůměrné volební podpory strany. Druhý, ale prostorově výrazně menší, shluk se nachází na Domažlicku v Plzeňském kraji, nicméně tento shluk je narušován obcemi s nízkou volební podporou ČSSD (světle modrá barva). Shluky podprůměrné volební podpory lze určit dva základní a prostorově největší. První z nich se nachází v Praze a jejím blízkém okolí. Druhý se poté „táhne“ v příhraniční oblasti na severu Čech mezi Ústeckým, Libereckým a Královéhradeckým krajem. Jedná se tedy prakticky o totožné dvě základní oblasti podprůměrné podpory ČSSD jako v roce 2013. Další takové, ale již menší, lze identifikovat na jihu Čech v okolí Českých Budějovic či na

Šumavě. Při pohledu na velká města se jako signifikantní s podprůměrnou volební podporou jeví Praha, Hradec Králové, Pardubice či České Budějovice. Poměrně specifické postavení má Brno, vyznačené na mapě světle červenou barvou, která značí, že v samotném Brně byla nadprůměrná podpora ČSSD, nicméně v jeho okolí již podprůměrná. V rámci štěpné linie město vs. venkov (Lipset, Rokkan 1967) tedy nelze ČSSD rozhodně označit za stranu s volební podporou ve velkých městech. Hodnota Moranova I 0,170 značí poměrně slabou pozitivní autokorelaci. Prostorová závislost volebních výsledků ČSSD v roce 2017 není příliš citelná, nicméně především výše uvedené shluky nadprůměrné a podprůměrné podpory dostaly hodnotu do kladných čísel.

Obr. č. 40: Shluky komparace volební podpory ČSSD v letech 2013 a 2017

Zdroj: Vlastní zpracování dle dat ČSÚ v software GeoDa a ArcGIS

Vzhledem k tomu, že ČSSD si ve sledovaných letech 2013 i 2017 držela regiony své nadprůměrné i podprůměrné volební podpory takřka stejné, tak je pochopitelné, že tyto regiony jsou pozorovatelné i na obrázku č. 40, na kterém časoprostorová autokorelace LISTA vyznačuje komparaci shluků volební podpory strany právě z let 2013 a 2017. Tmavě červená barva značí, ve kterých oblastech byla nadprůměrná volební podpora v obou sledovaných letech. Jedná se zejména o Vysočinu a části Pardubického

a Jihomoravského kraje. Prostorově pravidelný shluk tmavě modré barvy v okolí Prahy naopak značí oblast podprůměrných výsledků strany v obou letech. Další takovýto shluk lze pozorovat v krajích Královéhradeckém, Libereckém a na části Ústeckého kraje. Na území Ústeckého kraje se poté přidávají i vyznačené světle červenou barvou, která udává, že v těchto obcích byla nadprůměrná volební podpora ČSSD v roce 2013, ale v jejich okolí následně podprůměrná volební podpora v roce 2017. Jedná se tedy o možnou oblast náhrady za ANO, jelikož je evidentní, že zde ČSSD značně oslabila. Ovšem i ostatní výsledky této lokální analýzy je nutné brát v kontextu celorepublikového volebního propadu ČSSD v roce 2017, která ve srovnání s rokem 2013 ztratila celorepublikově 13 procentních bodů. Shluk nadprůměrné volební podpory z roku 2017 tedy reálně znamená mnohem nižší reálný výsledek než shluk nadprůměrné volební podpory z roku 2013. Hodnota Moranova I 0,181 udává spíše slabší pozitivní autokorelaci. Určitá prostorová závislost zde tedy existuje a nadprůměrné i podprůměrné hodnoty z jednotlivých let se mají tendenci shlukovat, a to zejména v oblastech, které byly uvedeny.

Tab. č. 11: Regresní modely volebních výsledků ČSSD 2017 – výstižnost celého modelu

Ukazatel	Vícenásobná regresní analýza	Geograficky vážená regrese
Adjusted R2	0,072	0,212
AIC _C	34138	33542

Zdroj: Vlastní zpracování dle dat ČSÚ v software SPSS a GWR

Koeficient determinace vícenásobné regresní analýzy 0,072 udává, že je modelem vysvětleno pouhých 7 % variability závisle proměnné. Již v roce 2013 byl tento výsledek u ČSSD poměrně slabý (15 %), nicméně v roce 2017 ještě poklesl, což lze vysledovat v tabulce č. 11. Tento výsledek předpovídá, že i regresní koeficienty jednotlivých indikátorů budou velmi slabé. Metoda geograficky vážené regrese koeficient determinace takřka ztrojnásobila, což spolu s poklesem hodnoty AIC_C značí jednoznačnou vhodnost použití této metody. Koeficient determinace získaný metodou geograficky vážené regrese tedy vzrostl na 21 % vysvětlené variability. Celkové výsledky ovšem napovídají, že jednotlivé indikátory příliš nepřispěly k vysvětlení volební podpory ČSSD v roce 2017, což může značit značnou sociální heterogenitu voličů.

Tab. č. 12: Regresní modely volebních výsledků ČSSD 2017 – efekty jednotlivých indikátorů

Analyzovaná proměnná	Vícenásobná regresní analýza		Geograficky vážená regrese		
	Beta	sig.	b _{min}	b _{median}	b _{max}
Volební účast ²⁴	-0,056	0,001	-0,174	-0,016	0,203
Počet obyvatel ²⁵	-0,102	0,000	-3,796	-0,274	2,635
Podíl obyvatel do 14 let	-0,016	0,327	-0,490	0,032	0,664
Podíl obyvatel 65 let a více	0,079	0,000	-0,220	0,058	0,359
Průměrný věk	0,067	0,001	-0,513	0,154	0,500
Poměr mužů a žen	-0,054	0,000	-9,836	1,105	7,381
Nezaměstnaní	0,003	0,820	-0,558	-0,014	0,514
Podnikatelé	-0,116	0,000	-0,188	-0,050	0,069
Věřící (římští katolíci)	0,110	0,000	-0,112	0,009	0,318
Vysokoškoláci	-0,044	0,007	-0,379	-0,058	0,291
Exekuce	-0,036	0,018	-0,268	-0,023	0,793
Cizinci	0,012	0,351	-0,610	0,059	0,860
Mechanická měna ob.	-0,026	0,068	-0,038	-0,004	0,022
Rozloha obce	0,047	0,009	-0,084	0,008	0,108
Hustota obyvatel	0,038	0,030	-0,008	0,001	0,012

Zdroj: Vlastní zpracování dle dat ČSÚ v software SPSS a GWR

²⁴ Oranžově označené jsou indikátory, které nejvíce přispěly k vysvětlení modelu ČSSD v roce 2013, nejedná se tedy automaticky o nejsilněji vysvětlující v roce 2017.

²⁵ Kurzivou jsou označené indikátory, které nejvíce přispěly k vysvětlení modelu ČSSD v roce 2017.

Tabulka č. 12 udává efekt jednotlivých indikátorů na volbu ČSSD v roce 2017. Oranžově jsou vyznačené indikátory, které nejvíce podmiňovaly volbu strany v roce 2013, aby bylo přehledné srovnání vývoje vlivu mezi zkoumanými roky. Tyto indikátory jsou tedy zkoumány blíže, a to vzhledem k cíli práce, který zkoumá nahrazení politických stran ČSSD – ANO v roce 2017. Je tedy potřeba se zaměřit zejména na silné indikátory ČSSD z roku 2013, aby bylo možné sledovat jejich vývoj a působení na volbu ANO 2017. Těchto pět indikátorů bude podrobena i lokální analýze. Kurzivou jsou poté znázorněny indikátory, které nejvíce přispěly k vysvětlení modelu ČSSD v roce 2017.

Z pěti oranžově označených indikátorů jsou v tabulce č. 12 označeny kurzivou pouze dva, což značí, že vliv tří vysoce vysvětlujících z roku 2013 se výrazně snížil. Celkově jsou hodnoty regresních koeficientů u jednotlivých indikátorů velmi nízké, což naznačoval již výsledek koeficientu determinace celého modelu. Nejsilnější efekt na volbu ČSSD tak má zastoupení podnikatelů s koeficientem Beta $-0,116$. I vztah tohoto indikátoru s volbou ČSSD ve srovnání s rokem 2013 zeslábl, a to takřka o polovinu. Nicméně charakter vztahu zůstal neměnný, a tak i v roce 2017 byl vliv zastoupení podnikatelů na volbu ČSSD záporný. S rostoucím zastoupením podnikatelů tedy lze předpokládat snižování volební podpory strany. V rámci socioekonomické linie (Hloušek, Kopeček 2005), štěpné linie vlastní vs. pracující (Lipset, Rokkan 1967) či na ose pravice-levice se u tohoto indikátoru potvrdila strana ČSSD jako pravý opak ODS. Tyto dvě strany se tedy v rámci uvedených štěpných linií značně profilují, nicméně síla vztahu mezi zastoupením podnikatelů a volbou těchto stran ve srovnání s předchozími roky slábne, což dokazují např. vyšší koeficienty Beta v práci Spurné (2007). Lze tedy tvrdit, že právě štěpná linie vlastní vs. pracující mohla být klíčová v 90. letech či na začátku 21. století, nicméně její vliv postupně slábne.

Vliv podílu nezaměstnaných obyvatel v obcích na volbu ČSSD v roce 2017 se ukázal jako zcela nesignifikantní. Na tento ukazatel se práce zaměřuje z důvodu jeho předpokládanému vlivu v rámci socioekonomické štěpné linie. Ovšem zejména v roce 2017 se nezaměstnaní u ČSSD jeví jako statisticky nevýznamná proměnná.

Indikátorem, který měl nadprůměrný efekt na volbu ČSSD v obou sledovaných letech, je průměrný věk. V roce 2017 u něj dosáhla hodnota koeficientu Beta $0,067$, takže přestože byl pátou nejsilnější vysvětlující, jedná se o poměrně slabý vztah, který značí, že s rostoucím průměrným věkem v obcích roste pravděpodobnost vyšší volební

podpory ČSSD. S touto proměnnou je úzce spojen i indikátor zastoupení obyvatel starších 65 let, který pochopitelně průměrný věk zvyšuje. Výsledný koeficient Beta 0,079 značí podobnou závislost na volbě ČSSD v roce 2017 jako průměrný věk. Jednou z oblastí s nejvyšším průměrným věkem je např. Pelhřimovsko, kde zároveň získala ČSSD nadprůměrnou volební podporu. Tyto dvě proměnné lze uvažovat v rámci štěpné linie centrum vs. periferie (Lipset, Rokkan 1967) a Vysočina jako převážně spíše periferní region s vysokou podporou ČSSD dokazuje, že ČSSD lze zařadit mezi strany s vyšší podporou spíše na venkově.

U proměnné počtu obyvatel naopak vztah s volební podporou strany v roce 2017 posílil. Koeficient Beta -0,102 udává, že se zvyšujícím se počtem obyvatel volební podpora ČSSD slábne, přičemž tento vztah lze i obrátit. Tento výsledek by tedy také narával zařazení ČSSD jako strany s podporou v periferních oblastech, nebo v případě štěpné linie město vs. venkov (Lipset, Rokkan 1967) s podporou na venkově. Zejména již zmíněná Vysočina je typická menšími obcemi, takže zde lze předpokládat vztah mezi nadprůměrnou podporou strany a menším počtem obyvatel v rámci venkovských sídel. Při pohledu na výsledky strany ve velkých městech se tento vztah mezi počtem obyvatel a volbou strany také potvrzuje, jelikož např. v Praze, Českých Budějovicích, Pardubicích či Hradci Králové strana spíše neuspěla. Zároveň ve vysoce urbanizovaném Ústeckém kraji lze také nalézt shluky podprůměrné podpory (viz obr. č. 39). Zde lze tedy vztah doložit tvrzením, že se zvyšujícím se počtem obyvatel volební podpora ČSSD klesá.

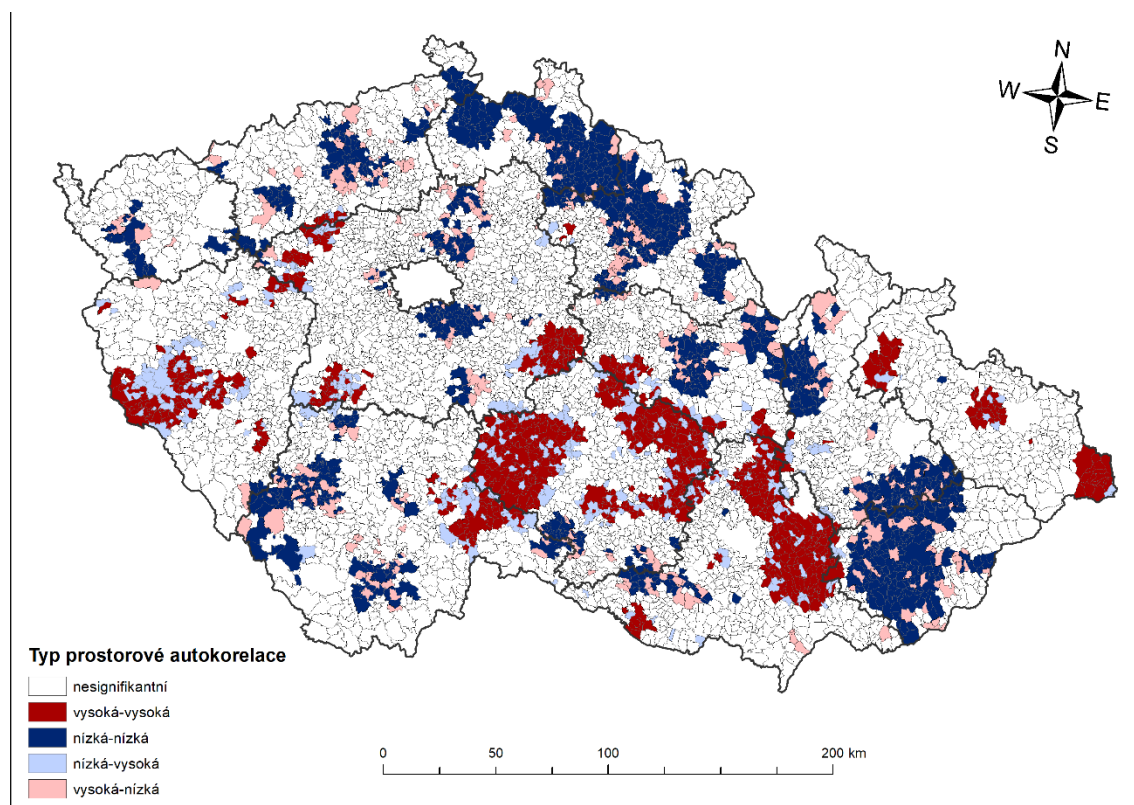
Dalším indikátorem, u kterého se vliv na volbu ČSSD v roce 2017 zvýšil, je zastoupení římských katolíků. Z obrázku č. 39 je evidentní, že pokud měla ČSSD někde nadprůměrnou volební podporu, bylo tomu tak zejména na Vysočině a částečně v Jihomoravském kraji. V celorepublikovém měřítku se jedná o regiony s vysokým podílem věřících, a proto je výsledek koeficientu Beta u zastoupení římských katolíků 0,110 očekávatelný. Udává totiž, že s rostoucím zastoupením této skupiny obyvatel se bude pravděpodobně zvyšovat volební podpora strany, přičemž vztah lze opět i obrátit. Tento obrácený vztah lze očekávat zejména v oblastech Ústeckého či Libereckého kraje, kde byla podpora strany podprůměrná a zároveň se jedná o regiony s velmi nízkým zastoupením věřících.

Celkově lze tvrdit, že koeficienty Beta vykazovaly pouze velmi slabý vztah s volební podporou ČSSD v roce 2017, což naznačovaly již hodnoty koeficientu determinace

v tabulce č. 11. Indikátory, které přeci jen dosáhly alespoň částečně vyšších hodnot, byly popsány výše. Indikátory poměr mužů a žen, zastoupení vysokoškoláků, zastoupení osob v exekuci, rozloha obce a hustota obyvatel pak vykazovaly velmi slabé, ale signifikantní hodnoty vztahu. Za zcela nesignifikantní lze poté označit již zmíněné zastoupení nezaměstnaných, podíl obyvatel do 14 let, zastoupení cizinců a mechanickou měnu obyvatelstva.

Velmi blízké nule jsou u většiny indikátorů mediánové hodnoty odhadů lokálních regresních koeficientů, které lze také sledovat v tabulce č. 12. Tento fakt značí to, že ČSSD se v roce 2017 nemohla „opřít“ o podporu mnoha socioekonomických či demografických skupin obyvatelstva. Zároveň lze sledovat značné rozdíly mezi maximálními a minimálními hodnotami odhadů lokálních regresních koeficientů. Tento značný rozptyl také udává značnou heterogenitu voličů ČSSD v roce 2017.

Obr. č. 41: Shluky standardizovaných reziduí z lineárního regresního modelu volební podpory ČSSD v roce 2017.

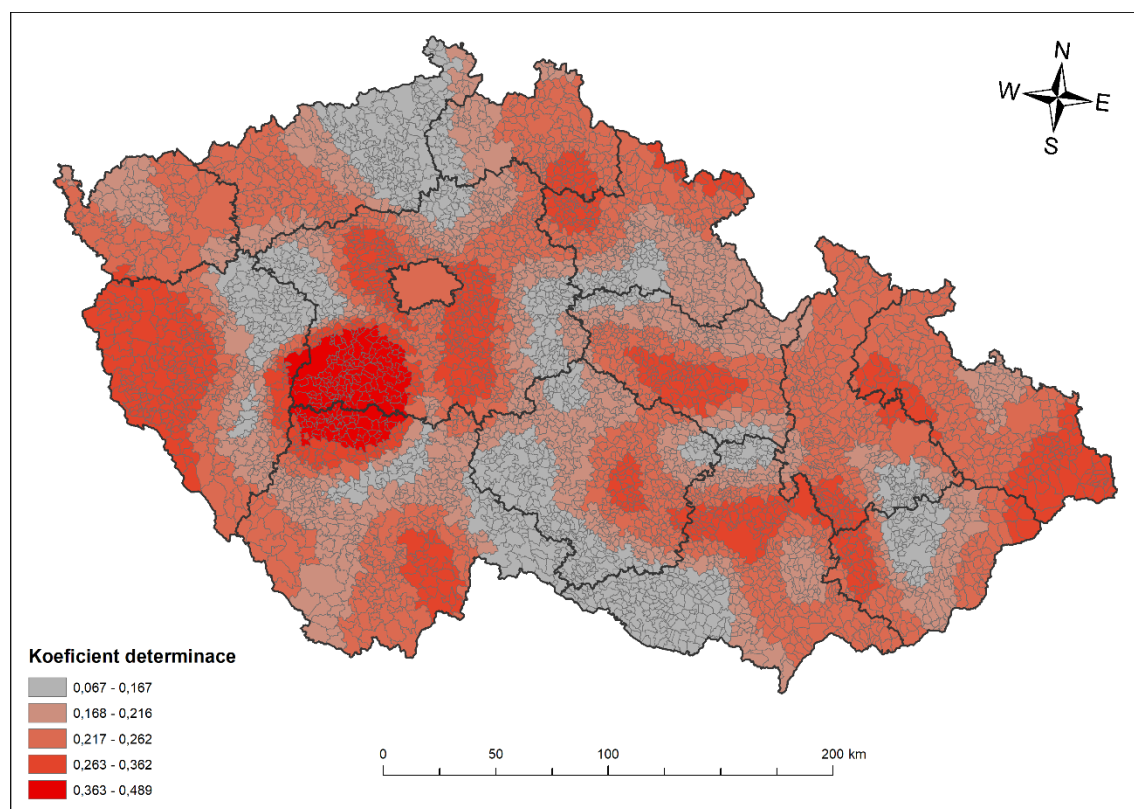

Zdroj: Vlastní zpracování dle dat ČSÚ v software SPSS, GeoDa a ArcGIS

Shluky standardizovaných reziduí volební podpory ČSSD v roce 2017 na obrázku znázorňují oblasti, ve kterých byla reálná podpora strany vyšší, než předpokládal model

vícenásobné regresní analýzy (tmavě červená barva), a ve kterých regionech byla naopak reálná volební podpora ČSSD nižší, než předpokládal daný model (tmavě modrá barva). Při srovnání s obrázkem č. 39, který značil shluky samotné podprůměrné a nadprůměrné volební podpory ČSSD v roce 2017 lze tvrdit, že obrázek standardizovaných reziduí č. 41 se od něj příliš neliší. Oblasti, ve kterých tedy ČSSD skutečně dosáhla nadprůměrných výsledků, jsou zároveň oblastmi tzv. nadočekávaných hodnot. Jedná se zejména o několikrát zmiňovanou Vysočinu, či Blansko a Vyškovsko v Jihomoravském kraji. Naopak v oblastech, kde strana získala podprůměrnou volební podporu, byla tato podpora zároveň nižší, než model předpokládal. V tomto případě se jedná zejména o Liberecký a Královéhradecký kraj, a poté také o značnou část kraje Zlínského při hranicích s Olomouckým krajem.

Obr. č. 42: Odhady koeficientů determinace celého modelu pro ČSSD v roce 2017

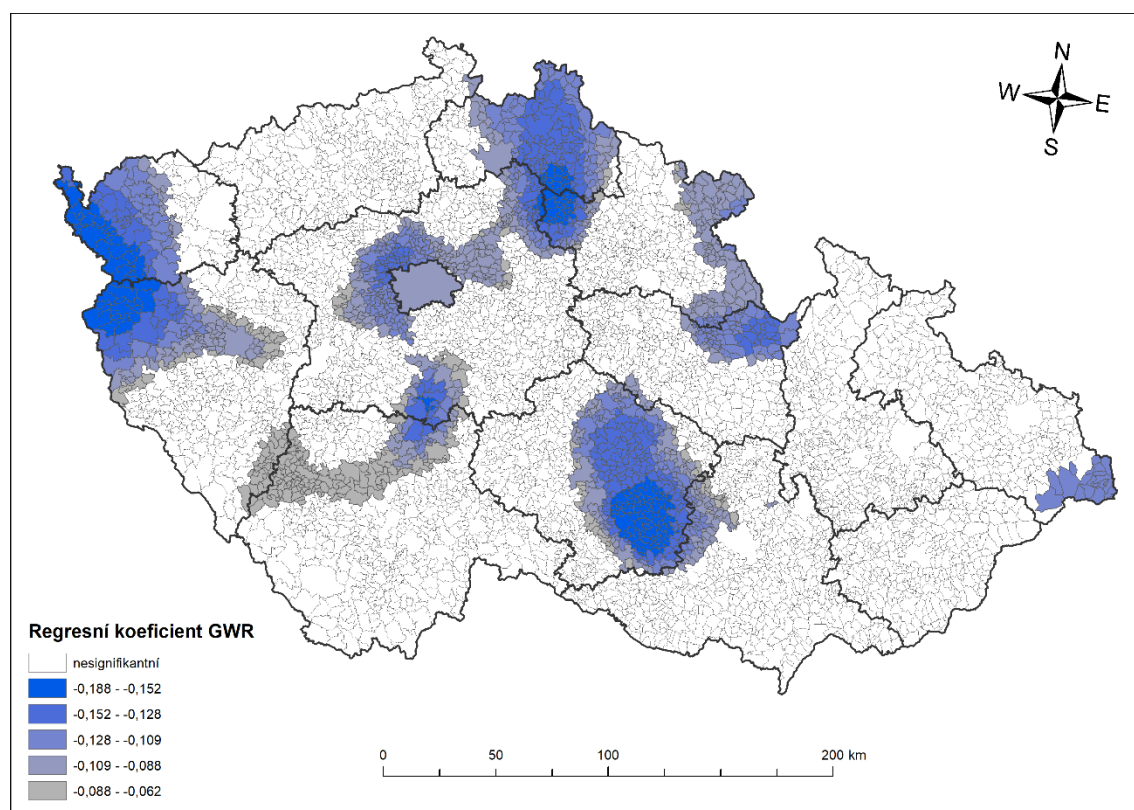

Zdroj: Vlastní zpracování dle dat ČSÚ v software GWR, GeoDa a ArcGIS

Na obrázku č. 42 lze pozorovat, v jakých oblastech celkový model podmiňoval volbu ČSSD v roce 2017 nejvíce. Při pohledu na zkoumané území je patrné, že hodnoty odhadů lokálních koeficientů determinace jsou poměrně homogenně uspořádány na celém území Česka. Shluk nejvyšších hodnot lze pozorovat na Příbramsku ve Středočeském kraji,

přičemž tento shluk částečně zasahuje i do Plzeňského a Jihočeského kraje. Jedná se o oblast s průměrnou volební podporou strany, takže z tohoto pozorování lze vyvodit pouze to, že právě v tomto regionu měly indikátory značný vliv na volbu ČSSD, a to i přesto, že tato podpora nebyla příliš vysoká. Podprůměrné hodnoty jsou také poměrně homogenně rozvrstveny v rámci celého pozorovaného území.

Obr. č. 43: Odhady lokálních regresních koeficientů zastoupení podnikatelů pro ČSSD v roce 2017

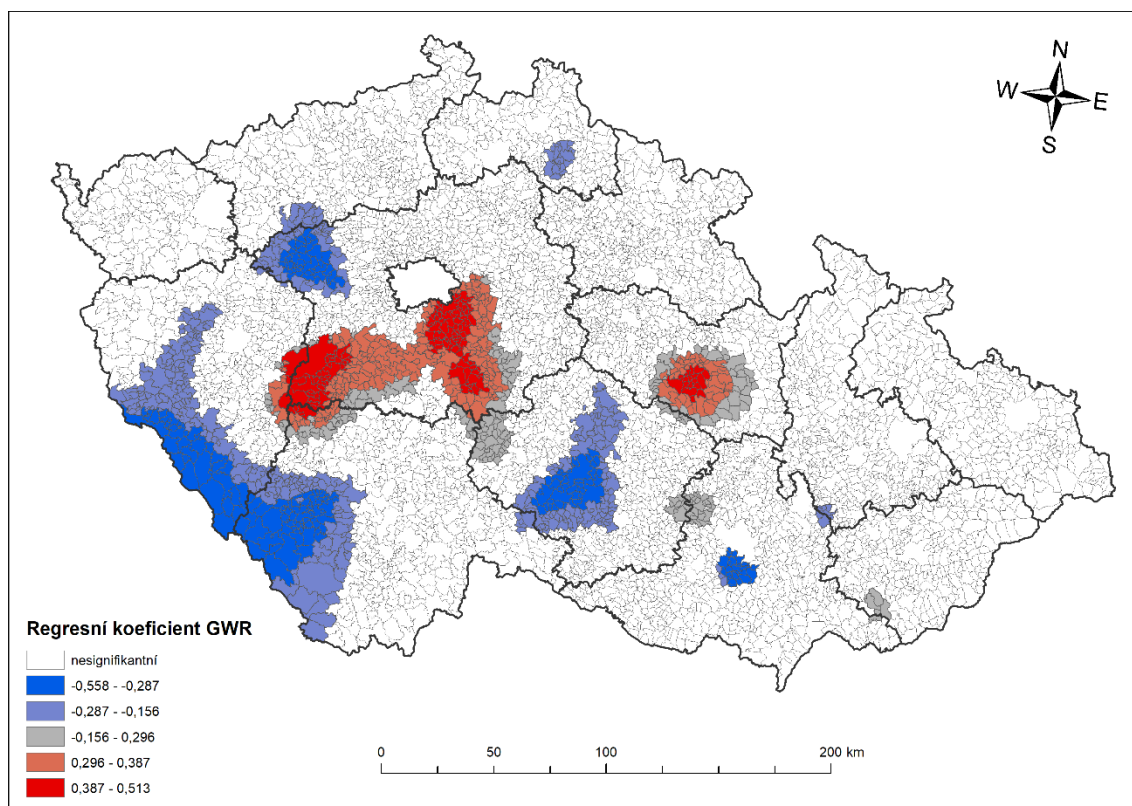

Zdroj: Vlastní zpracování dle dat ČSÚ v software GWR, GeoDa a ArcGIS

Jak již bylo několikrát uvedeno, tato část práce se zaměřuje na výzkum nahrazení ČSSD – ANO v roce 2017. Důležité je tedy pozorovat indikátory s vysokým vlivem na volbu ČSSD v roce 2013, aby bylo možné náhradu v roce 2017 potvrdit, či vyvrátit. Proto i při výzkumu ČSSD v roce 2017 budou znázorněny odhady lokálních regresních koeficientů indikátorů s největším vlivem v roce 2013, přestože v roce 2017 jejich vliv mohl výrazně oslabit. Toto oslabení se týkalo i zastoupení podnikatelů, přesto se v roce 2017 jednalo o indikátor s nejsilnějším vztahem na volbu ČSSD. Toto oslabení lze pozorovat i na obrázku č. 43, kde se ve srovnání s rokem 2013 jeví značná část Česka jako nesignifikantní. Další důkaz o oslabení vztahu nabízí pohled na legendu, ze které je

patrné, že ani v signifikantních jednotkách nebyly hodnoty regresních koeficientů příliš vysoké. Celkový vztah mezi zastoupením podnikatelů a volbou ČSSD byl záporný, což tedy hodnoty lokálních odhadů potvrzují. Nejzajímavějším jevem, který lze z obrázku č. 43 vysledovat, je zřejmě fakt, že zastoupení podnikatelů volbu ČSSD nejvíce ovlivňovalo jak v regionu podprůměrné volební podpory strany (Liberecký kraj), tak v regionu nadprůměrných volebních výsledků strany (Vysočina). Z toho lze usuzovat, že zejména na Liberecku se zastoupení podnikatelů značně podepsalo na volebním neúspěchu ČSSD v kraji. Mohl zde také sehrát roli faktor nadprůměrného zastoupení podnikatelů, a to zejména v oblasti Jizerských hor. Naopak na Vysočině je zastoupení podnikatelů značně podprůměrné. Lze tedy předpokládat, že buď zde nižší zastoupení podnikatelů podporu ČSSD zvyšovalo, nebo obce s přeci jen vyšším zastoupením podnikatelů volební podporu strany snižovaly i zde.

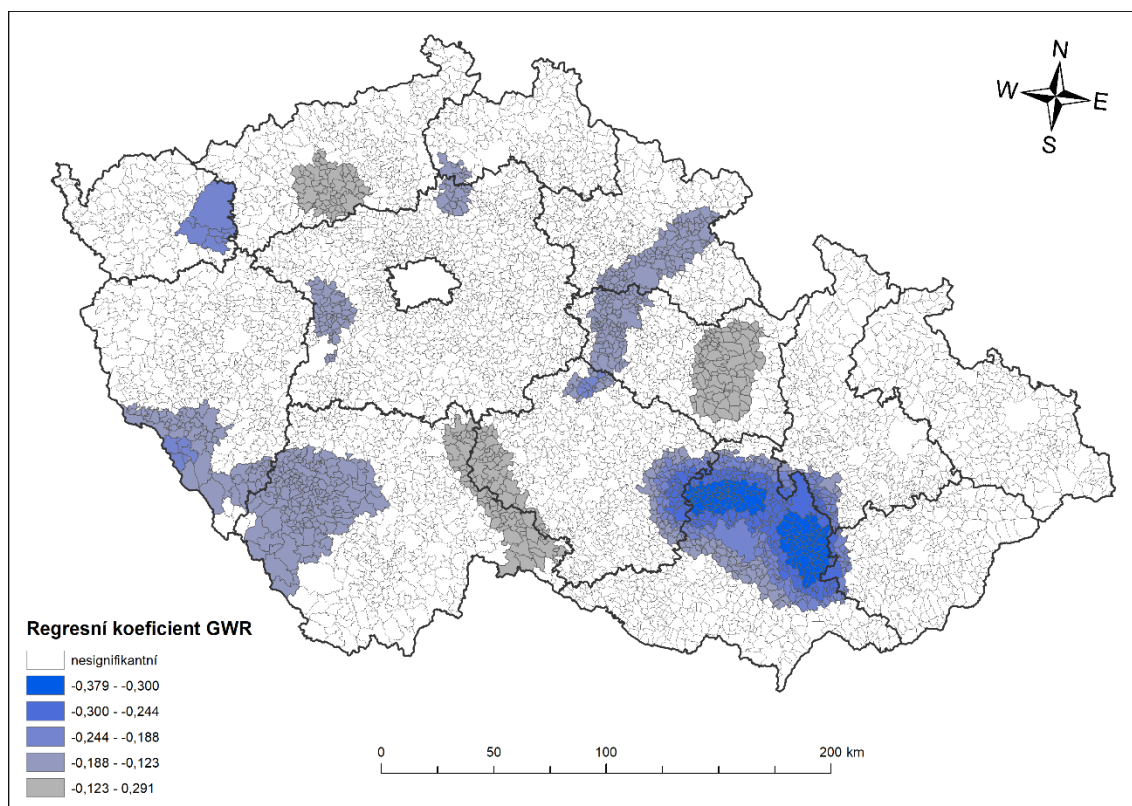
Obr. č. 44: Odhady lokálních koeficientů zastoupení nezaměstnaných pro ČSSD v roce 2017

Zdroj: Vlastní zpracování dle dat ČSÚ v software GWR, GeoDa a ArcGIS

Jak již bylo uvedeno, indikátor nezaměstnaných byl v roce 2017 pro ČSSD v rámci celého modelu nesignifikantní proměnnou. Lze u něj nicméně sledovat značné lokální odchylky odhadů lokálních regresních koeficientů na obrázku č. 44. V jižní polovině Středočeského kraje a mezi Chrudimí a Svitavami v Pardubickém kraji lze identifikovat shluky relativně vysokých kladných hodnot regresních koeficientů. V obou případech se jedná o oblasti s podprůměrnou volební podporou ČSSD, a zejména v případě Středočeského kraje zároveň o oblast s nízkou nezaměstnaností. Z toho by šlo usuzovat, že nízká nezaměstnanost zde snižuje volební podporu ČSSD. Druhou možností je, že pokud zde alespoň nějaký faktor zvyšuje volební podporu strany, je to právě rostoucí nezaměstnanost. Lze tedy na tento vztah nahlížet ze dvou úhlů, nicméně to stejné ale platí i o všech ostatních vztazích. Prostorově největší shluk záporných hodnot regresních koeficientů lze sledovat na Šumavě. V „plzeňské“ části Šumavy měla strana průměrnou či lehce nadprůměrnou podporu a v té „jihočeské“ poté převážně podprůměrnou. Jedná se zároveň o oblast, kde je předpoklad zvýšeného počtu voličů s voličským průkazem, kteří zde nemají trvalé bydliště, takže z těchto výsledků je těžké cokoliv usuzovat.

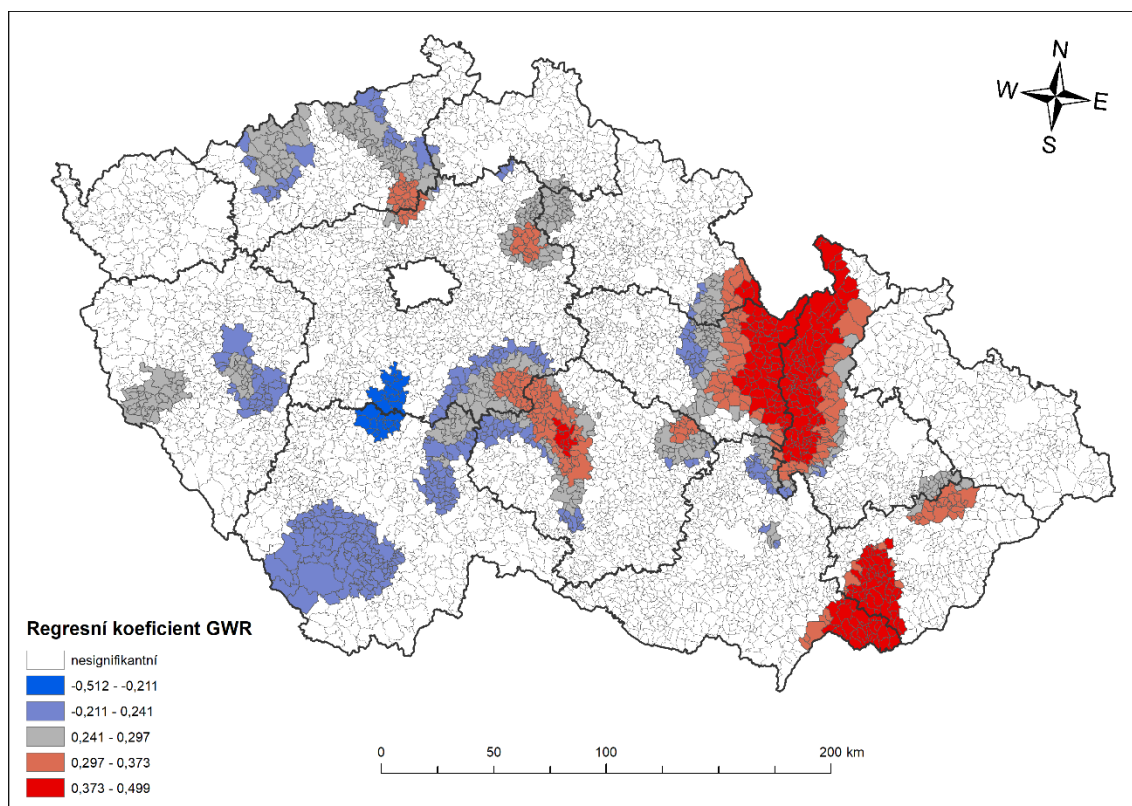
Obr. č. 45: Odhady lokálních regresních koeficientů zastoupení vysokoškoláků pro ČSSD v roce 2017

Zdroj: Vlastní zpracování dle dat ČSÚ v software GWR, GeoDa a ArcGIS

Vliv vysokoškoláků na volbu ČSSD v roce 2017 také značně oslabil, což lze sledovat i na obrázku č. 45, jelikož pouze nepatrná část Česka se jeví jako signifikantní. Hodnoty lokálních regresních koeficientů jsou v těchto signifikantních oblastech převážně záporné, což značí, že zvyšující se podíl vysokoškoláků má negativní vliv na volbu strany. Nejlépe identifikovatelný shluk těchto záporných hodnot se vyskytuje v severní části Jihomoravského kraje s částečným přesahem do okolních krajů. Jelikož se jedná o oblast blízkou Brnu, nachází se zde vysoké zastoupení vysokoškolsky vzdělaných obyvatel. Zároveň zde dosáhla ČSSD v roce 2017 nadprůměrných volebních výsledků. Lze tedy předpokládat, že pokud zde nějaký faktor snižoval podporu ČSSD, bylo to právě zastoupení vysokoškoláků, nicméně i přes tento signifikantní vliv, ČSSD v tomto regionu v celostátním měřítku uspěla.

Obr. č. 46: Odhady lokálních regresních koeficientů průměrného věku pro ČSSD v roce 2017

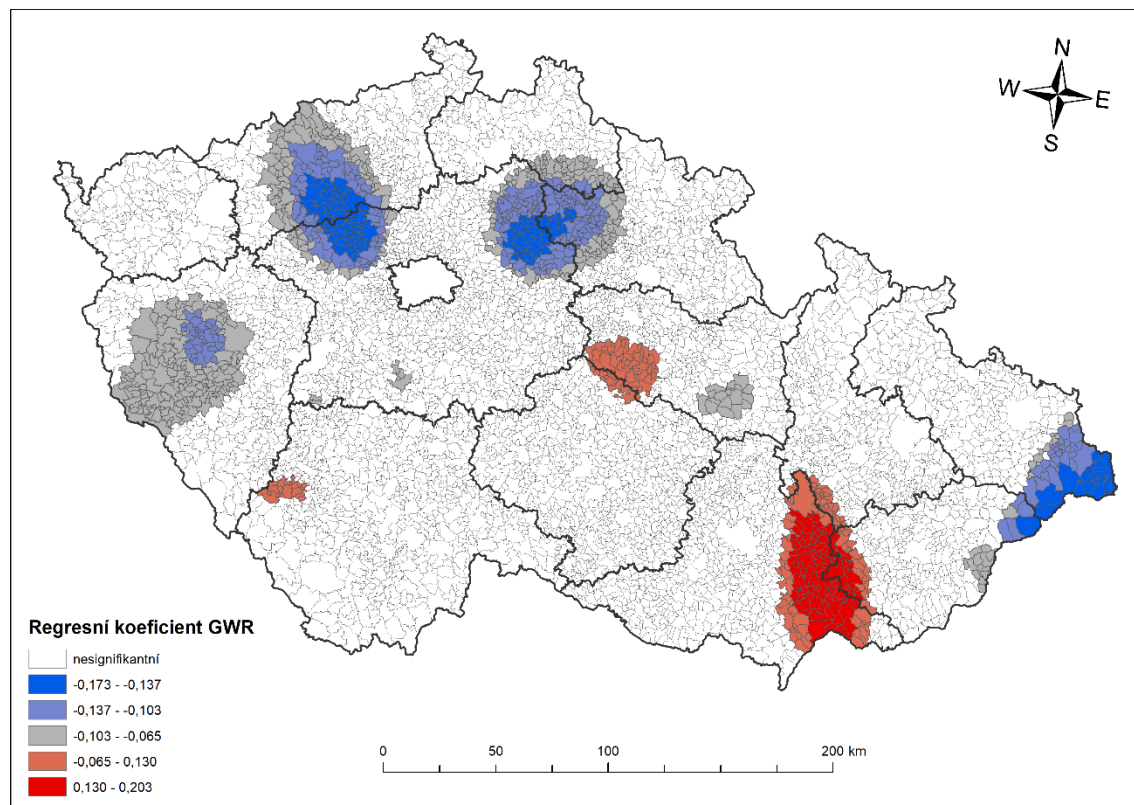

Zdroj: Vlastní zpracování dle dat ČSÚ v software GWR, GeoDa a ArcGIS

Dalším z indikátorů, jehož vztah v roce 2017 oslabil, ale přesto zůstal v kontextu daného roku mezi pěti nejvíce vysvětlujícími, je průměrný věk. Lokálně lze sledovat na obrázku č. 46 kladné i záporné hodnoty regresních koeficientů, přičemž hodnota koeficientu Beta byla 0,067. Kladné hodnoty regresních koeficientů by tedy měly v prostoru převažovat a přiložený obrázek č. 46 to dokazuje. Největší shluk kladných hodnot koeficientů se vyskytuje při hranicích Olomouckého a Pardubického kraje. Z celkového hlediska lze říci, že se v tomto regionu vyskytovaly obce s nadprůměrnou i podprůměrnou volební podporou ČSSD. Jedná se také o oblast, ve které se nacházejí obce s převážně nadprůměrnou hodnotou průměrného věku. V celkovém kontextu poměrně slabého vlivu jednotlivých indikátorů na volbu strany v tomto roce jsou hodnoty regresních koeficientů (až 0,499) vyskytujících se v této oblasti poměrně vysoké, a proto lze tvrdit, že rostoucí průměrný věk v obcích zde značně pozitivně ovlivnil volbu ČSSD. Další pozorovatelný shluk vysokých kladných hodnot v okolí Uherského Hradiště. Ostatní shluky signifikantních hodnot jsou „náhodně“ rozmístěné po území Česka a nelze z nich vyvozovat žádné

závěry. Za zmínku zřejmě stojí pouze fakt, že kladné hodnoty regresních koeficientů přecházejí v některých oblastech do hodnot záporných.

Obr. č. 47: Odhady lokálních regresních koeficientů volební účasti pro ČSSD v roce 2017

Zdroj: Vlastní zpracování dle dat ČSÚ v software GWR, GeoDa a ArcGIS

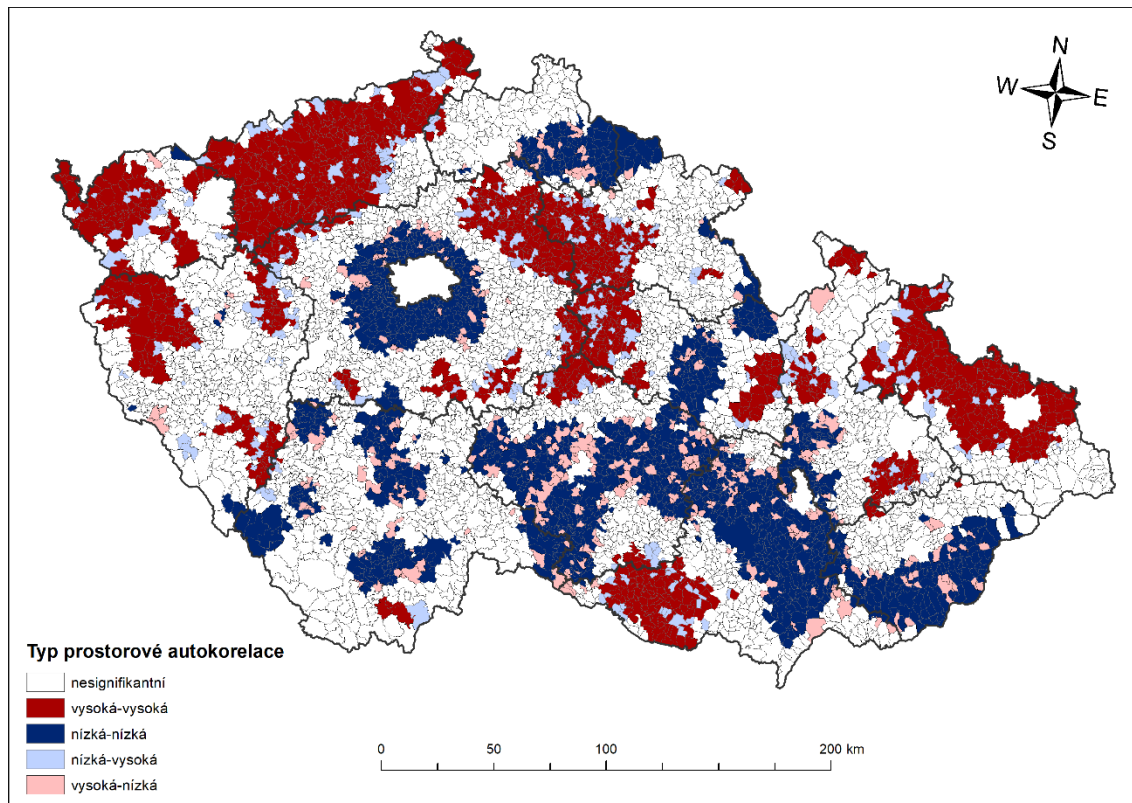
Těžce interpretovatelné jsou i výsledky odhadů lokálních regresních koeficientů volební účasti pozorovatelné na obrázku č. 47. Vztah volební účasti s volební podporou ČSSD v roce 2017 také značně oslabil. Shluky pozitivních i záporných hodnot lokálních regresních koeficientů volební účasti kladných i záporných hodnot jsou prostorově poměrně malé a „nahodile“ rozmístěné po Česku, což znamená, že jsou takřka neinterpretovatelné. Tento jev tedy značně dokresluje jev, který se u ČSSD 2017 objevil u mnoha indikátorů. Je totiž velmi těžké určit, jakým faktorem byla volba této strany v roce 2017 podmíněna. Celkový propad volební podpory přinesl i značný propad síly vztahů mezi podporou a jednotlivými indikátory.

5.3 ANO ve volbách do Poslanecké sněmovny v roce 2017

Jak již bylo uvedeno v kapitole věnující se volbě ČSSD v roce 2017, ANO se v mezivolebním období 2013-2017 vyprofilovalo v nejsilnější politickou stranu v zemi a její lídr Andrej Babiš se sám o sobě stal štěpnou linií. Po vzoru slovenské štěpné linie mečiarismus vs. antimečiarismus (Hloušek, Kopeček 2005) lze v Česku zaznamenat vznik štěpné linie babišismus vs. antibabišismus, jelikož se osoba Andreje Babiše stala skutečnou součástí politického boje. Zatímco ČSSD ztratila na celostátní úrovni 13 procentních bodů, tak ANO ze svých 18,65 % v roce 2013 posílilo na 29,64 % v roce 2017 a získalo v tomto roce 78 poslaneckých mandátů (ČSÚ 2013, 2017). Drtivé vítězství dokresluje odstup druhé ODS s 11,32 % a 25 mandáty, ale také vítězství ve všech krajích včetně Prahy. Vůbec nejvyšších volebních výsledků dosáhlo ANO na severozápadě ČESKA, když v Ústeckém kraji získalo 37,65 % hlasů. Nejhorší volební výsledek pro ANO znamenalo 20,35 % v Praze. V rámci „klasických“ krajů ANO nejméně uspělo v Jihomoravském kraji, když zde získalo 27,40 % (ČSÚ 2017). Volební vítězství strany tak lze považovat za dominantní. V roce 2013 bylo ANO i Andrej Babiš do značné míry pro voliče „velká neznámá“, nicméně v roce 2017 tuto stranu zaznamenal prakticky každý člověk se zájmem o veřejné dění. Dle Kitschelty (1995) lze ANO v roce 2017 jednoznačně zařadit mezi tzv. charismatické politické strany se silným lídrem v čele. Během let 2013 a 2017 se také naplno prokázala podobnost Andreje Babiše a jeho ANO s italskou stranou Forza Italia Silvia Berlusconiho (Shin, Agnew 2017). Andrej Babiš vystupoval, podobně jako Berlusconi, jako charismatický lídr, který vhodným jazykem dokázal oslovit širokou veřejnost. Zároveň se označoval za reprezentanta obyčejných lidí a vymezoval se vůči elitám, a to i navzdory tomu, že je jedním z nejbohatších Čechů. Na základě všech těchto faktů lze ANO zařadit zároveň mezi populistické strany (Shin, Agnew 2017). Andrej Babiš zároveň získával i na poli politického marketingu. Nejznámější postavou, která stojí za propagací ANO a Andreje Babiše nejen na sociálních sítích, je Marek Prchal. Využití moderních technologií by tak nahrávalo připodobnění ANO k italskému Hnutí pěti hvězd (Shin, Agnew 2017). Všechny tyto faktory vedly k tomu, že se ANO stalo dominantní politickou silou v zemi a Andrej Babiš premiérem. Jak již bylo uvedeno v kapitole ČSSD 2017, kampaň před volbami v roce 2017 ovlivnilo mnoho faktorů, které podmínil i střet koaličních partnerů ANO a ČSSD. O to překvapivější se může jevit fakt, že i po volbách v roce 2017 tyto dvě strany uzavřely vládní koaliční

smlouvu. Jejich menšinovou vládu podporovala strana KSČM. Role v této vládě se ovšem ve srovnání s tou předchozí výrazně proměnily.

Obr. č. 48: Shluky volebních výsledků ANO v roce 2017

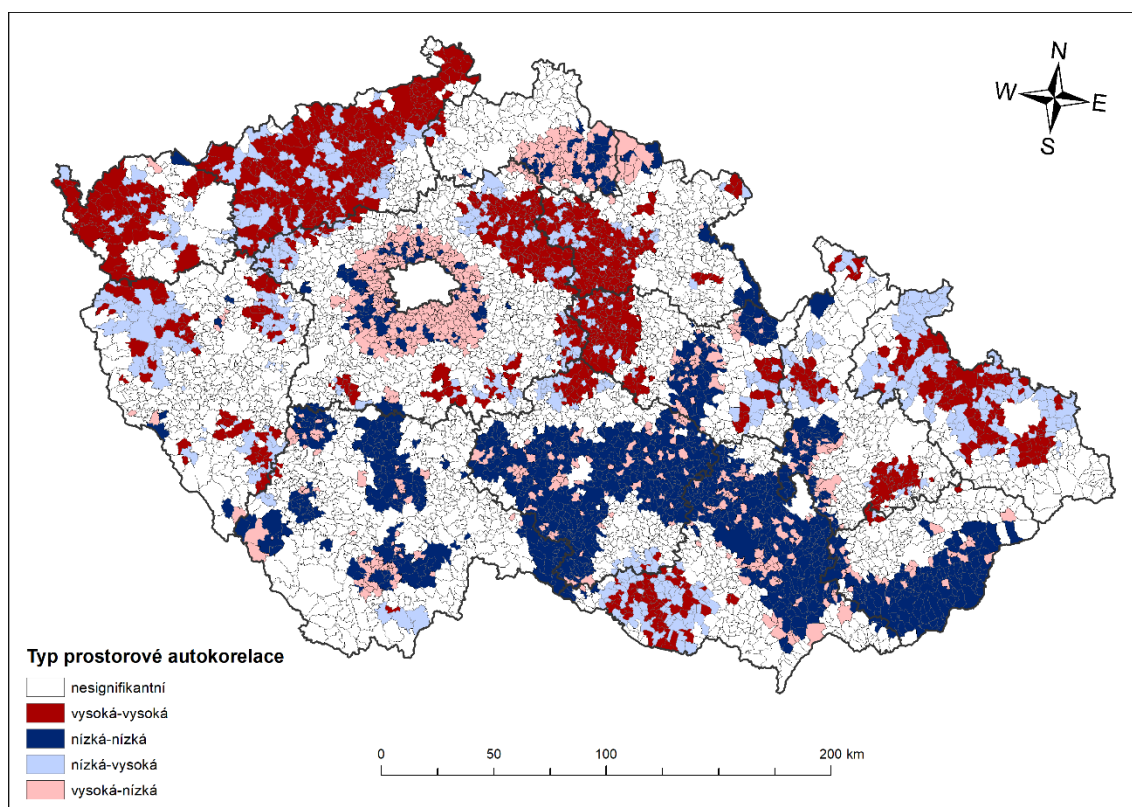

Zdroj: Vlastní zpracování dle dat ČSÚ v software GeoDa a ArcGIS

Na obrázku č. 48 lze pozorovat shluky nadprůměrné (tmavě červená barva) a podprůměrné (tmavě modrá barva) volební podpory ANO v roce 2017. Prostorově největší shluk vysoké podpory se nachází na severozápadě Česka. Tento shluk pokrývá prakticky celý Ústecký kraj a značnou část kraje Karlovarského, poté částečně navazuje i na Tachovsku v Plzeňském kraji. Právě v Ústeckém (37,55 %) a Karlovarském (35,42 %) kraji dosáhlo ANO nejvyšší volební podpory. Tyto regiony můžeme tedy označit jako klíčové pro volbu strany v roce 2017. Druhý shluk vysoké podpory lze najít i na druhém konci republiky, konkrétně na většině území Moravskoslezského kraje. V tomto regionu dosáhlo ANO stejného volebního výsledku jako v Karlovarském kraji. Z tohoto shluku je nápadně vyjmuta samotná Ostrava, která je vedena jako nesignifikantní, což značí průměrný volební výsledek. Třetí, prostorově poměrně rozlehlá, oblast nadprůměrné podpory se vyskytuje v oblasti hranic mezi Středočeským, Královéhradeckým a Pardubickým krajem. Tento shluk částečně zasahuje do všech

tří uvedených krajů, ovšem ve všech krajích dosáhlo ANO spíše průměrných výsledků, takže je evidentní, že zbylé oblasti v regionech volební podporu „srazily“. Poslední z výrazných shluků nadprůměrné volební podpory lze lokalizovat na Znojemsku. Tento jev je v Jihomoravském kraji spíše výjimkou, což dokazuje i lehce podprůměrný volební výsledek v kraji 27,40 %. V tomto kraji se totiž nachází i prostorově značně rozlehlý shluk podprůměrné podpory ANO, který pokrývá zejména severní a západní část kraje a řadí se do něj i samotné Brno. Tento shluk dále zasahuje i do značné části Zlínského kraje a na Vysočinu. Další lehce identifikovatelný shluk nízké podpory lze pozorovat v nejbližším okolí Prahy, ale samotná Praha do něj nezapadá. Vzhledem k volební výsledku ANO v Praze 20,36 % je evidentní, že volební podpora v jejím okolí dosahovalo hodnot pod 20 %. Další shluky, ale již prostorově značně menší, podprůměrné volební podpory se nacházejí zejména v Jihočeském kraji či v Krkonoších a nejbližším okolí. Při pohledu na volební podporu ANO ve velkých městech jsou patrné rozdíly. Zatímco v Brně či Praze získalo ANO podprůměrné volební výsledky, tak v ostatních městech se jednalo spíše o výsledky průměrné či nadprůměrné, což je patrné zejména ve velkých městech v Ústeckém kraji. Hodnota Moranova I 0,256 značí jistou pozitivní autokorelaci, a tím pádem i prostorovou závislost. V rámci prozatímních hodnot Moranova I u předchozích stran a předchozích let se jedná o nadprůměrnou hodnotu tohoto kritéria.

Obr. č. 49: Shluky komparace volební podpory ANO v letech 2013 a 2017

Zdroj: Vlastní zpracování dle dat ČSÚ v software GeoDa a ArcGIS

Prostorová komparace volební podpory ANO z let 2013 a 2017 na obrázku č. 49 ukazuje částečné prostorové změny v tomto mezidobí. Jedná se o výstup časoprostorové autokorelace LISTA. Moranovo I sice dosáhlo hodnoty 0,118, což značí pozitivní autokorelaci, nicméně na obrázku č. 49 lze sledovat i regiony, ve kterých byla v roce 2013 podprůměrná podpora strany a v roce 2017 nadprůměrná (světle modrá barva), ale také regiony, ve kterých byla změna opačná (světle červená barva). V rámci druhé jmenované kategorie lze sledovat zejména oblast v okolí Prahy. Jedná se tedy o region s nadprůměrnou podporou ANO v roce 2013, nicméně v roce 2017 zde byla podpora spíše podprůměrná a celkově jedna z nejnižších v celém Česku. Stejný jev lze vyzorovat i v Krkonoších a okolí. Oblasti spadající do prvně jmenované kategorie, tedy nízká podpora 2013 a vysoká 2017, lze najít v menší míře po celém Česku. Nejviditelnější jsou tyto oblasti v Moravskoslezském kraji, na Znojemsku či na Tachovsku. Regiony nadprůměrné (tmavě červená barva) či podprůměrné (tmavě modrá barva) v obou sledovaných letech jsou také zcela patrné. Stálou vysokou volební podporu ANO nalezneme zejména v Ústeckém a Karlovarském kraji či v oblasti na hranicích Středočeského, Královéhradeckého a Pardubického kraje. Na první pohled

patrné jsou tedy všechny čtyři kategorie časoprostorové autokorelace. Je tedy možné identifikovat regiony stálé vysoké podpory, regiony stále nízké podpory, ale také regiony, ve kterých proběhla určitá změna v podpoře ANO.

Tab. č. 13: Regresní modely volebních výsledků ANO 2017 – výstižnost celého modelu

Ukazatel	Vícenásobná regresní analýza	Geograficky vážená regrese
Adjusted R2	0,174	0,332
AIC _C	41702	40928

Zdroj: Vlastní zpracování dle dat ČSÚ v software SPSS a GWR

Hodnota koeficientu determinace vycházející z vícenásobné regresní analýzy značí, že 17 % variability volební podpory ANO v roce 2017 je vysvětleno daným modelem. Tento koeficient determinace značně zvýšila metoda geograficky vážené regrese na 33 %, což dokazuje vhodnost jejího použití. Stejně tak i pokles hodnoty AIC_C. Hodnoty koeficientů determinace jsou v kontextu celé práce průměrné a ve srovnání s modely ANO 2013 se lehce navýšily. Výsledky vycházející z tabulky č. 13 naznačují, že vztah jednotlivých indikátorů s volební podporou ANO 2017 by měl být o něco silnější, než tomu bylo v roce 2013.

Tab. č. 14: Regresní modely volebních výsledků ANO 2017 – efekty jednotlivých indikátorů

Analyzovaná proměnná	Vícenásobná regresní analýza		Geograficky vážená regrese		
	Beta	sig.	b _{min}	b _{median}	b _{max}
<i>Volební účast²⁶</i>	-0,081	0,000	-0,469	-0,024	0,247
<i>Počet obyvatel²⁷</i>	0,084	0,000	-6,135	1,433	11,311
Podíl obyvatel do 14 let	0,039	0,011	-0,495	0,151	0,718
<i>Podíl obyvatel 65 let a více</i>	-0,085	0,000	-0,659	-0,126	0,405
<i>Průměrný věk</i>	0,176	0,000	-0,541	0,509	1,587
Poměr mužů a žen	0,005	0,698	-15,888	-0,036	17,355
<i>Nezaměstnaní</i>	0,016	0,211	-0,833	-0,069	0,745
<i>Podnikatelé</i>	-0,169	0,000	-0,494	-0,183	0,270
<i>Věřící (římští katolíci)</i>	-0,238	0,000	-0,665	-0,137	0,595
<i>Vysokoškoláci</i>	-0,154	0,000	-0,825	-0,239	0,309
Exekuce	0,006	0,700	-0,443	-0,015	0,397
Cizinci	-0,046	0,000	-1,774	-0,040	1,013
Mechanická měna ob.	0,011	0,407	-0,056	-0,001	0,070
Rozloha obce	-0,058	0,001	-0,243	-0,041	0,297
Hustota obyvatel	-0,021	0,213	-0,036	-0,003	0,010

Zdroj: Vlastní zpracování dle dat ČSÚ v software SPSS a GWR

²⁶ Oranžově označené jsou indikátory, které nejvíce přispěly k vysvětlení modelu ČSSD v roce 2013.

²⁷ Kurzivou označené jsou indikátory, které nejvíce přispěly k vysvětlení modelu ANO v roce 2017.

Efekty jednotlivých indikátorů na volbu ANO v roce 2017 jsou znázorněny v tabulce č. 14. Oranžově jsou zde označeny indikátory, které nejvíce přispěly k vysvětlení modelu ČSSD v roce 2013, jelikož právě srovnání ČSSD 2013 a ANO 2017 je jedním z klíčů pro možnost potvrzení či vyvrácení hypotézy o nahrazení těchto stran. Kurzivou jsou poté označeny indikátory, které největší měrou vysvětlovaly model pro ANO 2017. Je tedy na první pohled možné srovnat, zda na strany u vedených letech působily stejné proměnné.

Při pohledu na tabulky je tedy patrné, že tři z pěti nejvíce vysvětlujících proměnných pro každou stranu v uvedených letech byly totožné. Je nicméně nutné zkoumat, zda je charakter těchto vztahů u jednotlivých indikátorů totožný, či opačný. Srovnání těchto dvou stran bude hlavním tématem následující kapitoly a tato se bude primárně věnovat indikátorům ovlivňující volbu ANO 2017.

V rámci socioekonomické štěpné linie (Hloušek, Kopeček 2005) či linie vlastníci vs. pracující (Lipset, Rokkan 1967) je v práci sledováno zejména zastoupení podnikatelů. Vliv tohoto indikátoru na volbu ANO 2017 je záporný, což značí výsledný koeficient Beta $-0,169$. S rostoucím zastoupením podnikatelů v obcích tedy roste pravděpodobnost nižšího volebního výsledku strany, ale tento vztah lze opět i obrátit. Největší podíl podnikatelů v obcích se nachází v okolí Prahy, ale také v Krkonoších či na Šumavě. Jedná se tedy především o oblasti s podprůměrnou volební podporou ANO v roce 2017, což do značné míry vysvětluje výsledný koeficient Beta. ANO v roce 2017 tedy na základě tohoto výsledku nelze označit jako stranu s podporou podnikatelů. Stejně jako třeba u ČSSD se jeví v rámci socioekonomické i u ANO zcela nesignifikantní proměnná zastoupení nezaměstnaných.

V rámci socioekonomické štěpné linie, ale částečně i v rámci centrum vs. periferie (Lipset, Rokkan 1967) lze pozorovat i vliv zastoupení vysokoškolsky vzdělaných obyvatel. Tento indikátor měl také záporný koeficient Beta $-0,154$, což indikuje negativní vliv na volbu strany. S rostoucím zastoupením vysokoškoláků tedy lze předpokládat snižování volebních výsledků ANO v roce 2017. Vysoký podíl vysokoškoláků je typický pro zázemí velkých měst, zejména pak Prahy a Brna. V těchto oblastech dosáhlo ANO podprůměrné výsledky, což vysvětluje i výsledný koeficient. Značnou roli zde bude zřejmě hrát i opačný efekt vztahu, tedy že nízké zastoupení vysokoškoláků zvyšuje volební podporu ANO. Tento efekt lze evidentně pozorovat v Ústeckém a Karlovarském

kraji, kde je značně podprůměrné zastoupení vysokoškoláku a zároveň zde ANO dosáhlo nejvyšších volebních výsledků v celém Česku.

Značný vliv na volbu ANO 2017 měl i průměrný věk s koeficientem Beta 0,176, který udává, že volbu ANO pozitivně ovlivňoval rostoucí průměrný věk v obcích. Bez lokální analýzy geograficky vážené regrese, tedy bez odhadů lokálních regresních koeficientů, lze jen těžko odhadovat, v jakém regionu hrál průměrný věk na volbu značnou roli. I tento indikátor by šlo zvážit ve štěpné linii centrum vs. periferie, a to vzhledem k tomu, že jednoznačně nejnižší průměrný věk mají obce v okolí Prahy či Brna, naopak vysoký průměrný věk se vyskytuje zejména v periferních regionech Česka. Nicméně nízký průměrný věk v obcích v blízkosti Prahy může být dalším vysvětlením, proč právě zde mělo ANO jednoznačně nejnižší volební podporu v celé republice. Opačný charakter vztahu má s volbou podíl obyvatel starších 65 let s koeficientem Beta -0,085, což se se vztahem celkového průměrného věku a volby ANO příliš neslučuje. Lze tedy předpokládat, že ANO dosáhlo nejvyšší podpory v obcích s nadprůměrným průměrným věkem, ale s nižším podílem seniorů. Voličskou základnu strany tedy mohou tvořit obyvatelé mezi 50 a 60 lety.

Na ose město vs. venkov (Lipset, Rokkan 1967) lze jednoznačně uvažovat proměnnou ohledně počtu obyvatel. Ze samotné prostorové diferenciaci volební podpory ANO 2017 (viz obr. č. 48) nebylo možné ukotvit stranu na jedné ze stran této štěpné linie. Výsledek koeficientu Beta 0,084 indikátoru počtu obyvatel také nedává jasnou odpověď a je patrné, že se nejedná o příliš silný vztah. Jedná se nicméně o vztah kladný, který značí, že s rostoucím počtem obyvatel roste pravděpodobnost vyšší podpory ANO. U tohoto indikátoru může projevovat značný vliv silně urbanizovaný Ústecký kraj s nejvyšší volební podporou ANO v celém Česku. Na druhé straně poté může stát např. Praha, kde byl výsledek strany značně podprůměrný.

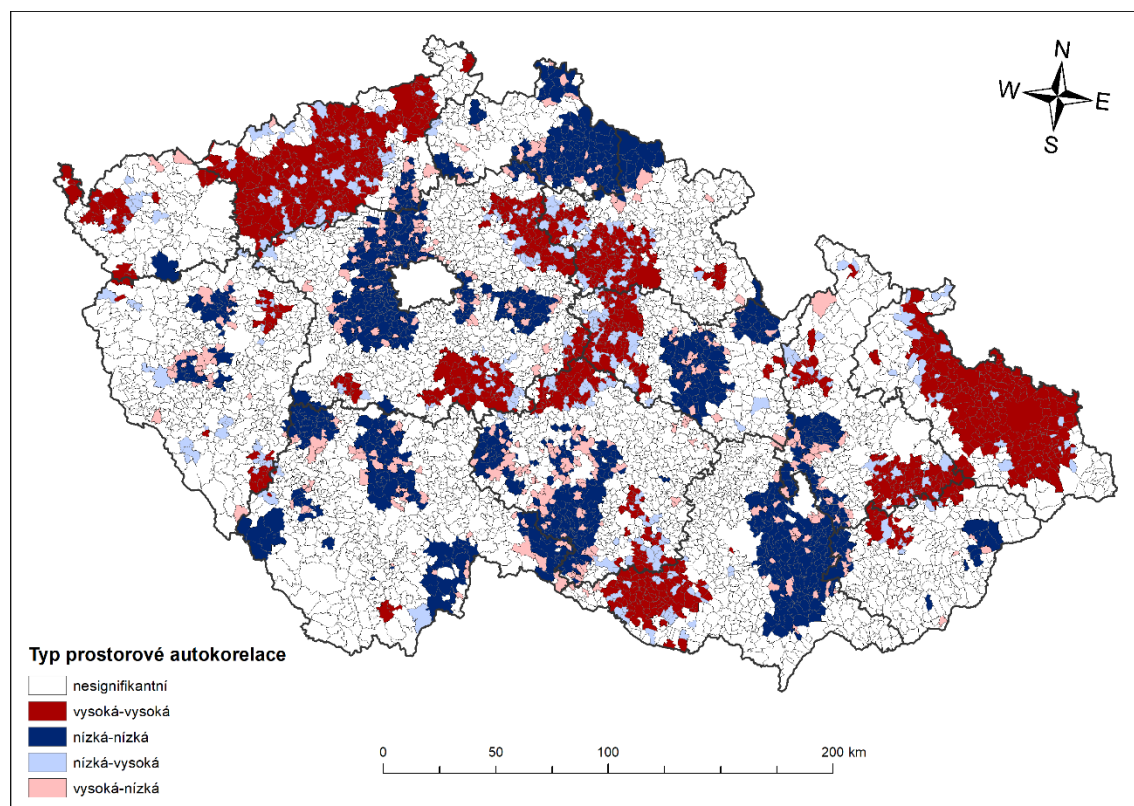
Nejsilnější vztah s volební podporou ANO mělo v roce 2017 zastoupení římských katolíků s koeficientem Beta -0,238. Tento výsledek je značně očekávatelný, jelikož strana získala podprůměrnou podporu v regionech s vysokým podílem věřících, tedy zejména ve Zlínském a Jihomoravském kraji či na Vysočině, a naopak v regionech s minimální podílem věřících strana dominovala, což lze pozorovat v Ústeckém a Karlovarském kraji. Tento indikátor lze pochopitelně sledovat na štěpné linii církev vs. stát (Lipset, Rokkan 1967), ovšem v Česku je zařazení jakékoliv politické

strany v rámci této štěpné linie takřka nemožné. Výjimku může tvořit strana KDU-ČSL. Tento negativní vztah mezi věřícími a volbou ANO může být do jisté míry dán působením Andreje Babiše před rokem 1989, které věřící voliče pravděpodobně odrazuje.

Nižší efekt na volbu ANO v roce 2017 poté vykazují následující indikátory: volební účast, podíl obyvatel do 14 let, zastoupení cizinců a rozloha obce. Jako zcela nesignifikantní se jeví již zmiňovaný podíl nezaměstnaných osob, poměr mužů a žen, zastoupení obyvatel v exekuci, mechanická měna obyvatelstva a hustota obyvatelstva v obcích (viz tab. č. 14).

V tabulce č. 14 lze také nalézt i maximální, minimální a mediánové hodnoty odhadů lokálních regresních koeficientů jednotlivých sledovaných indikátorů. I při zaměření se pouze na ty nejvíce vysvětlující je patrné, že je zde poměrně patrný rozdíl mezi minimálními a maximálními hodnotami, což by mohlo poukazovat na značnou socioekonomickou a demografickou heterogenitu voličů ANO.

Obr. č. 50: Shluky standardizovaných reziduí z lineárního regresního modelu volební podpory ANO v roce 2017

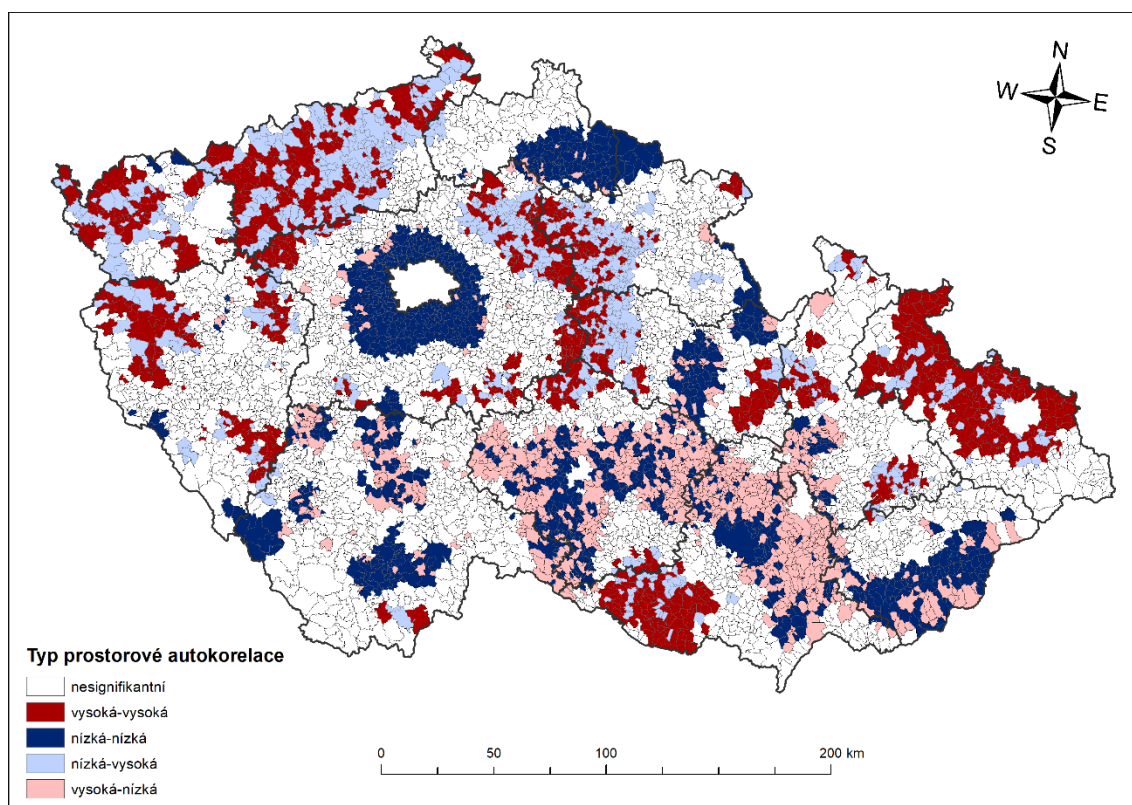
Zdroj: Vlastní zpracování dle dat ČSÚ v software SPSS, GeoDa a ArcGIS

Obrázek č. 50 znázorňující shluky standardizovaných reziduí vycházejících z vícenásobné regresní analýzy udává, v jakých regionech dosáhlo ANO 2017 vyšších (tmavě červená barva) nebo nižších (tmavě modrá barva) výsledků, než předpokládal samotný model. Takovéto oblasti jsou logicky takřka totožné s těmi, ve kterých získala strana nadprůměrnou a podprůměrnou volební podporu. Oblasti, ve kterých získalo ANO vyšší podporu, než model očekával, jsou tedy zejména v Ústeckém a Moravskoslezském kraji. Další takový shluk lze nalézt v již několikrát zmiňované oblasti při hranicích Středočeského, Královéhradeckého a Pardubického kraje. Shluky nižších volebních výsledků, než očekával regresní model, jsou rozptýleny po celém území Česka. Nachází se např. západně od Prahy, v Krkonoších či východně od Brna. Další, ale prostorově již menší, shluky lze identifikovat v Jihočeském kraji či na Vysočině.

5.4 Nahrazení ČSSD – ANO v roce 2017

Kromě nahrazení ODS – ANO v roce 2013 práce sleduje i nahrazení ČSSD – ANO v roce 2017. V tomto roce zaznamenala ČSSD značný volební propad z 20,45 % a vítězství ve volbách 2013 na 7,27 % a celkově až šesté místo v roce 2017 (ČSÚ 2013, 2017). ANO naopak značně posílilo. Již volební výsledek z roku 2013 18,65 % byl jistě volební úspěch pro stranu kandidující poprvé ve sněmovních volbách, nicméně 29,64 % z roku 2017 pozici ANO upevnilo a strana se stala suverénně nejsilnější v zemi. Bylo také již zmíněno, že během čtyř let mezi volbami hrál stále větší roli samotný Andrej Babiš. Stal se z něj skutečně charismatický lídr strany a uchýloval se často k populistickým tahům. Proto lze ANO zařadit mezi charismatické strany (Kitschelt 1995) a Andreje Babiše poté přirovnat k Silviu Berlusconiho s jeho stranou Forza Italia (Shin, Agnew 2017). Práce také předpokládá, že ANO ve volbách 2017 cílilo již na zcela jiné voliče než v roce 2013 (Horák 2017), ačkoliv Andrej Babiš stavil své ANO do role strany, která je pro každého (*catch all party*). V rámci této změny je zajímavý fakt, že ČSSD s ANO spolu tvořily vládní koalici po volbách v roce 2013, přesto vznikalo mezi stranami mnoho konfliktů, a to zejména s blížícími se volbami 2017. Samotná osoba Andreje Babiše se stala předmětem mnoha sporů, a proto lze uvažovat o vytvoření štěpné linie babišismus vs. antibabišismus po vzoru linie mečiarismus vs. antimečiarismus na Slovensku (Hloušek, Kopeček 2005).

Obr. č. 51: Shluky komparace volebních výsledků ČSSD 2013 a ANO 2017

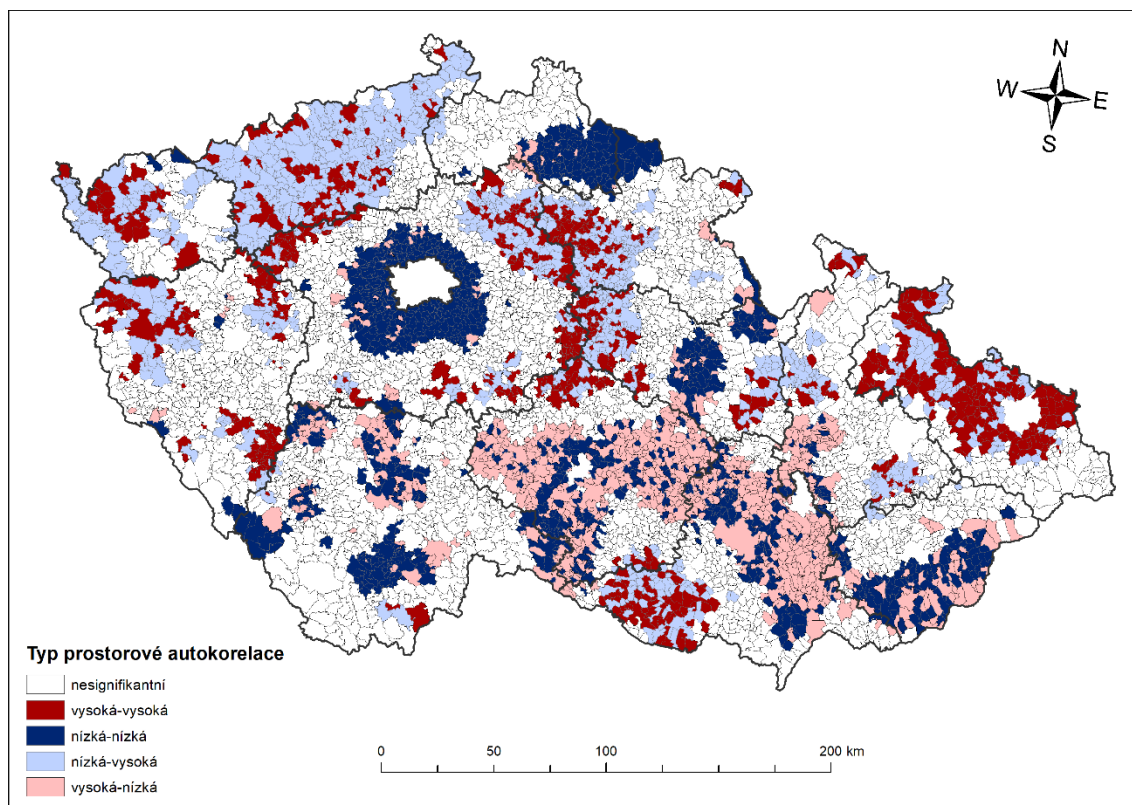

Zdroj: Vlastní zpracování dle dat ČSÚ v software GeoDa a ArcGIS

Časoprostorová autokorelace LISTA volební podpory ČSSD 2013 a ANO 2017 nabízí pohled na oblasti možné náhrady těchto stran. Na obrázku č. 51 lze opět pozorovat čtyři kategorie a nesignifikantní jednotky. Z pohledu nahrazení politických stran je důležité sledovat zejména oblasti s vysokou podporou ČSSD 2013 i ANO 2017 (tmavě červená barva) a oblasti s nízkou podporou ČSSD 2013, ale vysokou ANO 2017 (světle modrá barva). První z uvedených příkladů lze pozorovat zejména v Moravskoslezském kraji. Zde měla tedy v roce 2013 nadprůměrnou volební podporu ČSSD a v roce 2017 ANO. Předpoklad nahrazení těchto stran v Moravskoslezském kraji ještě umocňuje fakt, že v roce 2017 zde ČSSD již zdaleka neměla tak silnou podporu, a to i v kontextu celkového volebního propadu strany. ANO zde v roce 2013 ještě naopak nemělo nadprůměrnou podporu, ale v roce 2017 zde dosáhlo druhého nejvyššího krajského volebního výsledku s 35,42 % (ČSÚ 2017). Zde lze tedy uvažovat dle Shina a Agnewa (2002) o „střídání“ politických stran v regionu, kdy nová strana převezme voliče té staré. Naprosto totožnou situaci lze pozorovat i na Znojemsku v Jihomoravském kraji. Obce tmavě červená barvy se ve značné míře nacházejí i v Ústeckém kraji. Zde se ovšem značně prolínají s obcemi světle modré barvy. V tomto regionu se tedy odehrávají oba

představené jevy možného nahrazení. Jedná se tedy do značné míry o kombinace „střídání“ stran s tzv. „kolonizací“ (Shin, Agnew 2002), přičemž možnou kolonizaci značí právě světle modré jednotky. Kolonizace regionů znamená, že nová strana obsadí regiony, kde stará strana příliš nedominovala, což je příklad právě částí Ústeckého kraje. ČSSD zde měla v roce 2013 spíše podprůměrnou či průměrnou volební podporu a ANO zde v roce 2017 dominovalo a získalo v kraji nejvyšší podporu 37,55 %. Velmi podobný jev kombinace „střídání“ i „kolonizace“ lze poté sledovat v oblasti při hranicích Středočeského, Královéhradeckého a Pardubického kraje. Shluky tmavě modré barvy nejsou pro nahrazování stran příliš určující, jelikož se jedná o oblasti, kde byla podprůměrná volební podpora ČSSD 2013 i ANO 2017 a nahrazení tedy nelze předpokládat. Takovou oblastí je jednoznačně okolí Prahy či Krkonoše a Podkrkonoší. Posledním typem oblastí jsou ty, kde měla ČSSD 2013 nadprůměrné výsledky a ANO 2017. Jsou značeny světle červenou barvou a logicky také nejsou pravděpodobné při uvažování náhrady těchto stran.

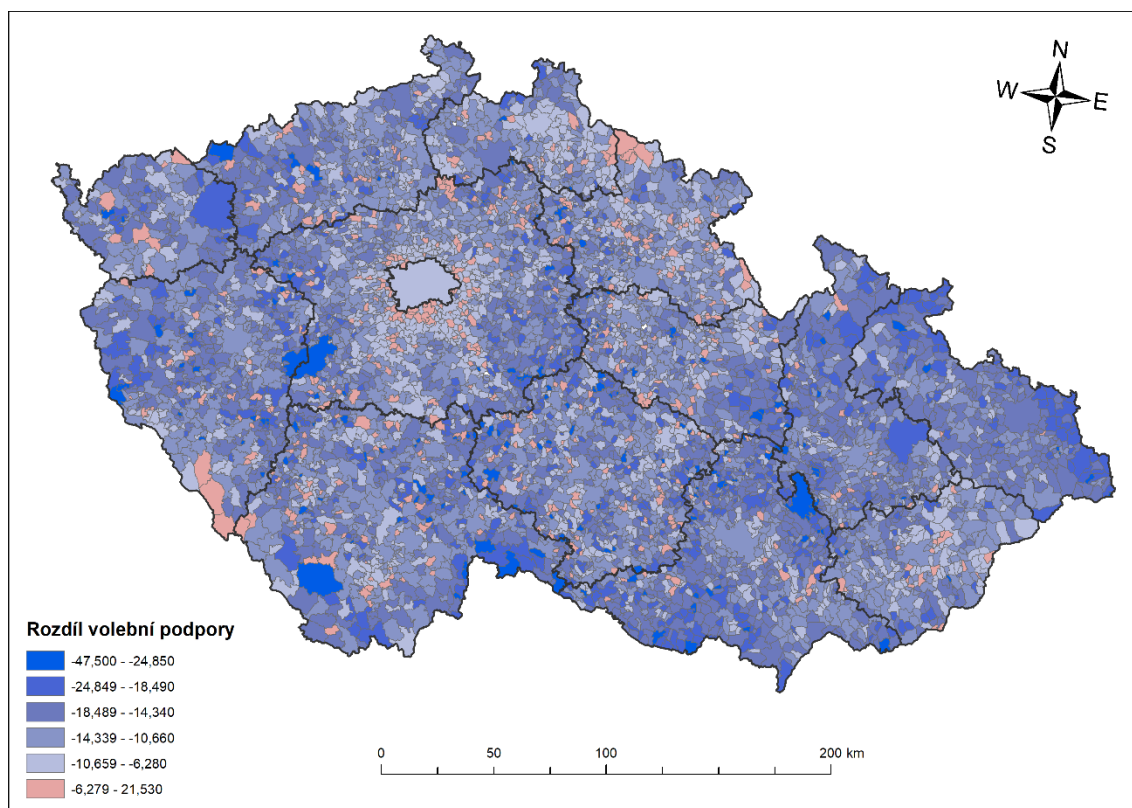
Obr. č. 52: Shluky komparace volebních výsledků ČSSD 2017 a ANO 2017

Zdroj: Vlastní zpracování dle dat ČSÚ v software GeoDa a ArcGIS

Komparace volební výsledků ČSSD a ANO ze stejného roku 2017 značně potvrzuje předpokládané regiony možné náhrady. Zde je potřeba brát v potaz, že se značně lišily volební výsledky jednotlivých stran, a proto vysoká podpora u ČSSD je značně nižší než vysoká podpora u ANO. Nicméně i tak obrázek č. 52 značně dokazuje zejména výše popsaný proces v Ústeckém kraji či při hranicích Středočeského, Královéhradeckého a Pardubického kraje.

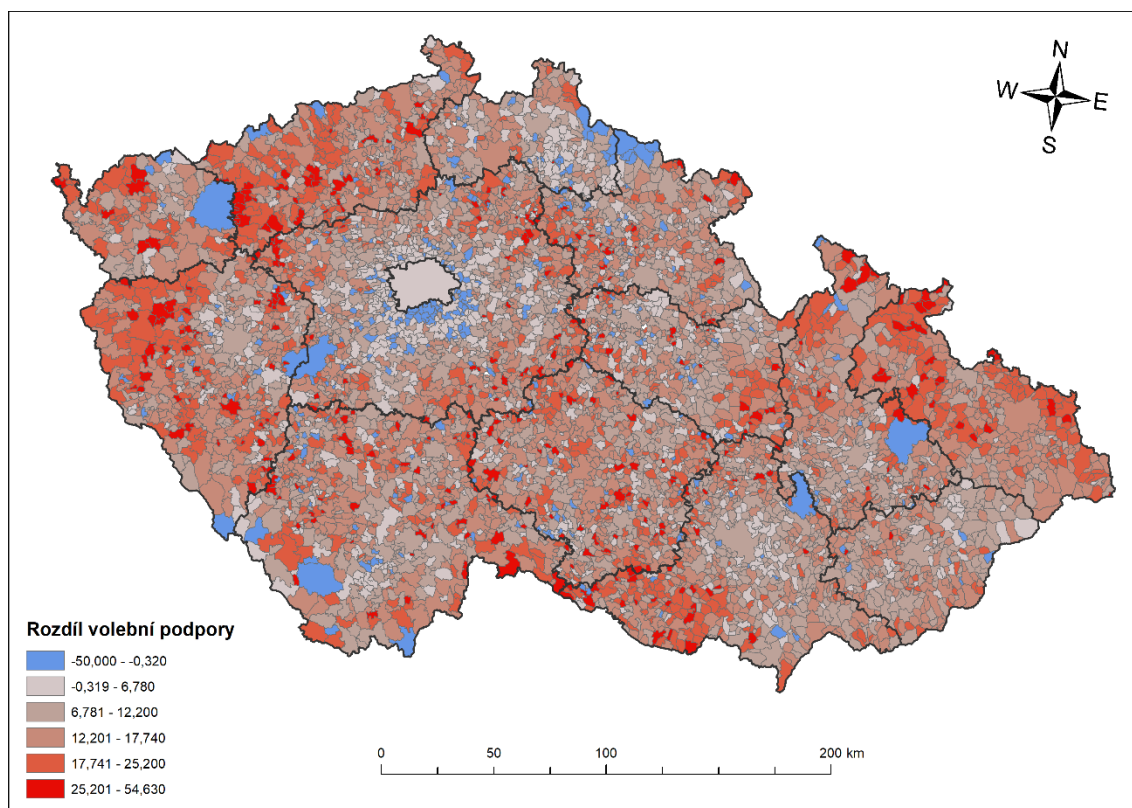
Obr. č. 53: Volební podpora ČSSD v roce 2017 ve srovnání s rokem 2013 (rozdíl v procentních bodech)

Zdroj: Vlastní zpracování dle dat ČSÚ v software GeoDa a ArcGIS

Na obrázku č. 53 je zobrazen rozdíl volební podpory ČSSD mezi sledovanými roky v jednotlivých obcích. Při pohledu na mapu a legendu je tedy jasně patrné, že ČSSD v roce 2017 výrazně ztrácela na celém území Česka. Nejméně ztrácela v okolí Prahy, což je dáno tím, že zde měla nejnižší podporu již v roce 2013. Naopak výrazné ztráty lze pozorovat zejména v Moravskoslezském kraji, který se jeví jako možný region náhrady, což potvrzuje tedy i skutečnost této značné ztráty ČSSD. Strana zde získala v roce 2013 26,38 % hlasů a jednalo se o nejvyšší krajskou podporu v rámci celé republiky. V roce 2017 zde ovšem ČSSD dosáhla na pouhých 8,83 % hlasů (ČSÚ 2013, 2017). I těchto necelých 9 % bylo tedy nadprůměrných v rámci celorepublikové podpory strany, nicméně ztráta 17 procentních bodů je velice citelná.

Obr. č. 54: Volební podpora ANO v roce 2017 ve srovnání s rokem 2013 (rozdíl v procentních bodech)

Zdroj: Vlastní zpracování dle dat ČSÚ v software GeoDa a ArcGIS

Na obrázku č. 54 lze pozorovat totožné srovnání výsledků mezi volebními roky 2013 a 2017 u ANO. Efekt je však zcela opačný. Na první pohled je pozorovatelný značný nárůst volebních výsledků strany v roce 2017. Nejvyšší hodnoty vykazují i Moravskoslezský kraj, který byl již blíže popsán v předchozích částech, nicméně i na této mapě je evidentní nárůst volební podpory v tomto kraji. Vzhledem k souběžnému propadu podpory ČSSD v kraji ho lze označit za region, ve kterém proběhlo „střídání“ (Shin, Agnew 2002) těchto stran a ANO převzalo voliče ČSSD. Je však nutné zvážit i další faktory a strany, které mohly stát za propadem ČSSD, aniž by tato ztráta vysvětlovala nárůst podpory ANO. Takovou stranou může být např. SPD, která zde v roce 2017 dosáhla na 13,87 % hlasů. Dalším krajem, ve kterém je na první pohled patrný značný nárůst volební podpory ANO je Ústecký kraj. Ačkoliv zde strana vyhrála již v roce 2013 s podporou 21,29 %, tak v roce 2017 již zcela dominovala s 37,55 % (ČSÚ 2013, 2017). Tento region lze tedy také označit za možný region náhrady zkoumaných politických stran. Jelikož se nedá říct, že by zde ČSSD v roce 2013 dominovala tak jako v Moravskoslezském kraji, tak je pravděpodobnější spíše

tzv. „kolonizace“ regionu (Shin, Agnew 2002), když ANO začalo zcela dominovat v regionu průměrné či podprůměrné podpory ČSSD. Dalšími, již prostorově menšími, regiony možné náhrady by šlo v komparaci obrázků 51 až 54 uvažovat Tachovsko a Znojensko, kde také došlo ke značnému nárůstu volební podpory ANO a poklesu ČSSD.

Tab. č. 15: Standardizované koeficienty Beta nejvíce vysvětlujících indikátorů ČSSD a ANO 2013 a 2017

Analyzovaná proměnná	ČSSD 2013		ČSSD 2017		ANO 2013		ANO 2017	
	Beta	sig.	Beta	sig.	Beta	sig.	Beta	sig.
Volební účast	-0,093	0,000	-0,056	0,001	0,082	0,000	-0,081	0,000
Počet obyvatel	-0,025	0,241	-0,102	0,000	0,186	0,000	0,084	0,000
Podíl obyvatel 65 let a více	0,048	0,018	0,079	0,000	-0,124	0,000	-0,085	0,000
Průměrný věk	0,206	0,000	0,067	0,001	-0,029	0,247	0,176	0,000
Nezaměstnaní	0,035	0,009	0,003	0,820	-0,004	0,749	0,016	0,211
Podnikatelé	-0,217	0,000	-0,116	0,000	0,093	0,000	-0,169	0,000
Věřící	0,053	0,000	0,110	0,000	-0,305	0,000	-0,238	0,000
Vysokoškoláci	-0,103	0,000	-0,044	0,007	-0,007	0,631	-0,154	0,000

Zdroj: Vlastní zpracování dle dat ČSÚ v software SPSS a GWR

Tabulka č. 15 znázorňuje nejvíce vysvětlující proměnné volby ČSSD a ANO v letech 2013 a 2017. Vzhledem k hlavnímu cíli, tedy sledování nahrazení těchto stran, je klíčové porovnání zejména působení jednotlivých indikátorů na volbu ČSSD 2013 a ANO 2017, aby bylo možné posoudit, zda ANO přebralo voliče ČSSD, či nikoliv. Jako vedlejší efekty lze sledovat vývoj síly jednotlivých vztahů či změnu jejich charakteru. Prostorová diference volební podpory tedy určila regiony a oblasti případné náhrady ČSSD – ANO, přičemž v této části bude ověřeno, jaká skupina obyvatel tuto prostorovou změnu mohla podmiňovat.

Jako nejvíce vysvětlující proměnná se ve vztahu k volbě ČSSD 2013 jeví zastoupení podnikatelů s koeficientem Beta -0,217. Tento indikátor lze sledovat v rámci více

štěpných linií. Tou základní je linie vlastníci vs. pracují (Lipset, Rokkan 1967), ze které následně vychází socioekonomická štěpná linie (Hloušek, Kopeček 2005) či osa pravice-levice. U ČSSD lze sledovat negativní charakter vztahu v obou sledovaných letech. Síla vztahu v roce 2017 poklesla, ovšem stále zůstává poměrně silná. Tyto záporné výsledky koeficientu Beta značí, že rostoucí zastoupení podnikatelů negativně ovlivňuje volbu strany, přičemž tento vztah lze i otočit. Zajímavější je ovšem vývoj vztahu podnikatelů na volbu ANO. V roce 2013 byla hodnota koeficientu Beta 0,093, ale v roce 2017 -0,169. Nastala zde tedy poměrně zásadní změna charakteru vztahu z pozitivního na negativní. V roce 2013 zastoupení podnikatelů ovlivňovalo volbu ANO pozitivně, ale v roce 2017 tomu bylo naopak. Tato změna potvrzuje vývoj ANO mezi lety 2013 a 2017 do levého spektra stranického systému. Značnou roli v tomto posunu mohla sehrát účast ANO ve vládě s levicovou ČSSD po volbách 2013, ale také zákon o elektronické evidenci tržeb (EET), který se nesetkal s podporou zejména drobných podnikatelů. Vzhledem k oslabení vztahu tohoto indikátoru u ČSSD a značné transformace u ANO lze tedy uvažovat, že v rámci linie vlastníci vs. pracující ANO nahradilo ČSSD na straně pracujících. Tuto možnost potvrzuje i statisticky nevýznamný vliv nezaměstnanosti na volbu zkoumaných stran.

Další podobnou transformaci vztahu lze pozorovat i u dalších indikátorů. Jedním z nich je zastoupení vysokoškoláků, které je také možné vklínit do socioekonomické štěpné linie či do linie centrum vs. periferie (Lipset, Rokkan 1967). Stejně jako zastoupení podnikatelů, tak i rostoucí zastoupení vysokoškoláků z globálního hlediska snižovalo podporu ČSSD v obou letech, a stejně tak jako u podnikatelů tento vztah v roce 2017 oslabil. Naopak u ANO se vliv vysokoškoláků v roce 2017 výrazně zvýšil a dosáhl koeficientu Beta -0,154, což znamená, že vyšší podporu strana získala v obcích s podprůměrným zastoupením vysokoškoláků. Takovéto regiony jsou v Česku ty periferní a vzhledem k nízkému zastoupení vysokoškoláků v Ústeckém a Karlovarském kraji, kde získalo ANO maximální podporu, se tyto regiony jeví jako ty, které nejvíce podmiňují volbu strany právě v těchto regionech a nízký podíl vysokoškolsky vzdělaných obyvatel může být hlavní příčinou dominance ANO na severozápadě.

Takřka totožně se jeví i vývoj vlivu průměrného věku, ovšem s tím rozdílem, že je zde pozorován opačný charakter vztahu. Koeficient Beta u ČSSD 2013 byl velmi vysoký a dosahoval hodnoty 0,206, přičemž v roce 2017 oslabil na 0,067. U ANO byla změna

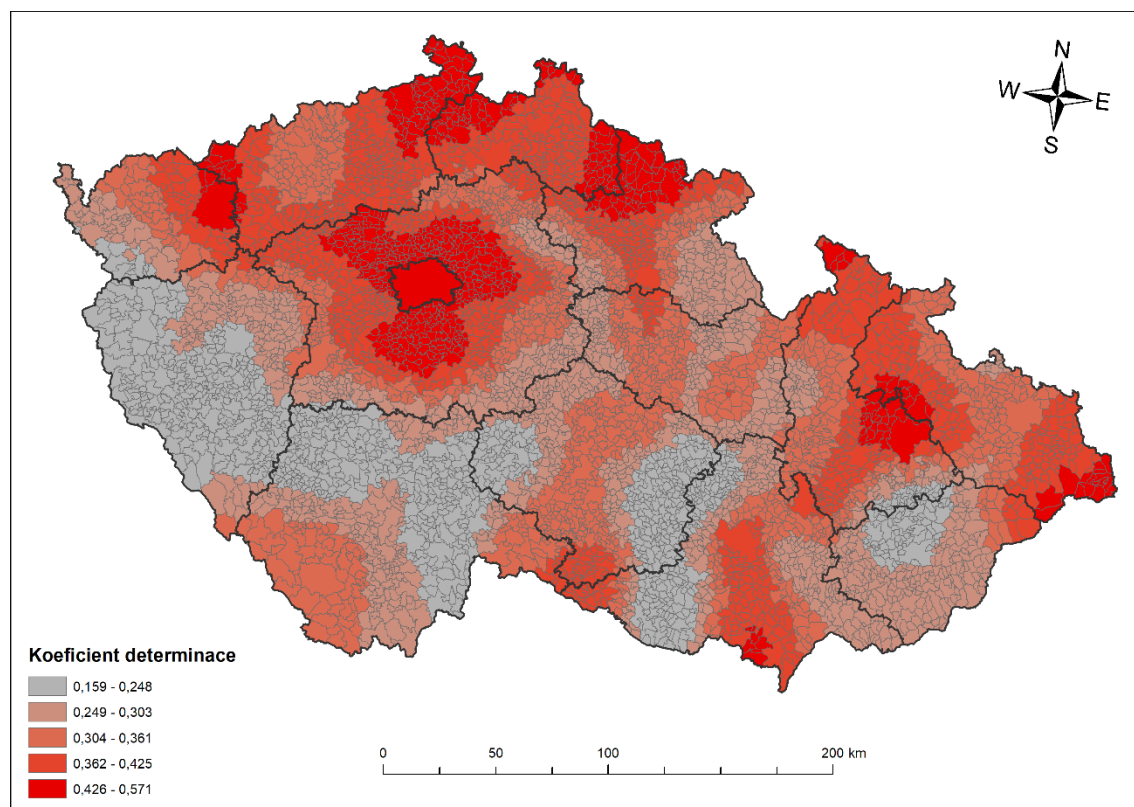
opačná. V roce 2013 se jednalo dokonce o nesignifikantní proměnnou, ale v roce 2017 dosahoval koeficient Beta hodnoty 0,176. I průměrný věk lze zařadit do štěpné linie centrum vs. periferie, nicméně určit hlavní lokality vlivu je obtížné. Vzhledem k tomuto indikátoru je vhodné pozorovat i proměnnou obyvatel 65 let a starších. Zde je u obou stran opačný charakter vztahu v roce 2017. Zatímco u ČSSD je koeficient 0,079, což vyznívá logicky, tak u ANO je koeficient záporný a dosahuje hodnoty -0,085. Lze tedy předpokládat, že ČSSD volili spíše senioři nad 65 let, ale ANO lidé s nadprůměrným věkem, nicméně nikoliv nad 65 let věku. Nelze tedy jednoznačně říct, že ANO případně přebralo ČSSD starší voliče.

Opačný charakter vztahu lze u obou stran v obou sledovaných letech pozorovat v rámci proměnné počtu obyvatel. Zatímco u ČSSD jsou hodnoty koeficientu Beta záporné, předpokládá se tedy podpora spíše v menších obcích, u ANO jsou tyto hodnoty kladné. V tomto ohledu by mohl hrát roli zejména již několikrát zmiňovaný Ústecký kraj, kde je vysoká urbanizace a zároveň zde ANO dominovalo. Podobně by na tom mohl být také Moravskoslezský kraj, ve kterém se nachází mnoho větších měst a ANO zde také slavilo výrazný volební úspěch v roce 2017. Tyto zmiňované regiony jsou tedy potenciálními regiony tzv. „kolonizace“ (Shin, Agnew 2002), přičemž tento pojem byl již několikrát vysvětlen.

U zastoupení římských katolíků se u jednotlivých stran také vyskytuje zcela opačný vztah. U ČSSD se jedná o pozitivní hodnoty koeficientu Beta v obou letech a u ANO naopak o hodnoty záporné. V tomto ohledu hraje zřejmě značnou roli Vysočina a Jihomoravský kraj, kde je ČSSD dosahuje nadprůměrné volební podpory a ANO podprůměrné. Jedná se zároveň o regiony s nadprůměrným zastoupením věřících. Sílu koeficientu můžou zesilovat i regiony s nízkým zastoupením této skupiny obyvatel, což je např. Ústecký, kde ANO dominuje a ČSSD spíše ztrácí. V rámci tohoto indikátoru k výše uvedeným skutečnostem nelze uvažovat u nahrazení ČSSD – ANO. Jediným regionem, kde by se mohlo nahrazení vyskytnout, je právě Ústecký kraj, ovšem pouze v případě, budeme-li uvažovat vliv ateistů, a nikoliv věřících obyvatel. I vzhledem k tomu, že definovat jakoukoliv významnou politickou stranu, s výjimkou KDU-ČSL, je v Česku na štěpné linii církev vs. stát (Lipset, Rokkan 1967) velmi složité, tak i v rámci těchto zkoumaných stran nelze dělat žádné definitivní závěry.

Jako středně silná vysvětlující se u obou stran jeví volební účast. Na ČSSD měl tento indikátor v obou sledovaných letech negativní vliv. S rostoucí volební účastí tedy v globální měřítku klesala volební podpora strany. U ANO je ale zajímavé sledovat změnu vztahu z pozitivního na záporný. Nejvyšší volební účast bývá tradičně v okolí Prahy. V tomto regionu mělo ANO nadprůměrnou podporu v roce 2013, ale v roce 2017 se jednalo o region takřka nejnižší podpory strany. Tento region tedy mohl sehrát značnou roli ve změně charakteru vztahu. Naopak nejnižší volební účast bývá na severozápadě Čech, tedy v regionu, kde ANO dominovalo zejména v roce 2017. Zde by šlo tedy výsledek koeficientu Beta $-0,081$ interpretovat tak, že nízká volební účast podmiňovala vyšší volební podporu ANO.

Obr. č. 55: Odhady koeficientů determinace celého modelu pro ANO v roce 2017

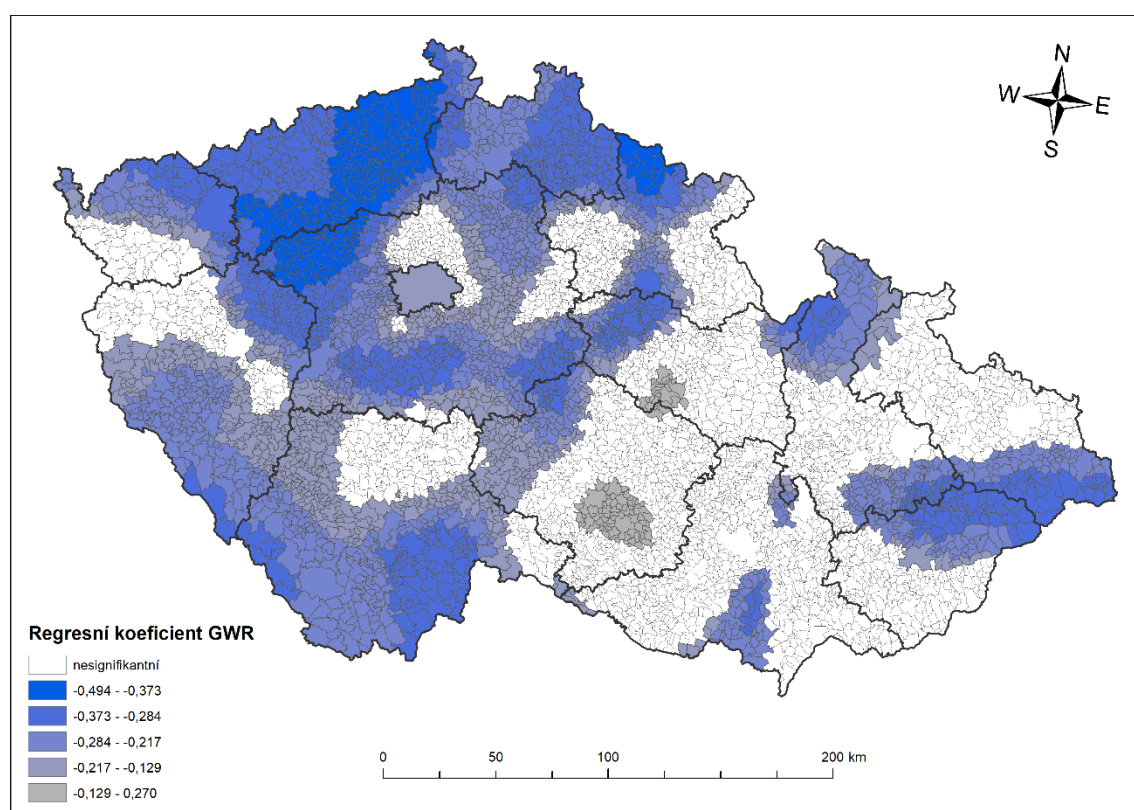

Zdroj: Vlastní zpracování dle dat ČSÚ v software GWR, GeoDa a ArcGIS

Vzhledem k hledání možných souvislostí s nahrazením stran jsou výsledky lokální analýzy geograficky vážené regrese ANO 2017 popsány až v této části práce, a nikoliv již u samotné kapitoly ANO 2017. Odhady lokálních koeficientů determinace na obrázku č. 55 znázorňují, v jakých regionech jednotlivé proměnné nejvíce přispěly k vysvětlení volební podpory ANO v roce 2017, a to na základě modelu geograficky vážené regrese.

Nejvyšší hodnoty koeficientů determinace lze sledovat v Praze a okolí a v Krkonoších. Tyto lokality jsou typické podprůměrnou volební podporou ANO v roce 2017, takže zde lze předpokládat zejména vliv proměnných, které volbu ANO snižovaly. Může se jednat o vliv vysokého zastoupení vysokoškoláků a podnikatelů či naopak nízké zastoupení věřících. Poměrně vysoké hodnoty koeficientů se vyskytují i v Ústeckém a Moravskoslezském kraji. Tedy v regionech vysoce nadprůměrné volební podpory ANO. V těchto regionech lze také uvažovat již zmíněné nahrazení ČSSD.

Obr. č. 56: Odhady lokálních regresních koeficientů zastoupení podnikatelů pro ANO v roce 2017

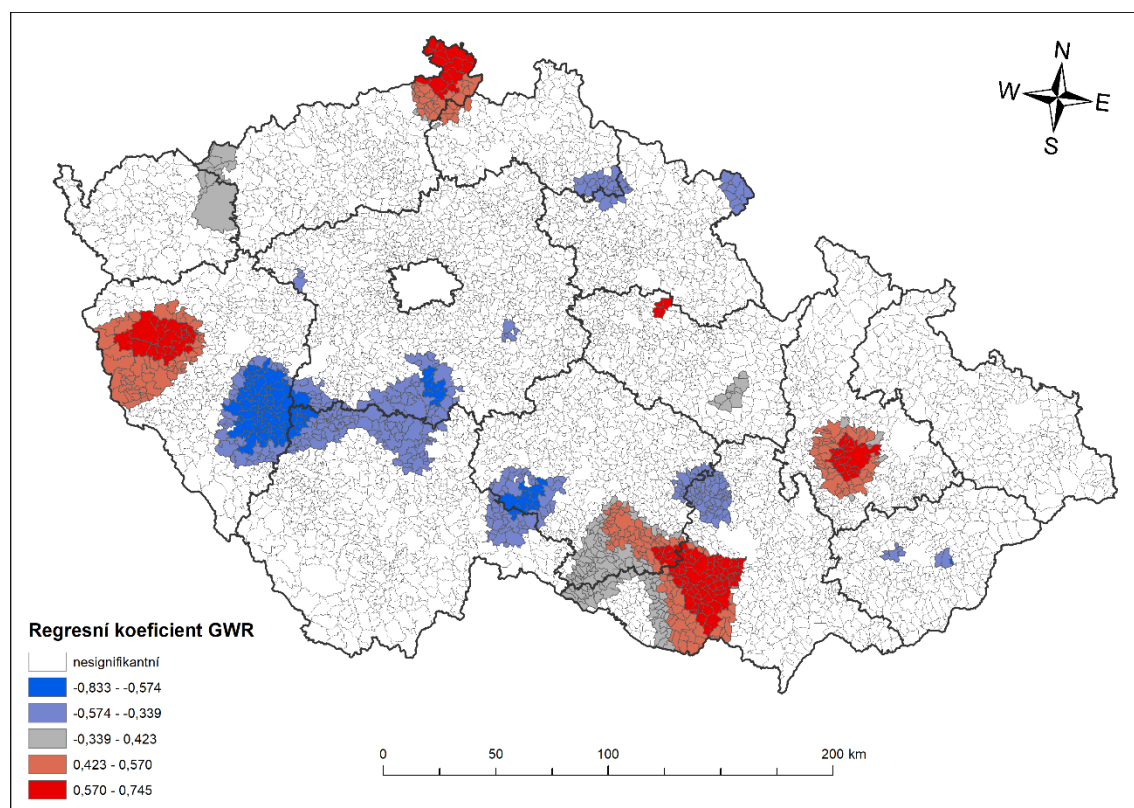

Zdroj: Vlastní zpracování dle dat ČSÚ v software GWR, GeoDa a ArcGIS

Poměrně očekávané hodnoty lokálních regresních koeficientů zastoupení podnikatelů nabízí obr. č 56. Značně záporné hodnoty lze sledovat zejména na území Čech, pro které by se dalo tvrdit, že samotné výsledky vícenásobné regresní analýzy lze považovat za adekvátní. Většina Moravy se ovšem jeví jako nesignifikantní a lze tam předpokládat vliv jiných indikátorů. Nejvyšších záporných hodnot dosahuje Ústecký kraj. Tyto záporné hodnoty značí, že podprůměrné zastoupení podnikatelů v regionu podmiňuje nadprůměrnou volební podporu ANO. Naopak v regionech s velmi vysokým podílem

podnikatelů, kterými jsou okolí Prahy a Krkonoše, by záporné hodnoty koeficientů mohly být spojené s podprůměrnou podporou strany. Lze tedy zřejmě pozorovat obě možnosti daného vztahu.

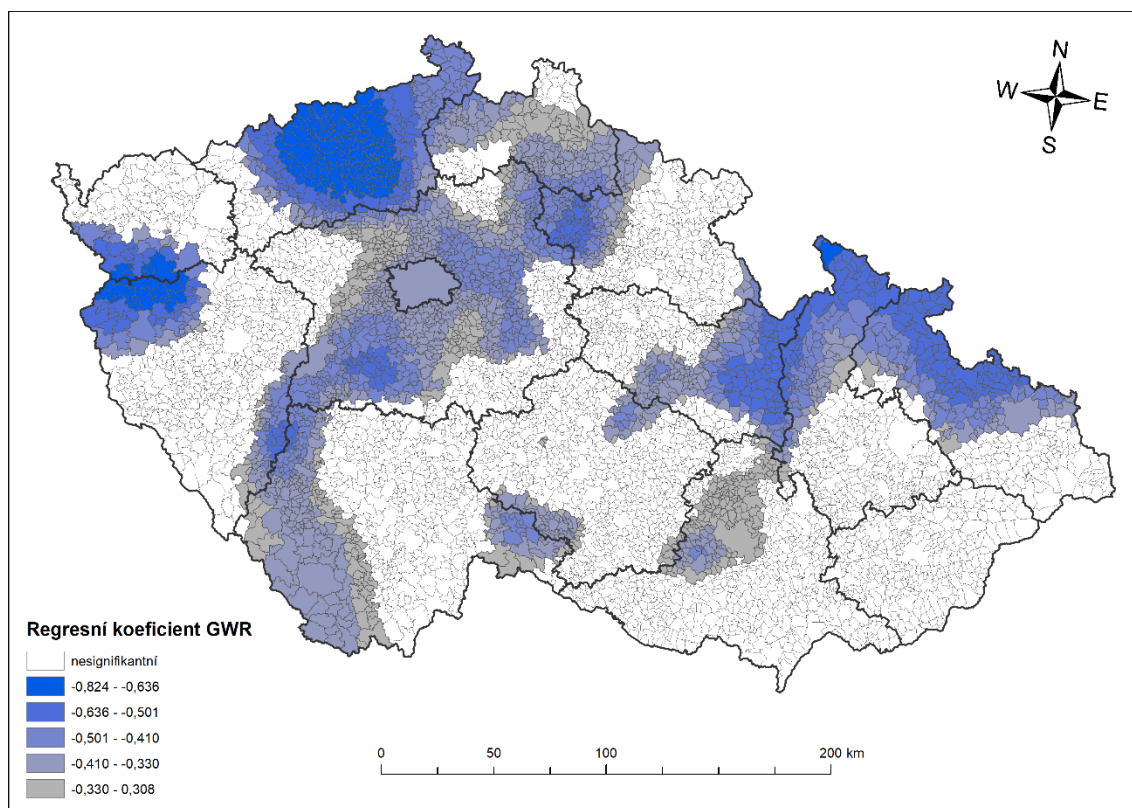
Obr. č. 57: Odhady lokálních regresních koeficientů zastoupení nezaměstnaných pro ANO v roce 2017

Zdroj: Vlastní zpracování dle dat ČSÚ v software GWR, GeoDa a ArcGIS

Vzhledem k tomu, že vliv nezaměstnaných na volbu ANO byl v roce 2017 nesignifikantní, tak není překvapivé, že jako nesignifikantní se jeví i naprostá většina území Česka. Na obrázku č. 57 lze pozorovat kladné i záporné hodnoty lokálních regresních koeficientů, nicméně se jedná pouze o prostorově malé oblasti, které je takřka nemožné interpretovat. Alespoň částečný a autorem očekávaný vliv nezaměstnaných na volbu ANO 2017 se tedy nepotvrdil. Je nutné dodat, že podíl nezaměstnaných osob se v Česku v roce 2017 držel v nízkých jednotkách procent a nezaměstnaných osob tedy nebylo mnoho. Vliv této sociální skupiny tedy lze očekávat spíše u více vyhraněných politických stran na obou spektrech politického systému. Může se jednat např. o SPD či KSČM.

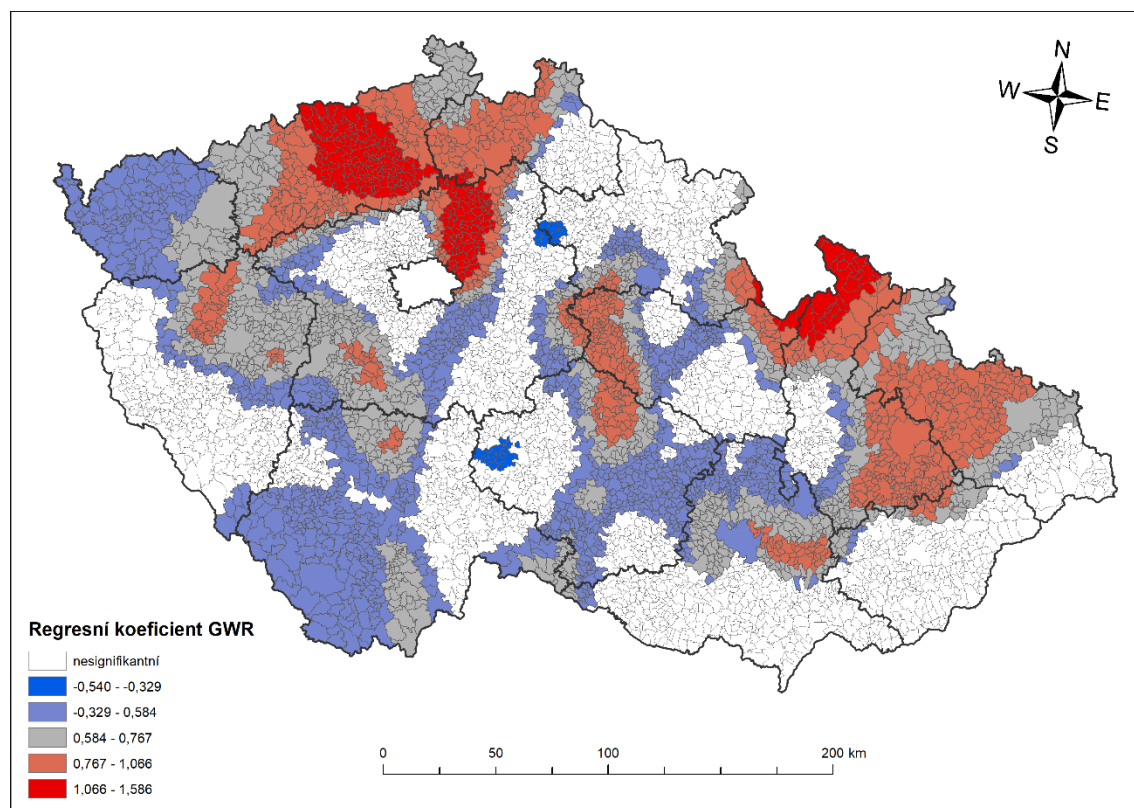
Obr. č. 58: Odhady lokálních regresních koeficientů zastoupení vysokoškoláků pro ANO v roce 2017

Zdroj: Vlastní zpracování dle dat ČSÚ v software GWR, GeoDa a ArcGIS

Nejvyšší hodnoty lokálních regresních koeficientů u zastoupení vysokoškoláků lze na obrázku č. 58 opět sledovat v Ústeckém kraji. Jedná se o hodnoty, které říkají, že se zvyšujícím se zastoupením vysokoškoláků lze předpokládat klesající podporu ANO v roce 2017. Vzhledem k tomu, že v tomto regionu je vysoce podprůměrné zastoupení vysokoškolsky vzdělaných obyvatel a zároveň zde podpora ANO dosahuje maxima, lze tento vztah otočit a tvrdit, že na Ústecku nízký podíl vysokoškoláků podporu ANO zvyšuje. Podobně by šlo uvažovat např. i na Tachovsku v Plzeňském kraji či na Bruntálsku v kraji Moravskoslezském. Naopak ve Středočeském kraji, jako regionu s nejvyšším podílem vysokoškoláků, lze předpokládat, že toto vysoké zastoupení zde podporu ANO snižuje, což dokládají i podprůměrné výsledky strany v této lokalitě.

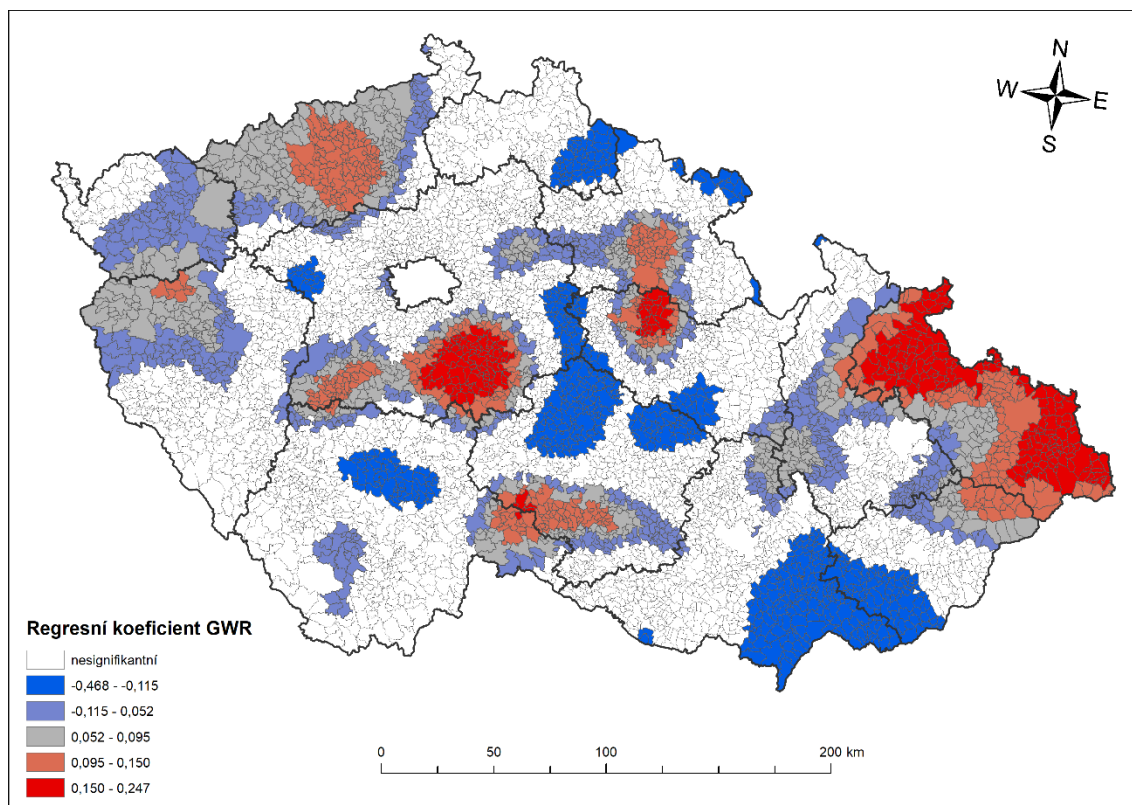
Obr. č. 59: Odhady lokálních regresních koeficientů průměrného věku pro ANO v roce 2017

Zdroj: Vlastní zpracování dle dat ČSÚ v software GWR, GeoDa a ArcGIS

Značné regionální odchylky záporných i kladných hodnot regresních koeficientů vykazuje ve vztahu k volbě ANO 2017 indikátor průměrného věku, což lze sledovat na obrázku č. 59. Nejvyšší kladné hodnoty se nacházejí opět v Ústeckém kraji, ale také třeba na Mělnicku či Jesenicku. Nalézt lze nicméně i záporné hodnoty, a to zejména v Karlovarském a Jihočeském kraji. Tyto lokální odchylky poměrně vysokých hodnot poukazují na důležitost lokální analýzy geograficky vážené regrese a samotný výsledek globální vícenásobné regresní analýzy (koeficient Beta 0,084) by byl zcela nedostačující.

Obr. č. 60: Odhady lokálních regresních koeficientů volební účasti pro ANO v roce 2017

Zdroj: Vlastní zpracování dle dat ČSÚ v software GWR, GeoDa a ArcGIS

Podobně se jeví i efekt volební účasti na volbu ANO v roce 2017. I u tohoto indikátoru obrázek č. 60 odhaluje určité regionální odchylky a hodnoty regresních koeficientů jsou jak kladné, tak záporné. Tyto hodnoty však nenabývají tak vysokých hodnot, jako tomu bylo u průměrného věku. Nejvyšší kladné hodnoty lze pozorovat na značné části Moravskoslezského kraje či na Benešovsku. Jedná se o oblasti spíše průměrné volební účasti a nadprůměrné či vysoce nadprůměrné volební podpory ANO. V opozici stojí lokality se zápornými hodnotami regresních koeficientů. Nejrozlehlejší takovou lokalitou je ta na jižní Moravě. Konkrétně se jedná o oblast Hodonínska, Břeclavska a Kyjovska s přesahem do Zlínského kraje. Ani u volební účasti tedy nelze vycházet pouze z výsledků koeficientu Beta lineární regrese a použití metody geograficky vážené regrese se ukazuje jako velmi vhodné.

5.4.1 Vyhodnocení nahrazení ČSSD – ANO v roce 2017

Celkově lze považovat nahrazení ČSSD – ANO jako mnohem lépe prokazatelné, než tomu bylo u ODS s ANO. Ačkoliv se nahrazení také týká spíše vybraných regionů a rozhodně ne celého Česka, tak lze tvrdit, že právě v těch vybraných regionech je poměrně patrné. Jako region, kde ČSSD výrazně oslabila v roce 2017 a ANO značně posílilo, lze označit Moravskoslezský kraj. Zde byl volební propad ČSSD markantní a stejně tak nárůst volební podpory ANO. Toto nahrazení podpořilo i několik výše uvedených indikátorů. V Moravskoslezském kraji tedy lze hovořit o tzv. „střídání“ politických stran (Shin, Agnew 2002), jelikož ANO začalo dominovat v regionu bývalé vysoké podpory ČSSD. Další nahrazení zkoumaných politických stran se mohlo v roce 2017 odehrát v Ústeckém a Karlovarském kraji a v těžce popsatelné oblasti na hranici mezi Středočeským, Královéhradeckým a Pardubickým krajem. Zde se v některých obcích také mohlo jednat o „střídání“, ale spíše se zde projevila tzv. „kolonizace“ regionů (Shin, Agnew 2002), což značí, že ANO začalo dominovat v regionech, ve kterých měla ČSSD v roce 2013 průměrnou nebo dokonce podprůměrnou podporu. Zejména v Ústeckém kraji je tento jev pozorovatelný na první pohled a zároveň je toto nahrazení opět podpořeno značným vlivem některých indikátorů.

Jako regiony, kde ČSSD měla podprůměrnou volební podporu v roce 2013 a ANO zde příliš nezískalo v roce 2017 lze označit Prahu s jejím okolím a Krkonoše. I zde logicky ČSSD v roce 2017 ztratila značnou část podpory, ale o nahrazení ANO v těchto oblastech mluvit nelze. Krajem, kde ČSSD ztratila v roce 2017 „nejméně“, což je bráno zejména v kontextu celorepublikových ztrát volební podpory, je Vysočina. ANO zde mělo v roce 2017 spíše průměrnou podporu, a tak se Vysočina také nejeví jako možný region nahrazení. Vysočina se zároveň jeví jako region tradiční podpory ČSSD.

Charakter vztahu jednotlivých indikátorů s volbou ČSSD zůstával v obou letech totožný, ale jeho síla většinou slábla. Naopak u ANO proběhla určitá změna ve vztahu k jednotlivým proměnným. Např. u volební účasti, průměrného věku či zastoupení podnikatelů se mezi jednotlivými lety otočil charakter daného vztahu s volební podporou ANO, což u ČSSD tvrdit nelze. V roce 2013 se o ANO dalo mluvit jako o značně neukotvené straně v rámci jednotlivých štěpných linií. Toto ukotvení je velmi složité i v roce 2017, a to zejména vzhledem k tomu, že ANO je spíše charismatickou stranou (Kitschelt 1995) s charismatickým lídrem Andrejem Babišem v čele než stranou

programovou (Kitschelt 1995), která by své voliče oslovovala pomocí propracovaných volebních programů a ideového ukotvení. Nicméně i tak lze stranu uvažovat na štěpné linii centrum vs. periferie (Lipset, Rokkan 1967) na straně periferie, jelikož nejvyšších volebních výsledků dosáhlo ANO v periferních regionech, zejména pak v Ústeckém a Karlovarském kraji. Naopak v Praze, Brně či jejich okolí byla podpora strany podprůměrná. Štěpná linie vlastníci vs. pracující (Lipset, Rokkan 1967) staví ANO 2017 spíše na stranu pracujících, což naznačuje záporný výsledek koeficientu Beta u indikátoru zastoupení podnikatelů. Roli ANO v roce 2017 mohlo sehrát i v rámci štěpné linie církve vs. stát (Lipset, Rokkan 1967), jelikož je patrná podprůměrná volební podpora strany na Moravě, čemuž odpovídá i záporný regresní koeficient u indikátorů římských katolíků. Naopak ČSSD lze označit za stranu se stabilní podporou jednotlivých socioekonomických složek obyvatelstva, i když v roce 2017 celková podpora strany značně oslabila. Na ose pravice-levice ČSSD spadá pod levicové strany, a to i přes zmenšující se vliv této osy. V socioekonomické štěpné linii tedy lze ČSSD stále chápat jako opozici vůči pravicové ODS. Nicméně dle Ingleharta (2008) tato štěpná linie oslabuje, což potvrzují i zmenšující se vztahy indikátorů s volební podporou ČSSD. Ve štěpných liniích město vs. venkov či centrum vs. periferie se ČSSD jeví jako strana s podporou převážně ve venkovských a periferních oblastech, nicméně toto zařazení je nutné brát s rezervou.

Závěr

Prostorová diferenciacie volební podpory u ODS a ČSSD zůstala mezi sledovanými roky takřka neměnná, nebo byly nalezeny pouze lokální změny. Jako regiony silné podpory ODS lze označit Prahu a její poměrně široké okolí, Plzeňský kraj vyjma Tachovska či Krkonoše a Podkrkonoší. Stabilně slabou podporu ODS lze poté sledovat zejména v moravské části republiky. Výjimku zde tvoří okolí Brna a v roce 2010 i značná část Zlínského kraje. U ČSSD je tomu zcela naopak. Stabilně nadprůměrnou volební podporou disponuje strana právě na Moravě a stabilně nejsilnější podporu má na Vysočině. Naopak v Praze a v blízkém okolí je podpora ČSSD stabilně vysoce podprůměrná. Stejně tak tomu je i v Libereckém, Královéhradeckém a Pardubickém kraji. U ANO lze, na rozdíl od tradičních politických stran, sledovat mezi roky 2013 a 2017 určité prostorové změny volební podpory. V roce 2013 tvořil jádro podpory Středočeský kraj, ze kterého shluk nadprůměrné volební podpory zasahoval do krajů Pardubického, Královéhradeckého, Libereckého a Ústeckého. V jižní polovině Česka byla naopak podpora strany podprůměrná, a to jak v Čechách, tak na Moravě. V roce 2017 u ANO však toto severojižní rozdělení sledovat nelze. Největší změna byla zaznamenána v okolí Prahy, kde se z regionu s nadprůměrnou podporou strany stal regionem podpory podprůměrné. Hlavní část volební podpory se přesunula do periferních regionů, a to zejména do Ústeckého, Karlovarského a Moravskoslezského kraje. Shluky nadprůměrné volební podpory lze u ANO v roce 2017 sledovat také na Znojemsku či Tachovsku. Stabilně podprůměrná volební podpora strany poté zůstala na Vysočině, v Jihomoravském a ve Zlínském kraji. Všechny tyto uvedené prostorové vztahy je nutné brát v kontextu značných volebních propadů ODS a ČSSD a vysokého nárůstu ANO.

V práci se potvrdil předpoklad, že ODS a ČSSD budou mít stabilnější podporu jednotlivých socioekonomických vrstev obyvatelstva než ANO. Volbu ODS nejsilněji podmiňuje podíl podnikatelů a vysokoškoláků. Podporu naopak strana nemůže hledat u věřících a nezaměstnaných obyvatel. Aplikovat lze tedy u ODS štěpnou linii vlastníci vs. pracující (Lipset, Rokkan 1967) a z ní vycházející osu pravice-levice. I přes slábnutí vlivu těchto linií (Inglehart 2008) jsou pro volbu ODS stále stěžejní. ODS můžeme dále označovat za pravicovou stranu se značnou podporou podnikatelů. Na osách centrum vs. periferie či město vs. venkov (Lipset, Rokkan 1967) se ODS jeví jako strana s podporou v centrálních regionech a ve velkých městech, i když zejména u velkých měst

je nutné brát toto zařazení s vědomím silné regionální variability, jelikož větší města v Ústeckém a Moravskoslezském kraji toto zařazení příliš nepodporují. Částečně lze u ODS aplikovat také štěpnou linii církev vs. stát (Lipset, Rokkan 1967), ačkoliv její vliv je dán spíše strukturací politického systému Česka. Zařazení ČSSD do některé ze štěpných linií je složitější, nicméně nelze pochybovat o tom, že ve zkoumaných letech byla protikladnou silou ODS v rámci socioekonomické štěpné linie a na ose pravice-levice. Jednotlivé indikátory však vykazovaly slabší sílu vztahu s volební podporou ČSSD. Přesto lze i u ČSSD aplikovat alespoň částečně štěpné linie město vs. venkov a centrum vs. periferie. Na rozdíl od ODS je ČSSD podporována zejména na venkově a v periferních oblastech.

U ANO neproběhly pouze prostorové změny volební podpory, ale značně se také proměnil charakter vztahu jednotlivých indikátorů s touto podporou. Nejvýraznější změnu lze sledovat u indikátoru zastoupení podnikatelů, když se z kladné hodnoty regresního koeficientu 0,093 v roce 2013 stala hodnota záporná -0,169 v roce 2017, přičemž obě hodnoty regresního koeficientu byly statisticky významné. Ukotvení ANO v rámci jakékoliv štěpné linie je tedy značně složité a bude zajímavé sledovat další vývoj této strany v budoucnu, a to zejména ve chvíli, kdy se bude muset obejít bez Andreje Babiše. ANO s Andrejem Babišem se tak, spíše než ukotvená strana v rámci stranického systému, prezentuje jako populistická strana s charismatickým lídrem, která se snaží oslovit voliče širokého socioekonomického spektra (*catch all party*). Má výhodu propracovaného marketingu, ale také vlastnictví médií Andrejem Babišem. Proto ji lze skutečně připodobnit k Forza Italia Silvia Berlusconiho (Shin, Agnew 2017).

Při změření na metodický přínos práce lze vyzdvihnout, že se prokázala vhodnost využití geograficky vážené regrese. Tato metoda ve srovnání s vícenásobnou regresní analýzou ve všech případech zvýšila výstižnost daného modelu. Zároveň výsledky odhadů lokálních regresních koeficientů odhalily prostorové odchylky v rámci vlivu jednotlivých indikátorů na volební podporu stran.

Výzkumná otázka 1

Prostorové vzorce podpory ODS a ČSSD se mezi sledovanými roky příliš nezměnily. ODS disponuje značnou podporou zejména v Praze a okolí, ale také např. v Krkonoších. Výrazně slabší má poté podporu na Moravě. U ČSSD je tomu takřka naopak. Nejsilnější a nejstabilnější podpora ČSSD je na Vysočině, ale také v částech Jihomoravského kraje.

Nejslabší poté právě v okolí Prahy. U ANO lze sledovat určitou prostorovou změnu volební podpory. Tuto změnu lze sledovat v okolí Prahy, jelikož se z této oblasti nadprůměrné volební podpory ANO v roce 2013 stala oblast silně podprůměrné podpory v roce 2017. Hlavní volební síla se pak přesunula do periferních regionů na západě i východě Česka. Stabilně nadprůměrnou volební podporu lze sledovat v částech Královéhradeckého a Pardubického kraje či v Ústeckém kraji, ze kterého se stal v roce 2017 kraj s nejvyšším volebním výsledkem ANO.

Výzkumná otázka 2

Při volbě ODS hraje nezastupitelnou roli zastoupení podnikatelů a vysokoškoláků. Jedná se o dva faktory, které zřejmě nejvíce podmiňují volbu strany. U ČSSD je takto jednoznačné určení nemožné. Značnou roli při volbě ČSSD hrají zřejmě starší občané, což vzhledem k sociální politice strany dává smysl. Pozitivní vliv zastoupení věřících na volbu ČSSD je nutné brát se značnou rezervou, jelikož tento faktor je dán spíše strukturací politického systému Česka. Naopak u ANO lze pozorovat značné změny působení indikátorů na volbu strany, které již byly blíže popsány v předchozí části této kapitoly.

Výzkumná otázka 3

V roce 2013 se nahrazení stran ODS – ANO příliš nepotvrdilo. Částečně lze uvažovat o nahrazení v rámci Středočeského kraje. ODS zde v roce 2013 v některých obcích ztratila až 20 procentních bodů a ANO zde v tomto roce poměrně uspělo. Dle Shina a Agnewa (2002) se tedy potenciálně jedná o tzv. „střídání“ politických stran. V krajích Karlovarském, Ústeckém a v části Královéhradeckého kraje lze mluvit o tzv. „kolonizaci“ regionů, kdy ANO získalo podporu v regionech, ve kterých ODS příliš nedominovala. Jedná se tedy spíše o lokální výjimky a z celkového hlediska nahrazení tradiční politické strany ODS novou stranou ANO v roce 2013 nelze potvrdit. Za volebním propadem ODS je nutné hledat širší spektrum faktorů a přesun voličů i k dalším politickým stranám či směrem k neúčasti ve volbách.

V roce 2017 se nahrazení stran ČSSD – ANO potvrdilo o něco výrazněji. Celkem jednoznačně lze tvrdit, že ANO „vystřídalo“ ČSSD v Moravskoslezském kraji, kde měla ještě v roce 2013 značnou podporu, ovšem v roce 2017 už zde jednoznačně dominovalo ANO. Na lokální úrovni lze tento jev sledovat také na Tachovsku či Znojemsku. „Kolonizaci“ regionů lze ve vztahu ČSSD a ANO pozorovat především na severozápadě.

Zejména v Ústeckém a Karlovarském kraji mělo ANO v roce 2017 nejvyšší podporu ze všech krajů, když tato podpora přesahovala 35 %. Podobný jev lze poté pozorovat také v těžce ukotvitelném regionu na hranicích Středočeského, Královéhradeckého a Pardubického kraje. I zde měla ČSSD v roce 2013 průměrnou či podprůměrnou podporu a v roce 2017 tyto regiony ovládlo ANO. I když se u nahrazení v roce 2017 jedná o prostorové větší oblasti, stále nelze nahrazení aplikovat na celé území Česka.

Hypotéza 1 se do značné míry potvrdila. Lze tvrdit, že volební základna se u obou stran v uvedených letech nachází zejména v Čechách. Naopak na Moravě mají obě strany spíše podprůměrnou volební podporu. Nicméně lze sledovat i určité rozdíly. Např. právě na Moravě se liší prostorově malé lokality nadprůměrné volební podpory stran. ODS v roce 2010 uspěla v části Zlínského kraje a v Brně a ANO v roce 2013 na Přerovsku a Prostějovsku. ANO v roce 2013 navíc výrazněji uspělo v Ústeckém a Karlovarském kraji. Shodná je poté vysoká podpora obou stran v okolí Prahy či v Libereckém kraji.

Hypotéza 2 se potvrdila částečně. Prostorově lze nalézt regiony, kde měly strany v uvedených letech shodně nadprůměrnou či podprůměrnou podporu. Shodně nadprůměrné regiony byly Moravskoslezský kraj, Znojemsko či Tachovsku a shodně podprůměrné okolí Prahy či Krkonoše. Nicméně jsou patrné i značně prostorové odlišnosti. Zejména na Vysočině či v severní části Jihomoravského kraje měla ČSSD v roce 2013 nadprůměrnou volební podporu, ale ANO v roce 2017 spíše průměrnou či podprůměrnou. V částech Královéhradeckého, Pardubického či Ústeckého tomu bylo naopak. Některé indikátory vykazují shodný charakter vztahu s volbou ČSSD 2013 a ANO 2017. Jedná se např. o zastoupení vysokoškoláků a podnikatelů, průměrný věk a volební účast. Naopak např. indikátor věřících vykazuje odlišný charakter vztahu u ČSSD 2013 a ANO 2017.

Hypotéza 3 se nepotvrdila. Zastoupení nezaměstnaných mělo velmi slabý, nebo dokonce statisticky nevýznamný vztah na volbu ČSSD i ANO v obou sledovaných letech. Lze tedy předpokládat, že nezaměstnaní voliči se zaměřují na radikálnější strany z levého i pravého spektra stranického systému. ČSSD se tedy projevila jako strana zaměstnaných, nikoliv nezaměstnaných obyvatel.

Hypotéza 4 se potvrdila. Koeficienty Beta u zastoupení podnikatelů ve vztahu k volbě ODS byly značně pozitivní (0,269 v roce 2010 a 0,187 v roce 2013). Jedná se u jednu z klíčových proměnných pro volbu ODS. I u ANO byl výsledek koeficientu u tohoto

indikátoru kladný v roce 2013 (0,093), ale podle předpokladu se charakter vztahu proměnil v roce 2017 na hodnotu koeficientu Beta -0,169.

Hypotéza 5 se nepotvrdila. Indikátor zastoupení osob v exekuci byl u ČSSD i ANO v obou letech zcela statisticky nevýznamný či velmi slabý. Stejně jako u nezaměstnaných osob lze předpokládat, že lidé v exekuci se budou přiklánět k volbě radikálnějších politických stran.

Hypotéza 6 se do značné míry potvrdila. U ODS i ČSSD byl charakter vztahu jednotlivých indikátorů mezi zkoumanými lety prakticky neměnný. Je ovšem nutné dodat, že jejich vliv na volbu se snižoval, což může být do značné míry způsobeno i celkovým volebním propadem stran. Naopak u ANO lze sledovat indikátory, u kterých se zcela proměnil charakter vztahu mezi roky 2013 a 2017. Jedná se např. o zastoupení podnikatelů, průměrný věk a volební účast. U některých jiných indikátorů se poté v rámci ANO ze statisticky nevýznamného vztahu v roce 2013 stal vztah poměrně silný v roce 2017. Tuto skupinu indikátorů zastupuje např. podíl vysokoškoláků.

Tato práce vysvětluje pouze omezenou část proměn v rámci stranického systému v Česku a má značná omezení, kterých si je autor vědom. Při opravdu komplexním výzkumu by bylo potřeba uvažovat i další politické strany, které v rámci proměny figurují. Vzhledem k rozsahu práce se autor zaměřil pouze na tradiční politické strany ODS a ČSSD a nastupující stranu ANO. Při komplexním výzkumu by bylo nutné uvažovat také různé kontextuální faktory na lokální a regionální úrovni, nicméně ani toto nelze v rámci diplomové práce pokrýt. Tato značná omezení práce dávají možnost dalšímu výzkumu, který by se zaměřil na jiné faktory a politické strany, které značně ovlivnily proměnu stranického systému v Česku. Všechny vynesené závěry je tedy nutné chápat v kontextu možného vlivu značného množství dalších faktorů, které mohou být skrytými a neodhalenými vysvětlujícími. Výzkumy, které mohou na tuto práci navázat, je také možné zaměřit na další vývoj tradičních politických stran. Vzhledem k rozsahu práce se nebylo možné zaměřit např. na analýzu volební podpory ODS v roce 2017. V tomto roce by bylo možné sledovat, zda se alespoň částečně vrátili k ODS její voliči z roku 2010. Navazující výzkumy lze také zaměřit na další nově nastupující politické strany, které nahrazují strany tradiční. Značný progres v posledních letech zaznamenali např. Piráti, nebo populistická strana SPD. Autor si je také vědom značných metodických omezení práce. Přestože se práce snaží omezit problém s prostorovou nestacionaritou

či ekologickou chybou, je potřeba si uvědomit, že při statistických analýzách prostorových dat jsou ty metodická omezení nevyhnutelná.

Seznam zdrojů

- ANSELIN, L. (1988): *Spatial Econometrics: Methods and Models*. Kluwer Academic Publishers.
- BENDL, T. (2020): *Makrogeografická analýza současného evropského populismu*. Diplomová práce. Katedra sociální geografie a regionálního rozvoje PřF UK, Praha.
- BERNARD, J., KOSTELECKÝ, T., ŠIMON, M. (2014): Existují prostorové kontextové vlivy na volební chování i v relativně nacionalizovaném stranickém systému? Příklad Česka. *Geografie*, 119, 3, 240-258.
- BEYME, K. (1994): *Systemwechsel in Osteuropa*. Frankfurt am Main: Suhrkamp.
- BEYME, K. (1997): *Parteien im Prozess der demokratischen Konsolidierung*. 23-56
- BLAIS, A., BLAKE, D., DION, S. (1990): The Public/Private Sector Cleavage in North America. *Comparative Political Studies*, 23, 3, 381-404.
- CORDIER, T. (1996): Cleavages in Green Parties. The Cases of Dutch, French, and German Greens. *The European Journal of Social Sciences*, 9, 4, 491-508.
- DAALDER, H. (1984): In Search of the Center of European Party System. *The American Political Science Review*, 78, 1, 92-109.
- EVANS, G. WHITEFIELD, S. (1995): Social and Ideological Cleavage Formation in Post-Communist Hungary. *Europe-Asia Studies*, 47, 7, 1178-1204.
- HAVLÍK, V., VODA, P. (2014): Lost Stability? Re-Alignment of Party Politics and the Rise of New Political Parties in the Czech Republic. *International Institute of Political Science*, 1-30.
- HAVLÍK, V., VODA, P. (2018): Cleavages, Protest or Voting for Hope? The Rise of Centrist Populist Parties in the Czech Republic. *Swiss Political Science Review*, 24, 2, 161-186.
- HLOUŠEK, V. (2002a): Koncept konfliktních linií v západní politické vědě a jeho proměny. *Politologický časopis*, 4, 398-414.
- HLOUŠEK, V. (2002b): Koncept konfliktních linií ve střední a jihovýchodní Evropě – tři roviny analýzy. *Středoevropské politické studie*, 4, 2-3, 1-10.

HLOUŠEK, V., KOPEČEK, L. (2005): Konfliktní linie v současné české a slovenské politice: mezi stabilitou a změnou. Mezinárodní politologický ústav Masarykovy univerzity v Brně, 1-28.

HLOUŠEK, V., KOPEČEK, L. (2019): How to run an efficient political machine: the billionaire Andrej Babiš and his political-business project. *Politics in Central Europe*, 15, 1, 35-54.

HORÁK, J. (2017): Babiš vyluxoval voliče levice, pro TOP 09 byl smrtelný nástup pirátů, říká sociolog. https://www.lidovky.cz/babis-vyluxoval-volice-levice-dkh-/zpravy-domov.aspx?c=A171021_180712_ln_domov_jho (cit. 28. 11. 2020)

CHARVÁT, D. (2018): Prostorová diferenciacie volební podpory TOP 09 a ANO a její determinanty. Bakalářská práce. Katedra ekonomické a regionální geografie FEK ZČU, Plzeň.

INGLEHART, R. (2008): Changing Values Among Western Publics from 1970 to 2006. *West European Politics*, 31, 1-2, 130-146.

IROZHLAS. (2018): Hamáček: ČSSD ve vládě s Babišem? Nepředjímal bych, potrvá to týdny, spíš měsíce. https://www.irozhlas.cz/zpravy-domov/jan-hamacek-cssd-vlada-s-hnutim-ano-jednani-o-vlade-andrej-babis-jiri-zimola_1802212120_haf (cit. 3. 12. 2020)

KITSCHOLT, H. (1995): Formation of party cleavages in post-communist democracies. *Party Politics*, 1, 4, 447-472.

KRIESI, H. (1997): The transformation of cleavage politics. The 1997 Stein Rokkan lecture. *European Journal of Political Research*, 3, 165-185.

LANE, J.-E., ERSSON, S. (1997): Parties and Voters: What Creates the Ties? *Scandinavian Political Studies*, 20, 2, 179-196.

LEPIČ, M. (2017): Limits to territorial nationalization in election support for an independence-aimed regional nationalism in Catalonia. *Political Geography*, 60, 190-202.

LIDOVKY.CZ. (2017): Boj o lithium. Ministr za ČSSD podepsal memorandum s australskou firmou, Babiš to označil za krádež. https://www.lidovky.cz/byznys/energetika/boj-o-lithium-ministr-za-cssd-podepsal-memorandum-babis-jej-oznacil-za-kradez.A171006_142702_energetika_ele (cit. 10. 4. 2021)

- LIJPHART, A. (1969): Consociational Democracy. *World Politics*, 21, 2, 207-225.
- LIPSET, S. M., ROKKAN, S. (1967): Cleavage Structures, Party Systems, and Voter Alignments. *Party Systems and Voter Alignments*. Free Press & Collier-MacMillan Limited, 1-64.
- MNASLEY, E., DEMŠAR, U. (2015): Space matters: Geographic variability of electoral turnout determinants in the 2012 London mayoral election. *Electoral Studies*, 40, 322-334.
- MUDDE, C. (2004): The Populist Zeitgeist. *Government and Opposition*, 39, 4, 541-563.
- MUDDE, C. (2016): *On Extremism and Democracy in Europe*. Routledge focus, Londýn a New York.
- MUDDE, C., KALTWASSER, C., R. (2017): *Populism: A Very Short Introduction*. Oxford University Press.
- NETRVAL, T. (2019): Prostorová diferenciace volební podpory stran ODS a ANO 2011 v letech 2010 a 2013. Bakalářská práce. Katedra ekonomické a regionální geografie FEK ZČU, Plzeň.
- PAUWELS, T. (2011): Measuring Populism: A Quantitative Text Analysis of Party Literature in Belgium. *Journal of Elections, Public Opinion and Parties*, 21, 1, 97-119.
- ROGOWSKI, R. (1987): Political Cleavages and the Changing Exposure to Trade. *The American Science Review*, 81, 4, 1121-1137.
- ROKKAN, S., URWIN, DW. (1983): Economy, territory, identity: politics of West European peripheries. *Political Research*.
- RODUIJN, M. (2019): State of the field: How to study populism and adjacent topics? A plea for both more and less focus. *European Journal of Political Research*, 58, 362-372.
- ROSKIN, M. (1994): The Emerging Party Systems Of Central And Eastern Europe. In: *Democracy In The 1990s*, 62-76.
- SHIN, M., AGNEW, J. (2002): The geography of party replacement in Italy, 1987–1996. *Political Geography*, 21, 221-242.
- SHIN, M., AGNEW, J. (2017): Spatializing Populism: Taking Politics to the People in Italy. *Annals of the American Association of Geographers*, 107, 4, 915-933.

SPURNÁ, P. (2008a): Prostorová autokorelace – všudypřítomný jev při analýze prostorových dat? Sociologický časopis, 44, 4, 767-787.

SPURNÁ, P. (2008b): Geograficky vážená regrese: metoda analýzy prostorové nestacionarity geografických jevů. Geografie – sborník České geografické společnosti, 113, 2, 21-35.

STEFAN-SCALAT, L. (2000): Pacts and Conflicts in Post-Communist Transformations. In a Search of a New Social Contract. Institut für Wissenschaften vom Menschen.

UČEŇ, P. (2004): Centrist populism as a new competitive and mobilization strategy in Slovak politics, Institute for Public Affairs, 45-73.

UČEŇ, P. (2007): Parties, Populism, and Anti-Establishment Politics in East Central Europe. SAIS Review of International Affairs, 27, 1, 49-62.

VEER, J. (1994): Metropolitan Government and City-Suburban Cleavages. Differences between Old and Young Metropolitan Areas. Urban Studies, 31, 7, 1057-1080.

VOLEBNÍ PROGRAM ANO 2013. (2013): Zkrácený program. <https://www.anobudelip.cz/cs/o-nas/program/volby-2013/zkraceny-program/> (cit. 4. 11. 2020)

VOLEBNÍ PROGRAM ANO 2017. (2017): Program hnutí ANO pro volby do Poslanecké sněmovny 2017.

VOLEBNÍ PROGRAM ČSSD 2013. (2013): Prosaďme dobře fungující stát.

VOLEBNÍ PROGRAM ČSSD 2017. (2017): Dobrá země pro život

VOLEBNÍ PROGRAM ODS 2010. (2010): Řešení, která pomáhají.

VOLEBNÍ PROGRAM ODS 2013. (2013): Volební program – volím pravici.

Zdroje dat

ARCDATA PRAHA, ZÚ, ČSÚ (2016): ArcČR 500 - digitální geografická databáze, www.arcdata.cz (cit. 13. 11. 2020).

ČSÚ a územně analytické podklady. (2016): Český statistický úřad, Praha, www.czso.cz (cit. 12. 9. 2020)

ČSÚ (2010): Katalog produktů. Český statistický úřad, Praha www.czso.cz (cit. 28. 9. 2020).

ČSÚ (2013): Katalog produktů. Český statistický úřad, Praha www.czso.cz (cit. 28. 9. 2020).

ČSÚ (2017): Katalog produktů. Český statistický úřad, Praha www.czso.cz (cit. 28. 9. 2020).

ČSÚ (2010): Otevřená data pro volby do Poslanecké sněmovny Parlamentu ČR 2010. Český statistický úřad, Praha www.czso.cz (cit. 13. 9. 2020).

ČSÚ (2013): Otevřená data pro volby do Poslanecké sněmovny Parlamentu ČR 2013. Český statistický úřad, Praha www.volby.cz (cit. 13. 9. 2020).

ČSÚ (2017): Otevřená data pro volby do Poslanecké sněmovny Parlamentu ČR 2017. Český statistický úřad, Praha www.volby.cz (cit. 13. 9. 2020).

ČSÚ (2010): Veřejná databáze. Český statistický úřad, Praha www.czso.cz (cit. 20. 10. 2020).

ČSÚ (2013): Veřejná databáze. Český statistický úřad, Praha www.czso.cz (cit. 20. 10. 2020).

ČSÚ (2017): Veřejná databáze. Český statistický úřad, Praha www.czso.cz (cit. 20. 10. 2020).

HÁBL, R. (2017): Mapa exekucí. <http://mapaexekuci.cz/index.php./mapa-2/> (cit. 12. 11. 2020)

SLDB (2011): Databáze výsledků ze Sčítání lidu, domů a bytů. Český statistický úřad, Praha (cit. 10. 9. 2020).